

ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL“
DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

ELANUL

Anul XXIV, Nr. 3-4 (229-230), 2021

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

Prof. Univ. Dr. Ștefan OLTEANU, *București*

Prof. Dr. Cristian ONEL, *Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești*

Dr. Andrei ASĂNDULESEI, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe Exacte și Științe ale Naturii, Centrul Arheoinvest*

Dr. Arcadie BODALE, *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași*

Dr. Liviu ȚĂRANU, *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București*

COLECTIVUL EDITORIAL AL ACESTUI NUMĂR:

Editor șef: Prof. dr. Cristian ONEL, *Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești*

Dr. Andrei ASĂNDULESEI, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe Exacte și Științe ale Naturii, Centrul Arheoinvest*

Cercet. Șt. I, Dr. Dan APARASCHIVEI, *Institutul de Arheologie Iași - Academia Română-Filiala Iași, membru al Comisiei Naționale Limes*

Dr. Florian BANU, *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București*

Dr. Arcadie M. BODALE, *Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași*

Dr. Liviu ȚĂRANU, *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității*

Dr. Laurențiu CHIRIAC, *Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui*

Prof. Dr. Sorin LANGU, *Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Galați*

Cercet. Șt. II, Dr. Lucian MUNTEANU, *Institutul de Arheologie Iași*

Cercet. Șt. III, Dr. Ștefan HONCU, *Institutul de Arheologie Iași*

Prof. Dr. Ene-Vasile SPRÎNCENATU, *Școala Gimnazială „Ștefan Ciobotărașu” Lipovăț*

Tipărit la S.C. IRIMPEX S.R.L. Bârlad

ISSN: 1583-3593

CUPRINS

Laurențiu Chiriac: *Slujitori ai muzei Clio în noul veșmânt al revistei „Elanul”* 5

ARHEOLOGIE - NUMISMATICĂ

Andrei Asăndulesei, Cristian Onel: *Măsurători magnetometrice din așezarea eneolitică de la Codreni. Considerații preliminare* 7

Ștefan Honcu: *Câteva tipuri de amfore egeene aflate în colecția Muzeului din Bârlad* 12

Lucian Munteanu: *Decoperiri recente și mai vechi de monede moldovenești* 16

Sorin Langu, Cristian Onel: *O medalie rară românească din al Doilea Război Mondial* 23

ISTORIE

Laurențiu Chiriac: *Noi considerații privind formele de pietate și ereziile din occidentul medieval (secolele XI-XII)* 27

Arcadie M. Bodale: *Câteva documente privitoare la slujitorii ținutului Tutova (XI)* 33

Arcadie M. Bodale: *Catagrafia („Izvodul”) slujitorilor ținutului Tutova și scutiții lor* 39

Ene-Vasile Sprîncenatu: *Franța și intrarea României în Marele război - august 1916* 55

Florian Banu: *Pași spre autonomia R.P.R. - desființarea sovromurilor*..... 115

Liviu Țăranu: *Gheorghe Apostol în „dialog” cu Securitatea (1989)* 131

Laurențiu Chiriac: *1 Decembrie - Ziua Națională a României* 147

RECENZIE

Dan Aparaschivei: *David J. Breeze, Felix Marcu, George Cupcea, Frontiers of the Roman Empire / Frontierele Imperiului Roman. The Roman Frontiers of Dacia/ Frontierele romane ale Daciei, Oxford, Archaeopress, 2021* 153

Slujitori ai muzei *Clio* în noul veșmânt al revistei „*Elanul*”

Dr. Laurențiu CHIRIAC,
Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

Întruparea în scris a trecutului glorios al plaiurilor județului Vaslui și a personalităților a căror nume emană și acum impulsul de recunoștință al neamului din care se trag a făcut din revista „*ELANUL*” un îndelungat exemplu de voință și tenacitate, de neîntreruptă continuitate din partea redacției, constituind un adevărat succes. Performanța acestei reviste poate fi privită și în contextul luptei pentru supraviețuire în peisajul culturii scrise din acest areal județean, căci apariția altor reviste de gen au introdus-o în malaxorul competitivității, din care a ieșit demnă și rezistentă în timp. De ce?! Pentru că revista „*ELANUL*” a știut să stea de veghe la tumultul cultural-istoric al satelor și orașelor județului și la gura de curcubeu a gândului frumos. Creșterea numărului de cititori, ca urmare a diversificării problemelor abordate, dincolo de arealul vasluian, a permis transformarea acestei reviste într-un stindard al culturii și istoriei naționale.

Cu toate acestea, timpul istoric e mereu nemilos. El este ceva care distribuie tuturor lucrurilor toată durata lor precisă și le face să participe la ce a fost, este și va fi, fără ca el însuși să devină durată în înțeles sensibil. Din acest punct de vedere, această interesantă **revistă de cultură a Asociației Culturale „Academia Rurală *ELANUL*”** din Giurcani (com. Găgești, jud. Vaslui) a fost cea care s-a diversificat permanent, a crescut în profunzime și s-a impus în opinia publică ca o revistă ce a urcat definitiv dincolo de suspiciunea concurenței. Grație dinamismului autodepășirii elanului unor oameni inimoși – cum au fost regretații MARIN ROTARU, DAN RAVARU, ION DIACONU, alături de o pleiadă de istorici care le-au continuat munca, dintre care se remarcă prof. dr. CRISTIAN ONEL – revista a făcut autoritatea în epocă, iar studiile, articolele și recenziile sale au impresionat ca simbol și rezonanță pentru întreaga viață a comunităților locale din trecut. În ea s-au înfiripat nu numai ample studii despre tradițiile, obiceiurile și datinile străbunilor noștri, dar și inedite articole despre vechimea oamenilor și a locurilor, despre epocile istorice care și-au croit drum prin destinul acestora. Nu în ultimul rând, arheologia, cultura, arta, literatura, educația, etnografia, genealogia etc. au fost extrem de bine reflectate în paginile acestei generoase reviste, satisfăcând eterna aspirație a cititorilor ei spre cunoașterea și valorizarea ființei românești.

În noul veșmânt al revistei „*ELANUL*”, rolul slujitorilor muzei CLIO a fost unul dificil, căci ei au trebuit să-și adapteze creațiile din domeniul istoriei la noile cerințe

ale societății actuale, așternându-și concepțiile într-un așezământ al spiritului care să mențină pe mai departe cheia de boltă a vieții culturale din județul Vaslui și nu numai. Lumea redată de ei a constituit o lume a generozității și a pasiunii pentru trecut și pentru frumusețea sa, plămădită pe principii morale și sugestie culturală, cu oameni care și-au nutrit speranța devenirii din seva gloriei trecute.

Acest nou număr special al revistei „ELANUL” este dedicat istoriei, culturii și civilizației, fapt pentru care solicităm colaboratorilor și cititorilor noștri să-l recepteze ca pe o adevărată „șezătoare” **dăătoare de viață și eternitate**, cu un tumult cultural-istoric deosebit, ce se mândrește și astăzi cu faima spiritului oamenilor locului din județul Vaslui și cu sfintele comori ale unor adevărați patrioți, dintre care cei mai de seamă au fost cercetătorii trecutului. În fond, frumusețea și spiritualitatea revistei „ELANUL” a crescut cu această vitalitate și credință a trecutului! De fapt, marele merit al revistei rămâne nu numai acela că “scormonește” în labirintul trecutului, analizează cotidianul și țintește spre orizontul viitorului, ci și acela că salvează de la uitare opere și destine, le relansează la bursa interesului zilei, iar memoria culturală a zonelor rurale și urbane din județul Vaslui este intens valorificată în paginile ei. De altfel, cea mai mare izbândă a acestei prestigioase reviste a fost aceea că a reușit reîntoarcerea sufletului locuitorilor din județul Vaslui la valorile de altădată ale neamului românesc.

Într-o perioadă de căutări ale identității culturale, slujitorii muzei CLIO, redactorii și alți colaboratori ai revistei care au abordat domeniul trecutului istoric au avut menirea de a lumina spiritualicește o lume care încă încearcă să se definească. Oricum, revista „ELANUL” se va constitui în continuare într-un for științific al scrisului care va valorifica pe deplin moștenirea cultural-istorică a județului Vaslui. În același timp, trebuie spus faptul că niciunde vrednicia și măreția inimii acestor cărturari ai locului nu pot fi mai nimerit prețuite, nici unui loc nu poate a-i urma o mai adevărată strălucire a gândurilor lor decât în paginile acestei reviste.

Întrucât cuvântul a fost darul suprem al lui Dumnezeu pentru om, slovele din această revistă au darul de a inspira sfințenia din oameni și de a le îmbogăți mintea și sufletul cu acest interesant **sacerdoțiu liric al satului vasluian**, cu *literele crescute printre miresele pământului. Toți cei care semnează în cuprinsul noului număr al revistei „ELANUL” studii cu tematică istorică au făcut-o cu patimă și credință în forța scrisului și a adevărului acestuia, cu vehemență polemică și chiar cu duh intransigent. Astfel, efortul lor scriitoricesc a avut capacitatea de a transmite celorlalte ființe cititoare - prin vivacitatea ideilor lor - un mesaj revelator care să treacă dincolo de efemeritatea intrinsecă a vieții, sanctificând prin unicitatea frumuseții scrisului lor percepția nobilă a umanității din noi.*

În fine, reconfigurarea scrierilor istorice va arăta pe mai departe că revista „ELANUL” se va menține ca un sanctuar al luminii adevărului istoric, unde inimoșii slujitori ai vechilor comori veghează și trudesc ca flacăra să nu se stingă, demonstrând - astfel - că în județul Vaslui **trecutul și prezentul** trăiesc într-un *continuum* armonios, sub forma unei permanențe cu valoare de simbol pentru un **viitor** care obligă la mai mult și la mai bine!

Ad meliora et ad maiora semper!

Măsurători magnetometrice din așezarea eneolitică de la Codreni. Considerații preliminare

Dr. Andrei ASĂNDULESEI,

Universitatea „Al. I. Cuza” Iași,
Institutul de Cercetări Interdisciplinare,
Departamentul de Științe Exacte și Științe ale Naturii,
Centrul Arheoinvest

Prof. Dr. Cristian ONEL,

Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești

Stațiunea de la Codreni, jud. Vaslui, intră în mai multe rânduri în atenția oamenilor de specialitate, mai ales în cea de-a doua jumătate a secolului trecut¹, dar și în ultimii ani, aici efectuându-se mai multe cercetări de teren² cu recuperare de material arheologic interesant, scos la suprafață, din păcate, din cauza lucrărilor agricole³.

În vederea unui posibil sondaj arheologic pentru situl în cauză, în anul 2020, au fost efectuate și primele investigații non-invazive geofizice, precum și o atentă analiză a fotografiilor satelitare, în special, Google Earth. Prospecțiunile non-distructive s-au bazat pe măsurători magnetometrice de detaliu, cunoscut fiind faptul că această metodă răspunde cel mai bine în contexte arheologice preistorice și în mod deosebit în cazul structurilor arse. A fost utilizat un magnetometru Sensys, cu cinci senzori, instalați la un interval de separare de 0,5 m. Pentru un plus de rapiditate în achiziționarea datelor, instrumentul a fost conectat la un receptor GNSS.

Bogatul material arheologic de pe suprafața solului atestă destul de clar prezența sitului, precum și o întindere aproximativă a acestuia. Totodată, o serie de indicatori cromatici observabili în vegetație sau pe solul proaspăt lucrat (în special așa numitele *soil mark*-uri și *crop mark*-uri) vizibili pe imaginile satelitare furnizează primele informații referitoare la planimetria acestei așezări. Se disting *soil mark*-uri pozitive cu colțuri rotunjite ce pot fi interpretate ca intervenții antropice de tip șanț.

Măsurătorile magnetometrice, chiar dacă din motive obiective nu epuizează întreaga suprafață a sitului, aduc necesare lămuriri, în planșele

rezultate fiind vizibilă numeroase anomalii, în special pozitive (șanuri și gropi), precum și multe structuri cu un vizibil magnetism termoremanent (supuse unor arderi puternice). Este clar că avem de-a face cu planimetrie deosebită a sitului, fiind clară o incintă rectangulară dublă, cu colțuri rotunjite, ce adăpostește numeroase anomalii circulare de mici dimensiuni.

Asemenea organizare internă a unei așezări cucuteniene se mai găsește în estul României doar la Scânteia (*Dealul Bodești*), identificată tot magnetometric⁴.

Investigațiile de aici vor continua în viitorul apropiat deoarece așezarea a fost recent cuprinsă într-un plan de cercetare interdisciplinară derulat de Centrul Arheoinvest al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în colaborare cu instituțiile de pe plan local (Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești, Consiliul Local Roșiești) și cu sprijinul a domnului primar, Anea Florin.

Note:

1. Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, pp. 223, 224.
2. Perieghzele au fost efetuate împreună cu regretatul cercetător Marin Rotaru.
3. Materialul arheologic se află în prezent la Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad.
4. Cornelia-Magda Lazarovici, Carsten Mischka, *Prospectările geomagnetice de la Scânteia*, din *Arheologia Moldovei*, XXXIX (2016), pp. 313-341.

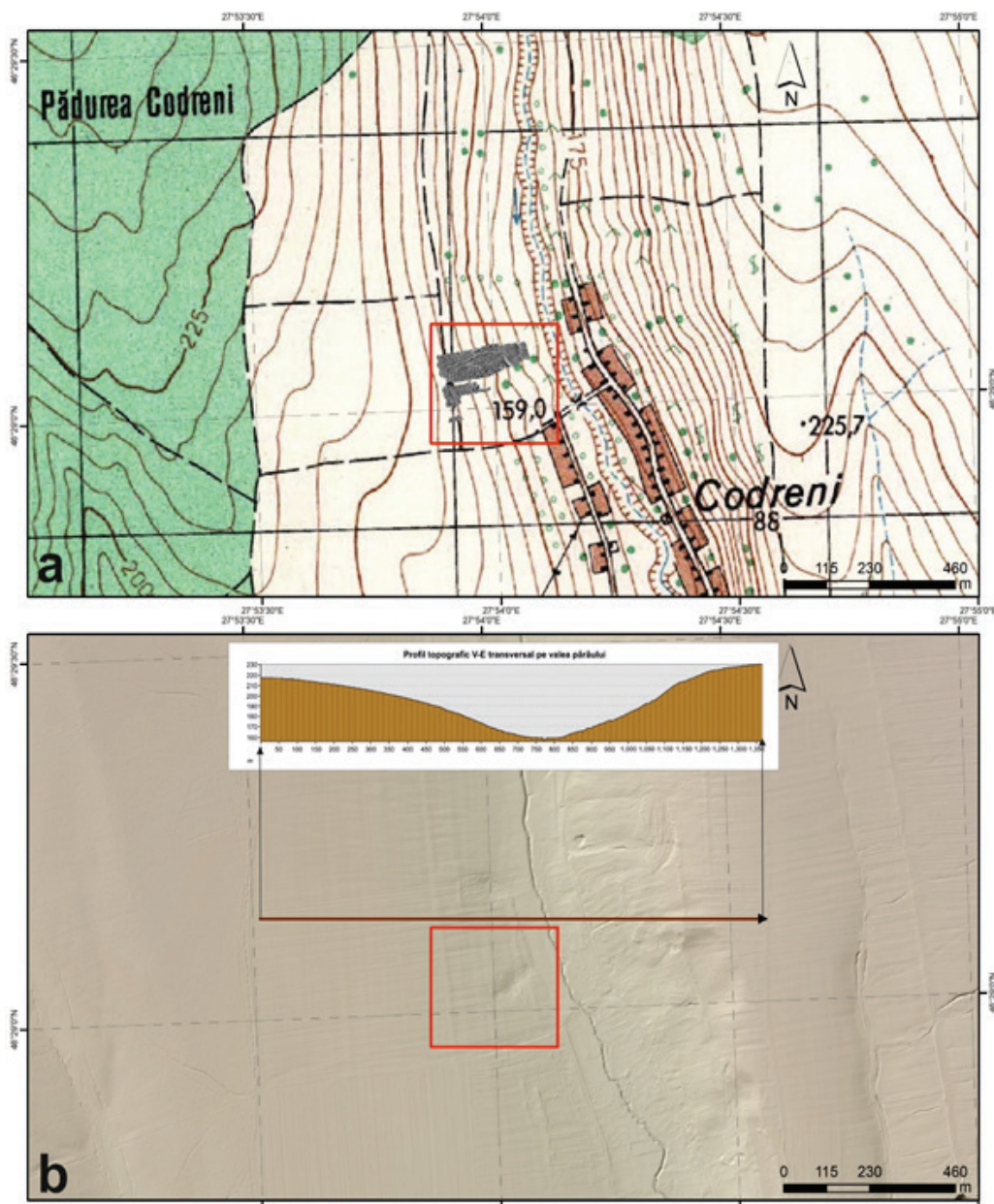

Figura 1. a-Harta topografică, scara 1:25000, sursa: DTM România; b-Harta hipsometrică a zonei, sursa model numeric al terenului – LiDAR ABA Prut-Bârlad.

Figura 2. Magnetometrul Sensys.

Figura 3. Detaliu cu harta magnetometrică (± 10 nT, alb/negru).

Figura 4. a-Perspectivă tridimensională asupra zonei; b-Imagine Google Earth cu *soil mark*-uri vizibile; c-Harta magnetometrică (± 10 nT, alb/negru) în care sunt vizibile principalele anomalii descrise.

Câteva tipuri de amfore egeene aflate în colecția Muzeului din Bârlad

Dr. Ștefan HONCU,
Cercet. Șt. III, Institutul de Arheologie Iași

Zona egeeană Amfore folosite pentru transportul vinului

Opaiț 2015, tipul Troesmis X/Aegyssus I

Amforele incluse în acest tip au fost descrise într-un studiu de către A. Opaiț¹ care identifică zona de producția a acestora în zona egeeană, centrală sau nordică, fie în teritoriul Pamphiliiei². Vasele au diametrul mare, buza rulată și rășfrântă. Gâtul vaselor este cilindric, tronconic cu o șanțuire pronunțată în zona mediană. Corpul piriform se termină într-o bază solidă care păstrează aceeași formă³. Recipientele discutate se datează în intervalul de timp cuprins între secolele I-III p.Chr.

Astfel de vase au fost găsite în davele getice de pe Siret la Poiana, Brad și Răcățău⁴, amfore datate cel mai târziu la începutul secolului II p.Chr. De asemenea întâlnim vasele și în perioada secolelor II-III p.Chr. la Drăgușeni⁵, Topolița (jud. Neamț)⁶ și Buda, comuna Corbița, județul Vrancea⁷. Vase similare au fost descoperite și în provincia Moesia Inferior la: Argamum⁸, Ibida⁹, Nuntași¹⁰, Tomis¹¹ și Troesmis¹².

Tipul Kapitän 2

Prezența acestui tip de amforă în spațiul est-carpatic se înscrie în largă distribuție pe care a cunoscut-o recipientele în discuție, în aproape tot Imperiul roman. zonă îndepărtată de frontiera imperiului roman, abia dacă poate să ne mai surprindă. Afirm aceasta deoarece este tipul de amfora egeeană care a atins cea mai mare răspândire geografică în perioada 250-400 d. Chr. Este întâlnit din Anglia până pe Eufrat și din nordul Moldovei până în Nubia. În aria nord dunăreană amfora mai apare în spațiul carpatic¹³. Cel mai frecvent este cunoscut sub numele de Kapitän 2, dar și sub multe alte denumiri: Niederbieber 77, Agora K 113, Zeest 79, Ostia VI, Keay XII, Berenice MR 7, Knossos 37, Popilian VI, Kuzmanov 7, Opaiț IV, Peacock & Williams 47, Kelemen 21. Originea acestui tip este un subiect de dezbatere printre specialiști deoarece "thin sections are not informative of provenance", dar o origine în zona egeeană este în general acceptată¹⁴. Recent, eu am propus, bazat pe imaginile ce apar pe monetele de

Chios, o origine în acea insulă.¹⁵ Oricum unele diferențe morfologice și de pastă sugerează o producție a vasului în mai multe ateliere. Amfora este caracterizată de un gât și corp tronconic, terminat într-o bază înaltă, tubulară. Toartele sunt masive, ovoidale în secțiune și puternic arcuite, cu două nervuri la exterior. Buza este fie ca o bandă verticală, fie rectangulară, fie, așa cum e cazul cu exemplarul de la Braniște, ascuțită. În toate cazuri însă buza este separată de gât printr-o șanțuire puternică.

Tipul Peacock & Williams Class 50

Amforele reprezintă o raritate pentru spațiul provinciei Moesiei Inferior. Până în momentul de față se cunosc doar trei astfel de exemplare publicate, descoperite la Ibida¹⁶ în teritoriul histrian, la Fântânele¹⁷ și în necropola tumulară de la Noviodunum¹⁸. Într-un articol recent A. Opaïț divide tipul aflat în discuție în două subtipuri, A-B.

La Noviodunum au fost descoperite, în necropola tumulară, în 1973, două fragmente de amforă (gură și bază) ce aparțin aceluiași exemplar. Contextul în care au fost găsite amforele sugerează o datare a acestora în prima jumătate a secolului II p.Chr.¹⁹.

S-a constatat că tipul acesta de amfore a avut o perioadă lungă de utilizare, din secolul I până în veacul al IV-lea p.Chr.²⁰. Ele au fost descoperite într-un areal destul de vast, din Mediterana până în Marea Britanie²¹. Cele mai apropiate analogii le găsim în Dacia, la Tibiscum și Colonia Apulensis²², fiind date în secolele I-II p.Chr.²³. În provincia Moesia Superior tipul acesta de amfore a fost găsit la Diana²⁴. În Panonia Superior, în castrul legionar de la Vindobona, a fost descoperită o astfel de amforă în canabele legiunii.

Contextele descoperirilor acestora ar putea indica faptul că au fost utilizate, cu precădere, în mediul militar. Probabil vinul transportat în aceste recipiente erau unul apreciat de ofițerii și soldații romani.

Note:

1. OPAIȚ 2015.
2. OPAIȚ 2015: 329-230.
3. OPAIȚ 2015.
4. OPAIȚ 1987: 245, 247-248, 255-256, Cat. nr. 2, 3, 6, 7, fig. I/2, 3, II/2, 7; OPAIȚ 2015: 329.
5. CRÎȘMARU 1977: 130-131, fig. 78/1, fig. 79/1.
6. DIAȚONU, MITREA 2014: 48-49, fig. 2/6.
7. HONCU, MUNTEANU 2015: 318, fig. 4/1.
8. PARASCHIV 2006A: 292-293, tipul V, cat. nr. 11-12, pl. I/11,12.
9. PARASCHIV 2006: 25, tipul 4.
10. RĂDULESCU 1976: 104, pl. I/1.
11. RĂDULESCU 1976: 103-104, pl. III/3.
12. OPAIȚ 1980: 308, pl. X/2, XV/1.
13. Bichir 1984,39, pl.25.11.
14. Riley 1979, 192; Peacock & Williams 1986, 193; Panella 1986, 617.
15. Comunicare ținută la conferința *Per Terram, Per Mare*, Nicosia, Cipru 12-15 aprilie 2013.
16. Opaïț, Paraschiv 2012, 118; fig. 13.
17. Opaïț 2011, 113; subtype B; fig. 4; pl. 1/5; Opaïț, Paraschiv 2012, 119.

18. Honcu, Stănică 2017, 218-219, cat. nr. 3, 4, fig. 3/3, 4.
19. Honcu, Stănică 2019, 210-211, 217.
20. Opaïț 2011, 131; Opaïț, Paraschiv 2013, 118.
21. Peacock & Williams 1986, 200-01; class 50; fig. 118, însă exemplarul prezentat de autori se datează în a doua jumătate a secolului al IV-lea p.Chr.; Opaïț 2011, 132.
22. Ardeț, 2006, 88-9; pl. X/92 – Tibiscum, pl. X/93 - Colonia Apulensis (incluse de autor în tipul 5b Gauloise 5). Opaïț 2011, 131; fig. 3; pl. 2/3; Opaïț, Paraschiv 2012, 119.
23. Ardeț 2006, 89. A Opaïț datează amforele respective, mai curând, în a doua jumătate a secolului II sau, consideră acesta, în secolul III p.Chr. vezi Opaïț 2011, 131. Aceeași datare este împărtășită și de către noi.
24. Opaïț, Paraschiv 2013, 119 și nota 52; Opaïț 2011, 131; pl. 1/2; pl. 1/4.

Bibliografie:

- Ardeț, 2006 = A. Ardeț, A. 2006, *Amforele din Dacia Romană*, Timișoara.
- Bichir 1984 = Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Crîșmaru 1977 = A. Crîșmaru, *Drăgușeni: contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977.
- Diaconu, Mitrea 2014 = V. Diaconu, I. Mitrea, *Mărturii arheologice provenite din două așezări ale dacilor liberi aflate în zona subcarpatică a Neamțului*, în *CI, S.N.*, XXXIII, p. 43-55.
- Honcu, Munteanu 2015 = Șt. Honcu, L. Munteanu, *Cercetări arheologice de suprafață la Buda (com. Corbița, jud. Vrancea) în Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi Octogenarii*, ed. C. Croitoru, D. G. Hânceanu, Ed. Istros, Brăila, p. 317-326.
- Honcu, Stănică 2017 = Șt. Honcu, A. D. Stănică, *Amfore romane și romano-bizantine descoperite în villa rustica de la Capaclia, județul Tulcea* în George Nuțu Sorin-Cristian Ailincăi Cristian Micu (eds.) *Omul, fluviul și marea. Studii de arheologie și istorie în onoarea lui Florin Topoleanu la a 65-a aniversare 2016*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 307 – 326.
- Honcu, Stănică 2019 = Șt. Honcu, A. D. Stănică., *Roman Amphorae discovered at the Headquarters of Noviodunum on the Lower Danube*, în Lucretiu Mihailescu-Bîrliba, Wolfgang Spickermann (eds.), *Roman Army and Local Society in the Limes Provinces of the Roman Empire*, Verlag Marie Leidorf, Rahden/Westfalia, 205-227.
- Opaïț 1980 = A. Opaïț, *Considerații preliminare asupra amforelor romane și romano-bizantine din Dobrogea*, în *Peuce* 8, 291-327.
- Opaïț 1987 = A. Opaïț, *Amfore romane de mare capacitate. Considerații tipologice*, în *SCIVA*, 38, 3, p. 245-258.
- Opaïț 2011 = A. Opaïț, *Amforele din spațiul est-carpatic* în S. Sanie, T. Marin (eds.) *Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a.Chr. - II p.Chr.)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, vol. I, p. 445-472.
- Opaïț, A. = 2015, *Noi considerații despre amfora de tip Aegyssus I/Troesmis X*, în Croitoru, C., Hânceanu, G.D., (eds.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Vasile Ursachi octogenarii*, Brăila, 327-345.
- Opaïț, Paraschiv 2013 = A. Opaïț, D. Paraschiv, *On the wine, olive oil and fish supply of the countryside in Roman Dobroudja (1st-3rd centuries AD)*, în L. Buzoianu, P. Dupont, V. Lungu (éd.), *PATABS III. Production and trade of amphorae in the Black Sea, Actes de la table ronde internationale de Constanța (6-10 octobre 2009)*, Constanța, 317-333.
- Panella 1986 = C. Panella, *Oriente ed Occidente: considerazioni su alcune anfore „egee” di età imperiale a Ostia* în *Bulletin de Correspondance Hellénique. Supplément XIII. Actes du Colloque International organisé par le centre national de la recherche scientifique, L'Université de Rennes II et L'Ecole Française d'Athènes (Athènes, 10-12 Septembre 1984)*, édité par J. – Y. Empereur et Y. Garlan, Athènes/Paris, p. 609-636.
- Paraschiv 2006 = D. Paraschiv, *Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec. I–VII p.Chr.)*, Iași.
- Paraschiv 2006a = D. Paraschiv, *Contribuții privind ceramica romană de la Argamum. Sectorul Extra Muros. I. Amforele*, în Mănucu-Adameșteanu, M. (ed.), *Orgame/Argamum*.

Supplementa I, La recherche d'une colonie. Actes du Colloque International "40 ans de recherche archéologique à Orgamè/Argamum", Bucarest-Tulcea-Jurilovca 3-5 octobre 2005, Bucarest, 285-342.

Peacock & Williams 1986 = D. P. S. Peacock, D. F. Williams, *Amphorae and the Roman economy. An introductory guide*, Longman archaeology series, Londres, 1986.

Rădulescu 1976 = A. Rădulescu, *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, în *Pontica*, IX, p. 99-114.

Riley 1979 = J. A. Riley, *The Coarse Pottery from Benghazi*, în Lloyd, J.A. (ed.), *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) II*, LibAnt, Supplement 5, 2, p. 91-467

Planșa. I. 1. Amforă Troesmis X, 2. Amforă Kapitän 2,
3. Amforă Peacock & Williams Class 50

Decoperiri recente și mai vechi de monede moldovenești

Dr. **Lucian MUNTEANU**,
Cercet. Șt. II, Institutul de Arheologie Iași

Prezentăm câteva emisiuni monetare moldovenești, care au fost descoperite pe teritoriul Moldovei. Primele dintre ele (Catalog nr. 1-2) provin din necropola de Brad (jud. Bacău), fiind aflate în timpul cercetărilor arheologice realizate de către domnul Vasile Ursachi. Celelalte reprezintă descoperiri întâmplătoare din diferite localități. Despre piesa de la Cristești (jud. Iași) (Catalog nr. 3) se cunoaște doar faptul că a fost aflată înainte de anul 2015. Monedele de la Dobrovăț (jud. Iași) (Catalog nr. 4-5) au fost descoperite în anul 2017, în Pădurea Buda, împreună cu fragmente ceramice medievale (majoritatea atipice) și alte artefacte din bronz (două inele și un nasture), datate în veacurile XIV-XVIII. Ultima dintre ele provine de pe teritoriul orașului Focșani (Catalog nr. 6), fiind achiziționată de Muzeul Vrancei la mijlocul anilor '80, ai secolului trecut.

Cele mai vechi monede aparțin domnitorului Petru I Mușat (Catalog nr. 1, 6). Una dintre ele conține șapte flori de crin în scutul de pe revers, iar alta are doar două astfel de flori. Cercetările recente datează majoritatea emisiunilor cu mai multe flori de crin în intervalul 1382-1386. După această dată, probabil în anul 1387, ar fi avut loc o reformă monetară, prin care titlul pieselor, purtând doar doi crini, ar fi fost semnificativ redus, până spre 225‰ (cca. 4 loți). Monedele cu mai multe flori de crin (inclusiv cele cu șapte) au continuat să se bată, până spre sfârșitul domniei, cu ștanțele vechi, refoșite, dar având un conținut de metal prețios mult diminuat, conform etalonului aflat în vigoare¹.

Cele două monede de la Alexandru cel Bun (Catalog nr. 2-3) sunt posterioare reformei sau reformelor monetare succesive, realizate în prima parte a domniei acestuia, în urma cărora au loc importante modificări ale aspectului, greutateii și titlului emisiunilor moldovenești². Se remarcă simbolurile și siglele din afara scutului heraldic de pe revers, care au fost interpretate drept semne de monetărie³. Sigla T a fost atribuită, ipotetic, unor meșteri monetari din atelierul de la Cracovia, un anume Tanrod⁴ sau, mai probabil, Simon de Talentis⁵, care ar fi lucrat pentru Alexandru. În schimb, cealaltă piesă, având pe revers o marcă de monetar mai puțin comună, s-ar data într-o perioadă mai târzie, probabil între anii 1415-1425⁶.

Cele două groși de la Iliăș I (Catalog 4-5) ar putea să aparțină unui depozit monetar, situație care se dovedește dificil de confirmat, în absența unor informații concrete referitoare la contextul în care au fost aflate. Ele se remarcă în numismatica autohtonă prin reprezentările particulare de pe avers și de pe revers, care au fost interpretate sub diferite forme în literatura de specialitate⁷. Atrage atenția o ipoteză recentă, care leagă aceste imagini de herburile familiei înrudite a Koriatovicilor⁸. Foarte puține dintre descoperirile cunoscute de monede de la Iliăș⁹ pot fi legate de orașul Iași și de împrejurimile sale¹⁰. De asemenea, doar în mod excepțional, aceste emisiuni apar singure în tezaurele publicate¹¹.

În general, durata de circulație a emisiunilor moldovenești bătute la sfârșitul veacului al XIV-lea și în prima jumătate a veacului următor a fost destul de limitată. Ca urmare a numeroaselor reforme monetare din epocă, începând cu cea radicală a lui Alexandru și până la cele din vremea lui Ștefan cel Mare, piesele locale timpurii au fost retrase, adeseori fiind retopite și servind ca materie primă pentru confecționarea emisiunilor ulterioare. De asemenea, ele nu-și mai găseau locul în noile sisteme legale¹². Doar în situații excepționale astfel de emisiuni rămân o perioadă mai îndelungată în bazinul monetar al epocii. Este cazul unicat al tezaurului de la Iași – str. Vasile Lupu nr. 28 (descoperit în anul 2002), îngropat, probabil, în cel de-al treilea sfert al secolului al XVII-lea, care are în compoziția sa o emisiune de la Petru I, aparținând tot tipului cu două flori de crin¹³.

CATALOGUL MONEDELOR¹⁴

BRAD (jud. Bacău)

<p>1. AR; 0,41 g; 10x18 mm; 3 h; f.s.c.; ruptă (lipsește ¼ din monedă); perforată (rotund); Av. +SI[...]OPIDRV[...]IS Scut despicat: în primul cartier se află trei fascii, iar cel de-al doilea cartier conține două flori de crin suprapuse;</p> <p>Rv. +SI[...]PETRI *[...]IS Cap de bour, văzut din față, având o roză cu șase petale între coarne; o roză similară se află în partea dreaptă; o semilună în partea stângă;</p> <p>Moldova, Suceava, Petru I Mușat, gros, anii c. c.1375-c.1391 (MBR 1977: 55, nr. 278-282, tip general); 1387-1391/1392 (PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006: 230 (tab. I), 244, 247-250, nr. 20-42; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 390, nr. 11; PÂRVAN 2003: 435, nr. 6); 1385/6-1391 (OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: 282 și nota 6); Brad, 1985; M.3 (S.30); Muzeul de Istorie Roman inv. 34.617.</p>		
---	---	--

<p>2. AR; 1,56 g; 21 mm; 9 h; s.c.; bătută descentrat pe revers; ruptă (la margine); Av. +MONE•ALEXANDRI Cap de bour, văzut din față, cu o stea cu cinci raze între coarne; la dreapta, o roză cu cinci globule, la stânga, o semilună.</p> <p>Rv. +WD•MOLDAVIENSIS Scut despicaț: în primul cartier trei fascii, în cel de-al doilea, șapte flori de crin, dispuse 2-2-2-1; deasupra scutului, un coif închis în profil spre dreapta; de o parte și de alta a scutului, sigla T inversată.</p> <p>Moldova, Suceava, Alexandru cel Bun, dublu groș, anii 1400-1432 (MBR 1977: 60, nr. 373-374, tip II); 1408 (ILIESCU 1970: 27); 1408-1409 (ILIESCU 2000: 80, nr. 5, faza a II-a, emisiunea a III-a, 1 ½ gros); Brad, 1963; M.neident. (S.1, C.33, -0,33 m); Muzeul de Istorie Roman inv. 9.167.</p>		
---	---	--

CRISTEȘTI (jud. Iași)

<p>3. AR; fără date tehnice; s.c.; ruptă;</p> <p>Av. ✠MONE•ALEXANDRI Cap de bour, văzut din față, având o stea cu cinci raze între coarne; la dreapta se află o roză cu cinci globule, iar la stînga, o semilună;</p> <p>Rv. ✠WD•MOLDAVIENSIS Scut despicaț: în primul cartier se află trei fascii, iar cel de-al doilea cartier conține șase flori de crin, dispuse 3-3; un cap de bour timbrează scutul, iar la dreapta scutului se află o cheie întoarsă.</p> <p>Moldova, Suceava, Alexandru cel Bun, dublu groș, anii 1400-1432 (MBR 1977: 61, nr. 399 var. - tip IV) sau 1 ½ gros, anii 1415-1425 (ILIESCU 2000: 80-81, nr. 10 - faza a III-a, emisiunea a V-a). Informații dr. Vitalie Josanu (Piatra-Neamț).</p>		
--	---	--

DOBROVĂȚ (jud. Iași)

<p>4. AE (billon); 1,26 g; 17×19 mm; 12 h; s.c., bătută descentrat pe avers și pe revers;</p> <p>Av. ✠E[...]WODE Călăreț în armură, spre dreapta, purtând coif de tip lituanian, iar în mâna stângă ținând o spadă ridicată; un șarpe-balaur sub copitele calului.</p> <p>Rv. ✠ELIASWOIWODE Scut în interiorul căruia se află sigla , cu o globulă în mijloc și având deasupra o cruce; la stânga scutului se află sigla n.</p> <p>Moldova, Iliăș I, groș, octombrie 1433 - 27 august 1435 (SEVEREANU 1935: 62-63, tip II) sau anii 1436-1442 (spre sfârșitul perioadei) (ILIESCU 1970: 30, tip V; MBR 1977: 68, tip V, nr. 500-501 var.) sau anul 1424 (PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 382, 393, nr. 43) sau ianuarie 1432 - ante iunie 1433 (GORODENCO, DERGACIOVA 2005: 361).</p> <p>Colecția Institutului de Arheologie Iași, f. nr. inv.; informații dr. Alexandru Berzovan (Iași).</p>		
<p>5. AE (billon); 0,94 g; 18 mm; 3 h; s.c., bătută descentrat pe avers și pe revers;</p> <p>Av. ✠E[...]OIWODE Călăreț în armură, spre dreapta, purtând coif de tip lituanian, iar în mâna stângă ținând o spadă ridicată; un șarpe-balaur sub copitele calului.</p> <p>Rv. ✠ELIAS[...]WODE Scut în interiorul căruia se află sigla , având deasupra o cruce; la stânga scutului se află sigla n.</p> <p>Moldova, Iliăș I, groș, octombrie 1433 - 27 august 1435 (SEVEREANU 1935: 62-63, tip II) sau anii 1436-1442 (spre sfârșitul perioadei) (ILIESCU 1970: 30, tip V; MBR 1977: 68, tip V, nr. 500-501 var.) sau anul 1424 (PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 382, 393, nr. 43) sau ianuarie 1432 - ante iunie 1433 (GORODENCO, DERGACIOVA 2005: 361).</p> <p>Colecția Institutului de Arheologie Iași, f. nr. inv.; informații dr. Alexandru Berzovan (Iași).</p>		

FOCȘANI (jud. Vrancea)

<p>6. AR; 0,89 g; 16 mm; 6h; s.c.; bătută descentrat pe avers și pe revers; Av. ✠SIMPQTRI ✠WOIW Cap de bour, văzut din față, având o stea cu cinci raze între coarne; la stânga se află o semilună, iar la dreapta, o roză cu cinci globule; Rv. ✠SIMOLAVINSIS ☾ Scut despicat; în primul cartier se află trei fascii, primele două având o globulă între ele; cel de-al doilea cartier conține șapte flori de crin, dispuse 2-2-1-1-1. Moldova, Suceava, Petru I Mușat, groș, anii c.1375-c.1391 (MBR 1977: 45, nr. 1-26 var.); anii c.1382-1386 (PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 389); Muzeul Vrancei, nr. inv. 25469.</p>		
--	---	---

Note:

1. PÂRVAN 2000: 565, nota 3 (în jurul anului 1384); PÂRVAN 2001: 370 (în jurul anului 1384); PÂRVAN 2003: 432-434 (post 1382, ante 1384-1386); PÂRVAN 2008: 363-364; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006: 226, 238-239, 244-245; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 378-379 și nota 3 (cca. 1380-1387). Despre „prima reformă monetară moldovenească”, cea de după anul 1386, a se vedea și OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2010: 412.
2. Din bogata bibliografie referitoare la transformările monetare din această perioadă, a se vedea: ILIESCU 1970: 26-28; ILIESCU 2002: 71-79, 93; ILIESCU, FOIT 1967: 161-163; PÂRVAN 2000: 565-566; PÂRVAN 2001: 357-361, 366, 370; PÂRVAN 2002: 190-192; PÂRVAN 2002a: 198-199; PÂRVAN 2008: 364-365; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006: 228, 243-245; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 380-382; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006a: 305, 312, 331; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: 283-290; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2010: 412-414.
3. ILIESCU, FOIT 1967: 158-159; ILIESCU 2000: 84 (doar siglele); OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006a: 305-306 (simbolurile și siglele); OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: 287-289 și nota 59; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 381-382.
4. PÂRVAN 2002: 192.
5. PÂRVAN 2002: 192; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 381.
6. ILIESCU 2000: 80-81, nr. 10.
7. A se vedea, mai recent: NICOLAE 1992-1993: 189-193, fig. 1; BIȚA 1997: 329; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: 382; RUSSEV, MELNIKOV 2005-2009: 342-350.
8. GORODENCO, DERGACIOVA 2005: 360-362.
9. O repertoriere relativ recentă a lor, a se vedea la MUNTEANU, POPOVICI 2013: 183-185.
10. SEVEREANU 1935: 61; BUTNARIU 2001: 136, nr. 500-501 (prima dintre piese aparține chiar tipului V).
11. HORDILĂ 1969.
12. OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006: 331-332; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006a: 410-411; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: 283-286, 290; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2010: 413-416.

13. MUNTEANU, MIHAILESCU-BÎRLIBA, OBERLÄDER-TÂRNOVEANU 2006: 57, nr. 1; MUNTEANU 2006: 502; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006a: 409, 412; OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: 281, 290-291.
14. Sunt folosite următoarele abrevieri pentru metale (AR - argint, AE - aramă), date metrologice (g - gram, mm – milimetru, h – oră, orientare ax) și stare de conservare a monedelor (s.c. - slab conservată, b.c. - bine conservată).

Bibliografie:

- BIȚA 1997: Bița, T., *Monede medievale moldovenești emise la Cetatea Albă*, in: *Memoria Antiquitatis*, 21, 317-338.
- BUTNARIU 2001: Butnariu, V.M. (éd.), *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, CNM II, Editura Vasiliana'98, Iași.
- GORODENCO, DERGACIOVA 2005: Gorodenco, A., Dergaciova, L., *Considerații privind reprezentarea călărețului pe monedele din Podolia și Moldova de la finele secolului XIV și al treilea deceniu al secolului XV*, in: *Revista Arheologică*, S.N., I/1, 359-363.
- HORDILĂ 1969: Hordilă, D., *Opt monede de la Iliăș*, in: *Carpica*, 1, 325-329.
- ILIESCU 2002: Iliescu, O., *The history of coins in Romania (cca. 1500 b.c. - 2000 ad)*. *Chronology - Bibliography - Glossary*, Ed. Enciclopedică, Bucharest, 2002.
- ILIESCU 2000: Iliescu, O., *Aspecte ale economiei monetare în Moldova sub domnia lui Alexandru cel bun*, in: *Revista Istorică*, S.N., 11, ianuarie-aprilie, 1-2, 59-95.
- ILIESCU 1970: Iliescu, O., *Moneda în România: 491-1864*, Ed. Meridiane, București.
- ILIESCU, FOIT 1967: Iliescu, O., Foit, Gr., *Un tezaur de monede moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea*, in: *Arheologia Moldovei*, 5, 145-167.
- MBR 1977: Luchian, O., Buzdugan, G., Oprescu, Gh., *Monede și bancnote românești*, Ed. Sport-Turism, București.
- MUNTEANU 2006: Munteanu, L., *Preliminary data about the coin hoard of Iași - 2002*, in: Mihailescu-Bîrliba, V. (ed.), *The great medieval coin hoard of Iași (historical significance of the great medieval coin hoard of Iași -2002)*, Institutul European Press, Iași, 433-474.
- MUNTEANU, MIHAILESCU-BÎRLIBA, OBERLÄDER-TÂRNOVEANU 2006: Munteanu, L., Mihailescu-Bîrliba, V., Oberländer-Târnoveanu, E., *The catalogue of coin hoard, în The Great Medieval Coin Hoard of Iași. Historical Significance of the Great Medieval Coin Hoard of Iași* (ed. V. Mihailescu-Bîrliba), Institutul European Press, Iași, p. 57-368.
- MUNTEANU, POPOVICI 2013: Munteanu, L., Popovici, R., *Descoperiri monetare în așezările rurale medievale de la Borniș, jud. Neamț (secolele XV-XVII) (I)*, in: *Arheologia Moldovei*, 36, 177-190.
- NICOLAE 1992-1993: Nicolae, E. *Descoperiri monetare de la Suceava (I)*, in: *Buletinul Societății Numismatice Române*, 86-87/140-141 (1996), 179-198.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2010: Oberländer-Târnoveanu, E. *Câteva considerații privind evoluția sistemului monetar medieval moldovenesc în secolele XIV-XVI, în lumina analizelor atomice*, in: *Memoria Antiquitatis*, 25-26 (2008-2009), 405-416.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2007: Oberländer-Târnoveanu, E., *Monetary reforms and the circulation of the old local coinage in 15th-17th century Moldavia: Some remarks about a coin of Peter I (1375-1391) found in a mid 17th century hoard from Iassy*, in: *Cercetări Numismatice*, 12-13 (2006-2007), 281-291.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006: Oberländer-Târnoveanu, E., *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504). O analiză critică*, in: *Cercetări Numismatice*, 9-11 (2003-2005), 292-399.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2006a: Oberländer-Târnoveanu, E., *Moldavian coins*, in: Mihailescu-Bîrliba, V. (ed.), *The great medieval coin hoard of Iași. Historical significance of the great medieval coin hoard of Iași*, Institutul European Press, Iași, 409-412.
- PÂRVAN 2008: Pârvan, K., *Colecțiile numismatice ale Muzeului Național de Istorie a României: monedele moldovenești și muntene din colecția R. Zăveanu*, in: *Cercetări Numismatice*, 14, 357-367.

- PÂRVAN 2003: Pârvan, K., *Încă un lot de monede moldovenești din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița), județul Tulcea*, in: *Peuce*, S.N., I (XIV), 2003, 431-446.
- PÂRVAN 2002: Pârvan, K., *Monede moldovenești rare din secolele XIV-XV*, in: *Cercetări Numismatice*, 8/ *Lui Octavian Iliescu, la aniversarea a 65 de ani de activitate științifică*, 189-195.
- PÂRVAN 2002a: Pârvan, K., *Monede moldovenești descoperite la Suceava (I)*, in *Cercetări Numismatice*, 8/ *Lui Octavian Iliescu, la aniversarea a 65 de ani de activitate științifică*, 197-209.
- PÂRVAN 2001: Pârvan, K., *Monede moldovenești păstrate la Muzeul Național de Istorie a României*, in: *Suceava. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei*, 26-28 (1999-2001), 357-383.
- PÂRVAN 2000: Pârvan, K., *Monede moldovenești descoperite în Dobrogea*, în Iacob, M., Oberländer-Târnoveanu, E., Topoleanu, F. (ed.), *Istro-Pontica. Muzeul tulcean la a 50-a aniversare, 1950-2000/ Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate, 1955-2000*, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea, 563-572.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2007: Pârvan, K., Constantinescu, B., *Monede moldovenești din colecția Secășeanu*, in: *Cercetări Numismatice*, 12-13 (2006-2007), 375-422.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006: Pârvan, K., Constantinescu, B., *Tezaurul de groși moldovenești din secolul al XIV-lea descoperit la Mărmureni, com. Oniceni, jud. Neamț*, in: *Cercetări Numismatice*, 9-11 (2003-2005), 225-286.
- RUSSEV, MELNIKOV 2005-2009 Russev, N.D., Melnikov, O.N., *Monety moldavskogo gospodarja Il'jaša I v Nižnem Podneprov'e: vozmožnosti istoričeskoj interpretacii*, in: *Stratum plus*, 6, 342-350.
- SEVEREANU 1935: Severeanu, G., *Monetele lui Iliăș. Domn al Moldovei (1 ian. 1433-oct. 1443) și asociat la domnia țării cu fratele său Ștefan (27 aug. 1435-29 mai 1445)*, in: *Bucureștii. Revista Muzeului și Pincotecei Municipiului București*, I, București, 54-68.

O medalie rară românească din al Doilea Război Mondial

Dr. **Sorin LANGU**,

Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Galați

Dr. **Cristian ONEL**,

Școala Gimnazială „Veniamin Costachi” Roșiești

Vara anului 1940 a fost o vară extreme de fierbinte, România pierzând, rând pe rând, Basarabia, Bucovina de Nord, Cadrilaterul și nord-vestul Transilvaniei¹. În acest context, pe 4 septembrie 1940, regele îl numește pe Antonescu în funcția de președinte a Consiliului de miniștri. În seara imediată numirii în funcție, generalul i-a cerut lui Carol să-l investească cu puteri depline. Deși inițial a refuzat, pe la orele 03:50 din dimineața zilei de 5 septembrie, regele a semnat decretul prin care Ion Antonescu, prim-ministrul României, era investit cu puteri depline în stat².

Totodată, este abrogată Constituția din 27 februarie 1938 și sunt dizolvate Corpurile legiuitoare. Pe fondul continuării manifestațiilor publice, pe la orele 21:30, Antonescu îi cere lui Carol să abdice, avertizându-l că în cazul unui refuz el nu mai răspundea de securitatea persoanei și anturajului regal. Într-o atmosferă extrem de tensionată, în dimineața zilei de 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a semnat un manifest în care aprecia: „Azi, zile de vitregie nespuse îndurerează țara, care se găsește în fața unor mari primejdii. Aceste primejdii vreau, din marea mea dragoste pentru acest pământ în care am fost născut și crescut, să le înlătur trecând astăzi fiului meu, pe care știu cât de mult îl iubim, grelele sarcini ale domniei”³. Generalul Antonescu a semnat imediat un decret-lege în care se afirma că: „Având în vedere actul de abdicare a M.S. regelui Carol al II-lea”, succesiunea la tron revenea Marelui Voievod Mihai. În consecință, acesta a fost invitat să depună jurământul. Când a semnat aghiotanul, Mihai încă dormea, iar când a pus mâna pe receptor i s-a comunicat că este noul rege al României. Spre după amiază, Mihai a depus jurământul prin care devenea din nou rege al României⁴. Astfel, în dimineața zilei de 7 septembrie 1940, Carol al II-lea a plecat din țară însoțit de Elena Lupescu și Ernest Urdăreanu, cu un tren special alcătuit din 12 vagoane, încărcate cu obiecte din patrimoniul Coroanei, tablouri de mari maeștri, ca Tizian, Rubens și Rembrandt, sute de goblenuri, bijuterii, armuri ce decorau pereții palatelor regale de la Pelișor și Peleş. Un grup de legionari au tras focuri de armă asupra trenului regal dar nu au reușit să-l oprească⁵.

La 22 iunie 1941 România intra în război de partea țărilor Axei, motivația fiind recuperarea Basarabiei, nordului Bucovinei și Herței, ținuturi răpite de U.R.S.S. în 1940. Faimosul ordin al generalului Ion Antonescu: “Treceți Prutul! Zdrobiți vrăjmașul din Răsărit și Miazănoapte. Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații voștri cotropiți!...” a fost foarte bine primit și de armată și de opinia publică românească și de oamenii politici. Începea “Războiul sfânt”, sub semnul încrederii într-o victorie apropiată⁶.

Decizia intrării României în Cel de-al Doilea Război Mondial i-a aparținut integral Ion Antonescu.

Regele Mihai I și Regina Mamă Elena au aflat de la BBC despre intrarea României în război⁷. Ofensiva românească a avut succes, iar în vara anului 1941 armata română eliberase în întregime pământul românesc. Liderii Opoziției democratice i-au cerut lui Ion Antonescu să oprească ofensiva românească la Nistru, însă dictatorul român a refuzat. Ion Antonescu a decis ca militarii români să înainteze spre Est, alături de trupele germane, finlandeze, italiene, spaniole, maghiare și slovace care luptau contra sovieticilor⁸. Generalul spera că, dacă armata română va lupta bine în Est, îl va convinge pe Adolf Hitler să retrocedeze României teritoriile pierdute în Vest, în favoarea Ungariei⁹.

Pentru a celebra momentul eliberării Basarabiei și Bucovinei de Nord și pentru a justifica continuarea operațiunilor militare, autoritățile decid utilizarea mai multor ordine și medalii militare pentru ostașii de pe frontul de est¹⁰, cât și înființarea unei noi medalii.

Prin decretul regal nr. 1014/1 IV 1942 este stabilită medalia „Cruciada împotriva comunismului”. Medalia este confecționată din tombac, de formă rotundă, cu diametrul de 32 mm.

Gravor: P. Grant.

Pe avers este reprezentată o cruce pe care se suprapune o mână ce ține o spadă. Deasupra spadei este înscris anul "1941" iar pe circumferință medaliei este înscrisă deviza "Cruciada împotriva comunismului"¹¹.

Pe revers este prezentat un cap de femeie, sub care se află inscripția "România recunoscătoare".

Pentru cei care au participat efectiv la lupte, medalia s-a conferit cu barete, pe care este înscris locul sau zona unde s-au dat luptele respective. În decretul D.R. nr. 1014/1 IV 1942 sunt menționate următoarele zece barete: Bucovina, Basarabia, Dobrogea, Nistru, Odesa, Bug, Nipru, Azov, Crimeea, Doneț.

Prin reglementări ulterioare au mai fost instituite baretele: Marea Neagră, Calmucia etc.

Baretele sunt din oțel oxidat sau, în cazul în care cel decorat a participat la toate acțiunile de luptă în zona înscrisă pe baretă, aceasta este argintată. Panglica decorată este roșie, având în mijloc o dungă verticală de 8 mm grosime, formată din dungă orizontală de culorile tricolorului românesc, iar în apropierea fiecărei margini, câte o dungă argintie de 2 mm.

Aceasta este medalia cea mai cunoscută, prezentă în diverse expoziții, cataloage de licitații, imagini etc. Mai există o altă medalie, mult mai rară, pe care am identificat-o într-o colecție particulară.

Medalia are 32 mm în diametru. Pe avers este figura unui voievod care ține o spadă vertical, încadrat de anul 1941 iar pe circumferință medaliei este înscrisă deviza "Cruciada împotriva comunismului". Pe revers sunt două căști de soldați încadrate de frunze de laur, iar pe circumferință este înscrisă deviza "România recunoscătoare".

Gravor: Ioana Bassarab.

Voievodul poate reprezenta un prototip al bărbăției ostășești sau chiar o manumită figură medievală. Îjn acea perioadă sunt lansate mai multe emisiuni filatelice care celebrează evenimentele în derulare, printre care și o serie "cruciada antibolșevică" în care este prezentă asocierea Mihai I și Ștefan cel Mare, marcă poștală supramarcată ceva mai târziu cu "Odessa.16Oct.1941".¹² În Transnistria circulă în perioada 1941-1943 o serie de mărci avându-l în prim plan pe Duca Vodă, mărci care vor circula doar aici.¹³ Poate părea puțin ciudată apariția unui domnitor cvasi necunoscut, dar Gheorghe Duca, domnitor al Moldovei în trei rânduri (1665-1666, 1668-1672, 1678-1683) și al Țării Românești (1674-1678), este numit de către turci, în 1680, hatman al Ucrainei,¹⁴ funcție pe care o va deține până în 1683, când, după despresurarea Vienei, va fi prins de polonezi, murind ostatic la Liov.

Rămâne de investigat când a apărut cea de-a doua medalie, tirajul, cui era destinată (ofițeri, soldați etc), dar viitoarele cercetări vor rezolva aceste probleme.

Note:

1. K.Hitchins, *Romania 1866-1947*, București, 2013, p.517-522
2. Ibidem, p.523
3. I.Scurtu, *Carol al II-lea*, București, 2004, p.323
4. *Monitorul Oficial al României*. Partea 1, nr. 206 bis, 6 septembrie 1940, p.5275
5. I.Scurtu, *Carol al II-lea*, București, 2004, p.328-329
6. *Basarabia-Ucraina-Crimeia. Marșul victorios al trupelor române și germane*, Berlin, 1943, p.9-11
7. I.Scurtu, *Mihai I*, București, 2004, p.26
8. I.Scurtu, *Mihai I*, București, 2004, p.27
9. K.Hitchins, *op.cit.*, p.530, N.Djuvara, *Istoria românilor povestită celor tineri*, București, 2002, p.222-223
10. D.Littlejohn, *Foreign Legion of the Third Reich*, vol.4, San Jose, 1994, p.103-124
11. Ibidem, p.120-121
12. *Michel Europa Katalog*, Band 4, Südsteuropa 2009/2010, p.515
13. Ibidem, pentru cadrul general al emiterii acestor emisiuni vezi Jayseth Guberman, *Transnistria: Istoria și efectele poștale ale unei anomalii filatelice*, "Curierul filatelic", anul XIV, nr.136, ian-febr. 2005, p.16-18
14. Ion Eremia, *Hătmănia domnilor Moldovei la est de Nistru (1681-1703)*, în "Revista de Istorie a Moldovei", 1994. Nr. 1, p. 20-29

Noi considerații privind formele de pietate și ereziile din occidentul medieval (secolele XI-XII)

Dr. Laurențiu CHIRIAC,
Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

Pe fondul dorinței Bisericii Catolice de a avea un nou model de viață monahală, Papalitatea - în încercarea sa de a ieși învingătoare în lupta cu puterea politică și de a reforma moravurile clerului - era preocupată de a oferi un nou mesaj creștinătății. În primul rând, separarea dintre Stat și Biserică trebuia să fie evidentă chiar din modul de organizare și funcționare a Bisericii și a mănăstirilor. Apoi, trebuiau revalorizate o serie de idealuri religioase, pentru care sursa de inspirație o ofereau *Actele apostolilor* și creștinismul primitiv. Mesajul papalității reformate trebuia să pună accentul pe sărăcie, viață comunitară, separarea între Biserică și Stat și, în final, pe supremația pontificală asupra lumii laice.

În mediul monastic occidental, spiritualitatea începuse să readucă în prim-plan un nou aspect al formelor de pietate, cum ar fi *eremitismul* - care a devenit, în secolele XI-XIII, activ și militant. Din moment ce eremitismul nou începea să dea viață unei alte forme monastice, s-a pus atunci accentul pe imitarea cât mai fidelă a lui Christos și a vieții apostolice.¹

Mișcarea clunisiană - creată încă din anul 909, la mănăstirea benedictină de la Cluny (în Burgundia), de către ducele Guillaume de Acvitalia - se îndepărtase din ce în ce mai mult de valorile creștine primare și începuseră să fie propuse modele alternative. Un astfel de model de sărăcie, la rândul ei ostentativă, a fost promovat de **ordinul cistercian** și de **Bernard de Clairvaux** (1090-1153), critic acerb al podoabelor clunisiene și al prea profunde implicări a acestui ordin în viața lumească, mai ales prin strânsele legături cu puterea politică. Cu o existență destul de discretă la început, **mănăstirea de la Citeaux** (în nordul Burgundiei) și, implicit, **ordinul cistercian** au capătat o importanță deosebită prin implicarea lui Bernard de Clairvaux, cel care a intrat în mănăstire împreună cu un număr important de rude. Discursul său despre austeritate și rigoare, ideile mistice, forța personalității sale au atras oameni și donații către mănăstire. El a început fondarea de noi așezăminte, care erau teoretic independente, dar se supuneau - de fapt - ordinelor abației mame de la Citeaux. Abațiile nou create au fondat, la rândul lor, altele, așa încât a

Început să funcționeze o ierarhie care a dat forță ordinului cistercian. Aceste așezăminte cisterciene proclamau idealul de ascetism și de rigoare morală, iar călugării cistercieni revalorizau munca manuală prin simplitate. Totodată, noile abații răspândeau, în plan artistic, o estetică nouă, caracterizată de sobrietate și înfrunșiparea frumosului din Natură².

Organizarea cistercienilor prevedea ca aceștia să rupă legăturile cu oamenii, trebuiau să ducă o viață lipsită de lucruri, să recurgă la muncă fizică, să aibă doar o masă pe zi, îmbrăcăminte simplă, să aibă dormitoare comune. Trebuiau să recurgă la tăcere și să se supună necondiționat abatelui. După anul 1100, mănăstirea de la Citeaux a intrat sub protecția pontificală, iar așezământul a înființat mai multe filiale, autonomia sa fiind-i respectată. Acest lucru a fost statuat în „*Carta carității*”, document al organizării cistercienilor³.

În altă ordine de idei, în anul 1115 Bernard a înființat mănăstirea cisterciană de la Clairvaux (în Burgundia), pe care o va conduce până în anul 1153. În calitate de abate de Clairvaux, Bernard a întreprins multe călătorii și a avut relații extinse. Astfel, el a predicat în favoarea cruciadei, dar nu a fost singurul. În regiunea Renaniei, eremitul francez Raoul arăta că e călugăr cistercian și că avea sprijinul anumitor cercuri ecleziastice, astfel încât a predicat mulțimilor nevoia de cruciadă. La fel ca pe vremea lui Pierre Eremitul și a lui Gautier cel fără de Avere, un sentiment de exaltare colectivă a pus atunci stăpânire pe credincioși. Raoul - arătând niște scrisori pe care le-ar fi primit de la Cer, prin intermediul arhanghelului Gabriel - îi îndemna pe oameni să plece la Ierusalim, unde trebuiau să aștepte reîntoarcerea lui Christos, cel care urma să purifice lumea de tot ce ar putea să-i împiedice venirea, începând cu evreii⁴.

Pentru a curma masacrarea evreilor, arhiepiscopul de Mainz a fost nevoit să apeleze la Sfântul Bernard de Clairvaux, cerându-i să pună capăt predicilor lui Raoul. După ce i-a reproșat acestuia că pune la încercare autoritatea episcopilor, Bernard a criticat atitudinea lui Raoul față de evrei și incităriile sale la crimă, dovedind clar că activitatea acestui eremit nu era inspirată de Dumnezeu, ci de demon, tatăl minciunii, cel care de la începuturi a fost un ucigaș. Cu ocazia acestei mari campanii de predici în țările germanice, Sfântul Bernard nu s-a mulțumit numai să condamne excesele poporului, ci a propagat cu succes propria sa concepție despre cruciadă. El avea o mare putere de convingere în rândul auditorilor, așa încât îi câștiga pe toți, mai ales că multe convingeri ale sale au fost sprijinite și de câteva vindecări miraculoase⁵.

Pe acest fond, au apărut alte forme de pietate și ereziile, iar ideea de cruciadă a fost mult mai vehiculată. **Ereziile** au jucat un rol important în organizarea vieții monahale și a societății medievale apusene. Preoții de pe lângă bisericile catedrale primiseră o regulă de organizare încă din timpul lui Ludovic cel Pios, prin care li se cerea să aibă un minimum de viață comunitară (o biserică și un dormitor comun), să aibă venituri comune și să se ocupe de asistența socială. Această regulă nu s-a impus însă, individualismul fiind mult mai puternic, iar preocupările pentru sectorul caritativ au ieșit din uz. În aceste

condiții, pe la 1050, papii prinși în mișcarea generală de reformare a Bisericii au instaurat o altă regulă, numită a Sfântului Augustin. Cei care acceptau regulile de viață comunitară erau numiți canonici regulari; cei care preferau individualismul și bogăția erau canonicii seculari și în mediul urban ei erau receptați adesea ca profitori⁶.

Ereziile occidentale porneau de la contestarea exceselor Bisericii. Dorința de a reveni la idealul sărăciei și al vieții apostolice s-a manifestat și prin animarea unor mișcări populare care, în cele din urmă, s-au transformat în adevărate erezii. Acestea s-au caracterizat prin disprețul față de lume și ura față de trup, o dorință excesivă de puritate și adesea prin concepții dualiste. Considerând Biserica oficială marcată de toate defectele societății, mișcările eretice au manifestat un puternic anticlericalism, care a dus, uneori, la constituirea unei ierarhii paralele.

De exemplu, „**nicolaismul**”⁷ - care viza căsătoria preoților - reprezenta un aspect particular al vieții clericale, dar care nu avea neapărat legătură cu principiile morale ale creștinismului. Sensul său era, mai degrabă, acela că reprezenta ceva imoral, căci celibatul preoțesc era legat de ideea de model pe care clerul trebuia să îl ofere celorlalți creștini, deși rostul nicolaismului a fost, concret, cel de a nu permite transmiterea ereditară a bunurilor bisericesti. Având legătură cu „reforma gregoriană”, nicolaismul interzicea mariajul clerical, care din secolul al XI-lea a fost considerat un păcat moral grav. De altfel, în anul 1074 apăruse decretul papei Grigore al VII-lea, prin care le era interzis laicilor să participe la slujbele preoților căsătoriți. În cele din urmă, „nicolaismul” a fost condamnat și au fost luate măsuri împotriva celor care nu respectau „legea divină”. Astfel că, prin decretul din 1049 al papei Leon al IX-lea, căsătoriile incestuoase fuseseră interzise. Era interzisă întreruperea căsniciei, violența împotriva clerului și a săracilor.

La rândul lor, **valdenzii** erau adepții unei mișcări întemeiate către 1170 de către negustorul lionez Pietro Valdo, care predica despre nevoia de pocăință, sărăcie apostolică și împotriva ideii de proprietate. La început mișcarea a fost aprobată de papalitate, dar pe măsură ce adepții lui Valdo au cerut să primească spovedaniile și să acorde canoanele de pocăință (prerogative preoțești), episcopii au reacționat negativ și, în cele din urmă, valdenzii au fost condamnați ca eretici. Reprimată în Franța, mișcarea a supraviețuit vreme îndelungată în zonele muntoase din nordul Italiei⁸.

Catarii - numiți și albigenzi de la orașul Albi (în sudul Franței), care a constituit unul dintre centrele lor - au creat cea mai cunoscută mișcare eretică occidentală. Catarismul era o erezie dualistă, care considera că tot ce ține de material în această lume, inclusiv trupul omenesc, a fost creat de un Demiurg rău, iar singură partea spirituală era creația lui Dumnezeu. Numele adepților a fost explicat prin termenul grecesc de *catharoi*, care înseamna „cei puri”, ceea ce trimitea la pretenția catarilor de a duce o viață de puritate în contrast cu corupția din rândul Bisericii oficiale. Catarii afirmau că dacă în lume se manifestă două

principii egale în forță și demnitate, binele și răul, atunci scopul vieții era de a separa sufletul care aparținea sferei spirituale, deci binelui, din trupul care făcea parte din domeniul răului. Aceasta se putea face doar prin respectarea sărăciei de tip evanghelic și prin dezinteresul față de lumea pământească, inclusiv față de structurile statului sau ale Bisericii⁹.

În altă ordine de idei, în Evul Mediu apusean existau trei denumiri pentru cei care contribuiseră la cetatea lui Dumnezeu: *milites*, *bellatores* și *laboratores*¹⁰. Tocmai de aceea, Biserica mergea pe ideea că este de datoria ei să aibă grijă de un popor creștin, dar - în același timp - să îi facă pe oameni și supușii ei să o asculte. Deși Biserica a deținut mereu mari domenii funciare, care ajutau clerul să supraviețuiască, multe din pământurile ei proveneau din donațiile laicilor, pentru a li se ierta păcatele și pentru a fi lipsiți de acestea pe lumea cealaltă.

În acest context, „**simonia**”¹¹ - legată de vânzarea și cumpărarea funcțiilor bisericești - a fost o altă erezie care a suferit o schimbare de percepție. Dacă, inițial, ea a constituit o taxă ce trebuia plătită episcopului pentru hirotonire, aceasta s-a concentrat mai apoi asupra legăturii dintre bunurile temporale ale Bisericii și misiunea ei spirituală. Papalitatea a impus atunci etichetarea ei drept erezie, întrucât presupunea că laicii erau cei care dispuneau de funcțiile bisericești, care - de fapt - aparținuseră doar domeniului spiritual.

Un alt mod prin care s-a dorit reformarea Bisericii era acela de a se apela la ordinele monastice, care erau în strânsă legătură cu reforma de la Cluny. Astfel, Bernon și Odilon - primii abați ai mănăstirii de la Cluny - au fost trimiși în Italia de Nord și în Franța, pentru a propovădui regula Sfântului Benedict, care dorea ca munca manuală să fie limitată, iar rugăciunile să fie cele dintâi. Așadar, Biserica a dorit neaparat să scape de puterea laică, fapt pentru care toți papii veacului al XI-lea au urmărit cu înverșunare realizarea acestui obiectiv¹².

Datorită faptului că autoritatea papei din cadrul Bisericii nu mai era ignorată, căci acesta își exercita puterea după reguli bine stabilite, atribuțiile preoților au devenit mult mai reprezentative. Astfel, în a doua parte a veacului al XI-lea, dreptul canonic a fost impus tuturor actelor importante emise de ei. Scrierile nu mai puteau fi considerate canonice, dacă papa nu își dădea consimțământul. Documentele erau, deci, sistematizate și au avut un rol major în cadrul organizării Bisericii apusene, instituția papală având calitatea de instanță supremă de apel.¹³

Pe de altă parte, deși conciliile ecumenice locale au oferit înțâietate Romei, acestea făcându-l cunoscut pe Papă în provinciile ecleziastice, ele au cunoscut o creștere rapidă în secolul al XI-lea, unele ajungând la o dimensiune universală. În sfârșit, liturghia romană a fost impusă în bisericile din Apus, iar influența liturgică germană a dispărut treptat.

În aceste condiții, latura juridică a început să predominie ceremonialul. Actul alegerii papei se făcea numai cu ajutorul cardinalilor, iar apoi numele celui ales era schimbat și i se înmânau simbolurile puterii: hlamida roșie și tiara. Noul papă era apoi condus la Palatul Lateran și imediat cum ajungea la palat

era așezat pe patru jilțuri. Primul se numea „scaunul excrementelor” - care se referea la condiția umană; al doilea scaun, era cel patriarhal, reprezentând puterea universală a celui desemnat; al treilea moment era acela când papa primea o eșarfă, de care erau prinse șapte chei și șapte sigilii care semnificau puterea de a „lega” și „dezlega”; ultima etapă era cea în care papa așezat pe două scaune, unde primea bastonul care reprezenta puterea imperială.¹⁴ Finalul ceremoniei însemna că papa își primea reședința, verifica camerele, iar la anumite intervale trebuia să se așeze pe jilțuri. În fine, în secolul al XII-lea, a apărut o modificare în ceea ce privește ceremonialul: a crescut dimensiunea liturgică și imperială, ceremoniile pontificale mutându-se la Vatican.

De altfel, nu întâmplător, încă din veacul al XI-lea apăruse mitul înhumării Sfântului Apostol Petru, după care imediat a apărut procesiunea încoronării. Nicolae al II-lea a fost primul papă care a primit coroana în anul 1059. În secolul al XII-lea, procesiunea investiturii deja se desfășura pe un traseu bine stabilit: „calea sacră” sau „drumul papei”, între biserica Sfântul Petru și palatul Lateran. Deci, papa a avut mereu pretenția de a-și rezerva dreptul asupra investiturilor ecleziastice, ceea ce era normal, cu condiția ca măsurile canonice să fie prelungite, ca și ceremonialul în sine. În fond, dacă investitura laică fusese o practică de numire a autorității religioase în veacul al XI-lea, ulterior papalitatea va fi singura care se va ocupa de acest lucru.

Transformările care marcaseeră societatea occidentală făceau ca, pe la 1200, în Biserică să se resimtă nevoia unor inovații. În primul rând crescuse mult rolul orașelor, cu bogăția lor, dar și cu marginalii care nu beneficiau de asistența nimănui, canonicii seculari fiind dezinteresați de aceste probleme. Pe de altă parte, exponenții noilor idealuri religioase acționau în afara orașelor, precum cistercienii care se izolaseră de lume în adâncimea pădurilor. Mișcările eretice pâruseră să sesizeze deschiderea orașelor spre mesajul religios, valdenzii sau catarii bucurându-se de o înrădăcinare urbană destul de importantă. De aceea, papalitatea a ieșit în întâmpinarea inițiativelor care vizau apariția unor noi ordine călugărești care să acționeze în mediul urban, ca purtătoare ale noilor idealuri de sărăcie și austeritate.¹⁵

Chiar dacă emanciparea domeniului spiritual de sub autoritatea temporalului se făcuse odată cu reforma Bisericii apusene, totuși ideea de a marca separarea între domeniul laic și cel eclesiastic, devenită aproape imperceptibilă în condițiile feudalizării societății, începea să capete contur definitiv tocmai datorită manifestărilor plenare ale noilor ordine monastice și, mai ales, a ereziilor. Astfel, călugării promotori ai unui ideal ascetic și papalitatea dornică să se impună asupra unui cler care să nu mai fie în asemenea măsură dependent de laici au acționat împreună pentru reformarea Bisericii. Secolul al XI-lea a fost, deci, cel al declanșării reformei de sus, iar următorul veac a definitivat și a impus această reformă.

Așadar, Papalitatea ajunsese la apogeul puterii sale temporale, în vreme ce Imperiul nu mai era decât un stat german. Ideologia religioasă supusese puterea laică, iar teocrația pontificală se afirmase în Europa occidentală.

Note:

1. André Vauchez, *Spiritualitatea Evului mediu occidental*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 23.
2. Jacques Paul, *Biserică și cultură în Occident*, Editura Meridiane, București, 1996, p. 45.
3. *Ibidem*, p. 46.
4. Florina Ion, Christian Trottmann, Simona Ilieș, Alexander Baumgarten, *Bernard din Clairvaux. Despre considerare*, Editura Polirom, Iași, 2018, p. 21.
5. *Ibidem*, p. 22.
6. Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria bisericească universală*, vol. I, București, 1987, p. 53.
7. Alexandru-Florin Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (secolele V-XVI)*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 216.
8. Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 55.
9. *Ibidem*, p. 56.
10. Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, Volumul 2 - *De la Imperiul Roman la Europa (secolele V-XIV)*, Editura Institutul European, Iași, 1998, p. 120.
11. *Ibidem*, p. 126.
12. *Ibidem*, p. 129.
13. *Ibidem*, p. 24.
14. Alexandru-Florin Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *op. cit.*, p. 221.
15. *Ibidem*, p. 223.

Câteva documente privitoare la slujitorii ținutului Tutova (XI)

Dr. Arcadie M. BODALE,

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași

Continuăm publicarea documentelor privitoare la înființarea Jandarmeriei în Moldova prin editarea primei părți a catastifului jandarmilor recrutați în ținutul Tutovei.

Acest izvor arată slaba pregătire a celor care s-au ocupat de istoria Jandarmeriei, căci au luat data reorganizării acestei instituții (3 aprilie 1850) de către Grigorie Alexandru Ghica drept actul de ei înființare, desi chiar în titlul ofisului domnesc se arată că acesta era o «Legiuirea pentru *reformarea* <s.AB> Corpului slujitorilor în jandarmi».

În realitate, Jandarmeria nu este altceva vechea instituție medievală a călărașilor, care aveau ca sarcină paza granițelor și a drumurilor de răufăcători.

Apoi, acest document folosește nu numai istoricilor, ci și antroponiștilor, cădă detalii despre trăsăturile fizice ale locuitorilor din zona Bârladului, iar documentele de acest tip sunt extrem de rare pentru prima umăzitate a sec. al XIX-lea.

De asemenea, lingviștii pot analiza o serie de arhaisme necunoscute, (precum «în fereazi» sau «bortos»), onomastica specifică acestui ținut (folosirea numelui de botez *Carp* la începutul veacului al XIX-lea), dar și modul în care se pronunțau cuvintele în zona Bârladului în acea vreme.

ANEXE

Cătră cinst(itul) Dipartamentu Trebilor din Lăuntru

I[i]sprăv(n)ci(a) Tut(o)vii

Raport

Precum să cuprinde prin poronca cinst(itu)lui Dipartamentu no. 9087, nemaipriimindu-s(e) nici pâ'r acum leafa căp(i)t(a)n(u)lui de sluj(i)tori di la țin(u)tu(l) acesta, supun în vedere cins(ti)tului Dipartament, fiindcă și pâ'ră acum să găsești niinformăluit.

Să alătoreazi întru supuniri și vidomostie pentru num(e)le, fiziognomiia și locul lăcuiții sluj(i)toril(o)r și a scutițil(o)r lor, [și măcar că satu' Delenii]¹,

binevoind [ca pentru cins(ti)tu']² Dipartamentu' ca pentru acei ce să gășăsc cu capitații, să să triimată poroncă de scăderi.

Și macar că satu' Delenii s-au fost alcătuitu ca să slujască cu rândul a triia săptămână, dar fiindcă la înformăluire întâmpina greutate, însuș(i) s-au mulțămīt [ca și]³ a fi și ei de opștii, ca și ceilalți, pentru cari fac cunoscut că acelor dintre dânșii li s-au însemnat prin alăturatu' izvod câte doi scutiți, iar acel(o)r ci au [gășât]⁴ tocmīt pentru dânșii di pi aiure(a), fiindcă acie⁵ au rămas [ca ei]⁶ să-ș(i) urmezi îndatorir(i)le lor cătră sat(e)le de undi să gășăsc, li s-au însămnat câte trii dajnici dintre lăcuiitorii ot Deleni.

<de a doua mână:>

No. 5698,
1833 iun(i)e 28.

Isprăvnicia țin. Tutova, tr. 360, op. 391, ds. 300, f. 138r-v.

<f. 139r>

Tutov[v]a
Izvod pentru slujătoria țin(u)t(u)lui

<f. 140r>

No. călărășâl(o)r în slujbă		Scutiții lui	
No.		No.	
1	M<a> ⁷ rin Ungurianu din târgul Bârladului, fără dare, la stat: 'nalt, părul capului: smead, ochii: albastri ⁸ , sprâncenile: galbini, la fați: balan, barba: radi, mustățele: galbini ⁹ , nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 40.	1 1	Vasáli Gălușcă } birnici ot Căuești Grigori Manoli }
1	Sp(i)ridon Ivazi din sat(ul) Cotoroae(a), fără dare, la stat: di mijloc, părul capului: smead, ochii: albastri ¹⁰ , sprâncenile: smeadi, la fați: smolit, barba: radi, mustățele: galbine, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 26.	1 1	Costand<in> ¹¹ Ghiciu ¹² di foc } birnici Ion Lăpușneanu } ot Căuești
1	Toma Căzacu, bir(ni)c din sat(ul) Căueștii, la stat: nant ¹³ , părul capului: negru-castaniu, ochii: căpriei, sprâncenile: smeadi, la fați: smead, barba: radi și cap: spân, mustățele: galbini închisă, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 30.	1 1	Toad(e)r brat lui Costand(in), } birnici sin Gheorghii ¹⁴ Manoli } din sat(ul) Ion sin Angheluți } Căueștii

a Giudec(ăto)r(iei)	1	Ion sin ¹⁵ Gheorghi Buican, bir(ni)c ot sat(ul) Căueștii, statul: di mijlocî, părul capului: negru, ochii: galbini ¹⁶ , sprâncenili: smeadi, la fați: smolit, barba: radi, mustățele: smead(i), nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 42.	1	Grigori Pricochi ¹⁷	} birnici ot Căuești
			1	Gheorghi Mocan	
	1	Grigori Țonțon bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, statu': di mijlocu, părul capului: smead, ochii: verzi, sprâncenili: smeadi, la fați: roș și cap strâcat di vărsat, barda ¹⁸ : radi, mustățele: în fereazi ¹⁹ , nasul: bortos ²⁰ , vrâsta anil(o)r: 24.	1	Grigori sin Toader Țonțu'	} birnici ot Dragomirești
			1	Vasáli sin Luca Țonțu'	
	1	Toader sin Toad(e)r bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, la stat: nant, cap: gros, părul capului: cărunț, ochii: albaștri, sprâncenile: negri, la fați: roș, barba: radi, mustățele: cărunte, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 45.	1	Ilii sin Iacob Botezat	} birnici din sat(ul) Schit(ul) Golgofta
			1	Ion sin Gavrilă Calu	
	6		12		
<f. 140v>					
	6	Suma urmii	12		
	1	Ioniți sin Grigori Nacul, birnic din sat(ul) Avrămești; la stat: di mijloc, părul capului: galbăn, ochii: albaștri, sprâncenile: galbini, la fați: bălan, barba: rade, mustățele: galbini, nasul: lungăreț – cam ascuțit, vrâsta anil(o)r: 30.	1	Iosâp sin Toad(e)r	} birnici din sat(ul) Avrămeștii
			1	Ungureanu	
				Tudor sin Ion Țâru	
	1	Neculai Cimpoeș, bir(ni)c din sat(ul) Popeștii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenile: negri, la fați: smolit, barba: radi – groasi și neagră, asămene(a) și mustățele, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 28.	1	Nică Năstacu	} birnici di sat(ul) Rădenii
			1	Dumitrachi sin	
				Ion Nostacu	
	1	Ștefan Butnariu, bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, la stat: nant și cam gros, părul capului: smead, ochii: căpriei, sprâncenile: smeadi, la fați: roș, barba: radi, mustățele: smeadi – cam supțiri și le rătiazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 32.	1	Grigoraș sin	} birnici din sat(ul) Lipova Răzășască
				Cozma Buiuc	
			1	Gheorghi sin	
				David Popa	
a Giudec(ă)t(oi)r(iei)	1	Grigori Liasi, dintre cii făr(ă) căpătâiu a satului Dragomireștii, la stat: nant, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: smolit, barba radi, mustățele: negri și cam supțări, nasul: di mijloc, vrâsta anilor: 25.	1	Iordachi sin	} birnici din sat(ul) Lipova Răzășască
				Grigori Gliga	
			1	Ilii sin Vasáli Bârlad	

tij	1 Neculai sin Gi[<i>j</i>]antaoanu Chitic, bir(ni)c din sat(ul) Coroiști(i) di Gios, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: galbine, la fați: roș, barba: radi – neagră – deasă, mustățile: castanii, nasul: mititel – turtit, vrâsta anil(o)r: 40.	1 Costand(in) sin Voine(a) Munteanu 1 Ion sin Grigori Mocanu	} birnici din sat(ul) Ciocanii
	1 Vasâli sin Iordachi Hânci[<i>j</i>]anu, bir(ni)c din sat(ul) Ciocanii, la stat: di mijloc, părul capului: smead, ochii: albastri, sprâncenili: galbine, la fați: balan, barba: radi – cam roșii, mustățile: galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 39.	1 Ion sin Pricop 1 Curălaru 1 Crâste sin Gheorghî Bără	} birnici din sat(ul) Ciocanii
	1 Ștefan Dămian, făr(ă) dare, din sat(ul) Ciocanii, statu': di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenili: smeadi, la fați: smolit, barba: radi, mustățile: în fereazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20 ²¹ .	1 Gheorghî sin Vasâli Rotariu 1 Eni sin Ion Frunzi	} ot ... ²² .
13		26	
<f. 141r>			
13	Suma urmii	26	
	1 Grigori Neghină, făr(ă) dari, din sat(ul) Praja, la stat: nant, părul capului: smead, ochii: verzi întunecați, sprâncenili: smeadi, la fați: bălan – cam roș, barba: radi, mustățile: galbini – mititeli, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 21.	1 Sandu Nechină ²³ , bir(ni)c ot Praja 1 Vasâli sin Iacob Șrman, bir(ni)c ot Fătăciune	
	1 Ion, ficior lui Manolachi sin Gheorghî Bosuic, bir(ni)c din sat(ul) Băloșăștii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: negri, la fați: smolit, barba: nu radi, mustățile: în feriazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 22.	1 Neculai sin Georghî Marc(u) 1 Radu, brat lui	} birnici ot Băloșăști
	1 Ioniți Chirila, bir(ni)c din sat(ul) Vindereii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: negri, la fați: cam smolit, barba: radi, mustățile: cam galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 30.	1 Sandu sin Costand(in) Bumbariu 1 Vasâli sin Toad(e)r Crăiți	} birnici din sat(ul) Vindereii
	1 Toad(e)r a Călugăriții, dintr-cii făr(ă) căpătâiu a satului Bălăbăneștii, la stat: di mijloc, păr(ul) capului: galbăn, ochii: albastri, sprâncenile: galbine, la fați: bălan, barba: nu radi, mustățile: în friazi, nasul: de mijlocu, vrâsta anil(o)r: di 22.	1 Neculai Roșul, mocan, bir(ni)c din sat(ul) Bălăbăneștii. 1 Radu sin Iacob Fasolă, bir(ni)c din sat(ul) Băloșăștii.	

Giude(căto ri(ei))	1	Gheorghe Mocanu dintre cii făr(ă) căpătâiu a satului Bălăbăneștii, la stat: di mijloc, părul capului: galbăn, la fați: smead, ochii: căpriei, sprâncenile: negri, barba: radi, mustățâle: negri, nasul: de mijloc, vrâsta anil(o)r: 25.	1	Ioan sin Gheorghe Murgociu, bir(ni)c ot Băloșăști 1	Ion sin David, bir(ni)c ot Docăneasa.
	18			36	
	<f. 141v>				
	18	Suma urmii		36	
	1	Ștefan Căzacu, făr(ă) dare, din sat(ul) Ivăneștii, la stat: di mijloc, părul capului: smead, ochii: albastri, sprâncenili: smeadi, la fați: albinet, barba: radi – cărunță, mustățâli: castanii și puțân cărunte, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 48.	1	Zaharia sin Ion Laviț(ă) 1	Iamandii sin Toad(e)r Grigori } birnici din târgu' Bârladului
	1	Gheorghe Muntianu, bir(ni)c din sat(ul) Chițcani, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: galbini, sprâncenile: castanii cu negru, la fați: smolit și străcat di vărsat, barba: radi, mustățâli: negri, nasul: di mijloc, ari semni la ureche stângă, vrâsta anil(o)r: 36.	1	Sâmion sin Ioan Dănilă, bir(ni)c ot Laz(a) 1	și Neculae Mocan, bir(ni)c din Târgu
	1	Vasăli Bâisan, bir(ni)c din satul Dragomireștii, la stat: nant – suptări, părul capului: castaniu închis, ochii: galbini, la fați: smolit, sprâncenile: negri, barba: radi, mustățâli: smeadi, nasul: di mijloc – cam ascuțit, vrâsta anil(o)r: 27.	1	Ioan Bâisan } birnici din sat(ul) 1	Toad(e)r Bâisan } Dragomireștii
	1	Costand(in) Rachieriu, bir(ni)c din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: albastri crunți, sprâncenili: smeati ²⁴ , la fați: roș, barba: radi, mustățâli: galbine, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 35.	1	Costand(in) Gheorghii Albi, bir(ni)c din sat(ul) Mărgiucanii 1	Grigori sin Ion Chitariu, bir(ni)c din sat(ul) Lieștii.
	1	Ștefan Irimiia, făr(ă) dare, din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: smead, ochii: albastri, sprâncenile: galbine, la fați: bălan, barba: radi, mustățâli: galbine – mititeli, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 28.	1	Vasăli Gălușcă } birnici ot Căuești 1	Grigori Manoli }
	23			46	
	<f. 142r>				
	23	urma		46	
	1	Ioan sin Simion Ungurianu, făr(ă) dare, din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: verzi – încrușișăți, la fați: roș – smolit, sprâncenile: negri, barba: nu radi, mustățâli: în feriazii, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 20.	1	Maftieu sin Ioan Marin ²⁵ , bir(ni)c din sat(ul) Susăanii. 1	Gheorghe sin Toader Dănilă, bir(ni)c ot Ibănești.

1	Vasăle sin Toad(e)r, bir(ni)c din sat(ul) Costești, la stat: di mijloc, părul capului: negru – cu pleți, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: roș – smolit – strâcat de vărsat, barba: radi, mustățâli: roșii, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 34.	1	Marin sin Samson Mocan 1 Ion sin Samson Mocan	} birnici din sat(ul) Costești
1	Vasâli Pricochi, bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii; slujăști ficior(ul) său, Gheorghe, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: roș – cam albineț – cam strâcat di vărsat, barba: radi, mustățâli: negre – suptăreli, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 24.	1	Ștefan sin Lungu 1 Toad(e)r sin Grigori Muntianu	} birnici din Târgu Bârladului
1	Ioniță Săvastru, făr(ă) dare, din Târgu Bârladului, la stat: nant, părul capulu<i>26</i>: negru – cărunț, ochii: căpriei, sprâncenili: negri, la fați: roș – smolit, barba: radi mai scurt – cărunț, mustățâli: asămine – cărunți, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 48.	1	Costand(in) sin Toad(e)r Simbotin 1 Ștefan sin Necoară Sârbu	} birnici din Târgu Bârladului
1	Dumitru sin Marin Ungurianu, la stat: mic, părul capului: smead, ochii: verzi, sprâncenili: ca părul capului, la fați: bălan – puțin stricat di vărsat, barba: nu radi, mustăți: n-ari, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 18.	1	Georghe sin Vasălachi 1 Carpu Vasălachi	} birnici ot Bălășăști

Note:

- Formula «și măcar că satu Delenii» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
- Formula «ca pentru cins(ti)tu'» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
- Formula «ca și» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
- Cuvântul «găsât» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
- Cuvântul «acie» scris deasupra rândului de mâna care a corectat textul.
- Formula «ca ei» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
- Rupt la sigilarea dosarului.
- Așa în text.
- Așa în text.
- Așa în text.
- Șters.
- Biciu.
- Așa în text pentru «înalt».
- Așa în text. La prima poziție este «Grigori Manoli».
- Formula «Ion sin» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a scris textul.
- Așa în text.
- Așa în text.
- Așa în text pentru «barba».
- Cf. cu *felezi* (Reg din Bucovina) = (a se) felezui = a se ferchezui.
- Cf. cu *burtos* (despre burtă sau vase) = bombat.
- Fragmentul «smolit, barba: radi, mustățâle: în fereazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20» a fost scris pe f. 141r.
- Numele satului a rămas necompletat.
- Așa în text pentru «Neghină».
- Așa în text pentru «smeadi».
- Formula «Mafteiu sin Ioan Marin» a fost scrisă de mâna care a alcătuit catagrafia, după ce a tăiat numele «Gheorghe ... (-indescifrabil-n.AB)»
- Omis.

Catagrafia („Izvodul”) slujitorilor ținutului Tutova și scutiții lor

Dr. Arcadie M. BODALE,

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași

Până acum, cei care s-au ocupat de istoria Jandarmeriei în Moldova, au socotit că data reorganizării acestei instituții din 3 aprilie 1850 de către Grigorie Alexandru Ghica constituie actul de ei înființare, așa încât au stabilit această dată drept ziua acestei instituții.

Este curios faptul că aceștia au omis faptul că însuși titlul ofisului domnesc al acestei reorganizări arată că acesta era o «Legiuirea pentru *reformarea* <s.AB> Corpului slujitorilor în jandarmi».

În realitate, Jandarmeria nu este altceva vechea instituție medievală a călărașilor, care aveau ca sarcină paza granițelor și a drumurilor de răufăcători. Aceștia au fost reorganizați în perioada 1832-1833, în corpul slujitorilor, numiți adeseori și jandarmi, după model francez. Cu ocazia acestei reorganizări, ei și-au păstrat vechile atribuții. Astfel, ei asigurau liniștea prin târguri și sate, păzeau drumurile de hoți și tâlhari și opreau astfel de răufăcători să treacă hotarul în Moldova, pentru a scăpa de justiție. Totodată, ei îi duceau pe cei arestați de către autoritățile ținutale în fața organelor judiciare din Iași, iar pe cei pedepsiți cu închisoarea îi escortau la ocnă. În schimb, prin diverse metode, înlesneau trecerea în Principatul Moldovei a bejenarilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia, inclusiv a dezertorilor din oastea austriacă și din cea țaristă, mai ales când era vorba de conaționali.

Până la Regulamentul Organic, slujitorii cu atribuții militare din Moldova au fost scutiți de dări împreună cu un număr de țărani aflați în slujba lor. Pentru aceste scutiri, țăranii amintiți trebuiau să le lucreze pământul jandarmilor respectivi. Ca atare, autoritățile ținutului Tutova au întocmit o listă cu jandarmii recrutați, alături de care au trecut și oamenii care urmau să le slujească în schimbul iertării de dări. Cei recrutați din rândul sătenilor aveau dreptul la doi astfel de scutiți, în vreme ce jandarmilor tocmiți (și plătiți) de către sate li se acordau câte trei astfel de scutiți.

În cele din urmă, Regulamentul Organic a desființat toate categoriile de scutelnici, așa încât jandarmii n-au mai beneficiat de scutiri de dări și de slujbași, ci de o leafă care se acorda, de regulă, odată la trei luni.

În cele ce urmează, edităm catastiful jandarmilor recrutați în ținutul Tutovei până în mijlocul anului 1833.

Acest document folosește nu numai istoricilor, ci și antropologilor, căci da detalii despre trăsăturile fizice ale locuitorilor din zona Bârladului, iar documentele de acest tip sunt extrem de rare până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Rețin atenția descrieri precum „ochii: albaștri – crunți” sau „ochii: verzi – tulburi – ceacă di ochiu’ drept”.

De asemenea, pe baza acestui izvor, lingviștii pot analiza o serie de arhaisme necunoscute, (precum «în fereazi», «bortos», «chestrăiu» sau «calangiu»), modul în care se pronunțau cuvintele în zona Bârladului în acea vreme, dar și onomastica specifică acestui ținut.

Astfel, se constată că la începutul veacului al XIX-lea se mai foloseau numele de botez *Carp* și *Apostu*, în vreme ce astăzi acestea sunt doar nume de familie. Totodată, se constată că prin Regulamentele Organice apare o tendință de generalizare a folosirii numelor de familie, pentru a-i deosebi pe oameni. De regulă, aceste nume „de familie” reprezintă doar numele tatălui [de obicei, precedat de cvântul sin (=fiu), precum „lon sin Gavrilă ...”]. Dacă era vorba de oameni care aveau tați cu același prenume, se adăuga numele bunicului („Acsânti sin Mihalachi Măriian”), porecla („Calu”, „Gălușcă”, „Ghiciu di Foc” etc.), meseria („Curălariu”, „Mocanu”, „Rotariu”, „Rachieriu”, „Calangiu” etc.), locul de obârșie („Munteanu”, „Ungurianu”, „Lăpușneanu”) al acelei familii sau originea lor etnică („Căzac”, „Sârbu”). În cazul în care tatăl era decedat sau avea un nume de botez comun în acel sat, se folosea ca nume de familie porecla după care era cunoscută mama („Toader a Călugăriții”), iar pentru bărbații „măritați” (adică intrați în familia socrilor) se folosea termenul zăt (=ginere): „Georghi zăt Grigori Cărvasă” sau „lon zăt lon Coi”.

ANEXA

Cătră cinst(itul) Dipartamentu Trebilor din Lăuntru

I[i]sprāv(n)ci(a) Tut(o)vii

Raport

Precum să cuprinde prin poronca cinst(itu)lui Dipartamentu no. 9087, nemaipriimindu-s(e) nici pâr’ acum leafa căp(i)t(a)n(u)lui de sluj(i)tori di la țin(u)tu(l) acesta, supun în vedere cins(ti)tului Dipartament, fiindcă și pâră acum să gășăști niinformăluit.

Să alătoreazi întru supuniri și vidomostie pentru num(e)le, fiziognomiia și locul lăcuinții sluj(i)toril(o)r și a scutițiil(o)r lor, [și măcar că satu’ Delenii]¹, binevoind [ca pentru cins(ti)tu’]² Dipartamentu’ ca pentru acei ce să gășăsc cu capitații, să să triimată poroncă de scăderi.

Și macar că satu’ Delenii s-au fost alcătuitu ca să slujască cu rândul a triia săptămână, dar fiindcă la înformăuire întâmpina greutate, însuș(i) s-au

mulțămît [ca și]³ a fi și ei de opștii, ca și ceilalți. Pentru cari, fac cunoscut că acelor dintre dânșii li s-au însemnat, prin alăturatu' izvod, câte doi scutiți, iar acel(o)r ci au [găsât]⁴ tocmit pentru dânșii di pi aiure(a), fiindcă acie⁵ au rămas [ca ei]⁶ să-ș(i) urmezi îndatorir(i)le lor cătră sat(e)le de undi să găsc, li s-au însămnat câte trii dajnici scutiți⁷ dintre lăcuitarii ot Deleni.

<de a doua mână:>

No. 5698,
1833 iun(i)e 28.

Isprăvnicia țin. Tutova, tr. 360, op. 391, ds. 300, f. 138r-v.

<f. 139r>

Tutov[v]a
Izvod pentru slujătorii țin(u)t(u)lui

<f. 140r>

No. călărășâl(o)r în slujbă		Scutiții lui	
No.		No.	
1	M<a> ⁸ rin Ungurianu, din târgul Bârladului, făr(ă) dare, la stat: 'nalt, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastru ⁹ , sprâncenile: galbini, la fați: balan, barba: radi, mustățâle: galbini ¹⁰ , nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 40.	1 1	Vasâli Gălușcă, } birnici ot Căuești. Grigori Manoli }
1	Sp(i)ridon Ivazi, din sat(ul) Cotoroae(a), făr(ă) dare, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastru ¹¹ , sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: radi, mustățâle: galbine, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 26.	1 1	Costand(in) Ghiciu ¹² di Foc, } birnici ot Ion Lăpușneanu } Căuești.
1	Toma Căzacu, bir(ni)c din sat(ul) Căueștii, la stat: nant ¹³ , părul capului: negru-castaniu, ochii: căprie, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: sm(e)ad, barba: radi și cam spân, mustățâle: galbini închisă, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 30.	1 1	Toad(e)r brat lui Costand(in), } birnici din sin Gheorghii ¹⁴ Manoli, } sat(ul) Ion sin Angheluți } Căueștii.
a Giudec(ăto)r(iei)	1 1	1 1	Grigori Pricochi ¹⁷ , } birnici ot Căuești. Gheorghii Mocan }

	1	Grigori Țonțon, bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, statu': di mijlocu, părul capului: sm(e)ad, ochii: verzi, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: roș și cam strâcat di vărsat, barda ¹⁸ : radi, mustățele: în feriaz ¹⁹ , nasul: bortos ²⁰ , vrâsta anil(o)r: 24.	1 1	Grigori sin Toader Țonțu, Vasăli sin LucaȚonțu' } birnici ot Dragomirești.
	1	Toader sin Toad(e)r bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, la stat: nant – cam gros, părul capului: cărunț, ochii: albaștri, sprâncenile: negri, la fați: roș, barba: radi, mustățele: cărunte, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 45.	1 1	Ilii sin Iacob Botezat, Ion sin Gavrilă Calu } birnici din sat(ul) Schit(ul) Golgofta.
	6		12	
	<f. 140v>			
	6	Suma urmii	12	
	1	Ionți sin Grigori Nacul, birnic din sat(ul) Avrămești, la stat: di mijloc, părul capului: galbăn, ochii: albaștri, sprâncenile: galbini, la fați: bălan, barba: rade, mustățele: galbini, nasul: lungăreț – cam ascuțit, vrâsta anil(o)r: 30.	1 1	Iosâp sin Toad(e)r, Ungureanu, Tudor sin Ion Țăru } birnici din sat(ul) Avrămești.
	1	Neculai Cimpoeș, bir(ni)c din sat(ul) Popeștii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenile: negri, la fați: smolit, barba: radi – groasi și niagră, asămine(a) și mustățele, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 28.	1 1	Nică Năstacu, Dumitrachi sin Ion Nostacu } birnici di sat(ul) Rădenii.
	1	Ștefan Butnariu, bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii, la stat: nant și cam gros, părul capului: sm(e)ad, ochii: căpriei, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: roș, barba: radi, mustățele: sm(e)adi – cam suptiri și le rătiazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 32.	1 1	Grigoraș sin Cozma Buiuc, Gheorghii sin David Popa } birnici din sat(ul) Lipova Răzășască.
a Giudec(ă)t(o)r(iei)	1	Grigori Liasi, dintre cii făr(ă) căpătâiu a satului Dragomireștii, la stat: nant, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: smolit, barba radi, mustățele: negri și cam suptări, nasul: di mijloc, vrâsta anilor: 25.	1 1	lordachi sin Grigori Gliga, Ilii sin Vasăli Bărlad } birnici din sat(ul) Lipova Răzășască.

1	Neculai sin Gij]antaoanu Chitic, bir(ni) c din sat(ul) Coroiști(i) di Gios, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: galbine, la fați: roș, barba: radi – neagră – deasă, mustățele: castanii, nasul: mititel – turtit, vrâsta anil(o)r: 40.	1	Costand(in) sin Voine(a) Munteanu,	} birnici din sat(ul) Ciocanii.
tij ²¹		1	Ion sin Grigori Mocanu	
1	Vasâli sin Iordachi Hânci]anu, bir(ni) c din sat(ul) Ciocanii, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastri, sprâncenili: galbine, la fați: balan, barba: radi – cam roșii, mustățele: galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 39.	1	Ion sin Pricop Curălaru,	} birnici din sat(ul) Ciocanii.
		1	Crâste sin Gheorghi Bără	
1	Ștefan Dămian, făr(ă) dare, din sat(ul) Ciocanii, statu': di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: radi, mustățele: în fereazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20 ²² .	1	Gheorghi sin Vasâli Rotariu,	} ot ... ²³ .
		1	Eni sin Ion Frunzi	
13		26		
<f. 141r>				
13	Suma urmi	26		
1	Grigori Neghină, făr(ă) dari, din sat(ul) Praja, la stat: nant, părul capului: sm(e)ad, ochii: verzi întunecați, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: bălan – cam roș, barba: radi, mustățele: galbini – mititeli, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 21.	1	Sandu Nechină ²⁴ , bir(ni)c ot Praja,	}
		1	Vasâli sin Iacob Șraman, bir(ni)c ot Fătăciune.	
1	Ion, ficior lui Manolachi sin Gheorghi Bosuic, bir(ni)c din sat(ul) Băloșăștii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: negri, la fați: smolit, barba: nu radi, mustățele: în feriaz, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 22.	1	Neculai sin Georghi Marc(u),	} birnici ot Băloșăști.
		1	Radu, brat lui	
1	Ionți Chirila, bir(ni)c din sat(ul) Vindireii, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprie, sprâncenile: negri, la fați: cam smolit, barba: radi, mustățele: cam galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 30.	1	Sandu sin Costand(in) Bumbariu,	} birnici din sat(ul) Vindireii.
		1	Vasâli sin Toad(e)r Crăiți.	
1	Toad(e)r a Călugăriții, dintr-cii făr(ă) căpătâiu a satului Bălăbăneștii, la stat: di mijloc, păr(ul) capului: galbăn, ochii: albastri, sprâncenile: galbine, la fați: bălan, barba: nu radi, mustățele: în feriaz, nasul: de mijlocu, vrâsta anil(o)r: di 22.	1	Neculai Roșul, mocan, bir(ni)c din sat(ul) Bălăbăneștii,	}
		1	Radu sin Iacob Fasolă, bir(ni)c din sat(ul) Băloșăștii.	

<a> ²⁵ Giude(căto)ri(ei)	1	Gheorghe Mocanu, dintre cii fără) căpătâiu a satului Bălăbăneștii, la stat: di mijloc, părul capului: galbăn, la fați: sm(e)ad, ochii: căpriei, sprâncenile: negri, barba: radi, mustățăle: negri, nasul: de mijloc, vrâsta anil(o)r: 25.	1	Ioan sin Gheorghe Murgociu, bir(ni)c ot Băloșăști,
			1	Ion sin David, bir(ni)c ot Docăneasa.
18			36	
<f. 141v>				
18	Suma urmii		36	
1	Ștefan Căzacu, fără) dare, din sat(ul) Ivăneștii, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastri, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: albineț, barba: radi – cărunță, mustățăli: castanii și puțân cărunte, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 48.	1	Zaharia sin Ion Loliș,	} birnici din târgu' Bârladului.
		1	Iamandii sin Toad(e)r Grigori	
1	Gheorghe Muntianu, bir(ni)c din sat(ul) Chițcani, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: galbini, sprâncenile: castanii în ²⁶ negru ²⁷ , la fați: smolit și strâcat di vărsat, barba: radi, mustățăli: negri, nasul: di mijloc, ari semni la ureche(a) stângă, vrâsta anil(o)r: 36.	1	Sâmion sin Ioan Dănilă, bir(ni)c ot Loz[z] a ²⁸ ,	
		1	Neculae Mocan, bir(ni)c din Târgu <Bârladului> ²⁹ .	
1	Vasăli Bâisan, bir(ni)c din satul Dragomireștii, la stat: nant – suptări, părul capului: castaniu închis, ochii: galbini, la fați: smolit, sprâncenile: negri, barba: radi, mustățăli: sm(e)adi, nasul: di mijloc – cam ascuțit, vrâsta anil(o)r: 27.	1	Ioan Bâisan,	} birnici din sat(ul) Dragomireștii.
		1	Toad(e)r Bâisan	
1	Costand(in) Rachieriu, bir(ni)c din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: albastri – crunți ³⁰ , sprâncenile: smeati ³¹ , la fați: roș, barba: radi, mustățăli: galbine, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 35.	1	Costand(in) Gheorghii Albi, bir(ni)c din sat(ul) Mărgiucanii,	
		1	Grigori sin Ion Chitariu, bir(ni)c din sat(ul) Lieștii.	
1	Ștefan Irimia, fără) dare, din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastri, sprâncenile: galbine, la fați: bălan, barba: radi, mustățăli: galbine – mititeli, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 28.	1	Vasăli Gălușcă,	} birnici ot Căuești.
		1	Grigori Manoli	
23			46	
<f. 142r>				
23	urma		46	

1	Ioan sin Simion Unguriano, făr(ă) dare, din Târgul Bârladului, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: verzi – încrucișăți, la fați: roș – smolit, sprâncenile: negri, barba: nu radi, mustățâli: în feriaz, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 20.	1	Maftciu sin Ioan Miron ³² , bir(ni)c din sat(ul) Susăni,	1	Gheorghî sin Toader Dăniilă, bir(ni)c ot lbănești.	
1	Vasâle sin Toad(e)r, bir(ni)c din sat(ul) Costeștii, la stat: di mijloc, părul capului: negru – cu plet, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: roș – smolit – strâcat di vărsat, barba: radi, mustățâli: roșii, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 34.	1	Marin sin Samson	} birnici din sat(ul) Costești.	1	Ion sin Samson
		1	Monah,			1
1	Vasâli Pricochi ³³ , bir(ni)c din sat(ul) Dragomireștii; slujăști ficior(u)-său, Gheorghî, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: roș – cam albineț – cam strâcat di vărsat, barba: radi, mustățâli: negre – suptăreli, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 24.	1	Ștefan sin Lungu,	} birnici din Târgu Bârladului.	1	Toad(e)r sin Grigori
		1	Muntianu			
1	Ioniță Săvastru, făr(ă) dare, din Târgu Bârladului, la stat: nant, părul capulu<i>34</i>: negru – cărunt, ochii: căprie, sprâncenili: negri, la fați: roș – smolit, barba: radi mai scurt – căruntă, mustățâli: asămine – cărunti, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 48.	1	Costand(in) sin Toad(e)r	} birnici din Târgu Bârladului.	1	Simbotin,
		1	Ștefan sin Necoară			1
1	Dumitru sin Marin Unguriano, la stat: mic, părul capului: sm(e)ad, ochii: verzi, sprâncenili: ca părul capului, la fați: bălan – puțin stricat di vărsat, barba: nu radi, mustăți: n-ari, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 18.	1	Georghî sin Vasâlachi,	} birnici ot Bălășăști.	1	Carpu Vasâlachi
		1				
28		56				
<f. 142v>						
28	Suma urmii	56				
1	Costand(in) Panainte, bir(ni)c din sat(ul) Costeștii; slujăști ficior(u)-său, Vasâli, la stat: di mijloc, părul capului: negru – pletos, ochii: verzi – tulburi – ceacâr di ochiu' drept ³⁵ , sprâncenile: sm(e)adi, la fați: roș – smolit – cam strâcat di vărsat, barba: radi, mustățâli: în feriaz, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 25 ³⁶ .	1	Spiridon sin Andrii	} birnici din sat(ul) Costeștii	1	Go(a)ngă
		1	Georghî zăt ³⁷ Grigori			1

1	Grigori Sprânciană, din sat(ul) Dragomireștii, fără) dare, la stat: nant, părul capului: negru – creț, ochii: căpriei, sprâncenili: negri, la fați: smolit – cu sămni la gât di amâmndoă părțale, barba: nu radi, mustățăli: în feriazii, nasul: coroetic, vrâsta anil(o)r: 19.	1 1	Neculai sin lordachi Caliap, lon sin Ungurianu	} birnici din sat(ul) Stângacii.
1	Vasăli Vălianu, bir(ni)c din Târgul Bârladului; slujăști ficior(u)-său, Vasăli, la stat: di mijloc, părul capului: castaniu închis, ochii: căpriei, sprâncenili: negri, la fați: bălan – chestriuu, barba: radi, mustățăli: în feriazii, nasul: di mijloc – cam turtit, vrâsta anil(o)r: 20.	1 1	Manolachi sin Stoica, bir(ni)c din Târgu Bârladului, Andrii sin Gavrilă Tecuceanu, ot Băseani.	
1	Neculai Ciubotariu, din Târgu Bârladului fără) dare, la stat: di mijloc, părul capului: castaniu închis, ochii: galbini, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: smolit – cam gălbicios, barba: radi, mustățăli: în feriazii, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 19. Stegariu di slujători.	1 1	Vasăli sin Ioniți Gurău ³⁸ , Costand(in) Ciobotar	} birnici din Târgu Bârladului.
1	Ștefan Păun, bir(ni)c din sat(ul) Vi(e) zurenii; slujăști ficior(u)-său, lon, la stat: di mijloc, părul capului: castaniu închis, ochii: galbini, sprâncenili: castanii, la fați: roș, barba: radi, mustățăli: galbini – mititeli, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 26.	1 1	Mărgărint sin Păun, bir(ni)c din sat(ul) Vi(e)zurenii, Radu sin Marin, bir(ni)c ot Șandreștii.	
33		66		
<f. 143r>				
33	Suma urmii	66		
1	lon Borșu, dintre cii fără) căpătâiu a satului Delenii, la stat: nant, părul capului: negru, ochii: albastri, sprâncenili: galbini, la fați: roș – smolit – cam strâcat di vărsat, barba: <r> ³⁹ adi – cam spânatic ⁴⁰ , mustățăli: galbini, nasul: de mijloc, vrâsta anil(o)r: 33.	1 1	Neculai sin Ioniți Muntianu, lon sin Mile Vezăteziu ⁴²	} birnici Târgu <Bârladului> ⁴¹ .
1	Toma Iosâp, bir(ni)c ot <T> ⁴³ ârgu ⁴⁴ , la stat: nant, părul capului: negru, ochii: galbini, sprâncenili: sm(e)adi, la fați: smolit – cam roș, barba: radi, mustățăli: sm(e)adi – mitit<e> ⁴⁵ li, nasul: puțân lungăreț, vrâsta anil(o)r: 24.	1 1	Ilîi sin Io[lo]sâf, bir(ni)c din Târgu Bârladului, Apostu sin Dima Tuleiu, bir(ni)c ot Mărgiucani.	

1	Vasăli Agachi ⁴⁶ , bir(ni)c din Târgu Bârladului; slujăști ficior(u)-său în loc, Gheorghi ⁴⁷ , făr(ă) dare, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: negri, la fați: smolit – roș – strâcat de vărsat, barba: radi, mustățâli: sm(e)adi – mititeli, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 22.	1 1	lon sin Costand(in) Bogotoiu, Dumitru sin Grigoraș Velecă	} birnici din sat(ul) Băcani.
1	Avram Muntianu, din sat(ul) Delenii, făr(ă) dare, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprii, sprâncenile: sm(e)adi – groasă, la fați: roș – cam strâcat de vărsat, barba: radi, mustățâli: galbini, nasul: mari – strâmbu – într-o parte – cam buzat – cu sămn di lovitură în frunți, vrâsta anil(o)r: 26.	1 1	lon sin Costand(in) Albu, lon sin lon Zota	} birnici din Târgul Bârladului.
1	Acsânti sin Mihalachi Măriian, din sat(ul) Delenii, bir(ni)c, tocmit di opșii ⁴⁸ – di cătră sat, la stat: nant, părul capului: sm(e)ad, ochii: albastri, sprâncenile: galbini, la fați: bălan, barba: radi, mustățâle: galbini, nasul: mari – strâmbu – într-o parte, vrâsta anil(o)r: 32.	1 1	Acsânti sin Neculai Borșu, Dumitru sin lon Budace	} birnici din sat(ul) Delenii.
<38> ⁴⁹		<76> ⁵⁰		
<f. 143v>				
<38> ⁵¹	Suma urmii	<76> ⁵²		
1	Costant(in) sin Ștefan Căzac ⁵³ , tij ⁵⁴ , la stat: mic, părul capului: negru – sm(e)ad, ochii: galbini, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: radi, mustățâle: galbini și mititeli, nasul: mic, vrâsta anil(o)r: 26.	1 1	lilii sin Pintilii Coranga, loniți sin lon Done	} birnici din sat(ul) Delenii.
1	Toad(e)r sin David Coman, din sat(ul) Bogdăneștii, tocmit di sat(ul) Delenii, la stat: mic, părul capului: sm(e)ad, ochii: negri – cu albați pi ochiul stâng, sprâncenile: negri, la fați: bălan – strâcat di vărsat, barba: nu radi, mustăți: nu ari, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 19.	1 1 1	lon sin Gheorghi Muntianu, Costand(in) sin lon Pascal, Andrii sin Gheorghi Done ⁵⁵	} birnici din sat(ul) Delenii.
1	Anton Onciu, din sat(ul) Costeștii, tij ⁵⁶ , la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: căprii, sprâncenile: negri, la fați: roș, barba: radi, mustățâli: galbini, nasul: mic, vrâsta anil(o)r: 30.	1 1 1	Ghiorghi sin Zanic Sârbu, lon sin Neculai Colibă, lon sin Vasăli Coi	} birnici din sat(ul) Delenii.

	1	lordachi sin Costand(in) Şopu, ^{tij} ⁵⁷ ; slujăşti ficior(u)-său, Neculai, la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenili: tij, la faţi: bălan, barba: radi, mustăţâli: în feriazî, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 21.	1 1	Ştefan sin lordachi Şopu, } Grigori sin Gavril Huidiu } birnici din sat(ul) Delenii.
	1	loniţi Ariton, din sat(ul) Delenii, tocmit di sat(ul) Delenii, la stat: mic, părul capului: sm(e)ad, ochii: căpriei, sprâncenile: sm(e)adi, la faţi: smolit, barba: radi, mustăţâle: galbini – mititeli, vrâsta anil(o)r: 26, nasul: di mijloc ⁵⁸ .	1 1 1	lordachi sin Nistor Done ⁵⁹ , } lon sin Spiridon Codrianu, } lon zăt lon Coi, cari este } <...> ⁶⁰ . pus în loc(ul) lui Chirila } sin Panainti Cambăru, ci } lipsăşti. }
	<43> ⁶¹		<88> ⁶²	
	<f. 144r>			
	<43> ⁶³	Urma	<88> ⁶⁴	
	1	Alistar sin Costand(in) Pârciu ot Deleni, ^{tij} ⁶⁵ ; la stat: nant, părul capului: negru, ochii: negri, la faţi: roş – smolit, sprâncenili: negri, barba: rad<i> ⁶⁶ , mustăţâli: negri, nasul: mari – bortoş ⁶⁷ , vrâsta anil(o)r: 35.	1 1	Pavel sin lon Pascal, } Sp(i)ridon Coi } din sat(ul) Delenii.
	1	Grigori sin lon Borş, ^{tij} ⁶⁸ ; slujăşti ficior(u)-său, Sămion, în loc, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: verzi, la faţi: smolit, sprâncenili: sm(e)adi, barba: radi, mustăţâle: galbine – mititeli, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 23.	1 1	Neculai sin Nistor Done, } Chirilă sin Neculai Borş } din sat(ul) Delenii.
	1	Pricochi ⁶⁹ sin Dragomir Muntianu, ^{tij} ⁷⁰ ; slujăşti ficior(u)-său în loc, Pavăl, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: verzi, sprâncenile: negri, la faţi: bălan, barba: nu radi, mustăţâli: în feriazî, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20.	1 1	Petre sin Ioniţi Buzdugan } sau Dămian, } <...> ⁷¹ . lon sin Vasăli Tecucian }
a Giud(e)c(ăto)r(iei)	1	Andrii sin Dumitru Spătariu, ^{tij} ⁷² ; la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, la faţi: roş – smolit, ochii: albastri, sprâncenile – lăsati în gios: galbini, barba: radi, mustăţâli: galbini, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 35.	1 1	lon sin Mihalachi Perju, } Sandu sin Mateiu Duca } <...> ⁷³ .
	1	Neculai sin Gheorghe, ^{tij} ⁷⁴ ; la stat: di mijloc, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenile: sm(e)adi, la faţi: smolit, barba: radi, mustăţâli: galbini - mititeli, nasul: lungăreţ – suptări, vrâsta anil(o)r: 32.	1 1	Dumitru sin lordachi Şopu, } Gheorghe sin Andrii Donosă ⁷⁶ } <...> ⁷⁵ .
	<48> ⁷⁷		<98> ⁷⁸	

<f. 144v>			
<48> ⁷⁹	Urma	<98> ⁸⁰	
1	Ilii sin Tanasă Cecan, tij ⁸¹ , din sat(ul) Delenii, la stat: di mijloc, părul capului[lui]: sm(e)ad – cărunt, ochii: albastri – ceacăr de ochiu stângu, sprâncenili: galbini – lăsati în gios, la fați: roș – smolit, barba: radi – căruntă, mustățâli: galbini, vrâsta anil(o)r: 60, nasul: mari – strâmbu – într-o parte, cu căutătură cu tot.	1 1	Toma sin Dumitru Olariu, } lon sin Iftimi Morariu } birnici din Delenii.
1	Vasâli sin Trofin Moaliș, tij ⁸² ; slujăști ficior(u)-său, Sâmion, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad dischis, ochii: verzi, sprâncenile: galbini, la fați: bălan, barba: nu radi, mustățâli: în feriazii, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 21.	1 1	Grigoraș sin Trofin Moaliș, } Gheorghi sin Vasâli Codrianu } din sat(ul) Delenii.
1	Ioan sin Toad(e)r Boghiu, din sat(ul) Costeștii, tocmit de sat(ul) Delenii, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: căpriei, sprâncenile: negri, la fați: smolit – puțân strâcat di vărsat și cam sarbăd ⁸³ la fați, barba: radi, mustățâli: galbini – mititeli, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 22.	1 1 1	Sp(i)ridon sin Nistor Codrianu, } lordachi sin Sp(i)ridon Codrianu, } <...> ⁸⁴ . cari este pus în loc(ul) lui Sâmion } sin Costandachi Pușcaș, mort, } loniță Mocan }
1	Vasâli sin Iani Dascalu, din sat(ul) Delenii, la stat: mic, părul capului: negru, ochii: căpriei, sprâncenile: sm(e)ade, la fați: roș – cam smolit, barba: radi, mustățâli: galbini, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 28.	1 1	Irimia sin Ioniță Cuce, } Ilii sin Vasâli Morariu } birnici din sat(ul) Delenii.
1	Nechita Popoviciu, din sat(ul) Costeștii, tocmit tij di sat(ul) Delenii, la stat: de mijloc, părul capului: castaniu închis, ochii: albastri, sprâncenile: galbine, la fați: cam smolit, barba: radi, mustățâli: galbini, nasul: mic, vrâsta anil(o)r: 27.	1 1 1	lon sin Anton Budace, } Gavril sin Toad(e)r Zorzăcă, } <...> ⁸⁵ . Vasâli sin lon Poal(ă) }
<53> ⁸⁶		<110> ⁸⁷	
<f. 145r>			
<53> ⁸⁸	Urma	<110> ⁸⁹	
1	Costand(in) Popa, din sat(ul) Delenii, tij ⁹⁰ , la stat: di mijloc, părul capului: mai tot cărunt, ochii: albastri, sprâncenile: galbini, la fați: roș – smolit, barba: radi – albă, mustățâle: galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 68.	1 1 1	Alicsandru sin Costand(in) } Lihu ⁹¹ , } birnici din Deleni. Ioan sin Ștefan Maftieiu, } Gheorghi sin lon Ionașcu }

Vist(e)r(ie)	1	Sârghii sin Pavel Chirvasi, tij ⁹² ; din sat(ul) Delenii; slujăști ficior(u)-său în loc, Dumitrachi, la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, ochii: galbini, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: nu ⁹³ rade, mustăți: nu ari, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 18.	1	1	Ioniți sin Neculai Ghiban, 1	Neculai sin Sârghi Chirvasi, care esti pus în locul lui Toad(e)r sin Vasâli Cloșcă, ce esti mort ⁹⁵ .	} <...> ⁹⁴ .
	1	Dumitrachi Giușcă, din sat(ul) Delenii, tij ⁹⁶ ; la stat: nant, părul capului: negru, ochii: negri, sprâncenile: negre, la fați: smolit, barba: rade, mustăți: galbine, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 30.	1	1	1	lon sin Șarban Capșa <...> ⁹⁷ , Ștefan sin diaconu Sâmbion Disagă <...> ⁹⁸ . Samson sin Toad(e)r Negru, din sat(ul) Delenii.	
	1	lon Beșliu, din târgu Hușâi, tij tocmit di sat(ul) Deleni; la stat: nant, părul capului: sm(e)ad – peșuv în cap, ochii: galbini, sprâncenile: galbini, la fați: roș – chestrăiu ⁹⁹ , barba: radi, mustăți: galbini, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 60.	1	1	1	Samoilă sin lon Lionte, Toad(e)r sin Grigori Pascal, Gheorghii sin Andrii Morariu	} din sat(ul) Deleni.
	1	Panainte sin Toad(e)r Ciobotariu ot Deleni ¹⁰⁰ , tij ¹⁰¹ ; la stat: nant, părul capului: galbăn, ochii: căprii, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit ¹⁰² , barba: radi, mustăți: în feriazii, nasul: lungăreț, vrâsta anil(o)r: 20.	1	1	1	Samson sin Vasâli Chitic, Costand(in) sin Toad(e)r Negură, lon sin Grigoraș Mocan ¹⁰⁴	} <...> ¹⁰³ .
	<58> ¹⁰⁵					<124> ¹⁰⁶	
	<f. 145v>						
	<58> ¹⁰⁷	Suma urmii				<124> ¹⁰⁸	
	1	Zaharia sin Ivanciu Calangiu ¹⁰⁹ ot Deleni; slujăști ficior(u)-său în loc, Vasâli, la stat: mic, părul capului: sm(e)ad, ochii: galbini, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit - sarbăd, barba: radi, mustăți: sm(e)adi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 30.	1	1	1	Sâmbion sin Toad(e)r Coi, Gheorghii sin lon Șoitu	} <...> ¹¹⁰ .
	1	Ștefan sin lon Giușcă ot Deleni, tocmit di sat(ul) Delenii, la stat: mic, părul capului: negru, ochii: căprii, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: nu radi, mustăți: în feriazii, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20.	1	1	1	Crâste(a) sin Mihalachi Perju, Mihaiu sin Pavăl Rusu, Iftimi sin Toad(e)r Doliciu	} <...> ¹¹¹ .
	1	Macsâm Petre ot Unțăști, la stat: nant, părul capului: sm(e)ad, mustăți: roșâi, ochii: albastri, sprâncenile: sm(e)adi, la fați: smolit, barba: radi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 45.	1	1	1	Vasâli sin Luchiiian Chitic, Vasâli sin Toad(e)r Borșu, Sandu sin Trofin Moaliș	} <...> ¹¹² .

Giud(e)c(ă)(o)r(ia)	1	Ghiorgi Nenița, din sat(ul) Bogdăneștii, la stat: nant, părul capului: castaniu, sprâncenile: negri, mustăți: galbini, ochii: galbini, barba: radi, la fați: bălan, nasul: di mijloc – cam ascuțat, vrâsta anil(o)r: 35.	1 1 1	Ștefan sin Costand(in) Pârce, Neculai sin Ganciu Sârbu, Toad(e)r sin Ioniți Dămian	} <...> ¹¹³ .
	1	Neculai Burghel ot Deleni, la stat: di mijloc, părul capului: negru, sprâncenile: negri, ochii: căprie, la fați: smolit – cam roș, barba: rade, mustăți: galbini ¹¹⁴ , nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 35.	1 1 1	Sâmion sin Vasăli Cercel, Costachi Flore(a), Costachi sin Toad(e)r Ungurianu	} <...> ¹¹⁵ .
	<63> ¹¹⁶			<138> ¹¹⁷	
	<f. 146r>				
	<63> ¹¹⁸	Urma		<138> ¹¹⁹	
	1	Gheorgi Sârbu ot Chițcani, la stat: di mijloc, părul capului: galbăn – pleșuv, sprâncenile: galbine, ochii: albastri, la fați: smolit – roș, barba: radi, mustăți: galbini, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 40.	1 1 1	Irimia sin Apostu, Ilii sin Gavril Zorzăcă, Roman sin Gavril Zorzăcă	} <...> ¹²⁰ .
	1	Ion sin Vasăli Ungurianu, dintre slujătorii ot Deleni, la stat: di mijloc, părul capului: castaniu, sprâncenile: negri, ochii: căprie, la fați: smolit, barba: radi, mustăți: negri, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 28.	1 1	Nistor sin Anton Ungurianu, Tofan sin Mitachi Sârbu	} <...> ¹²¹ .
	1	Ion sin Gheorgi Ungurianu, tij ¹²² ; la stat: di mijloc, părul capului: sm(e)ad, sprâncenile: castanii, ochii: negri, la fați: smolit, barba: radi, mustăți: smadi, [la fați: smolit] ¹²³ , nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 32.	1 1	Vasăli sin Vasăli Ungurianu, Timofti sin Solomon Jăjâi	} <...> ¹²⁴ .
	52 ¹²⁵			146 ¹²⁶	
Adică una sută noăzăci și opt ¹²⁷ liudi pisti tot, no. slujătoril(o)r și a scutițil(o)r lor.					
	-	În locul lui Ion sin Vasăli Ungurianu s-au așăzat în slujbă pi Gheorgi Zanchi ot Deleni, la stat: di mijloc, părul capului: galbăn, sprâncenile: sm(e)adi, ochii: albastri, la fați: roș – smolit, barba: radi, mustăți: în feriaz, nasul: mari, vrâsta anil(o)r: 20.			
Giudec(ă)(o)r(ia)	-	În locul lui Ion sin Gheorgi Ungurianu slujăști [ficio(rul)] ¹²⁸ Vasăli sin Vasăli Ungurianu, la stat: mic, părul capului: castaniu, ochii: verzi, sprâncenile: sm(e)adi, <f. 146v> la fați: bălan – roș, barba: radi - cărunță, mustăți: galbine – mititele, nasul: mititel, vrâsta anil(o)r: 48.			

Isprăvnicia țin. Tutova, tr. 360, op. 391, ds. 300, f. 139r-146v, cerneală maro și cerneală neagră.

Note:

1. Formula «și măcar că satu Delenii» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
2. Formula «ca pentru cins(ti)tu» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
3. Formula «ca și» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
4. Cuvântul «găsât» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
5. Cuvântul «acie» scris deasupra rândului de mâna care a corectat textul.
6. Formula «ca ei» a fost tăiată de mâna care a corectat textul.
7. Cuvântul «scutiți» a fost scris de mâna care a întocmit textul, cu aceeași cerneală, pe a doua filă a documentului (care se găsește la f. 151r, din dosarul de față).
8. Rupt la sigilarea dosarului.
9. Așa în text.
10. Așa în text.
11. Așa în text.
12. Biciu.
13. Așa în text pentru «înalt».
14. Așa în text. La prima poziție este «Grigori Manoli».
15. Formula «lon sin» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a scris textul. Sin (slavă) = fiu.
16. Așa în text.
17. Așa în text.
18. Așa în text pentru «barba».
19. *Ferezalferzeia/feriazilferiaz'lferez'* era o haină lungă, fie de bărbat, fie de femeie, cu mâneci lungi, dar fără guler sau centură (Richard Hellie, *The Economy and Material Culture of Russia, 1600-1725*, Chicago and London, The University of Chicago Press, 1999, p. 361). El se aseamănă și cu un regionalism din Bucovina, (*a se felezui* = a se ferchezui, a se aranja frumos. Probabil, formula «în feriazii» desemna mustățile groase și lungi, cu vârful răsucit.
20. Cf. cu *burtos* (despre burtă sau vase) = bombat.
21. Tij (în slavă) = de asemenea
22. Fragmentul «smolit, barba: radi, mustățele: în fereazi, nasul: di mijloc, vrâsta anil(o)r: 20» a fost scris pe f. 141r.
23. Numele satului a rămas necompletat.
24. Așa în text pentru «Neghină».
25. Omis.
26. «în», lectură nesigură.
27. Formula «în negru» a fost scrisă deasupra rândului, de mâna care a redactat izvodul. Probabil, prin formula «castanii în negru», autorul catagrafiei înțelegea «castanii spre negru».
28. «Loz[z]a», lectură nesigură.
29. Omis.
30. Așa în text.
31. Așa în text pentru «smeadi».
32. Formula «Mafteiu sin Ioan Miron» a fost scrisă de mâna care a alcătuit catagrafia, după ce a tăiat numele «Gheorghi sin Pavel ... (-indescifrabil-n.AB)»
33. Așa în text pentru «Pricopi(e)».
34. Omis.
35. Ceacăr = 1. Om cu ochii spălăciți; 2. Om cu ochii de culori diferite; 3. Om care se uită cruciș.
36. Începând cu cifra «25», restul textului este scris de aceeași mână, cu cerneală neagră.
37. Zăt (în slavă) = ginere.
38. «Gurău», lectură nesigură, poate fi și «Gură[ă]».
39. Rupt la șnuruirea dosarului.
40. Formula «cam spânatic» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, cu cerneală maro, de mâna care a alcătuit catagrafia.
41. Omis.
42. Așa în text pentru «vizitiul».
43. Litera Litera «T» de la Târgu a fost omisă, deoarece între cuvântul «ot» și «ârgu» a fost suprascrisă ultima literă «T» din cuvântul «stat»
44. Formulă «bir(ni)c ot Târgu» a fost scrisă deasupra rândului, cu altă cerneală, de o a doua mână, care a corectat textul.
45. Peste această literă a căzut o picătură de apă, care a dizolvat cerneala.
46. Așa în text pentru «Agapi(e)».
47. Numele «Gheorghi» a fost scris deasupra rândului, cu altă cerneală, de o a doua mână, după ce a tăiat numele «Vasili».
48. Așa în text pentru «obștie».
49. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
50. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutiților consemnați pe această pagină.
51. Necompletat. Sumă reconstituită, după

- numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
52. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe pagina precedentă.
53. Înainte de formula «Costant(in) sin Ștefan Căzac», mâna care a alcătuit Catagrafia a scris formula: «Ioniți sin Ion Danu, tij, slujăști ficior(u)-său în loc, Costand(in) sin Ștefan», pe care a tăiat-o cu aceeași cerneală.
54. Adică «tocmit di opșii – di cătră sat».
55. După «Andrii sin Gheorghî Done» a mai fost scris și «Neculai sin Gheorghî Craiovan», dar a fost tăiat de mâna care a alcătuit catagrafia.
56. Adică «tocmit di satul Delenii».
57. Adică «tocmit di satul Delenii».
58. Formula «nasul: di mijloc» a fost completată ulterior, cu altă cerneală, de o a doua mână, care a corectat textul.
59. Înainte de «lordachi sin Nistor Done» a mai fost scris și «Ion sin Vasăli Coi», dar numele acestuia a fost tăiat de mâna care a alcătuit catagrafia.
60. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
61. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
62. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe această pagină.
63. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
64. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe pagina precedentă.
65. Adică «tocmit di satul Delenii».
66. Rupt la șnuruirea dosarului.
67. Așa în text pentru «bortos»
68. Adică «tocmit di satul Delenii».
69. Așa în text.
70. Adică «tocmit di satul Delenii».
71. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
72. Adică «tocmit di satul Delenii».
73. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
74. Adică «tocmit di satul Delenii».
75. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
76. Numele «Gheorghî sin Andrii Donosă» a fost scris ulterior, deasupra rândului, cu aceeași cerneală, de mâna care a alcătuit catagrafia, după ce a tăiat numele «Ion sin Gheorghî Muntianu».
77. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
78. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe această pagină.
79. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
80. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe pagina precedentă.
81. Adică «tocmit di satul Delenii».
82. Adică «tocmit di satul Delenii».
83. Palid la față; fără vlagă, veștejit.
84. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
85. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
86. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
87. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe această pagină.
88. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
89. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutițiilor consemnați pe pagina precedentă.
90. Adică «tocmit di satul Delenii».
91. Așa în text pentru «Leahu»?
92. Adică «tocmit di satul Delenii».
93. Cuvântul «nu» a fost scris ulterior, deasupra rândului, cu aceeași cerneală, de mâna care a alcătuit catagrafia.
94. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
95. Cuvântul «mort», lectură nesigură.
96. Adică «tocmit di satul Delenii».
97. Lipsește mențiunea cu locul de unde era acest scutit. După însemnarea făcută mai jos, în dreptul lui «Samson sin Toader Negru», presupunem că era tot din Deleni.

98. Lipsește mențiunea cu locul de unde era acest scutit. După însemnarea făcută mai jos, în dreptul lui «Samson sin Toader Negru», presupunem că era tot din Deleni.
99. Așa în text pentru «Pistrui»?
100. Formula «ot Deleni» a fost scris ulterior, deasupra rândului, cu aceeași cerneală, de mâna care a alcătuit catagrafia.
101. Adică «tocmit di satul Delenii».
102. Cuvântul «smolit» a fost corectat din cuvântul «smolid», cu cerneală maro, de mâna care a alcătuit catagrafia.
103. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
104. Numele «Grigoraș Mocan» a fost scris ulterior, deasupra rândului, cu aceeași cerneală, de mâna care a alcătuit catagrafia, după ce a tăiat numele «Sp(i) ridon Codr(e)nu».
105. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
106. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutiților consemnați pe această pagină.
107. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
108. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutiților consemnați pe pagina precedentă.
109. Calangiu = spoitor de tingire.
110. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
111. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
112. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
113. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
114. Formula «mustățâli: galbini» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, cu cerneală, de mâna care a alcătuit catagrafia, după ce a tăiat prima dintre cele două expresii identice «nasul: di mijloc».
115. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
116. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe această pagină.
117. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutiților consemnați pe această pagină.
118. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul slujitorilor consemnați pe pagina precedentă.
119. Necompletat. Sumă reconstituită, după numărul scutiților consemnați pe pagina precedentă.
120. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
121. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
122. Adică «dintre slujătorii ot Deleni».
123. Formula «la fați: smolit» a fost scrisă de două ori pentru slujitorul Ion sin Gheorghii Ungurianu.
124. Lipsește mențiunea cu locul de unde erau scutiții aceștia.
125. Suma corectă este «66» slujitori.
126. Suma corectă este «145» scutiți.
127. Suma totală a slujitorilor și scutiților este «211». Probabil, în această sumă, nu intră jandarmii tocmiți de către sate, căci aceștia erau plătiți de sate și nu de către stat.
128. Cuvântul «ficio(rul)» a fost tăiat de mâna care a alcătuit catagrafia

Franța și intrarea României în Marele război - august 1916

Prof. dr. **Ene-Vasile SPRÎNCENATU**,
Școala Gimnazială „Ștefan Ciobotărașu” Lipovăț

Acest studiu urmărește prezentarea situației politico-diplomatice prin care a trecut România în anul 1916, mai precis, în ajunul intrării ei în război, încercând o evidențiere a rolului jucat de diplomația franceză în depășirea momentelor dificile din cadrul negocierilor româno-ruse.

Preparativele diplomatice pentru intrarea României în război s-au bucurat de suficientă atenție din partea istoriografiei universale și a celei naționale, fiind consacrate spații destul de ample unor probleme precum: oportunitatea participării la război, scopul urmărit de România, dacă a fost sau nu a ales momentul oportun pentru intrarea în acțiune.

Dintre contribuțiile istoriografice deosebit de valoroase despre perioada primului război mondial trebuie menționată lucrarea prestigiosului istoric francez Pierre Renouvain, *Histoire des relations internationales*, vol. VII. Aceasta se distinge, atât prin instrumentarul științific foarte bine mânuit, cât și printr-o analiză înalt calitativă a relațiilor internaționale. O altă lucrare utilă în observarea acestor relații internaționale din perioadă și a rolului jucat de Franța, este cea a lui Al. Pingaud, *Histoire diplomatique de la France pendant la Grande Guerre*, vol. II.

Istoriografia română dispune și ea de lucrări de calitate pe domeniul relațiilor internaționale, despre rolul României și despre raporturile cu Franța. Merită, în acest sens, să fie menționate lucrările lui C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României și Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, lucrarea Elizei Campus *L'activité diplomatique de la Roumanie entre les années 1914-1918* și, nu în ultimul rând, lucrarea lui V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea 1900-1916. Pagini de istorie diplomatică*.

Atât lucrările trecute în revistă, cât și altele consacră momentului intrării României în război și implicațiilor franceze, abordări secvențiale, cu unele excepții cum ar fi lucrarea lui V. Vesa mai sus amintită. Aspectul propus spre elucidare în prezentul capitol sună cunoscut din perspectiva abordării

istoriografice, însă a beneficiat cel mai adesea de abordări unilaterale sau tangențiale, fie din perspectiva politicii românești, franceze sau rusești.

Pornind de la datele oferite de istoriografie și cu suport documentar, prezentul studiu are ca scop realizarea unei analize sub aspect politico-diplomatic a perioadei care a precedat intrarea României în război și a implicațiilor diplomației franceze în această problemă, încercându-se evidențierea unor aspecte mai puțin abordate precum: motivele, scopurile urmărite și determinările dorite prin intervențiile diplomației franceze. O altă direcție avută în vedere, a fost aceea de a evidenția politica urmărită de Brătianu și riscul enorm pe care acesta și l-a asumat de a negocia și de a intra într-o alianță cu Rusia.

Anul 1916 a fost unul deosebit de dens sub aspect militar și diplomatic. Încă din a doua parte a lui 1915 devenise evident că starea de neutralitatea a României era doar temporară. Guvernul român observa că, odată cu prelungirea războiului, neutralitatea îi oferea tot mai puține posibilități de manevră. Prolungirea războiului făcea ca resursele strategice de care dispunea România să devină tot mai interesante pentru ambele tabere. Deși din punct de vedere politic, în 1915 România înclina tot mai mult spre Antantă, schimburile comerciale cu Puterile Centrale creșteau¹. Această situație avea să preocupe puternic diplomațiile Antantei și pe reprezentanții lor la București. Situația avea să se mai remedieze în timp prin intervenția britanică, și anume, Marea Britanie urma să cumpere 80.000 vagoane de grâu din România. Această inițiativă salva economia românească sufocată de închiderea Strâmtoarelor, fapt care o făcea să depindă aproape total de Comerțul cu Puterile Centrale. Din punct de vedere strict economic, acordul era foarte favorabil pentru englezi, care puteau cumpăra direct de la producător. Partea britanică era, totuși, puțin încrezătoare în faptul că Brătianu la noi presiuni germane nu avea să utilizeze inclusiv stocurile făcute cu bani englezi. În acest scop, Sir Barclay a primit instrucțiuni clare să ceară Guvernului român distrugerea stocurilor de grâu cumpărate cu bani britanici. Brătianu a acceptat cererea, dar se pare cu destulă neplăcere². Reprezentanții Germaniei și ai Austro-Ungariei și-au informat imediat guvernele, recurgând, ca de obicei, la măsuri de intimidare. I.I.C. Brătianu se temea de represalii din partea Germaniei, care îl anunța la 17 ianuarie 1916 că respectivul acord era „un act ostil”. Blondel se temea chiar de o eventuală acțiune în forță din partea Germaniei. În fața acestei situații tensionate, Brătianu a dat satisfacție lui O. Czernin și a invalidat candidaturile lui V. Lucaciu și O. Goga pentru Parlamentul României³. La 20 ianuarie 1916, O. Czernin declara lui Marghiloman că: „răbdarea are și ea limite și am ajuns la capăt”. La motivele de iritare expuse mai sus, se adaugă și declarația Ministrului român de externe, Em. Porumbaru către Radeff, prin care se arăta deschis că România urmărea ocuparea Transilvaniei și să se asigure dinspre Bulgaria. Pentru Viena devenea evident că României nu i se putea cere decât neutralitatea, iar Czernin făcea demersuri la rege pentru schimbarea guvernului, însă constata că și acesta era „la dispoziția lui Brătianu”⁴. Guvernul francez era îngrijorat de situația României care ar fi putut

fi foarte lesne să se orienteze spre Germania prin căderea guvernului sau chiar să fie atacată de către germani. În cazul celei de a doua variante, Franța nu putea face nimic în sprijinul României, corpul său expediționar fiind blocat la Salonic, iar situația militară din Balcani fiind cu totul favorabilă Germaniei. În aceste condiții, Blondel cerea concentrarea de trupe rusești în Basarabia și informa Parisul că Brătianu era dispus să reziste oricăror presiuni germane⁵. Armata română avea la momentul respectiv concentrate forțe considerabile și fiind pregătită la acel moment pentru un atac neprevăzut, Brătianu arăta că la acel moment se gândea chiar la sporire efectivelor⁶.

Și partea rusă părea pentru prima dată, până la acel moment să aibă idei similare cu cele ale lui Blondel. Generalul Alexeieff se declara de acord ca armata română să se poziționeze în Carpați, iar armata rusă cu zece divizii trebuia să sprijine România din sudul Moldovei. În acest sens, mai sus numitul general, cerea guvernului român trimiterea unui ofițer de rang superior la Marele Cartier General Rus pentru a elabora textul Convenției militare româno-ruse⁷. Aceste presiuni exercitate de Puterile Centrale aveau să demonstreze încă odată guvernului de la București necesitatea presantă a realizării unei convenții militare cu Rusia, în special, și cu Antanta, în plan general. Brătianu era foarte interesat ca în cazul de conflict cu Puterile Centrale, trupele ruse să respingă eventualele atacuri făcute de bulgari dinspre sud pentru ca armata română să poată să-și utilizeze întregul potențial contra Austro-Ungariei. Spre sfârșitul lunii ianuarie, Brătianu avea să expună aceste idei lui Pokllewsky, care au ajuns repede la Sazonov. Răspunsul rus avea să se mențină multă vreme abstract. Marele Stat Major nu dispunea de 200.000 de soldați bine instruiți și echipați care să fie efectiv depozitați în Basarabia. Așadar, atât Rusia cât și Franța nu puteau din punct de vedere militar să facă o ofertă plauzibilă României. Opinia publică franceză, în schimb, aștepta mult de la România și nu vedea cu ochi buni politica lui Brătianu. Premierul român era consecvent politicii sale de temporizare, știind că soldații austro-ungari erau prost hrăniți, fiind mai ușor să-i liniștească pe Centrali prin livrări de cereale decât prin măsuri militare comune cu rușii. La această variantă, se mai adăugau și necesitățile crescânde de bani ale Guvernului român pentru achiziționarea de material militar și muniții „noi avem carne și pâine, dar ne lipsesc o mulțime de lucruri”⁸. Așadar, Brătianu cerea încrederea guvernului francez, asigurând Parisul că schimbările cu Centralii au loc în situație de urgență, nemodificându-i orientarea sa politică cu nimic. Dat fiind aceste condiții, în multe medii franceze se punea întrebarea dacă „România va merge la război”. De la București, Blondel arăta că nimeni nu este pentru neutralitate definitivă „nu se vorbește despre masacre, umanitate, nici de pace generală, ci doar de război inevitabil”⁹.

Preparativele militare ale guvernului român continuau, iar la 15 ianuarie Brătianu îi declara lui Blondel „noi astăzi suntem de trei ori mai înarmați ca la începutul războiului”¹⁰.

O altă întrebare care se punea acut în Franța era „cu cine va merge România”, Blondel asigura ferm că sub nici o formă, țara nu va merge cu Germania indiferent de rege și de guvern „aici toată lumea crede în victoria aliaților”, dar se arăta că Bucureștiul era mai preocupat pe moment de atitudinea Sofiei.

Evenimentele aveau să o demonstreze în curând că intrarea României în război era o necesitate, „România nu poate să nu intre în linie pentru păstrarea situației sale de stat independent”¹¹. Pe moment obiectivul franco-rușilor în Balcani era ruperea cercului austro-bulgar și să determine România să formeze ramura stângă a frontului rus. Parisul știa că România a pierdut mai multe ocazii favorabile, situații generate mai ales de rigiditatea părții rusești.

Cea de-a treia întrebare fundamentală care frământa Franța era „când va marșa România în conflict”. Politica guvernului de la București arăta clar că, atâta timp cât germanii mai aveau resurse, România va prefera neutralitatea, așteptând momentul favorabil al unei ofensive generale a Aliaților, doar, astfel, intervenția armatei române era privită ca eficace „războiul va fi lung și vom aștepta până când cele 700.000 baionete românești vor aduce aportul decisiv”¹².

Din punct de vedere economic, la momentul ianuarie România era încercuită. Costul vieții era enorm și aprovizionarea cu armament era o problemă. Dificultățile economice ale populației au diminuat avântul patriotic, iar guvernul pare să speculeze această situație, pentru temporizare Brătianu continua să creadă în sosirea momentului oportun pentru ca țara să-și împlinească idealul național. Ofensiva rusă din Bucovina și marșul spre Cernăuți aveau însă să impresioneze favorabil mediile guvernamentale românești care recunoșteau oarecum voalat greșeala de a nu-i susține pe ruși, când aceștia erau la Lemberg. Totuși, Brătianu rămânea în continuare circumspect, căutând să-i menajeze pe austro-germani. În schimbul unei acțiuni mai hotărâte îi cerea protecție față de un eventual atac bulgar¹³. Tot în sensul menajării Austro-Ungariei, Brătianu a reușit să obțină retragerea candidaturilor lui O. Goga și V. Lucaci (naționaliști).

Politica Bucureștiului, deși criticată de Antantă, era una realistă dacă privim situația de la vremea respectivă din Peninsula Balcanică aflată la discreția forțelor germano-bulgaro-turce¹⁴. La momentul respectiv guvernul de la București părea hipnotizat de puterea militară a Germaniei conștientizând că, nici ninsoarea, nici Carpații nu mai erau o pavăză suficientă, atât timp cât germanii preluau controlul la Dunăre prin amplasarea de artilerie grea, pontoane și monitoare. În fața acestei situații, românii au evacuat arhivele și alte obiecte de interes din zona de bombardament 20-25 km. Și au trimis artileria grea de la București la Giurgiu: „nu mai sunt admiși străinii de-a lungul fluviului”. Măsurile nu vizează o acțiune militară eficace, ci mai multe acțiuni care să permită Președintelui de Consiliu să declare că „nu permite nimănui să intimideze România”. Atașatul militar francez arăta realist „ca militar, eu nu văd ce concentrare ar putea fi făcută cu efectivele armatei române pentru a păstra 500 km. la Dunăre și 700 km. de graniță în munți”. În condițiile în care armata română urma a fi redusă

la propriile mijloace, trebuia avută în vedere, în părerea lui Pichon, evacuarea Valahiei, prea greu de apărat, deoarece Bucureștiul se afla la doar 60 km. de Dunăre, iar în condițiile date, armata română nu putea contracara un eventual pasaj al trupelor austro-germano-bulgaro-turce¹⁵.

Situația guvernului român era una delicată, argumentele lui Brătianu erau valide în cazul unei victorii a aliaților în Balcani și urmau să se năruie precum castelele de nisip în caz de eșec. Germanii, deja, își permiteau să ridice vocea. Politica lui Brătianu se menținea pe aceeași constantă, dar nu se profilau decât două căi de ieșire, să-și asigure concursul rușilor sau să lase germanilor alegerea orei. Totuși, premierul român avea informații pe care își baza acțiunile. Reorganizarea armatei bulgare era departe de a fi încheiată (cai, tunuri), afacerea Salonic era departe și ea de a fi încheiată, iar austro-ungarii trebuiau să aștepte până ce noile contingente să fie instruite și gata de a intra în linie¹⁶. Brătianu prefera temporizările argumentat, germanii rămăneau foarte puternici în zonă, iar România nu își finalizase aprovizionarea cu muniție. Preponderența germană era resimțită acut în mediul politic românesc. Opoziția a ajuns să-l susțină la putere pe Brătianu pentru a nu veni un guvern germanofil; „Take Ionescu și Filipescu îl apără pe Brătianu de teamă ca regele să nu-l aducă pe P.P. Carp, Maiorescu sau Marghiloman în fruntea unui nou minister”. În aceste condiții, Blondel recomanda la 26 ianuarie 1916 „aliații nu trebuie să precupețească nimic din a-i oferi certitudinea că el (Brătianu) nu va rămâne singur în fața unui atac german”.¹⁷ Centralii păreau foarte siguri pe ei, în vreme ce franco-britanicii considerau că Germania mai avea resurse doar pentru șase luni.

Diplomația franceză a acționat rapid la Londra, semnalând pericolul căderii resurselor strategice românești în mâna austro-germanilor „cu toate insistențele francezilor, englezii nu păreau convingși de utilitatea unor acțiuni ofensive pe frontul de la Salonic”¹⁸. Germanii se simțeau puternici și au amenințat România că va avea soarta Greciei, sau chiar a Serbiei și arătau că cei 500.000 de soldați pregătiți pentru a fi trimiși în Egipt, ar putea fi trimiși oricând contra României. După aceste blufuri, partea germană s-a mărginit să ceară închirierea șlepurilor de pe Dunăre pentru transportul grânelor lor. Șlepurile erau însă de trebuință și armatei române.

Prin teama de invazia germană, Brătianu a luat la finele lunii ianuarie o lecție amară și suficient de convingătoare pentru a-l pune în alarmă. Ministrul german a spus regelui din partea Kaiserului: „că acesta nu putea ignora faptul că 90% din români doresc să facă război cu el și că va avea grijă, să nu le permită să-și aleagă momentul și le va impune lupta când va considera Germania”¹⁹. Presiunile Germaniei vizau intimidarea României și, chiar, câștigarea ei. Alăturarea României la Blocul Centralilor la momentul ianuarie 1916, ar fi însemnat adăugarea a încă 400.000 de soldați, lungirea frontului rus, facilitarea unei ofensive ulterioare spre Odesa și Kiev înainte ca armata rusă să-și fi terminat preparativele. Dincolo de aceste amenințări, la momentul respectiv se estima

din partea franceză că Germania nu va invada România, deoarece va prefera să nu își atragă contra sa încă 400.000 de soldați inamici. Se mai estima că, pentru a ocupa România, Centralii trebuiau să aibă 550.000 de oameni, ceea ce le-ar consuma toate rezervele strategice, iar pentru organizarea armatei de invazie, erau necesare două luni prelungire, care îi putea expune unui atac general aliat. Așadar, o mare ofensivă germană contra României era puțin probabilă. Există, însă, pericolul ca România să se lase intimidată, iar remediul fiind considerat, următorul, de partea franceză: a) să-i convingă pe români că vor fi sprijiniți de ruși; b) de a avea acolo o bună reprezentare; c) de a da românilor muniții, pe cât posibil duse până la graniță²⁰.

Presiunile germane începeau să aibă efect, mai ales la cei care aveau o profundă stimă față de forța ei militară. Regele Ferdinand, estima medii diplomatice franceze de la Roma și Berna, nu părea să reziste la noi presiuni germane, iar prezența lui P.P. Carp la Viena, după ce în prealabil se întâlnise cu regele, dădea de bănuț²¹. În realitate, situația la București nu era atât de gravă, guvernul rămânea stăpân pe situație și lua măsurile militare care se impuneau. Atașatul militar francez, Pichon arăta că erau organizate două armate orientate una spre Transilvania și una spre Bucovina. În ceea ce privea apărarea pe Dunăre, se mai arăta că au fost amplasate puternice baterii de artilerie la Vârciorova și Turtucaia²². Prin urmare, România nu era atât de intimidată pe cât se credea.

Între timp, partea română acționa în mediile financiare și industriale franceze pentru grăbirea furniturilor de armament. Această situație reactualiza întrebarea ce va face România. Surse belgiene transmiteau la Paris că, exceptând Bucureștiul, populația nu era partizana războiului „în anumite medii nici nu se mai credea în victoria unuia dintre grupuri, iar guvernul înțelege perfect avantajele și dezavantajele pe care le-ar obține prin intrarea în război... el vrea să mențină pacea pentru a putea vinde cereale la prețuri foarte mari”²³.

Dincolo de fierberea mediilor diplomatice franceze, la momentul respectiv, Parisul nu a găsit o soluție concretă de a sprijini România, iar în mod neașteptat soluția părea să apară dinspre Petrograd. Sazonov telegrafia la 10 februarie ambasadorilor ruși de la Londra și Paris că ultimele vești pe care le are față de un ultimatum german. În aceste condiții, guvernul imperial considera „esențial să fie întărită convingerea lui Brătianu privind posibilitatea de a rezista exigențelor exprimate de inamicii noștri”. Se considera că Brătianu trebuia convins că va fi sprijinit dinspre sud de corpul militar de la Salonic. Sazonov recomanda să-i fie făcute lui Brătianu asigurări urgente și precise, iar reprezentanții Triplei Antante la București să fie autorizați și să se pună de acord asupra acestor termeni²⁴. Și Londra părea dispusă a sprijini Bucureștiul pentru a rezista la presiunile germane, Sir Grey arătându-se preocupat de România²⁵. Între timp, partea germană utiliza teama guvernului român în favoarea sa, realizând un nou contract de 100.000 vagoane de cereale plătite la prețul din decembrie. Această operațiune urma să fie explicată prin dorința de a contrabalansa efectul

produs de contractul cu englezii, germanii necerând decât punerea la dispoziție a unei cantități egale. De fapt, acest contract întărea capacitatea militară a Germaniei și îi furniza un instrument de îmbunătățire a propriei imagini în mediile românești²⁶. Între timp, tonul Germaniei scade în intensitate. La 19 februarie Take Ionescu era primit în vizită la rege, iar acesta i-a arătat moderația tonului lui von Der Busche, regele arătând că el dorește să păstreze liberă politica României, iar că la Viena și Berlin nu se dorește ca România să fie dușman²⁷. Oricum, România nu depășise decât parțial pericolul unei agresiuni germane. Acest lucru îl simțea și Brătianu, care încerca realizarea cât mai repede, dar în termenii dorii de el, a unei convenții militare cu Rusia. În acest sens, sosea la București, colonelul Tartarinoff despre care și-a făcut o părere bună, arătându-i acestuia că amănuntele le va discuta cu generalul Iliescu.

Între timp, la București continua bătălia mediatică, ziarele aservite germanilor arătând victorii decisive contra armatei franceze. Aceste vești au stârnit emoție și au fost necesare eforturi serioase pentru fi contrabalansate. Între timp guvernul trecea la acțiuni concrete, 80% din armata română, inclusiv artileria era orientată spre Austro-Ungaria și Bulgaria. În așteptarea ofensivei generale a Cvadruplei Antante, pregătirile militare ale României se accentuau. Transportul materialelor de război românești comandate în Franța și Anglia se transportau prin Vladivostok și Arkhangelsk²⁸. Deși părea pe moment că pericolul unui ultimatum german a trecut, Pichon recomanda la Paris: „trebuie să fim prevăzători cu Brătianu, nu știm ce poate face de teamă. Soluția unei neutralități definitive trebuie îndepărtată cu totul. Noi trebuie să profităm de orice șansă pentru a obține cooperarea României”²⁹.

Adeziunea României reprezenta un factor important în derularea războiului, de aceea atât Franța cât și Rusia însărcinau proprii atașați de la București să se forțeze să cunoască dorințele guvernului și pe ale ministrului de război român de a stabili bazele unei convenții militare. Situația din Balcani s-a modificat, iar la momentul respectiv, martie 1916, forțele germane din Balcani erau mai puține și masate în Albania și Muntenegru, iar corpul expediționar de la Salonic nu permitea libera mișcare a armatei bulgare. În continuare, partea rusă arăta că a încredințat elaborarea unei Convenții și a unui plan de apărare comun între cele două armate, atașatului militar la București; „de la care nu am primit informații, negocierile fiind la început”. România avea condiții precise în schimbul cooperării sale militare și anume: a) alcătuirea unei armate ruse de 250.000 oameni la frontiera cu România, o armată de forță mai mică nu ar răspunde exigențelor României; b) la declararea războiului această armată trebuie să intre în Dobrogea și să păstreze frontiera de sud a României. Aceasta ar fi doar o acțiune ofensivă de pătrundere în Bulgaria contra armatei bulgare și a celei austro-ungare, care ar proteja complet armata română pe flancul stâng și în spate; c) principalul teatru de operațiuni al armatei române va trebui să fie în Transilvania și în Bucovina, ceea ce ar permite ocuparea acestor provincii și de a garanta împlinirea dorințelor României.

Pretențiile românești privind 6-7 corpuri de armată rusești erau greu de satisfăcut. Acestea nu erau tocmai la îndemâna Marelui Cartier General constrâns de propriile dificultăți, mai trebuiau transportate aproximativ 1300 km, în Dobrogea de pe un teatru principal de operațiuni pe unul izolat, aceasta urma să „condamne la defensivă armata rusă. Nu suntem convinși că intervenția României se va produce și va atrage spre Transilvania forțe austriece considerabile care să ne faciliteze o ofensivă puternică spre sud-vest, exemplul Italiei...Victoria noastră contra armatelor germane ar rezolva și problema României, iar aceasta va merge cu noi. Am putea să dispunem de forțele necesare pentru o acțiune ofensivă în Balcani contra Turciei”. Aceste idei au format baza indicațiilor primite de atașatul rus la București, iar când „România va fi decisă să intre în luptă, elaborarea unei convenții nu va prezenta nici o dificultate”³⁰.

O dată oprită fără rezultate definitive ofensiva germană de la Verdun, situația părea să se liniștească. În Bulgaria, însă căpăta amploare un curent antiromânesc. Armata bulgară tocmai primise un echipament modern și își pregătea trupele de la frontiera greacă spre frontiera română, lucru confirmat prin faptul că transportul comercial pe liniile ferate bulgare este complet oprit. Aceste vești impresionează opinia publică din România și pe militarii simpli. Mobilitatea opiniei publice și impresionabilitatea guvernului ridicau temeri unor diplomați francezi care credeau că la București „lipsește sângele rece și există riscul unor decizii cu motivație sentimentală”³¹.

În vreme ce de partea franceză apăreau aceste oscilații, de la Wolf Bureau parvenea la data de 22 ale acestei luni, vestea unei noi tranzacții de grâu și legume uscate efectuată de România în favoarea puterilor Centrale. Societatea centrală de cumpărături de la Berlin, Oficiul de război și Comerț de la Viena și Societatea pe acțiuni din Budapesta, pe de o parte și Comisia Centrală Română de exportare a grânelor și legumelor uscate, pe de altă parte, au semnat la 21 martie 1916 la București un contract care stipulează livrarea către puterile Centrale de noi și considerabile cantități de grâu din România. În termenii acestui contract, organizațiile germane și austro-ungare au cumpărat 100.000 vagoane cereale și întreaga provizie de grâu, orz și legume uscate a României disponibilă la export, aproximativ 40.000 vagoane. Guvernul român a făcut tot posibilul pentru a facilita transportul acestora pe uscat sau pe apă. Pe de altă parte, un alt acord se perfectă cu Puterile Centrale, ca produsele lor să meargă spre România, urmând să fie stimulat tranzitul reciproc³².

Din partea ambelor tabere aveau loc noi manevre pentru a atrage România. Germania conștientă că nu putea obține de la guvernul Brătianu mai mult decât neutralitatea, încerca să profite cât mai mult de aceasta, cumpărând tot ce putea din România și combătând, astfel, blocada maritimă impusă de Marea Britanie. Pe de altă parte, Franța, în special mediile parlamentare de la Paris, reproșau Guvernului Imperial rus împiedicarea României de a accede la Antantă și, chiar, suspectau Petrogradul de tentative de împăcare cu Bulgaria.

Sazonov s-a arătat deranjat că „gafele ipocrite ale lui Brătianu au de atâta timp în Franța atâta credibilitate”³³.

Intențiile adevărate ale Centralilor se trădau dinspre Bulgaria, unde numărul de furnituri militare erau trimise spre granița cu România. Statul Major Român se aștepta chiar la un atac surpriză, deoarece diplomația bulgară era „de o politețe deosebită”. Pregătirile militare se desfășurau de o parte și de alta a Dunării cu intensitate deosebită. Existau chiar informații că Legația bulgară de la București își face bagajele³⁴. Temerile față de Sofia au făcut ca reprezentantul român de la Petrograd să primească imediat instrucțiuni privind chestionarea Guvernului Imperial față de posibilele disponibilități de împăcare cu Bulgaria. Răspunsul lui Sazonov a fost cât se poate de ferm „dumneavoastră nu veți găsi niciodată Rusia mai în favoarea dumneavoastră... așa că profitați!”. Reprezentantul României a mai ridicat problema transporturilor românești de muniție, iar răspunsul a fost că „nu din rea credință apar întârzierile, ci din motive obiective”. Sazonov a recomandat ca dl. Brătianu să urgenteze semnarea convenției militare arătând „ceea ce astăzi cereți ca pe un serviciu, dumneavoastră veți putea reclama ca pe un drept și vă voi putea sprijini mai mult pe lângă Marele Cartier General”³⁵.

Pentru convingerea lui Brătianu primea noi instrucțiuni tehnice și Blondel. Acesta trebuia, probând cu date certe, să-l convingă pe Brătianu de falsitatea convingerii sale că armata aliată din Orient nu putea proteja România printr-o ofensivă de un eventual atac bulgar. Se arăta că în cazul unui atac bulgar în Dobrogea, Sofia, pe lângă cele 4 divizii deja amplasate, trebuia să mai trimită încă patru pe care urma să le ia de la frontiera greacă. Forțele germano-bulgare rămase în fața aliaților, s-ar situa în jurul cifrei de 100.000 combatanți și ar putea fi atacați cu șanse de succes de cei 300.000 de franco-anglo-sârbi din Corpul expediționar. Forțele bulgare din Dobrogea nu ar putea depăși 240.000 oameni pe care armata ruso-română ar putea să-i oprească. Pentru o ofensivă eficientă a bulgarilor, ar trebui ca germanii să preleveze trupe de frontul occidental sau oriental, ceea ce nu puteau. Ar putea, în mod extrem, să ia 50.000 de combatanți din Galiția, dar nu pot constitui o armată de invazie. Oricum, austro-germanii nu dispun de efective pentru a ataca și la Dunăre și pe frontiera Transilvaniei. Un atac în Dobrogea ar putea fi schimbat cu succes printr-un atac viguros românesc în Transilvania și Bucovina. Oricum ar fi, germanii nu au efective suficiente pentru a împiedica luarea ofensivei³⁶. Ca răspuns la cerințele Parisului, Legația din București făcea un rezumat al orientării și reorientării politicii externe românești³⁷. Brătianu părea la momentul respectiv să observe că echilibrul pe frontul occidental tindea să se rupă în favoarea Franței, însă rămânea sceptic asupra rapidității rezultatului final. Premierul român părea hotărât să aștepte mai întâi efectele vizibile ale mult trâmbițatei ofensive rusești „cerințele românilor nu erau considerate irealizabile, dar le vom îndeplini pentru a obține intrarea în război”. Oricum, concluzia Legației era că România se va alătura Franței și Rusiei. Problema care se punea era alta, dacă merita concursul român prețul cerut, iar concluzia era afirmativă, o implicare românească putea

anula supremația centralilor în Balcani, chiar și în condițiile în care pe frontul rus nu s-ar fi înregistrat modificări esențiale. Pierderea României însemna pierderea Balcanilor cu totul³⁸.

Dacă Legația franceză de la București era sigură de atitudinea proantantistă a lui Brătianu și de implicarea acestuia mai devreme sau mai târziu în război, nu același lucru se poate afirma despre Sonino, care spunea deschis că: „s-a săturat de metodele diletantiste ale domnului Brătianu, care evită luarea unui angajament ferm”³⁹. Amânările perpetue ale lui Brătianu supărau și pe unii diplomați francezi, precum Paléologue. Acesta avertiza că oricând la Sofia putea avea loc o revoluție, dinastia să fie înlocuită, iar raporturile dintre cele două state slave, să fie iarăși cordiale. El mai avertiza că și în Anglia existau destui oameni politici bulgarofili „această ocazie a României în care vecinii săi slavi nu se înțeleg, poate să dispară de la o zi la alta”⁴⁰.

În ciuda presiunilor de tot felul, poziția internă a lui Brătianu la momentul respectiv, părea să se întărească, iar Marghiloman rămânând adeptul neutralității definitive⁴¹. Iritarea diplomațiilor antantiste față de politica lui Brătianu avea să devină evidentă după 27 aprilie, dată la care radioul german anunța semnarea unui acord comercial între Germania și România. Parisul cerea Legației din București urgent informații despre acesta⁴². Acordul comercial cu germanii a alimentat zvonul închiderii frontierei româno-ruse ca măsură punitivă din partea Rusiei. Informația nu avea acoperiri, iar guvernul de la București avea să se explice în atitudinea sa prin necesitatea de a-și procura unele bunuri de strictă necesitate pe piața germană. Ceea ce a alimentat zvonul, a fost o măsură a Rusiei, care a interzis livrarea în România a unui număr mare de cai cumpărați de o comisie militară în Siberia, sub pretextul că există riscul ca aceștia să fie revânduți germanilor, însă Rusia nu a introdus boicotul față de România, continuându-și livrările de cărbune⁴³.

Situația în care Parisul afla de la radioul german despre semnarea unui tratat atât de important de către România cu Germania era o notă foarte proastă pentru Blondel. Devenise clar că România nu-și mai putea păstra prea mult poziția neutră. Din punct de vedere moral și economic, Germania o încercuise și risca să o sufocă printr-o presiune foarte puternică, iar o persoană ca Brătianu, considerat de Paris „timorat și ezitant” nu va rezista, decât dacă își va găsi imediat un aliat material și moral. Devenise clar că această partidă diplomatică de la București intra în ultimele minute, iar la Paris se considera că păstrarea reprezentantului francez la București ar duce direct la pierderea competiției. S-a ajuns la concluzia că miniștrii francez, englez și italian și-au uzat în România autoritatea, prin chiar eforturile care au fost nevoiți să le facă. Printre altele se mai constata că aceștia se mai bruiiau unii pe alții, neacționând nici în comun și nici neavând încredere unii în alții. Se estima că nici unul dintre aceștia „nu are nici caracterul și nici inteligența să se impună și să dirijeze acțiunea”. Despre Blondel informațiile mai ales dinspre Petrograd îl bănuiau de obediență față de Brătianu și îl suspectau de lipsă de autoritate în fața acestuia. Despre Pichon se

arăta că este „inteligent și laborios, dar nu are spirit critic și inițiativă personală”. Astfel s-a luat inițiativa de schimbare. În primul moment s-a dorit un personaj care să se impună prin notorietate dar, dat fiind caracterul lui Brătianu și a situației internaționale, problema a rămas în studiu. Un nume sonor ar atrage atenția Centralilor și riscă să atragă contra, măsuri din partea germanilor. Un asemenea personaj ar fi făcut să treneze lucrurile la București. Se estima că situația de la București este exact invers față de cea de la Atena. Parisul considera că are nevoie la București de un agent nou, perfect pus la punct cu situația militară, pentru a-i putea explica lui Brătianu valoarea armatei franceze și superioritatea resurselor Antantei. Se dorea o persoană la curent cu problemele celor două țări, cât și cu cele din Anglia și Rusia pentru a putea vorbi ușor în numele celor trei puteri. Situația trebuia rezolvată repede, domnul Brătianu promisese concursul militar imediat părții ruse, în schimbul unor exigențe realizabile, muniții, concursul anglo-francezilor de la Salonic. Nu în ultimul rând, noul reprezentant nu trebuia să neglijeze relațiile speciale româno-italiene. Pe lângă acestea, noul ministru trebuia să se mai priceapă la probleme de presă și în același timp să fie un tânăr fără pedestal strălucitor pentru a nu lua ochii și, totuși, cunoscut pentru a nu-i lovi în amorul propriu pe politicienii români. Unii se gândeau că o asemenea persoană ar fi putut fi căpitanul Tardieu, însă mișcarea trebuia planificată și organizată cu mare delicatețe din numeroase motive⁴⁴. Pentru ca asemenea schimbări să nu întâlnească opoziția lui Brătianu, Parisul a considerat nimerit să-i ceară confidențial acordul și, imediat ce va fi obținut, noii reprezentanți urmând a fi puși în rută. Aceștia urmau să treacă pe la Londra și Petrograd unde urmau să aibă conversații utile pentru viitoarele acțiuni comune ce vor trebui să le desfășoare la București. La Petrograd, misiunea lor urma să nu fie divulgată⁴⁵. Pe lângă înnoirea Legației, generalul Joffre estima că situația militară a României reclamă trimiterea unei misiuni militare franceze, compusă dintr-un general și două-trei sute de ofițeri, care ar putea produce un efect util⁴⁶. În fața acestei relații, Blondel a încercat să-și apere poziția, el arăta că împreună cu colegul englez au subliniat față de Brătianu, impresia foarte dezagreabilă produsă de semnarea respectivului acord. Brătianu în fața acestei luări de poziție, declara „atât timp cât situația externă și internă nu-i permite României să ia deschis poziție, țara trebuie să păstreze o poziție echidistantă și balanța la egalitate între beligeranți”.

Presa românească, în cea mai mare parte, nu a acompaniat publicarea acestuia cu comentarii sau reacții ale oamenilor politici. Singura critică adresată de unii, semnala că nu mai era nevoie de o semnătură pentru a consacra o situație de fapt existentă de la debutul războiului. Se mai arăta că un acord similar pregătea guvernul și cu Austro-Ungaria, iar Blondel adăuga că, prin Ministrul Afacerilor Străine urma să intre în posesia textului acestui acord⁴⁷. Reacția față de acordul comercial româno-german a fost profund ostilă la Petrograd, unde tot mai multe cercuri politice îi reproșau lui Sazonov că s-a lăsat păcălit de Brătianu și că nu a înțeles de mai devreme că Rusia trebuia

să se înțeleagă cu Bulgaria. Regretul a fost cu atât mai mare, deoarece cu puține zile înainte de acord, Rusia a furnizat României 24.000 tone cărbune și o cantitate mare de oțel, în condiții de penurie a acestor materiale pe piața internă rusă. Relativ la problemele strict militare, colonelul Tartarinoff, care ajunsese la București la 15 aprilie, se arăta sceptic asupra intențiilor guvernului român. La momentul respectiv, Sazonov se întreba dacă nu cumva acordul comercial germano-român nu conținea și clauze politice secrete⁴⁸.

Față de acest acord, Brătianu își exprima deschis regretele față de Blondel, spunând că a lăsat informarea despre aceasta în seama Ministrului Afacerilor Străine. În continuare, premierul român declara „acest acord nu are nimic politic...noi vom da o parte din produsele noastre Germaniei și vom primi la schimb produse indispensabile industriei noastre, pe care nu le putem procura altfel. Germanii au înțeles că nu vor obține de la mine un angajament de neutralitate și fiind tentați să-mi ofere Bucovina, ei caută și vor căuta alte mijloace de a-mi slăbi poziția. Eu țin ca guvernele prietene și să nu se supere și să continue să-mi acorde încredere și să fie sigure că nu le voi dezamăgi”⁴⁹. Premierul român încerca aceeași tactică de a pune promisiuni în locul lucrurilor concrete. Acordul cu Germania a reușit să-i dezamăgească pe adeptii alianței cu România atât de la Paris cât și de la Petrograd. Presa rusă își arăta clar indignarea că italienii nu se pot decide să declare război Germaniei, cum se spera, iar României i se reproșa complezența economică față de Berlin și, astfel, anulează efectele blocadei maritime.

După informații ale Ministrului de Comerț rus, exporturile României spre Germania se făceau în proporții anormale. Sazonov persista în bănuiala că acordul economic cu Germania putea avea și clauze politice⁵⁰. Dincolo de aceste bănuieli pe domeniul militar, colonelul Tartarinoff considera că înțelegerea dintre Statul Major rus și cel român va fi ușoară în vederea unei cooperări în Dobrogea. În urma discuțiilor pe care acesta le-a purtat cu generalul Iliescu, el poate considera în această privință acordul ca și încheia. Tartarinoff mai arăta și pretenția exagerată a lui Brătianu ca armata rusă să ocupe Routschiuc pentru a proteja Bucureștiul de un eventual atac bulgar. Generalul Alexeieff considera că asemenea pretenții care nu țin cont de dificultățile unui marș de 250 km. mărturisesc încă odată tendința de derobare a lui Brătianu în fața unor angajamente precise⁵¹. Pretențiile premierului român pentru ocuparea Routschiucului veneau din agravarea temerilor față de Bulgaria, și din faptul că Germania nu era angajată la momentul respectiv într-o campanie susținută. Pe moment, guvernul de la București și-a mai redus puțin din temerile față de Bulgaria pe măsură ce aceasta își reducea concentrările militare de la frontiera cu România⁵². Liniștea instalată între București și Sofia a neliniștit partea rusă. Sazonov declara lui Paléologue la 22 aprilie „mă întreb dacă guvernele aliate nu ar trebui să intervină la București și să ceară guvernului român să-și precizeze poziția”. Cu atât mai mult dorea Sazonov acest lucru, cu cât bănuia că între Bulgaria și România aveau loc negocieri politice⁵³. Bănuielile lui Sazonov nu erau

chiar fără fundament, guvernul bulgar încercând unele tratative cu Bucureștiul în chestiuni economice, mai precis realizarea unui acord de liber tranzit pentru România a mărfurilor de la Ohrida și pentru Bulgaria a mărfurilor staționate în găurile românești⁵⁴. România nu s-a arătat dispusă la un asemenea acord care, urmându-l pe cel comercial cu Germania, ar fi nemulțumit și mai mult guvernele prietene. Întoarcerea colonelului Tartarinoff la Marele Cartier General rus a făcut să se evapore o parte din neîncrederea la adresa României. Acesta a arătat că pentru moment discuțiile nu au izbândit, deoarece România cere Rusiei ca aceasta să facă campanie ofensivă în Bulgaria, pornind din sudul Dobrogei, urmând ca unitățile românești să asigure apărarea din spatele celor ruse.

Paléologue se exprima despre aceste interpretări că nu este de mirare să se înțeleagă cererile românești, astfel dată fiind mentalitatea rusă. Alte discuții au vizat aprovizionarea armatei române cu muniții, tunuri, aeroplane transportate pe căile ferate rusești. Partea rusă arăta că mijloacele sale de transport nu erau nici pentru propriile nevoi militare suficiente. Pe ansamblu, Tartarinoff l-a descris pe Brătianu „ca pe o apă care curge spre noi și care nu poate fi oprită”, iar sentimentul general, în urma discuțiilor cu Marele Stat Major a fost de satisfacție. El a găsit interes pentru misiunea sa și s-a arătat dornic să reia contactele. Paléologue l-a descris pe Tartarinoff ca pe un personaj ambițios și arăta că pe viitor: „va fi imposibil ca acesta să nu găsească o ocazie să se pună în valoare și să obțină un rezultat bun”. Tartarinoff nu avea nici o îndoială că România va intra în alianță cu Tripla Antantă și a combătut, argumentat toate părerile contrare. În ceea ce privește această intrare, el presupunea că România va merge mai repede decât se crede, mai ales „după o victorie decisivă de a noastră...ofensiva română va începe când Rusia va avea dorința reală a unei ofensive generale”⁵⁵. Teama privind condițiile secrete ale acordului comercial româno-german, s-a disipat treptat la Petrograd, iar colonelul Tartarinoff a contribuit decisiv la aceasta. Rămâneau, însă, de depășit condițiile puse de Brătianu pentru colaborarea militară.

La 1 mai generalul Joffre era informat de șeful misiunii militare franceze din Rusia, în legătură cu o notă a generalului Alexeieff, care preciza condițiile în care România era dispusă să-și ofere concursul său militar armatelor Antantei. Partea rusă considera exagerate cerințele românilor care doreau să-și limiteze acțiunea propriilor forțe armate la o simplă ocupare de teritorii, care în prealabil trebuiau să fie cucerite de armata rusă, care trebuia să ducă întreaga greutate pe frontul de sud. Era clar că pe asemenea baze, negocierile nu puteau înainta, iar partea franceză considera precizarea și limitarea ajutorului aliat pentru România la: a) atacul armatei de la Salonic, care ar atrage grosul armatei bulgare; b) intervenția în Dobrogea a suficiente forțe ruse pentru a neutraliza un posibil atac bulgar pentru această direcție.

În aceste condiții, armata română putea să atace cu cea mai mare parte a forțelor sale în Transilvania și Bucovina. Dacă concursul armatei române poate fi oferit în această formă se estima la momentul respectiv că putea fi

foarte util Aliatilor. Totuși, se considera că ar fi util de explicat premierului român „concursul României, deși dezirabil nu era indispensabil și, că România dacă vrea să participe, trebuie să accepte cooperarea cu armatele aliate într-o formă stabilită de comun acord”⁵⁶.

Negocierile româno-ruse au continuat, deși partea rusă a interpretat exigențele lui Brătianu drept o lipsă de interes în a semna o convenție militară. Premierul român dorea să-și păstreze libertatea de a alege momentul oportun pentru intervenția României. Partea română a prezentat în acest sens, următoarele condiții generale:

1. Armata română consideră posibil să se alătore aliaților și să înceapă operațiunile în Transilvania, când rușii vor asigura efectiv superioritatea românilor, ocupând solid linia Koros-Beza, Cârlibaba, Dorna, Vatia;
2. Dobrogea să fie apărată de ruși în ideea de a elibera mare parte a forțelor românești care se găseau acolo;
3. Rușii cu forțele lor navale vor trebui să coopereze la apărarea Dunării;
4. Rușii vor trebui să ocupe regiunea Rusciuc pentru a asigura flancul drept al armatei române, exigență care impunea eforturi considerabile din partea părții ruse și cu care Marele Cartier General rus nu era de acord;

Aceste noi pretenții erau văzute de partea rusă ca încercări de a câștiga timp din partea lui Brătianu și, de aceea, apărea ideea, în mediile diplomatice rusești să „se dea de înțeleș românilor că cooperarea lor militară nu reprezintă o necesitate absolută pentru puterile aliate”. România va putea conta pe viitor la o compensație proporțională cu efortul său militar alături de aliați și nu trebuie exagerat prețul concursului său militar⁵⁷.

Din impresiile lui Tartarinoff reiese clar că între Rusia și România se putea realiza imediat o convenție militară, cu condiția ca Petrogradul să-și orienteze o parte a efortului său militar contra Bulgariei, pornind din Dobrogea, unde românii urmau să asigure liniile de comunicație ale armatei ruse. Tartarinoff nu vedea imposibilă această combinație, deoarece o ofensivă a corpului expediționar de la Salonic ar fi reușit imobilizarea unei bune părți a forțelor militare bulgare, putându-se astfel spera ca ofensiva din Dobrogea să nu aibă în față decât efective reduse. Generalul Joffre avea aceleași păreri și cerea Șefului misiunii militare franceze în Rusia să transmită aceste idei generalului Alexeieff⁵⁸. Atât partea rusă, cât și cea română considerau că se exagerează de partea adversă. S. Sazonov a trimis un memorandum în care aprecia pretențiile românești ca fiind exagerate și de neacceptat, continuând „conduita lui Brătianu începe să dea de bănuț, pentru că el prezintă mereu cereri inacceptabile pentru a face imposibilă o înțelegere și pentru a evita războiul”⁵⁹. În optica Bucureștiului exigențele proprii erau legitime, iar în cea a Petrogradului treceau drept o absurditate. Cum a mai făcut-o și în trecut, diplomația, dar și mediile militare franceze, au intervenit pentru ca negocierile româno-ruse să iasă din impas. La 4 mai 1916 Blondel îl întreba deschis pe Brătianu cum va proceda în cazul

ofensivei generale a aliaților. Premierul român s-a exprimat de o manieră foarte categorică și, anume, că țara sa va intra în luptă imediat ce condițiile puse vor fi acceptate, atunci când va avea munițiile promise, când concursul anglo-francez l-ar putea proteja real de un atac bulgar, el „nu va întârzia nici o secundă să ni se alăture”. Blondel s-a străduit să-i arate că temporizarea l-ar putea face să intervină prea târziu, când concursul militar românesc nu ar mai avea aceeași valoare. Premierul a răspuns: „eu nu am această teamă, căci voi porni la timp, fiți siguri că nu voi pierde ocazia”. Brătianu și-a exprimat dorința sa de a lupta alături de Franța, fără a preciza când, și a solicitat Parisului să-i acorde și pe viitor încredere⁶⁰.

Un limbaj analog a folosit Brătianu și față de reprezentantul Italiei, adăugând că va merge la război când va avea cel puțin 70% șanse. În ceea ce privea încheierea unei convenții militare, adăuga că nu cunoaște amănuntele discuțiilor dintre generalul Ilescu și colonelul Tartarinoff, specificând că nu se poate pronunța. Președintele de Consiliu român, ca de obicei, considera că mai are timp suficient, deoarece el estima că o ofensivă generală a aliaților era aproape imposibilă până în toamna lui 1916⁶¹. În acest sens, Brătianu a insistat la Paris ca misiunea trimisă în România să aibă un caracter secret, urmând ca membrii ei să funcționeze în civil⁶².

Între timp, în prima decadă a lunii mai 1916, diplomația franceză decide să acționeze decisiv, atât la Petrograd cât și la București, pentru surmontarea unor bariere mai mult mentale decât reale intervenite în negocierile dintre cele două state. Prin telegrama din 3 mai, generalul Joffre îi transmitea Atașatului Militar francez la București date certe pentru care acesta să combată în fața lui Brătianu. În primul rând, trebuia arătat că scopul Germaniei de a finaliza războiul printr-o mare lovitură la Verdun, a dat greș, trupele franceze au pierdut prea puțin și reiau acum bucată cu bucată. În Balcani, Austro-Germania nu au mult trâmbițata superioritate, deoarece forțele germane s-au retras, stabilindu-se un echilibru între armata de la Salonic (inclusiv trupele sârbe) și armata bulgară. În ceea ce privește armata rusă, reorganizarea acesteia se face rapid, iar la momentul respectiv, putând vorbi de superioritate de efective. Germanii nu dispun pe frontul rus decât de foarte puține rezerve. Cifrele despre efectivele germane mobile sunt umflate de propagandă. Valoarea militară a noilor contingente este și ea diminuată (prizonieri de talie mică, labili psihic).

Organizarea economică și industrială a Franței nu este cu nimic mai prejos decât Germania, mai mult acesteia îi lipseau produse de primă necesitate datorită blocadei maritime. Armata franceză și-a conservat potențialul, iar cea britanică și-l mărește continuu⁶³.

Această nouă ofensivă diplomatică la București avea să fie dublată și de schimbări majore în organizarea Legației, atât Blondel cât și Pichon urmând să fie înlocuiți. La 8 mai 1916, Ministrul de război al Franței îl anunța pe președintele de Consiliu român despre promovarea lui Pichon, urmând a fi chemat în Franța. Acesta adăuga „mi s-a părut necesar să profităm de conjunctură și să trimitem în

România o înaltă autoritate militară ca dovadă a prețuirii Consiliului Național de Apărare, desemnându-l pe generalul de divizie Piarron, colonelul Boucabeille va fi plasat pe lângă general ca adjunct”. Căpitanul de cavalerie d’Aubigny va fi pus și el la dispoziția generalului. Pentru a da satisfacție cererii colonelului Rudeanu au mai fost cuprinși și patru ofițeri tehnici în această misiune. Era, astfel, solicitat acordul guvernului român pentru a-i putea pune în rută pe acești ofițeri.

Acțiunea de la Petrograd avea să se consume la cel mai înalt nivel. Rusia dorea să se afișeze disponibilitatea sa și să scoată în evidență reaua voință a guvernului român. De fapt, înafara trâmbițării bunelor sale intenții, Petrogradul rămânea pe aceleași poziții față de București. Diplomația franceză nu s-a lăsat păcălită de aceste manevre și, în acest sens, chiar președintele republicii, R. Poincaré trimitea o telegramă țarului Nicolae al II-lea. Prin acest document, președintele francez transmitea monarhului rus importanța deosebită pe care o acorda Franța viitoarei colaborări militare a României alături de Antantă. Se mai evidența pericolul trecerii României de partea Germaniei sau, chiar, situația neplăcută de menținere a neutralității. R. Poincaré își exprima încrederea că țarul va acționa în spirit conciliant la tratativele cu România pentru colaborare militară⁶⁴.

Paléologue a sesizat nervozitatea lui Sazonov față de această telegramă, pe care o considera mai util de trimis la București. Sazonov era de fapt iritat că nu reușise să-i convingă pe francezi că întreaga vină pentru lentoarea negocierilor ar fi aparținut doar lui Brătianu. Țarul a răspuns politicos președintelui francez că a trimis la București pentru a negocia convenția militară, un militar conciliant în persoana colonelului Tartarinoff⁶⁵. Era doar un răspuns diplomatic, atitudinea intransigentă a Rusiei menținându-se.

De fapt, poziția exprimată de generalul Alexeieff, generalul Joffre față de guvernul român rămânea în vigoare „România trebuie să înțeleagă că adeziunea sa nu este neapărat necesară puterilor aliate. România trebuie să conteze pe o compensație pe măsura eforturilor de război pe care le depune”⁶⁶. Așadar, Rusia nu renunțase total la ideea de a forța România să intre în război, fără a fi stabilită o convenție militară. Manevrelor diplomației ruse de a-l discreditat pe Brătianu, care mereu pentru a amâna, mai vine cu o cerință nouă a ajuns să convingă pe unii diplomați francezi printre aceștia numărându-se chiar M. Paléologue. Acesta recomanda guvernului său o politică mai hotărâtă față de Brătianu.

Rusia avea propriile interese în Balcani și nu dorea ca prin recunoașterea pretențiilor românești să devină garantul unei puteri zonale viitoare care urma să-i încurce planurile. Aceste acțiuni diplomatice franceze, atât la București cât și la Petrograd aveau să contribuie decisiv la depășirea unor situații incomode. Dificultățile implicării în război a României nu proveneau numai dinspre Rusia. Regele României era totuși un Hohenzollern și se impunea întrebarea, dacă acesta va semna decretul mobilizare. Brătianu era convins că având toate

condițiile cerute rezolvate, regele va semna și că se va putea alătura în timp util ofensivei generale a Antantei. Cât despre convenția militară cu Rusia, premierul român prefera să o semneze cât mai târziu posibil pentru a feri țara de pericolul unei indiscreții⁶⁷. Tot în scop de discreție, Brătianu arăta lui Blondel că numele sonor al generalului Mondésir, în locul lui Pichon ar da de bănuț Austro-Germaniei și ar stârni susceptibilități (generalul era cunoscut ca fiind cel care a reorganizat armata sârbă). Premierul arăta „atât timp cât România rămânea neutră, ea era obligată să-și ia cele mai mari precauții pentru a nu da de bănuț Germaniei asupra negocierilor secrete începute cu Tripla Antantă și să nu demaște poziția reală a guvernului român, extrem de favorabilă aliaților și decis să intervină alături de ei la momentul oportun pentru realizarea aspirațiilor naționale”⁶⁸. În aceste condiții, Brătianu ruga ca la reamplasarea comandantului Pichon să fie trimis un militar cu același grad „Generalul Mondésir va trebui să vină după ce România va semna acordul militar cu Aliații. Ceilalți membri ai misiunii puteau veni și deservi în civil, ceea ce practicau și germanii în unele țări neutre. Premierul considera păgubos pentru mersul negocierilor cu Antanta ca o misiune militară franceză să atragă strident atenția”⁶⁹.

Ofensiva diplomatică franceză la București a atras în contrapartidă o mobilizare din partea diplomației românești. Colonelul Rudeanu, apropiat a lui Brătianu, șef al Misiunii Militare românești din Franța, a prezentat situația țării sale „România prin convingere este cu Aliații. Tot Partidul Liberal, care are majoritatea și jumătate din Partidul Conservator sunt pentru intervenția armată. Guvernul a afirmat mereu că va merge cu Aliații, regele recunoaște necesitatea de a supune...”. Partea franceză i-a arătat col. Rudeanu că intenția de a interveni este laudabilă, dar nu suficientă și, că curând războiul va intra în faza sa decisivă, iar, dacă românii vor rămâne neutrii, opinia publică din Țările aliate le-ar reproșa că nu au fost utili în acest război contra adversarilor. Rudeanu a mai arătat că Guvernul său nu a semnat acordul economic cu Germania decât forțat de veritabile necesități de existență și amenințări militare. Intervenția României alături de Aliați i s-a arătat că poate fi decisivă pentru terminarea acestui război. Colonelul a arătat că prudența României vine din potențialul său limitat și nu dorește să aibă soarta Serbiei, dorind ca intrarea sa în luptă să se facă în condiții precise, indispensabile pentru ea, și anume, să fie aprovizionată cu muniții suficiente, să aibă sprijinul efectiv al armatei ruse în Dobrogea și pe Dunăre, iar armata de la Salonic să-i absoarbă pe bulgari. După discuțiile de la Paris, colonelul Rudeanu a plecat la Londra unde a discutat cu lordul Crewe, care i-a spus că războiul va mai dura cel puțin un an și că nu ar fi o urgență ca România să intervină (nesincronizare gravă a diplomațiilor Antantei). Colonelul Rudeanu s-a mai întretinut la Londra și cu Sir Lloyd George care i-a răspuns că nu poate asigura materiale și materii prime cerute decât după ce va asigura pretențiile rusești⁷⁰. Dacă pentru înlocuirea lui Pichon, partea franceză a optat pentru un general cu nume sonor pentru înlocuirea lui Blondel a fost căutat un personaj cunoscut, dar nu celebru care să poată rezolva problemele

de la București, fără a atrage atenția asupra persoanei sale și asupra acțiunilor franceze⁷¹.

Între timp, pericolul bulgar nu mai apărea la fel de grav la București, iar Tartarinoff considera această liniștire a românilor una extrem de suspectă, mai ales dacă se mai luau în calcul și unele date economice precum: împrumuturi la Disconto, bănci germane numeroase în România, un tranzit de mărfuri impresionant. La acestea se mai adăuga și tendința de a înlocui reprezentanții lor în România, sub pretextul unor concedii prelungite. Tartarinoff vorbea chiar de o cochetărie periculoasă cu germanii. Blondel adăuga ca argument la afirmația lui Tartarinoff că generalul Iliescu a făcut imprudența de a-i spune că pentru evitarea torpilării navelor românești cu muniție plecate din Franța, ei au dat atașatului militar german tot itinerariul și au obținut asigurarea din partea submarinelor germane. În fine, Statul Major Român și-a chemat atașatii militari de la Sofia, Viena, Berlin și Petrograd pentru raport în vreme ce reprezentanții Angliei, Franței și Italiei sunt ținuti la distanță, în timp ce Statul Major român profită de Convenția cu Petrogradul „pentru a ne ține într-o disperantă discreție” afirma Blondel. Un aranjament cu Bulgaria era puțin credibil pentru un bun cunoscător al politicii zonale. Germanii i-au întrebat pe români de ce țin atâta armată orientată spre Carpați și nu la Prut. Reprezentantul francez a pus aceeași întrebare referindu-se la Dunăre, iar răspunsul a fost prompt din partea premierului „Noi nu avem nimic contra bulgarilor, noi masăm trupe fiindcă și ei masează, dar nu avem intenția să mergem la sudul Dunării, unde noi nu avem nimic de revendicat”.

Germania, mereu bine informată despre ceea ce se întâmplă la București, știa mai mult ca sigur că rușii nu aveau forțe concentrate în Basarabia și că, colonelul Tartarinoff nu a reușit să stabilească un acord între punctul de vedere rus și cel român asupra cooperării militare privind acțiunea din zona Balcanilor. Era clar că Brătianu nu credea în revirimentul Germaniei, dar dorea să câștige timp și bani. Situația de la momentul respectiv îi convenea lui Brătianu. Germania era ocupată cu operațiunile de pe frontul francez, armata bulgară era ținută la respect de Alianții de la Salonic, iar atât timp cât era liniște la frontierele țării, nu era nici un interes major ca negocierile să fie forțate. N. Filipescu, ca de obicei, se temea ca țara să nu piardă ora decisivă, Take Ionescu la fel, fiind decizi să forțeze mâna lui Brătianu, care își declara sus și tare atașamentul față de Antantă, iar când venea vorba de precizări, invoca rapid necesitatea secretului. Premierul concentrase la vremea respectivă în mâinile sale aproape întreaga putere de stat; „nimeni în afară de el nu știe nimic, nici miniștrii care sunt niște figuranți, nici generalii, mai ales că nu există Consiliu superior, nici opoziția, nici miniștrii Antantei, cu excepția părții ruse”. Așadar, Brătianu prefera să păstreze un secret absolut asupra intențiilor sale până în ultimul moment.

Blondel remarca, că altădată, România cerea medierea Franței în relațiile cu Rusia, iar când au fost purtate convorbirile cu Tartarinoff se păstrează secret absolut. Prin gestul său, Brătianu își arăta, de fapt, neîncrederea sa față de

reprezentanții antantei de la București⁷². Într-o convorbire cu Blondel de la 16 mai generalul Iliescu fiind întrebat despre amănunte privind negocierile cu colonelul Tartarinoff, i-a recomandat diplomatului francez să se adreseze pentru detalii generalului Alexeieff, deoarece el și Tartarinoff au stabilit un angajament reciproc de secret. De altfel, în cazul acestor negocieri, existau puncte la care colonelul Tartarinoff nu putea răspunde și anume despre acțiunile corpului expediționar din Orient. Despre acesta, Blondel nu putea spune prea multe, nefiind nici autorizat și nici informat amănunțit. Ceea ce știa reprezentantul Franței despre acest subiect, era că, respectiva trupă, avea efectivele ei și dotarea necesară pentru a-i putea ține la respect pe bulgari. Totuși generalul Iliescu îi declara lui Blondel că s-au înregistrat unele divergențe în ceea ce privea Dobrogea. Generalul Iliescu a afirmat că: „contra propunerile rușilor sunt în linii mari acceptabile. Noi le studiem în linii mari de aproape și în trei sau patru zile am putea ajunge la forma definitivă”. La acest răspuns reprezentantul francez a întrebat „în ce interval se va putea conta pe intervenția României din punct de vedere strategic”, iar generalul Iliescu a răspuns că „noi nu ne-am legat pentru un termen”, lăsând să planeze aceeași incertitudine⁷³.

Între timp, vestea înlocuirii lui Blondel ținea prima pagină a ziarelor de la București. Ziarele francofile deplâng schimbarea unui personaj care de nouă ani s-a consacrat apropierii celor două țări și care în 1913 a contribuit net la apropierea României de Franța și orientarea ei spre o politică contrară Austro-Ungariei. Această acțiune a stat la baza hotărârii României din 1914 de a rămâne neutră.

Publicațiile germanofile își exprimau satisfacția și arătau că prudența a triumfat până acum la București, iar recente acorduri comerciale cu Puterile Centrale arată că „țara este mult mai conștientă de propriile interese, refuzând să fie instrument al intereselor străine”⁷⁴.

Dacă încrederea Parisului era minimă, în echipa de la București, Blondel, Pichon la momentul mai 1916, Paléologue venea să aducă noi acuze: „Domnul Blondel a ajuns să ne garanteze intențiile guvernului român, iar Brătianu se dezice, de orice obligație făcând doar promisiuni și cerând încredere deplină... pe de altă parte îmi parvine de la București că atașatul nostru militar are o influență supărătoare asupra stării de spirit a primului ministru...clădindu-se planuri strategice cum că România ar ține în mâinile sale soluția finală a războiului”. Paléologue continua arătând că trebuie să se demonstreze României că armata rusă și condițiile sale geografice pot face „să nu aibă importanță cât de mică concursul armatei române. Domnul Brătianu se consideră până aici un politician fin, deoarece a evitat să se lege de Rusia printr-o convenție militară, dar nu trebuie să uite că și Rusia rămâne liberă față de România de orice obligație militară”⁷⁵. Așadar, se părea că din anumite puncte de vedere la Legația franceză de la București se impunea o schimbare. Efortul îndelungat al lui Blondel îl transformase într-un familiar a modului de a gândi al mediului politic bucureștean. Ori în momentul respectiv Antanta avea mai degrabă nevoie de

o voce categorică la București decât de una amicală. Chiar dacă, însă, unele cabinete își făceau socoteala introducerii României în război, premierul era hotărât să profite cât mai mult de situația calmă de la frontierele sale. Astfel, armata română a trimis în concediu peste 100.000 oameni, iar efectivele sale nu depășeau decât cu puțin 300.000. La întrebările lui Pichon de ce această situație, Brătianu a arătat că se urmărește ușurarea cheltuielilor de alimentare și mai sunt datorate urgenței lucrărilor la câmp. Se mai menționa că nici o unitate nu și-a părăsit zona de acoperire, iar ultimul contingent era mobilizabil⁷⁶.

Dincolo de avântul patriotic din mediile elitei politice românești și din cele universitare, populația suferea efectiv din lipsa produselor de primă necesitate. România vânduse atât de multă carne și grâu Germaniei, încât piața sa internă rămăsese în penurie de aceste alimente. În unele zone din țară, populația era mai speriată de foamete decât de război⁷⁷.

Presiunea evoluțiilor de război devenise în primăvara lui 1916 prea mare, încât României îi rămânea un teren de manevră tot mai mic. Referindu-se la aceasta M. Paléologue arăta că: „nu există nici un risc dacă se va arăta față de România mai multă fermitate”⁷⁸.

Brătianu a arătat că nu era de acord schimbarea lui Blondel, agent care-i devenise oarecum familiar. Sazonov confirma însă la 26 mai că nu avea de gând să-l înlocuiască pe Pokllewsky pentru a nu da impresia că diplomația Antantei a dat faliment la București⁷⁹.

Brătianu privea cu mare îngrijorare spre Salonic mai ales că austro-germani răspândiseră zvonul înlocuirii trupelor anglo-franceze cu trupe sârbești⁸⁰. Bănuieli existau și în tabăra aliată față de România. Pe fiecare zi pare tot mai legată o alianță față de România. Pe fiecare zi pare tot mai legată o alianță Atena, Sofia, București, Viena, Berlin, Stockholm. Nodul acestei prezumtive coaliții se considera a fi Bucureștiul. În consecință, se credea că trebuia să i se spună net lui Brătianu: „atât timp cât nu încheiați o convenție militară cu Rusia, nu veți primi din partea noastră cele promise”⁸¹. La 2 iunie, ministrul rus la București făcea pe lângă premierul român demersurile prescrise de Sazonov. Brătianu i-a mulțumit colegului rus pentru implicare, iar acesta i-a arătat că „guvernul rus cunoaște condițiile puse de guvernul român pentru intrarea în campanie, însă condițiile nu par să fie realizabile...oricare ar fi situația de pe teatrele de luptă”. Brătianu a mai profitat de situație pentru a atrage atenția la neînțelegerile dintre autoritățile engleze și ruse pe subiectul transportului munițiilor românești prin portul Arkhangelsk și a rugat să se intervină pentru depășirea situației⁸². La începutul lui iunie 1916, atât Puterile Centrale cât și Rusia doreau să se asigure dinspre România. În perspectiva unei ofensive generale ruse, nu putea fi lăsată în flancul Rusiei o Românie incertă⁸³. Ministrul Rusiei la București era, așadar, însărcinat să se întrețină asupra situației cu domnul Brătianu, care nu pierdea ocazia de a afirma, odată în plus, intențiile sale de a colabora la cauza aliată, însă adăuga că turnura evenimentelor militare nu i-a permis încă să fixeze data cooperării sale militare. Pe de altă parte, ministrul României la Petrograd

părea însărcinat să procure guvernului său câteva elemente de apreciere a duratei războiului. După chestionări puse de diverse persoane și care nu au fost raportate, coroborate cu informații ale guvernului rus, Brătianu nu credea în evenimente decisive înainte de 1917⁸⁴.

Între timp, Blondel își petrecea ultimele zile la București, înainte de plecare a fost primit de rege, pe care l-a asigurat că plecarea sa are doar motive personale, iar Franța va avea aceeași atitudine față de România. În cadrul întrevederii a fost abordată și problematica participării efective la război a României. Regele s-a exprimat arătând că fiecare popor are propriul ideal și că înainte de a trece la realizarea lui, el trebuie să treacă cu grijă la examinarea șanselor de succes și să se antreneze în situație când trebuie. Suveranul manifesta aceeași convingere ca și Brătianu că războiul va dura și că România va mai avea suficient timp să intervină⁸⁵. Regele României s-a arătat impresionat de dezastrele războiului, dar nu a lăsat impresia că ar fi ostil unei intervenții⁸⁶. În ziua următoare, generalul J. Joffre anunța Bucureștii că Franța va pune la dispoziția României o mare cantitate de material militar în ziua intrării sale în acțiune. Brătianu a primit vestea foarte bine, însă nu considera justificate îndoielile față de România, care încă persistau „mai sunt încă luni bune de război, aliații voștri nu estimează un final al conflictului până în 1917...în tot cazul cred în durata războiului”⁸⁷.

Presiunea necesităților militare devenise foarte mare în vara lui 1916, iar acestea se simțeau tot mai evident la București. Diplomația franceză vedea la acel moment, în intervenția armatei române contra Austro-Ungariei, lovitura decisivă care ar fi înclinat clar balanța de forțe în răsărit de partea Antantei. Rusia nu avea aceeași părere, însă nu putea, în poziția în care se afla, să ignore România și de aceea noile reglementări comerciale dintre România și Germania îl nelinișteau în cel mai înalt grad pe Sazonov. Brătianu a arătat necesitățile urgente care l-au determinat la realizarea acordului cu germanii și arăta că el este hotărât să lupte alături de Antanta: „dar nu mă simt încă nici util și nici suficient de solid pentru a exersa o anumită influență, va trebui să-mi dozez efortul pentru ziua când cred că voi avea o contribuție decisivă și când voi putea pune o greutate suficientă în balanță”⁸⁸.

De fapt, diplomația rusă desfășura o veritabilă ofensivă la București. Pe 2 și 3 iunie, ministrul rus îi demonstra lui Brătianu situația favorabilă, iar premierul român îi arăta că el are informații că o ofensivă generală nu va avea loc în 1916 și adăuga că, prin informații primite de la atașatul militar român de la Viena, urmau ca în Bucovina să mai sosească două corpuri de armată germană, luate de pe frontul francez. Opoziția era și ea decisivă să forțeze mâna lui Brătianu pentru obținerea intervenției, dar nu existau șanse decât dacă ofensiva continua⁸⁹.

La 11 iunie 1916 s-a înregistrat un incident de frontieră româno-rus. Promisiunea formulată de Petrograd că armata rusă nu va viola teritoriul român, a făcut ca guvernul de la București să nu maseze trupe la frontieră, deși Germania și Austro-Ungaria au protestat. Violarea de frontieră a stârnit la București amintiri

urâte și are ca rezultat atragerea ripostelor din partea austro-germanilor, luptele ajungând să se dea pe teritoriu românesc fără voia guvernului român. Guvernul a protestat imediat la Petrograd și a cerut ca guvernul rus să ordone imediat evacuarea teritoriului românesc ocupat abuziv⁹⁰. Austro-germanii au căutat să profite la maximum de acest incident. Blondel afirma: „m-am străduit să reduc incidentul la adevăratele lui proporții”. Guvernul român, pentru a calma spiritele înainte de a primi un răspuns de la Petrograd, a dat publicității următorul comunicat: „Ziarele au anunțat că un detașament de trupe rusești a pătruns pe teritoriul nostru. Această faptă nu poate fi atribuită decât unei erori locale, care nu ne gândim că nu se va redresa...Sperăm ca Petrogradul să dea repede ordin de retragere”⁹¹. Legația engleză de la București a făcut cunoscut că trupele ruse au pătruns pe teritoriul român și că austriecii au făcut la fel. Se mai arăta că Guvernul român a dirijat trupe spre zona respectivă. Sir Barclay estima că trebuia intervenit la Petrograd pentru a evacua teritoriului român, acesta sfătuiindu-l direct pe Sir Buchanan să facă un demers oficios în acest sens⁹². Răspunsul Petrogradului pentru București a fost prompt și anume se preciza că „într-o urmărire a armatelor austriece, un corp de cavalerie rus a pătruns pe teritoriul românesc pe la nord de Dorohoi”. Ministrul României la Petrograd a fost însărcinat să protesteze contra acestei incursiuni. Imediat ce eroarea a fost recunoscută, corpul de cavalerie a părăsit teritoriul român⁹³. Incidentul a fost rapid aplanat, trupele ruse fiind evacuate de pe teritoriul românesc. Guvernul român, în aceste condiții, a făcut următorul comunicat: „comandamentul rus ne-a comunicat că, luând cunoștință despre faptul că un detașament rus a pătruns pe teritoriul românesc a luat toate măsurile necesare pentru ca eroarea să fie reparată și să nu se mai repete, iar regiunea a fost evacuată de trupele ruse”⁹⁴.

Noua ofensivă rusă preocupa în cel mai înalt grad Guvernul și opoziția, iar incidentul a fost repede depășit. Brătianu căuta cu obstinare toate soluțiile pentru o nouă temporizare. Blondel arăta că: „am căutat zilele acestea să-i arăt lui și miniștrilor săi că, lăsând pe ruși să ocupe întreaga Bucovina și Transilvania, România riscă să sosească prea târziu și să se lovească de opoziția generală a Puterilor beligerante, când va vrea să-și împlinească revendicările teritoriale”⁹⁵. Opoziția împărțase și ea această manieră de a vedea lucrurile. Presiunile cele mai puternice asupra lui Brătianu aveau să vină de la Petersburg. Paléologue declara la 13 iunie 1916 pentru Brătianu că „desfășurarea războiului nu vă va mai oferi nici o altă ocazie de a interveni... Fiecare zi care trece vă expune la a vedea Austro-Ungaria cerând pace, sacrificând Galiția pentru a salva măcar Transilvania”⁹⁶. A. Briand îi declara la rându-i lui Lahovary, reprezentantul României la Paris „Brătianu trebuie să reflecteze asupra evenimentelor actuale și să înțeleagă că interesul României este de a nu lăsa să-i scape ocazia de a interveni cu eficacitate pe lângă aliați.” Lahovary a apreciat cele transmise și a adăugat că Germania nu a întreprins nimic contra României și de aceea ar prefera să aibă ca singur inamic Austria. Partea franceză a arătat că această

mișcare nu ar fi demnă și nici utilă pentru România, deoarece lipsa declarației de război față de Germania nu ar împiedica-o pe cea din urmă să facă război cu România. Se arăta clar: „dacă în momentul păcii România dorește să fie în măsură să-și onoreze ambițiile, ea va trebui să facă efortul necesar pentru a contribui la victoria finală și nu să urmărească ocuparea de teritorii neapărate și să le ia doar în stăpânire ...doar colaborarea completă cu aliații dă dreptul la fructele victoriei”⁹⁷.

Față de presiunile venite dinspre Paléologue, Pichon sau chiar A. Briand, I.I.C. Brătianu a considerat util să-și precizeze clar poziția sa în politica externă, față de reprezentantul Franței la București, C. Blondel. În fața acestuia, premierul român își relua condițiile de intrare a țării sale în război și anume aprovizionarea prin Rusia cu cel puțin 300 de tone de muniție zilnic, desfășurarea unei ofensive generale a aliaților la momentul declanșării ofensivei românești în Transilvania, garanții contra unui atac bulgar prin cantonarea unei armate ruse în Dobrogea. Față de cererile precedente, Brătianu devenise mai sistematic și arăta că dorea o convenție militară cu Rusia, care să poarte girul Franței și Marii Britanii, abandonând ideea unui tratat politic mai greu de realizat⁹⁸. Premierul român fusese nevoit să-și reajusteze cerințele și datorită presiunilor venite dinspre omologul său francez, Aristide Briand, persoana care dovedise cea mai mare încredere în intențiile guvernului român. Un alt motiv mai era și lipsa de interes sau interesul scăzut pentru colaborarea armatei române după ofensiva rușilor. La Petrograd se considera că: „timpul gloriei a trecut pentru Brătianu, regele rămâne un Hohenzollern, iar victoriile noastre îl neliniștesc, deoarece simte aproape vremea când va trebui să aplice propria-i lovitură patriei sale, Germania”.

Faptul că Brătianu refuzase semnarea Convenției Militare cu Statul Major rus a adus o întârziere și mai mare. Paléologue recomanda Parisului: „o lipsă de menajamente față de acest personaj politic mereu nehotărât”⁹⁹. Brătianu părea nehotărât celor care doreau ca România să participe la război rapid și oricum. Însă premierul român avea cerințe clare, realizabile și pertinente. În plan intern, prin măsurile luate nu era deloc un personaj nehotărât. Guvernul a luat măsuri pentru pregătirea mobilizării și pentru a asigura internarea germanilor și a austriecilor și a fixat amplasarea câmpurilor de concentrare. Instrucțiunile pentru prefecti erau lăsate pe ultimul moment. Se pare că victoriile ruse reușiseră să modifice starea de spirit a lui Brătianu, care simțea aproape ora hotărârilor decisive¹⁰⁰. La acea perioadă Blondel s-a străduit să aibă un limbaj similar cu a lui Paléologue insistând pe avantajele pe care putea să le obțină România înainte ca succesele rusești să fie mai accentuate. Autoritățile române și-au prezentat exigențele, inclusiv problema munițiilor. Pe această problemă, ministrul României s-a plâns de puținul sprijin pe care-l acordă administrația rusă transportului munițiilor destinate țării sale. Domnul Sazonov i-a explicat că eforturile pentru transportul celor necesare armatei ruse este enorm, în vreme ce concursul armatei române rămâne unul problematic. Sazonov adăuga „eu

nu am nici un credit în fața colegilor mei când eu le vorbesc de România, ei nu mă vor crede decât în ziua în care veți semna convenția militară”. În fața acestor replici, Diamandy a reluat obiecția obișnuită că semnarea unei convenții militare ar putea compromite prematur România față de Germania. Sazonov a dat o altă soluție, realizarea Convenției militare și semnarea acesteia în ultimul moment: „domnul Brătianu trebuie să înțeleagă că ora a sosit și că trebuie să ia parte și să aleagă între teama ne bună de Germania și profitul unei intervenții”¹⁰¹. Succesele răsunătoare ale rușilor dădeau impresia că nu mai era nevoie prea mare de armata română. Dincolo de triumfalismul Petrogradului, situația armatei ruse era departe de a fi excelentă, datorită înfrângerilor din zona de nord suferite în fața trupelor germane. Acest fapt făcea ca unii generali ruși cu o viziune mai largă să împărtășească punctul de vedere francez și anume de a semna o Convenție Militară cu unele garanții pentru România și, astfel, să se aducă un nou suflu Antantei. În condițiile ofensivei rusești din iunie, generalul Polivanov îi declara lui Paléologue că: „în cazul în care România va rămâne neutră, noi vom fi obligați de a fi mai circumspecți, iar întreaga ofensivă va fi încetinită. În acest caz, oricare ar fi decizia guvernului român, noi trebuie să o susținem imediat”¹⁰². Aceste afirmații aveau la bază necesități militare ale momentului, nu aceeași părere o aveau politicienii care refuzau chiar încheierea unei simple convenții militare și care să fie în termenii doriți de generalii ruși. Sazonov declara la 24 iunie că noi „nu refuzăm să încheiem cu România o convenție militară, dacă armata română nu intră în război și vom anula concesiile teritoriale făcute în convorbirile precedente”¹⁰³.

Presiuni tot mai grele aveau să vină la București și de la Paris, politicienii francezi considerând că momentul optim pentru intrarea României în război, a venit. A. Briand transmitea la 24 iunie lui Blondel că Franța a făcut deja foarte mult și va mai face și mai mult pentru înarmarea României, cu condiția ca aceasta să se decidă. În ciuda presiunilor făcute de aliați, un raport foarte bine informat al atașatului militar britanic, colonelul Thomson arăta că:

1. Guvernul român dorește ca guvernul francez și britanic să-i garanteze primirea munițiilor;
2. Guvernul român nu crede că ofensiva Rusiei din Galiția ar putea continua, iar el nu va renunța la neutralitatea sa, atât timp cât aliații nu procedează la o ofensivă generală.
3. Regele și Brătianu nu se vor decide pentru război decât în ziua în care România va merge cu riscuri minime.

Calcululele pe care regele și Brătianu le-au făcut despre resursele rușilor și ofensiva generală aliată sunt foarte aleatorii. Problema intervenției României se rezuma de fapt la: 1. interesul Statului Major Român de a fi aprovizionat cu muniții; 2. interesul direct al rușilor și proporțiile reduse ale căilor ferate rusești; 3. lipsa de încredere între Rusia și România. În fața acestei situații, guvernele englez și francez nu puteau decât să propună guvernului român și rus să regleze problema munițiilor printr-un articol special al Convenției Militare cu mediere

occidentală¹⁰⁴. La 24 iunie premierul român răspundea printr-o declarație cererilor omologului său francez din 16 iunie 1916. Tonul lui Brătianu era unul conciliant și cerea medierea guvernului francez pentru ușurarea transportului de muniții prin Rusia, pentru a interveni la Londra în vederea declanșării la momentul oportun a unei ofensive la Salonic. Prin această declarație, Brătianu își exprima clar orientarea spre Antantă și făcea apel la Paris pentru a i se ușura negocierile cu Petrograd¹⁰⁵. Răspunsul lui Brătianu a fost mulțumitor pentru politicienii de la Paris, fiind unul de principiu care-l obliga pe viitor, nemaiputând renunța fără a-și pierde credibilitatea. În consecință, diplomația franceză își concentrează eforturile la Londra și Petrograd. La Londra s-a acționat pentru grăbirea furniturilor militare spre Salonic. Sarcină dificilă dar care avea să se soluționeze ușor față de negocierile cu Petrograd¹⁰⁶. Mai dificilă avea să se dovedească convingerea factorilor de decizie de la Petrograd, cu atât mai mult cu cât vizavi de chestiunea românească existau o diversitate de păreri. La aceasta se mai adăuga și situația specifică a Rusiei, unde miniștrii nu aveau nici o autoritate în luarea deciziilor de război care depindeau de generalismul armatei ruse și de împărat. Sazonov considera rezolvabilă chestiunea munițiilor prin încorporarea ei în textul Convenției Militare, iar generalul Alexeieff, fiind obligat astfel să se pronunțe personal¹⁰⁷.

Pentru deblocarea negocierilor București-Petrograd, A. Briand îl însărcina pe Paléologue să-i transmită lui Sazonov, cu scopul de a ajunge la generalul Alexeieff: „Guvernul Republicii și Înaltul Comandament francez pune cel mai mare preț pentru a obține cât mai repede posibil intervenția României în război. Deși este dificil, vă rog să eliminați dificultățile din transportul de muniții românești pentru a-i lua lui Brătianu argumentul ultim al ezitărilor sale. Noi trebuie să arătăm succesele magnifice ale armatelor ruse din Galiția, care să producă regelui, premierului și opiniei publice din România o foarte puternică impresie”¹⁰⁸. A. Briand a ținut pe lângă Brătianu un limbaj presant, iar guvernul rus putea lua toate măsurile pentru a asigura în cel mai scurt interval transportul munițiilor destinate armatei române. În ciuda creșterii de ritm a acțiunii Parisului, Londra dădea credit informațiilor primite de la colonelul Thomson, atașatul militar britanic de la București. Acesta considera că nici Brătianu și nici regele Ferdinand nu vor arunca imediat România în război. Londra considera prematur să garanteze furnizarea și transportul munițiilor pentru România, atât timp cât guvernul român nu a încheiat încă o Convenție Militară¹⁰⁹. În ceea ce privea Petrogradul, mesajul lui A. Briand a ajuns la generalul Alexeieff care „garanta Guvernului Republicii că Guvernul Imperial va face tot ce depinde de el pentru a grăbi intervenția României...În ceea ce privește munițiile, noi nu am uitat nici una din obligațiile pe care ni le-am asumat”.

Generalul Alexeieff își exprima deschis dorința ca artileria grea trimisă de Franța să intre cât mai repede în posesia românilor pentru a intensifica ofensiva aliată la maxim. Generalul arăta „este evident că tot ceea ce noi acordăm

României pentru transportul munițiilor este în detrimentul nevoilor noastre... credeți-mă la București trebuie să acționăm¹¹⁰.

Brătianu invoca în fața cererilor presante teama de o indiscreție. Blondel i-a sugerat lui Brătianu să uzeze de calitatea sa de ministru de război și să semneze el textul Convenției Militare cu un reprezentant al țării. Premierul român a arătat că și el s-a gândit la această variantă, dar arăta că nu vrea să semneze fără a avea garanția Angliei și Franței. Brătianu arăta că a mai fost odată victima unei indiscreții din partea ministrului englez la București. Referitor la dorința lui Brătianu de a nu fi lăsat să negocieze singur cu Rusia, Blondel îi dădea dreptate total¹¹¹.

Din punct de vedere militar existau voci care se exprimau clar spunând că România este gata de intervenție. O astfel de opinie era prezentată de generalul Iliescu, șeful Marelui Stat Major român, comandantului Pichon „eu sunt pregătit să fixez imediat data primei zile a mobilizării...nu am nevoie să-l consult pe domnul Brătianu pentru a vă da această asigurare, noi suntem perfect de acord, iar eu răspund în fața regelui¹¹². Totuși, decizia urma să aparțină tot lui Brătianu, în România neexistând Înalț Consiliu de Război. Astfel, guvernul francez îl însărcina pe Blondel să-i reamintească premierului român sprijinul constant al Franței și să i se arate interesul direct al României pentru o intrare în război cât mai rapidă. Brătianu se arăta foarte sensibil la dovezile de prietenie arătate de A. Briand, însă, militar vorbind, el nu estima că situația de la momentul respectiv era una tocmai favorabilă României¹¹³. Brătianu invoca ca argument pentru expectativa sa problema munițiilor și teama de o indiscreție, la acestea se mai adăuga și dorința de a nu fi lăsat singur în fața Rusiei. Brătianu îi arăta lui Blondel că aliații l-au îndemnat în mai multe reprize să participe, judecând că ora este propice și că a trebuit să nu țină seama de sugestiile noastre și că el „nu împărtășește optimismul nostru asupra duratei războiului...”. El arăta că era informat despre mersul războiului și declara „eu nu vreau să las să treacă ocazia care ni se oferă. Preciez indicațiile și valoarea acestora date de generalul vostru șef, lăsați-mi 48 de ore pentru a-mi consulta Statul Major și voi da un răspuns exact¹¹⁴. În același timp, diplomația franceză încerca să-l convingă pe Sonino de utilitatea unui demers comun la București pentru a-l convinge pe Brătianu de a utiliza momentul actual pentru a intra în acțiune. Premierul italian s-a arătat de acord cu efectuarea demersului comun, dar și-a exprimat deschis dubiile în privința reușitei, fiind cunoscute bine la Roma ezitățile premierului român. El rămânea convins că Brătianu nu se va angaja decât în momentul când va estima că riscurile sunt minime¹¹⁵. La momentul 29 iunie 1916, Blondel considera că „Brătianu este legat de noi și nu ne va păcăli, va veni o zi când el va realiza angajamentele, mai devreme sau mai târziu”. În continuare, Blondel arăta că Brătianu rămânea stăpân pe situație, că avea de partea sa regele, armata și majoritatea incontestabilă a națiunii¹¹⁶. Așadar, reieșea limpede că interesele Antantei la București nu se puteau realiza decât cu concursul lui Brătianu. Acest lucru era înțeles și la Petrograd, unde la 29 iunie,

generalul Alexeieff îi răspundea lui Sazonov printr-o scrisoare în care îi arăta că va face tot posibilul ca munițiile trimise României să ajungă în intervalul cel mai scurt cu putință¹¹⁷. Prin urmare, ceea ce diplomația franceză considera ultimul mare obstacol și anume, atitudinea reticentă a Marelui Cartier General rus era depășită. În aceste zile factorii de decizie din Franța, reprezentanții cercurilor militare și diplomația au dat dovadă de mult pragmatism acționând în forță atât la București, cât și la Petrograd. Blondel a fost însărcinat să aducă la cunoștința guvernului român că au fost îndeplinite condițiile României, iar intervenția acesteia trebuia să profite de contextul favorabil „Puterile Occidentale au acordat neîncetat încredere domnului Brătianu și poporului român. Dacă România nu folosește acum situația favorabilă, ea nu va mai găsi niciodată posibilitatea de a deveni o mare națiune prin reunirea tuturor fiilor săi”¹¹⁸. Dacă mediile oficiale de la Petrograd nu au răspuns imediat la cererile franceze și-au manifestat însă imediat satisfacția față de presiunile franceze făcute la București¹¹⁹. Dinspre Londra apăreau nemulțumiri clare despre atitudinea lui Brătianu relativ la măiestria acestuia în arta amânării. Se estima că în realitate Brătianu aștepta ca războiul să intre într-o fază decisivă, iar armata română să facă o promenadă militară în Bucovina și Transilvania cum a mai făcut una în Bulgaria în 1913, iar Brătianu va reclama prețul acestei inutile demonstrații. Londra considera garanțiile anglo-franceze la Convenția Militară de prisos. Rusia trebuia să aibă primul cuvânt, iar Brătianu trebuia să înțeleagă că trebuia să se pronunțe rapid și să ocupe Bucovina „eu cred că aceste conversații interminabile și inutile cu acest personaj nu fac decât să-i dezvolte importanța de sine și să-i crească convingerea că avem o mare nevoie de el”¹²⁰.

În ciuda scepticismului Londrei demersurile franceze au avut efect generalul Alexeieff la 2 iulie 1916 adresa o telegramă atașatului militar rus, colonelul Tartarinoff, care urma să fie transmisă guvernului și Statului Major Român că cererile sale au fost formal aprobate, producându-se un adevărat asediu asupra guvernului și Marelui Stat Major rus¹²¹. La această atitudine a Marelui Cartier General rus o importanță deosebită a avut-o generalul Joffre, care s-a adresat printr-o telegramă la 27 iunie, generalul Alexeieff de a-i face cunoscut lui Brătianu „că momentul actual era cel mai potrivit pentru intervenția armată a României și că, doar acum Rusia este interesată de colaborarea militară a României”. La Petrograd, ministerul englez și italian nu avea instrucțiuni, iar aceștia s-au mărginit să arate că un concurs militar al României putea să fie unul foarte prețios și nu trebuia neglijat¹²². Sazonov telegrafia lui Iswolsky la Paris și îi arăta că generalisimul armatei ruse a adresat colonelului Tartarinoff următorul mesaj: „Până în prezent nu am considerat oportun să vă însărcinez cu demersuri pe lângă persoane din conducerea României în vederea aderării forțelor militare ale regatului la Blocul Aliat . Condițiile militare de azi mă obligă să vă invit să-l convingeți pe generalul Iliescu asupra situației să-i spuneți că este dificil să se aștepte pe viitor o conjunctură mai favorabilă pentru intrarea României în război „Armata austro-ungară este capabilă de o defensivă

serioasă, dar situația ei de dezorganizare nu-i va permite o ofensivă energetică. Germanii nu-i pot întări pe austrieci, fiind ei înșiși atacați”. În cazul unei decizii favorabile, Rusia se însarcina să accepte cerințele guvernului român¹²³.

La 3 iulie 1916, Parisul ordona Legației de la București „continuați pentru a-l convinge pe premierul român că în circumstanțele actuale și succesele armatelor aliate, îi recomandă în mod clar să nu piardă ocazia favorabilă pentru intrarea în acțiune”¹²⁴. În aceeași zi, ministrul Rusiei la Paris, domnul Isvolsky comunica lui A. Briand textul telegrammei adresată de generalisimul armatelor ruse, Alexeieff, colonelului Tartarinoff în scopul de a obține alăturarea României la Antantă. Isvolsky cerea în numele guvernului său, ca guvernul francez să facă același tip de demersuri la București. Președintele de Consiliu și Ministrul Afacerilor Străine a reînnoit instrucțiunile sale anterioare și l-a invitat pe premierul român să profite de demersul colonelului Tartarinoff prin punctul de vedere deja desfășurat¹²⁵.

Blondel, în baza instrucțiunilor primite de la Paris, s-a întâlnit cu toți membrii guvernului român, arătându-le că toate condițiile puse au fost acceptate. Atașatul militar francez la București, comandantul Pichon, se adresa generalului Iliescu, comunicându-i sec, că Franța își va retrage sprijinul dacă România continua să-și amâne intrarea în război. Tot la insistențele lui Blondel, reprezentantul englez și cel italian făceau și ei presiuni asupra premierului. Mai mult, Blondel a forțat nota și l-a amenințat pe Brătianu, susținând că „n-ar fi surprins, date fiind răspunsurile sale evazive, să primească ordine de la Paris de a înceta orice conversație”¹²⁶.

Dată fiind acceptarea formală a tuturor cererilor puse de guvernul român, acesta nu mai putea lua în discuție decât momentul intervenției, iar în acest caz trebuia să se decidă foarte repede dacă nu dorea să-și strice relațiile foarte bune cu guvernul francez. România, la acel moment, nu-și putea permite să piardă încrederea Franței, ori răbdarea guvernului francez și a opiniei publice erau întinse la maxim. Punctul culminant al încordării era atins și de către opinia publică din România și de către membrii guvernului. Astfel, la 4 iulie 1916 a avut loc o confruntare aprigă de idei între Brătianu și Costinescu, ultimul susținând public că „ora României a sosit și doar acum o intervenție a țării ar mai cântări ceva în ochii Antantei”. Brătianu arăta că era cunoscător guvernului francez și generalului șef Joffre, dar arăta că autoritățile ruse îl vor convinge abia când primul tren cu muniție avea să sosească la granița cu România¹²⁷. I.I.C. Brătianu se arăta dispus să semneze o Convenție Militară în termeni generali, urmând ca amănunțele să fie ulterior discutate. Brătianu înțelegea prin termeni generali, ca România să înceapă mobilizarea imediat după ce primul tren cu muniții trecea granița de est a țării, iar Franța, Anglia și Rusia să-i garanteze continuarea aprovizionării cu muniție pe toată durata campaniei în limita a 300 tone, minim pe zi și ca ofensiva generală să nu fie oprită¹²⁸. Brătianu arăta că era necesar ca situația rușilor în Galiția și Bucovina să fie cel puțin la nivelul de azi ca România să fie protejată de o eventuală ofensivă bulgară printr-o ofensivă a armatelor de

la Salonic. Blondel arăta că ultimele trei condiții par să ridice obiecții și i-a cerut lui Brătianu să le reexamineze¹²⁹.

Momentul a fost unul dificil pentru guvern și premier, mai ales că presiunile externe au venit în avalanșă, orice amânare a cooperării militare riscând să-i compromită credibilitatea și dorința de a se alătura Antantei, iar la acești factori externi se mai adăugau presiunile interne venite dinspre opinia publică din orașele mari sau de la unii membri ai opoziției. Într-un timp extrem de scurt, premierul era chemat să aleagă între dorința de a vedea realizat și a contribui la realizarea idealului național, de crearea unei Români întregite și precauția de a nu angaja țara într-un război costisitor și cu șanse îndoielnice de izbândă.

În fața acestei situații, premierul român a acționat cu pragmatism și măsură, dar depășirea unor blocaje de ordin diplomatic și militar din negocierile cu Petrograd aveau să fie meritul diplomației franceze. Deblocarea acestor negocieri ținea și de interesele Franței în regiune și nu trebuie privite simplisim ca acte caritabile, ci mai degrabă făcute din dorința de a scurta durata războiului. Negocierile României cu Antanta nu s-au blocat la chestiuni politice care au fost ușor depășite.

Problemele politice la momentul iulie 1916 erau puse în umbră de cele militare, care se dovedeau spinoase, mai ales două dintre ele. Una era reprezentată de cererea României de a bloca armata bulgară, prin declanșarea unui atac la Salonic, aici existau unele rețineri ale părții britanice. A doua problemă militară a fost stabilirea bazelor de cooperare a armatelor română și rusă în Dobrogea. A treia problemă, de departe cea mai dificilă, a reprezentat-o aprovizionarea armatei române cu muniție pe căile ferate ruse. Partea rusă, prin generalul Alexeieff se arăta dispusă să realizeze cererile României, însă cerea un atac viguros contra armatei austro-ungare. Acest atac românesc, considera generalul mai sus numit, i-ar permite o mai bună concentrare a armatelor ruse contra Germaniei, aceasta fiind însăși realitatea. Față de această situație, Paléologue își permitea să aibă propriile păreri, arătând Parisului că: „noi acordăm lui Brătianu o încredere și un credit pe care nu-l merită. Dacă să judecăm după cum se observă situația de aici, noi suntem singurii susținători ai lui”. Problema, la vremea respectivă era una foarte simplă, dacă România intra în scenă imediat, armata rusă în întregime ar putea marșa spre Cracovia, Varșovia și Vilna, dacă însă Brătianu persista în tendința de derobare, noi vom avea tot interesul de a nu ne asuma revendicările sale naționale¹³⁰. Pentru a răspunde chestiunilor care pot să-l preocupe în mod particular pe dl. Brătianu, Sazonov trimitea următoarele indicații ministrului rus la București:

1. Guvernul rus acceptă să nu divulge Convenția Militară până când mobilizarea va fi încheiată;
2. Guvernul rus nu vede nici un inconvenient în a comunica guvernului român formula actului prin care Italia a acces la coaliția noastră;
3. Guvernul rus vede serioase inconveniente să admită ascensiunea României la Convenția din 5 septembrie 1914. Nici Belgia și nici

Serbia, care au dus greul războiului de la început, încă de la prima oră, nu au fost admise la beneficiile acestui act. Marile Puteri aveau interesul să rămâne singure între ele pentru a se înțelege la condițiile păcii;

4. Generalul Alexeieff nu este dispus să trimită 500.000 de oameni în Dobrogea. Bulgarii sunt prea ocupați de partea Salonicului pentru a putea să desfășoare operațiuni serioase la nord de Balcani, iar trupele ruse au mai multe de făcut în Galiția și Polonia.
5. Guvernul imperial a făcut tot posibilul pentru înlesnirea transportului de muniții¹³¹. Referitor la această ultimă problemă, generalul Alexeieff îl anunțase personal pe generalul Janin despre descărcarea vasului lui „Melbourne” și estima că prima garnitură de tren să ajungă la frontiera română la 12 iulie 1916.

Brătianu declarase că va începe mobilizarea la data sosirii primului tren de muniții în România. Premierul român mai reclama ca țara sa să beneficieze de aceleași garanții ca cele acordate Italiei. În fine, el a trecut și la problema diviziilor ruse în Dobrogea. Generalul Alexeieff se arăta dispus să trimită două divizii de la Odesa. În ciuda preparativelor foarte avansate între cele două părți, ministrul Rusiei la București, Pokllewsky estima că România nu va merge până când armata austro-ungară va fi aproape distrusă pentru a intra în Transilvania, cum a intrat și în Bulgaria în 1913. Generalul Cadorna asigura partea română de acțiunea armatei sale la Isonzo. Generalul Alexeieff insista pentru o acțiune a aliaților la Salonic¹³².

Pokllewsky ruga guvernul imperial la 6 iulie 1916 să-l informeze asupra punctelor de mai jos:

1. Guvernele aliate ar fi ele dispuse să se angajeze pe cuvânt de onoare de a nu divulga faptul că România ar încheia o Convenție Militară până la mobilizarea română;
2. Cum i-au garantat Puterile Antantei eventualele măririi teritoriale Italiei;
3. Trebuie ca România să adere la Convenția de la Londra și sub ce formă?

Pokllewsky arăta că ai săi colegi din Antantă au ridicat întrebări similare guvernelor lor¹³³.

Ministrul francez la București arăta că Brătianu era dispus să semneze o convenție diplomatică înainte de o convenție militară. Și adăuga avantajele de a-l determina pe premierul român să decreteze mobilizarea, ceea ce ar fi compromis definitiv România în ochii Puterilor Centrale, însă Brătianu își condiționa mobilizarea de:

1. Sosirea primului tren cu muniții la frontiera română, iar Franța și Anglia să garanteze continuitatea aprovizionării cu muniție în limita a 300 tone zilnic. La momentul respectiv Franța și Rusia îi putea da lui Brătianu toate garanțiile că măsurile necesare au fost luate pentru transportul pe mare și pe uscat.

2. Ofensiva generală nu va fi oprită în momentul când România își va da semnătura sa.
3. Situația armatei ruse din Galiția și Bucovina să fie menținută la nivelul actual. Se estima că armata austro-ungară era la momentul respectiv incapabilă de ofensivă.
4. România să fie ferită de un atac bulgar prin acțiunea corpului de la Salonic.

În aceste condiții părea avantajos de a i se arăta lui Brătianu că este superfluu a cere colaborarea fără utilitate a unui număr mare de soldați ruși în Dobrogea¹³⁴. Condiționările lui Brătianu riscau să irite pe generalul Alexeieff, însă Sazonov insista pentru conciliere în scopul încheierii convenției militare. Londra își manifesta și ea interesul pentru a obține concursul Bucureștiului. Unii diplomați britanici considerau nimerită ofensiva diplomatică a Franței, însă estimau că momentul era rău ales pentru înlocuirea lui Blondel. Lord Hardinge își exprima deschis temerile că un om ca Brătianu putea să se folosească de situație pentru a pune în discuție puncte deja decise¹³⁵. Referitor la angajarea României și condițiile puse de Brătianu, Sonino arăta:

1. Guvernul italian se angajează să păstreze secretul absolut asupra convenției militare până în ziua mobilizării;
2. El consimte să facă cunoscut că Italia a încheiat la Londra acorduri privind reglarea raporturilor sale cu aliații după victorie;
3. El înclină să creadă ca și guvernul rus că ascensiunea României la Convenția din 5 septembrie 1915 de la Londra nu era dezirabilă¹³⁶.

Poziția lui Sonino apărea ca replică la declarațiile lui Brătianu, care se arăta ferm în a fixa ziua mobilizării, dacă erau împlinite patru condiții:

1. primul tren de muniții să fie la granița de est a țării;
2. desfășurarea unei ofensive generale aliate;
3. stabilizarea situației de pe frontul din Galiția și Bucovina ;
4. garanții contra Bulgariei.

La acestea, premierul român a mai adăugat că dorea să cunoască formula prin care Puterile au aderat la Convenția de la Londra în cazul Italiei. Reprezentanții Triplei Antante de la București și-au contactat guvernele pentru a ști dacă trebuiau să ceară României aderarea la acordul de la 5 septembrie 1914, care excludea posibilitatea păcii separate.

Brătianu declara că el este pregătit să fixeze o convenție militară, fixând ziua mobilizării, cu condiția satisfacerii următoarelor patru condiții îndeplinite;

1. sosirea primului tren de muniții la frontiera română;
2. desfășurarea unei ofensive generale a aliaților;
3. stabilizarea situației pe frontul rusesc din Galiția și Bucovina;
4. garanții contra unei ofensive bulgare.

Președintele de Consiliu român mai adăuga că el dorește să cunoască formula italiană prin care Puterile au subscris la Convenția de la Londra din mai 1915. Reprezentanții Antantei la București și-au consultat guvernele relativ la

faptul că trebuia să îi ceară României a semna respectivul acord privind pacea separată. În ceea ce privea ofensiva generală, existau informații sigure că aceasta putea continua. Menținerea pozițiilor rusești din Galiția și Bucovina era asigurată prin succesele militare rusești, care tindeau să anunțe un dezastru militar pentru austro-ungari.

Garantarea României contra unei ipotetice ofensive bulgare pe Dunăre rezultă și din retragerea trupelor germane de pe frontul balcanic și trimiterea lor pe cel occidental. Această situație făcea imposibilă o acțiune de succes a armatei bulgare pe două fronturi. Se estima că efectivele bulgare abia puteau să facă față trupelor de la Salonic. Cererea lui Brătianu de a cunoaște formula acordului din 1915 dintre aliați și Italia era doar o chestiune de formă și nu o condiție. Chestiunea unei adeziuni eventuale a României la acordul de la 5 septembrie 1914 nu a fost pusă de Președintele de Consiliu român și prin urmare, partea franceză considera că nu trebuia introdusă în negocieri, cu atât mai mult cu cât nici Belgia, nici Serbia, care au dus la greul războiului încă de la început, nu au fost chemate să-și ia angajamentul solemn de a nu încheia pace separată și că Marile Puteri consideră preferabil ca statele mici să nu ducă această povară, rămânând ca doar ele să hotărască condițiile generale ale păcii. Era preferabil, deci, să fie admise condițiile României, iar aliații occidentali să garanteze angajamentul subordonat unei execuții loiale.

Reprezentantul francez nu pierdea ocazia de a sublinia că de această ultimă dată Brătianu nu a mai cerut trimiterea de trupe ruse în Dobrogea, iar ipoteza unui atac bulgar părea puțin probabilă. România putea la momentul respectiv să mențină 100.000 oameni pe linia meridională și această măsură era preferabilă pentru București decât să introducă trupe rusești pe teritoriul său. Blondel avea informații că generalul Alexeieff era dispus să trimită în Dobrogea divizia sârbă de la Odesa și încă o divizie. Partea franceză considera că aceste condiții ale lui Brătianu au fost îndeplinite, iar intervenția României pentru a avea valoare, trebuia să fie imediată. Parisul estima drept optimistă situația „mobilizarea armatei române și atacul viguros asupra trupelor austriece, decimate și în retragere este o sarcină relativ facilă pentru români și extrem de utilă pentru aliați, această intervenție ar demoraliza un adversar deja dezechilibrat și ar permite Rusiei să-și concentreze toate forțele contra Germaniei, dând ofensivei sale maxim de eficacitate. România și-ar lua locul în Coaliție într-un moment psihologic și ar asigura în ochii tuturor legitimitatea satisfacerii aspirațiilor sale naționale. Dacă, din contră, Brătianu ezită, căutând termenii convenției militare și va lăsa rușilor și aliaților să poarte greutatea războiului, aliații nu ar mai accepta o contribuție aproape inutilă și ar conserva un sentiment foarte nefavorabil față de politica română, încât viitorul său ar putea fi repus în discuție. Nu se poate pretinde legitim și înțelept să câștigi ceva fără riscuri. Prezenta oră este solemnă, puterile occidentale nu au încetat să-i acorde încredere lui Brătianu,...dar astăzi echivocul nu este permis dacă România nu profită de ocazie, ea nu va putea fi o mare națiune prin reunirea

tuturor fiilor săi¹³⁷. O părere similară exprima și generalul J. Joffre, șeful Marelui Cartier General al armatelor franceze. Generalul șef al armatelor franceze arăta că el nu vede decât avantaje în a-l determina pe Președintele de Consiliu român de a decreta mobilizarea, ceea ce ar determina compromiterea definitivă a României în ochii Puterilor Centrale. Cele patru condiții puse de Brătianu, enumerate anterior, păreau avantajoase părții franceze¹³⁸.

Ceasul determinării României pentru intrarea în război părea că sosise, iar P. Cambon semnala Parisului inconvenientele de moment ale schimbării Ministrului de la București „dacă negocierile în curs izbândesc, puțin importă dacă Saint Aulaire ajunge un pic mai devreme sau mai târziu. O asemenea schimbare i-ar putea oferi lui Brătianu noi motive de amânare. Eu cred că ar fi prudent să se prescrie o plecare cu întârziere pe dl. St. Aulaire”¹³⁹.

Presiuni veneau și dinspre Roma, care avertiza Bucureștiul că „mai târziu aliații s-ar putea să nu aibă nevoie de concursul României”¹⁴⁰. Petrogradul lua inițiativa și Sazonov, prin intermediul lui Buchanan, ruga guvernul britanic să trimită instrucțiuni ministrului britanic la București, să lase inițiativa părții ruse, să finalizeze negocierile cu Brătianu. Generalul Alexeieff se arăta dispus să pregătească convenția militară, care va fi prezentată primului ministru român cu invitația să o semneze într-un anume interval. Șeful Statului Major rus era dispus să acorde cele două divizii cerute de partea română. Aceasă mișcare urmând să oprească tergiversările lui Brătianu. Sazonov mergea mai departe și telegrafia personal la Paris, Londra și Roma și cerea să primească întâietate în discuțiile cu Bucureștiul pentru a se realiza unitatea de acțiune¹⁴¹. O eventuală intervenție a României era privită cu emoție de opinia publică germană. Ziarele germane arătau că „politica României a fost mereu una de a se alătura victorioșilor, totdeauna dorința ei secretă a fost distrugerea Austriei”. Se mai arăta că guvernul român urmărea atent situația din Austria și se considera că „atât timp cât rușii nu sunt pe Carpați, atât timp cât recoltele nu sunt adunate, Antanta nu își va realiza speranțele vizavi de România”¹⁴². La București, Antanta desfășura o veritabilă ofensivă diplomatică, ministrul francez, englez și italian sprijinind punctul de vedere al colegului lor rus. Sazonov telegrafia la 9 iulie 1916 lui Iswolsky la Paris că, dacă România avea momentan dispoziții negative față de intrarea în acțiune într-un viitor apropiat tot se va ajunge la încheierea unei acțiuni militare. Sazonov nu avea obiecții privind păstrarea secretului convenției militare cu România până în ziua în care se încheia mobilizarea armatei române. Referitor la drepturile României la achiziții teritoriale va trebui garantat prin inserarea unei clauze în convenție cum, că viitorul tratat de pace îi va asigura teritoriile Austro-Ungariei, care vor fi cucerite de armata română, în limitele stipulate în negocierile anterioare cu autoritățile române. Generalisimul armatei ruse emitea, însă, exigența ocupării teritoriilor promise prin efortul armatei române, România putând să se sustragă de la a participa dincolo de aceste teritorii. Așadar, delimitarea limitelor teritoriale la care avea dreptul România trebuia raportat chiar în textul convenției. În ceea ce privea a treia

problemă, Guvernul imperial nu considera dezirabil ca România să adere la Convenția de la Londra, privind neîncheierea păcii separate, deoarece acesta ar furniza lui Brătianu noi pretexte de amânare.

Sazonov credea că era bine să fie inserate în Convenția cu România în afara condițiilor sus menționate anume:

1. Angajamentul României de a declara război în același timp tuturor puterilor cu care aliații se aflau în război. La rigoare omul de stat rus accepta ideea ca România să declare război numai Austriei și Bulgariei cu condiția să rupă orice contact diplomatic cu vreo putere cu care aliații se afla în război.
2. Punerea în acțiune a României pe baza tuturor forțelor sale armate pentru a lupta cu inamicii noștri.
3. Încheierea unei Convenții Militare între Statul Major rus și român, chestiunea armistițiului trebuind să fie specificată.
4. Armatele ruse să beneficieze de liberă trecere pe teritoriul românesc.
5. Durata între semnarea convenției și intrarea în acțiune trebuie să fie cea mai scurtă posibil și va trebui să depindă doar de considerații tehnice.

După părerea generalului Alexeieff acest interval nu trebuie să depășească două săptămâni. Ministrul Rusiei la București avea sarcina să aducă acestea în atenția Președintelui de Consiliu francez și să transmită urgent punctul de vedere al Republicii față de acestea¹⁴³. Franța, prin ministrul său la București, a trecut și ea la un ton mai categoric, iar Sazonov discuta cu Înaltul Comandament rus bazele acordului între România și Rusia. Acest act urma să aibă câteva principii de bază:

1. Convenția militară să rămână secretă până la finalizarea mobilizării armatei române;
2. România va obține teritoriile revendicate pe care le va cuceri de la Austro-Ungaria prin efort militar propriu. România nu va fi obligată să procedeze la ocuparea acestor teritorii decât după semnarea unui acord între Statul Major Român și cel rus. Înaltul Comandament rus mai dorea redirectionarea forțelor armate române dacă vor fi mai utile pe o altă direcție.
3. Pentru evitarea unor tergiversări, România nu urma să acceadă la Convenția de la Londra din 5 septembrie 1914.
4. România va urma să declare război tuturor puterilor cu care aliații se aflau în război sau cel puțin Austro-Ungariei și Bulgariei. În acest caz, ea va trebui să rupă legăturile diplomatice și toate schimburile comerciale cu dușmanii aliaților.
5. România va trebui să se angajeze cu toate forțele să combată contra tuturor dușmanilor Antantei.
6. Se va încheia o Convenție Militară între Statul Major rus și Statul Major român, iar problema armistițiului va fi reglată prin această convenție.

7. Trupele puterilor aliate vor putea traversa liber teritoriul României.
8. Un termen scurt și precis va fi fixat pentru intrarea în război a României. Generalul Alexeieff estima că mobilizarea armatei române nu ar fi durat mai mult de o săptămână, maxim două. Guvernul Imperial cerea guvernului aliate să adere la aceste propuneri și să ordone reprezentanților lor de la București să acționeze în consecință¹⁴⁴.

Sazonov estima că în cazul în care guvernul român se eschiva de la încheierea unei Convenții Militare „noi avem interes să nu rupem toate convorbirile cu el în eventualitatea accederii lui la alianța noastră”. El propunea să se declare lui Brătianu că în cazul în care Cabinetul de la București nu credea posibil să adere la condițiile enunțate, numitele puteri urmau să rămână abordabile pe viitor și vor aprecia colaborarea României după noul stadiu al operațiunilor¹⁴⁵. La Roma, Sonino se declara de acord cu propunerile rusești pentru România. Succesele de pe frontul german ale generalului Brusiloff, în regiunea Kovel îl presează pe generalul Alexeieff să se decidă dacă el poate sau nu să-și dirijeze efortul de război contra Germaniei, iar atitudinea României ridică unele probleme. În consecință, Sazonov acționa mai hotărât ca niciodată pentru a obține un punct de vedere comun al Aliaților relativ la includerea României într-o convenție, pe care recente victorii rusești o anunță posibilă. Nota rusă ridică: „a) problema secretului convenției militare până la încheierea mobilizării; b) achizițiile teritoriale garantate conform înțelegerilor anterioare și ruperea totală a relațiilor economice, comerciale și diplomatice cu Germania. Trupele românești să nu se limiteze la a acționa doar pentru ocuparea teritoriilor pe care le revendică; c) evitarea punerii în discuție a Convenției de la Londra”¹⁴⁶. Memorandumul mai cerea punerea în acțiune de către România a tuturor forțelor militare de care dispune. Partea franceză sugera evitarea detaliilor care urma să permită guvernului să-și prelungească inacțiunea. A. Briand împărțase pe deplin punctul de vedere a lui Sazonov și se arăta de acord pentru urgentarea intrării în acțiune a României. Realizarea condițiilor enumerate de Brătianu, (sosirea primului tren de muniții la frontiera română și o aprovizionare regulată, declanșarea ofensivei generale pe frontul rus în Bucovina și Galiția, menținerea trupelor bulgare pe frontiera meridională prin atitudinea agresivă a armatei de la Salonic), permitea urgentarea discuțiilor, mai ales că orice întârziere risca să devalorizeze concursul armatei române¹⁴⁷.

Dincolo de această aderare, negocierile româno-ruse rămâneau cantonate pe un teren dificil, mai ales în anumite puncte. Sazonov telegrafia la 11 iulie ambasadorilor Rusiei la Paris, Londra și Roma că, drept urmare a cererilor repetate ale guvernelor francez și britanic de a ceda României Banatul, guvernul imperial și-a declarat disponibilitatea de a consimți în următoarele condiții:

„1. România să intre în acțiune cel târziu la o săptămână după semnarea acordului politic.

2. Puterile Aliate să consimtă la anexarea la Serbia, a Sirmiei și Semlim și o parte a teritoriului cuprins între Sava și Dunăre, cât și unirea Serbiei cu Croația, dacă croații consimt.

3. Ca România să se angajeze să nu fortifice partea Banatului din fața Belgradului și să nu așeze acolo trupe, în afară de cele necesare serviciului de poliție, să-i recompenseze pe sârbii care vor să plece în Serbia și să nu încerce să-i românizeze pe cei care rămân în țară¹⁴⁸.

Sazonov, după ce a primit asigurări de la aliații occidentali, a telegrafiat lui Brătianu în legătură cu propunerea acestuia de a încheia o convenție militară în condițiile indicate de Ministrul Francez la București la 4 iulie, acestea fiind supuse aprobării și generalul Alexeieff. Din punct de vedere militar, generalisimul armatelor ruse estima ca imposibilă încheierea unei convenții a cărei executare nu are un termen precis și, de aceea, nu era de acord cu Brătianu în acest sens. Referitor la punctul patru, privind formarea unui corp de armată rus care să asigure securitatea României de la sud, se arăta că acesta era formulat la un moment în care peninsula Balcanică era aproape saturată de trupe germane și austriece, iar armata de la Salonic a depășit 350.000 oameni, noua conjunctură, reclamând un alt tip de repartizare a forțelor. Punctul unu era considerat realizabil de către generalul Alexeieff imediat ce România urma să se decidă că i se va aduce armamentul necesar. Considerațiile generalului Alexeieff erau împărtășite și de Sazonov.

Partea rusă, atât Sazonov, dar mai ales generalul Alexeieff considerau compensațiile teritoriale reclamate de România imense. România, arătau aceștia „trebuia să-și aducă partea de efort și de sacrificii în sarcina comună”. Intrarea acesteia în acțiune în partea finală a războiului nu va justifica avantajele pe care aliații se arată acum dispuși să le aprobe pentru cooperarea sa. Sazonov transmitea ministrului rus la București că el este de acord să răspundă propunerilor lui Brătianu că „noi suntem dispuși să încheiem cu România un acord, cu condiția ca aceasta să se angajeze în linie într-un interval prestabilit, suficient de aproape”. Guvernele Aliate occidentale erau invitate să facă la București un mesaj asemănător¹⁴⁹. Prin postura sa de diplomat, Sazonov s-a exprimat delicat, însă Marele Cartier General rus se exprima deschis afirmând că: „rușii vor fi mai puțin generoși cu România, dacă aceasta nu se decide și că transportul de muniții ar putea avea mari probleme datorită situației căilor ferate rusești”. Partea franceză a intervenit și la nivel militar, generalul J. Joffre dorind să încheie cu Rusia o convenție care să regleze toate problemele transportului de muniții către România. Răspunsul generalului Alexeieff era ferm și clar „dacă România marșează, el acceptă să transporte fără întârzieri tot materialul militar destinat României”¹⁵⁰. Pentru depășirea primei cerințe formulate de Brătianu referitor la aprovizionarea cu muniție, partea franceză a făcut un efort considerabil intervenind la toate nivelele posibile pe lângă autoritățile ruse. Astfel, la 8 iulie generalul Comandant Șef al armatelor franceze îl informa pe Șeful Misiunii Militare române la Paris despre sosirea vasului „Melbourne”

încărcat cu material militar românesc la Arhangel'sk, descărcarea și încărcarea acestuia în vagoane, așa încât la 12 iulie prima garnitură de armament să fie la granița de est a României, prioritate având piesele de artilerie grea de mare necesitate pentru armata română „partea franceză a făcut eforturi deosebite la Petrograd pentru a asigura aprovizionarea armatei române. Generalul Alexeieff era dispus să accepte, în cazul colaborării militare a României, transportul prin Arhangel'sk a 11.000 tone material militar lunar în limita a 300 tone zilnic”¹⁵¹. În acest punct problemele s-au dovedit delicate, iar rușii și românii păreau mai degrabă preocupați să dea vina unii pe ceilalți, decât să rezolve situația. În fața acestei concurențe româno-ruse, Sonino părea să dea dreptate rușilor cu o singură excepție și anume în caz de urgență: „România să nu declare război decât Austro-Ungariei. Sonino era pe deplin de acord ca armata română să cucerească posesiunile care i-au fost garantate de către aliați... și ca armata română să opereze și pe alte fronturi, după ce ar fi cucerit toate teritoriile locuite de români și să nu considere războiul pentru ea, încheia”¹⁵².

De fapt, ofensiva diplomatică a Petrogradului avea să-și arate adevăratele scopuri la 11 iulie 1916, când Sazonov telegrafia lui Iswolsky „că dată fiind situația privind semnarea convenției cu România ca fiind de interes în primul rând pentru Rusia și că ea are față de aceasta strânse interese militare, pentru evitarea pierderilor de timp inutile, guvernul imperial estima că ar trebui să revină la procedura din anul precedent și de acord cu Aliații să se centralizeze la Petrograd negocierile pentru încheierea unei convenții militare cu România”. În cazul în care se ajunge la o înțelegere cu România, semnarea acordului urma să se facă la București. În cazul în care Antanta cu guvernul de la București va fi realizată semnarea acordului va trebui să se facă la București¹⁵³.

Sazonov a telegrafiat după ce a obținut acordul Aliaților Occidentali la București arătând că pentru a respecta dorințele aliaților francezi, el s-a decis să dea satisfacție lui Brătianu și să acorde României, Bucovina până la Prut, Ungro-Rusia până la Tisa și Banatul, în condițiile mai sus menționate cu condiția ca România să intre în acțiune contra Austro-Ungariei în cel mult cinci săptămâni, de la data semnării acordului politic; 2. să împiedice riguros, din prezent tranzitul materialului de război cu destinația Turcia și să cedeze Bulgariei, Balciul; 3. de a nu fortifica în Banat, zona din fața Belgradului și de a nu menține acolo alte trupe, decât cele de politic, să răsplătească pe sârbii, care doreau să se repartizeze și să nu îi deznaționalizeze pe cei care rămân. Se arată că, dacă guvernul român consimțea la aceste puncte principale, puterile se vor declara pregătite să dea curs cererilor lui Brătianu și să aprovizioneze armata română. Ministrul Rusiei era însărcinat să prezinte cele de mai sus premierului român și să-l facă pe acesta să înțeleagă că Puterile Antantei, care au consimțit la atâtea cesiuni pentru România așteaptă de la el un răspuns imediat și precis în scopul ca acordul să fie elaborat și semnat în câteva zile. Toate noile tentative ale lui Brătianu de a prelungi tratativele urmând a fi respinse și vor fi interpretate ca

fiind izvorâte din rea credință și lipsă de sinceritate și ar obliga Puterile să-și retragă promisiunile¹⁵⁴.

Propunerile ruse ajungeau la București, însă lezau clar în câteva puncte interesele românești. România ar fi trebuit să declare război tuturor puterilor cu care Antanta era în război și să se angajeze cu toate forțele în război. Guvernul francez a acceptat toate propunerile ruse, cu rezerva că România va avea dreptul să-și alipească toate teritoriile locuite de români, cu condiția de a declara război dușmanilor Antantei. Așadar, încheierea unei convenții militare de către România cu Puterile Antantei ajunsese la un punct realizabil. Pentru a se ajunge la acest punct, cercurile diplomatice și militare franceze depuseseră eforturi considerabile. Astfel, la 8 iulie 1916, generalul Alexeieff răspundea cererilor franceze privind proiectul unei Convenții pentru reglarea condițiilor de livrare și de transport prin Rusia a materialului militar destinat României. În cazul intervenției militare a României, generalul Alexeieff acorda transportul direct pentru tot materialul, oricare ar fi tipul său. În cazul în care România își amâna intrarea în război urma să fie transportat doar materialul propriu, cel livrat condiționat urmând a fi depozitat la Karatcew. Partea franceză considera acceptabile condițiile puse de generalul Alexeieff¹⁵⁵.

Partea franceză a aderat la punctul de vedere rus și i-a transmis lui Blondel instrucțiuni foarte elaborate. Așadar, A. Briand se arăta pregătit să accepte centralizarea negocierilor la Petrograd și discuțiile de detaliu să aibă loc la București. A. Briand își exprima dorința de a fi ținut la curent cu mersul negocierilor, care mărturisea, îl interesau în cel mai înalt grad. El rămânea la părerea să se declare Guvernului român că, dacă el refuză să semneze: „noi nu vom refuza reluarea discuției mai târziu, deși o asemenea declarație putea să favorizeze ezitățile lui Brătianu”¹⁵⁶. Relativ la acestea, Sonino considera că ar fi bine să se știe la București că, în condițiile în care România nu intervine imediat, ea nu va avea ceea ce i s-a acordat. În rest, este preferabil să se ardă etapele și să se adere la procedura propusă de Petrograd¹⁵⁷.

În discuțiile purtate de Pokllewsky și premierul român, ministrul Rusiei a expus în termeni generali condițiile strategice care trebuie să incite cabinetul de la București pentru a nu adresa declarația sa de război doar Austriei. Ceilalți reprezentanți ai Puterilor Aliate nu își primiseră instrucțiunile, iar Pokllewsky s-a abținut să precizeze detaliile indicate de generalul Alexeieff și s-a mărginit la a arăta avantajele unei acțiuni rapide. Brătianu s-a arătat foarte dispus să negocieze convenția militară, care urma să fixeze data când România urma să intre în acțiune. Pokklewsky i-a reamintit premierului că, după o informație recentă a lui Pichon luată de generalul Iliescu, ar fi ordonată pentru sosirea primului tren cu muniții la Ungheni. Brătianu a arătat că primul transport de muniții nu va avea ca efect asupra ordinului de mobilizare¹⁵⁸.

Orientarea externă a României și măsurile din politica internă din vara lui 1916 interesau în cel mai înalt grad și pe Puterile Centrale. Ca întotdeauna, bine informat, reprezentantul Austro-Ungariei, O. Czernin transmitea în

rapoartele sale către St. Burian, despre preparativele României de intrare în război, Czernin observa că primăriile au primit dispoziții secrete de a asigura aprovizionarea și de a lua măsuri pentru asigurarea camuflajului în vederea prevenirii loviturilor aeriene.

Premierul român, în momentul în care a fost întrebat despre pregătiri, nu le-a negat, motivându-le prin ofensiva rusă. Czernin mai era informat că la jumătatea lui iulie au pătruns dinspre frontiera rusă garnituri de tren cu muniție și piese de artilerie. În concluzie, Burian socotea foarte apropiat momentul intrării României în război, iar pentru a împiedica acest lucru, sugera lui Czernin să apeleze la regele Ferdinand pentru respectarea tratatului de alianță¹⁵⁹. Printr-o altă notă, Burian informa guvernul german despre atitudinea României. Prin acest act se dovedea că diplomația austro-ungară era depășită de situația de la București. Orientarea României era sigură spre Antantă. Procedura relativă la semnarea Convenției Militare între România și Antantă, era la 13 iulie deja trasată și trei convenții paralele erau în curs de ratificare:

1. O convenție politică care trebuia să regleze în principal intervenția României și prețul acesteia, aceasta urmând să fie încheiată cu Antanta.
2. O convenție militară cu Rusia singură care să regleze, pe de o parte cooperarea pe frontul principal de operații din Carpați, pe de altă parte cooperarea rusă la operațiunile din Dobrogea ca punct de plecare, această convenție urmând a fi tratată doar prin colonelul Tartarinoff.
3. O convenție sârbo-română care se va încheia la Paris prin colonelul Rudeanu.

Toate trei erau considerate indispensabile și nu aveau valoare decât împreună. În graficul acestor negocieri și convenții, armata de sub comanda lui Sarrail ar fi trebuit să declanșeze ofensiva în zece zile, iar în trei săptămâni armata română ar trebui să elibereze Carpații. În aceste trei Convenții, legația franceză nu va avea implicare directă decât în convenția politică. Comandantul Pichon arăta și dificultățile prin care trecea Legația franceză la București, dificultatea corespondenței, telegramele care soseau în 8-10 zile și care au îngreunat considerabil mersul negocierilor. La momentul respectiv, comandantul Pichon spera să poată da în primire a doua zi succesorului său și să-și facă audiențele de plecare. El considera că negocierile erau aproape de punctul final și adăuga: „există încă puncte serioase de fricțiune, de discuții detaliate sau diferențe de interpretare, ceea ce trebuie să ne așteptăm de la România. Totul este centralizat de domnul Brătianu, iar intermediarii prin care se poartă negocierile mereu, nu au puteri complete și nici puncte de vedere... în acest moment dificultatea este că Rudeanu nu posedă dreptul să semneze, prelungind negocierile. Guvernul român este, însă, intrat într-o situație din care este greu să iasă, aceste discuții sunt prea avansate și nu sunt secrete. Germanii, cu siguranță știu totul. Nu este posibil să lăsăm să cadă negocierile, nici să dăm înapoi...Din punct de vedere militar, generalii și-au luat posturile,

mai puțin generalul Aslan în Dobrogea. Prefecții și-au primit ordinele privind concentrarea germanilor și au început concentrarea trupelor. Toate sursele îmi indică că Brătianu va semna cel târziu pe 19 iulie/ 1 august 1916¹⁶⁰. Marele Cartier General francez considera că situația favorabilă de la acel moment pentru Antantă putea determina intrarea în linie a României, grăbind, astfel, intrarea războiului în faza decisivă „armata austriacă de pe frontul rus este dezorganizată prin înfrângerile suferite și, niciodată, momentul nu este mai favorabil să i se aplice lovitură de grație, lăsând armata română în flancul său și în spate, ceea ce ar permite curând reorientarea tuturor forțelor aliate spre Germania”. Partea franceză era foarte dornică să aibă reprezentantul său pentru a media în negocierile pentru realizarea convenției militare româno-ruse, urmărind să dea încredere părții române că armata regatului își va păstra independența sa și să tempereze anumite cerințe românești, care nu erau pe placul Marelui Cartier General rus. Partea franceză se aștepta ca în discuțiile pentru Convenție, Bucureștiul să ceară precizări în câteva puncte:

1. Ofensiva trupelor de la Salonic va fi urmată de o ofensivă generală aliată.;
2. La ce dată va putea fi declanșată și în ce direcție.

Pentru a putea fi date răspunsuri precise era nevoie de o punere de acord cu Londra¹⁶¹.

La 14 iulie 1916 generalul Alexeieff vorbea Șefului Misiunii Militare franceze la Petrograd despre proiectul unei Convenții Militare cu România. Acest proiect era structurat, potrivit lui Alexeieff pe câteva puncte:

1. Pentru ca România să-și realizeze interesele sale naționale, ea își va uni forțele cu Cvadrupla Antantă;
2. În acest scop, România va declara război Germaniei, Austro-Ungariei, Bulgariei și Turciei;
3. România recunoaște situația favorabilă a momentului și este de acord să mobilizeze repede armata și să intre în acțiune pe 20-25 iulie sau mai târziu.
4. Guvernul rus se angajează să transporte într-un interval pe cât de scurt posibil materialele de război pentru România provenite din Franța și Anglia, sosite prin porturile Arhangel'sk și Vladivostok ;
5. Comandamentul armatei române va decide direcția operațiunilor bazându-se pe date politice și militare, efortul principal al armatei române fiind dirijat spre Transilvania și Budapesta, nelăsând spre Bulgaria decât doar trupele strict necesare, pentru a asigura libertatea de operare a grosului forțelor armate române spre Transilvania. Dacă situația generală o va cere, comandamentul armatei române va da direcția impusă de scopul general;
6. Linia de demarcație între armata română și armatele ruse urma să fie Dorna-Vatia, pe Bistrița spre Someș și Debrecen;

7. Pentru coordonarea eficientă a operațiunilor militare între cei doi aliați, un ofițer român de rang superior va fi prezent la Marele Cartier General rus pentru momentul când începeau operațiunile militare;
8. Cele două State Majore vor trebui să coopereze în domeniile aprovizionării și planificării militare;
9. Linia de demarcație va putea fi depășită fără obstacole cu titlu de provizoriu de către trupele fiecărei părți, dacă necesități militare reclamau acest lucru;
10. Trupele rusești vor trebui să păstreze în Bucovina pozițiile actuale cât și efectivele, dacă armata română începea operațiunile cel puțin pe 25 iulie;
11. Alăturarea armatei române la Cvadrupla Antantă urma să permită concentrarea forțelor ruse pentru desfășurarea unor mari operațiuni în nord;
12. Pentru întărirea trupelor care operau în Dobrogea, Comandamentul Șef rus va dirija în această direcție o divizie de infanterie și una de cavalerie;
13. Flota rusă de la Marea Neagră va aduce tot sprijinul posibil armatei române, va proteja Constanța și va lua măsuri contra flotei inamice;
14. Nave ale flotei ruse de război vor trebui aduse pe Dunăre pentru a coopera cu flota română;
15. Necesitățile de situație vor putea determina anumite modificări la prezenta convenție¹⁶².

În ziua în care generalul Alexeieff dezvăluia planurile viitoarei Convenții militare româno-ruse, la București se desfășurau acțiuni de la o amploare deosebită de ziua națională a Franței¹⁶³.

Data fiind situația favorabilă din toate punctele de vedere, Sazonov s-a decis, după ce a obținut acordul formal al Aliaților asupra proiectului de Convenție Militară cu România să nu piardă vremea cu chestiuni secundare și să elimine orice fel de întârzieri¹⁶⁴. Despre demersurile Antantei pe lângă România, presa germană avea chiar informații detaliate. Corespondentul lui „Berline Tageblatt” arăta că: „miniștrii Antantei la București fac presiuni pe lângă Brătianu pentru a onora declarațiile făcute în trecut, invitându-l să ia o decizie”. Președintele de Consiliu român, estima respectivul corespondent, dată fiind prudența sa va aștepta mai întâi rezultatele acestei ofensive și concluziona „...în orice caz România nu va interveni în conflict înainte de a primi munițiile comandate în Franța și Marea Britanie, SUA sau Rusia”. Se estima că negocierile nu puteau fi terminate rapid, deoarece „Brătianu nu vrea un război pe două fronturi, el dorind doar o campanie de cucerire a Transilvaniei”¹⁶⁵.

La 17 iulie 1916, guvernul rus înainta la București proiectul Convenției alcătuit din șaisprezece puncte. Prevederile acestui proiect aveau să fie moderate de partea română, care a cerut o serie de modificări. Se propunea amânarea intrării în război pentru 14 august 1916. Referitor la prevederile

articolului I, ca România să declare război tuturor dușmanilor Antantei, Brătianu insista să se declare război numai Austro-Ungariei. În ceea ce privește condiția colaborării, premierul român cerea ca pacea să nu fie semnată atât timp cât România nu ar obține frontierele cerute. Relativ la trasarea granițelor (punctul IV), partea română insista să se respecte hotărârile din 1915. Brătianu comunica reprezentantului rus că, odată acceptate aceste modificări, Convenția Militară era ca și semnată. A doua zi, Paléologue consemna că s-a căzut de acord între aliați să se facă un demers colectiv la București pentru a determina aderarea României fără obișnuitele întâzieri. Generalul Alexeieff credea ca eficiența o ofensivă română, numai dacă era făcută până la 7 august cel târziu¹⁶⁶.

Preparativele guvernului român intraseră în faza finală și ministrul englez de la București era chestionat de către Ministrul român de finanțe despre o posibilă asistență financiară pentru România după ce va intra în campanie. Primul ministru român a spus deschis că momentul intrării României în război se apropie și pierzând legăturile cu Germania trebuia căutat un alt cumpărător al recoltei din 1916, în valoare aproximativ de 20 milioane lire.

O acțiune rapidă a României îi aducea pierderi economice importante, germanii ofereau 100 lei avans pentru fiecare tonă, iar din contractul cu ei mai trebuiau livrate 600.000 tone cereale. Brătianu și Barclay au cerut secretul asupra acestor discuții, iar Sir Ed. Grey avea să se consulte cu A. Briand. De fapt, problematica ridicată însemna noi condiții ale lui Brătianu și anume: pentru intervenția viitoare, România avea nevoie de 40 milioane lire pentru cumpărarea de muniții și ca guvernele aliante să-i preia surplusul de recoltă. În acest sens, guvernul britanic deschidea Bucureștiului un credit de 40 milioane lire sterline la Banca Angliei, dar cerea guvernelor francez și rus să împartă cu el sarcina cumpărării cu 420 milioane lei a recoltei. Se estima că era suficient ca fiecare guvern să trimită Băncii Naționale câte un milion de franci¹⁶⁷. În afara acestor chestiuni financiare, România mai avea de reglat pe ultima sută de metri, problema artileriei grele care trebuia să sosească cu titlu de urgență din Franța¹⁶⁸. Referitor la neliniștile Bucureștiului relative la transportul munițiilor, generalul Alexeieff arăta că: „partea rusă se angaja să transporte de la Arhkaŋgelsk 300 tone pe zi și acest transport va fi făcut conștiincios”. Partea franceză adăuga, pentru a liniști Bucureștiul, că nave din flota sa comercială vor executa transportul spre Arhkaŋgelsk, România neavând în rută decât două nave lente și insuficiente „Jiu” și „Bistrița”¹⁶⁹. Briand furniza toate datele Legației franceze de la București pentru a asigura guvernul român referitor la comanda de transportul materialelor destinate României până la porturile ruse în limita a 300 tone pe zi. Sazonov observase că guvernul de la București își dorea aceste asigurări¹⁷⁰. Partea franceză s-a implicat prin viceconsulul său de la Vladivostok de facilitarea transportului munițiilor românești din SUA pe traseul transsiberian până în România¹⁷¹.

Generalul francez J. Joffre cerea printr-un memoriu adresat lui A. Briand, rezolvarea cerințelor românești pentru a determina intrarea sa cât mai grabnică

în război. Un eventual atac bulgar, de care se temea România, generalul Joffre îl vedea stăvilit printr-o ofensivă declanșată de trupele franceze de la Salonic. Anglia dorea și ea intrarea neîntârziată și cu orice preț a României în război, pronunțându-se pentru satisfacerea tuturor cerințelor ridicate de români. Condiția pusă de Brătianu, de a nu se încheia pace înaintea ocupării tuturor teritoriilor care au fost promise românilor, era posibilă prin însuși textul de convenție de la Londra, deoarece pacea nu putea fi încheiată până ce inamicul era învins și, în acest sens, nimeni nu-i va mai obstrucționa pe români de la ocuparea zonei care trebuia să le revină conform înțelegerilor¹⁷².

Bunăvoința marilor puteri devenise oarecum suspectă, guvernului român pentru care declarațiile nu erau suficiente, Brătianu fiind el însuși un maestru al promisiunilor. Premierul român dorea semnarea unei convenții politice care să susțină dorințele sale și în care să fie consemnate clar concesiile puterilor Antantei față de România. Reprezentantul României la Paris negocia cu reprezentanții Franței și Angliei o Convenție conform căreia România trebuia să participe cu maxim 150.000 soldați la atacul contra Bulgariei, împreună cu trupele de la Salonic. Premierul român a respins violent această variantă, el nu concepea ca măcar România să declare război Bulgariei, ipoteza de a ataca Bulgaria era total neagreată. Această atitudine a lui Brătianu a nemulțumit o serie de oameni politici ruși, dar și francezi precum Sazonov, Alexeieff, M. Paléologue care erau și susținători principali ai acestei ipoteze¹⁷³.

Generalul J. Joffre a reușit să-l convingă pe omologul său rus, generalul Alexeieff că un atac românesc asupra Bulgariei nu ar fi avut aceeași susținere populară precum un atac împotriva Austro-Ungariei. Aceeași părere o aveau și A. Briand sau Ed. Grey, care erau de acord ca trupele române să lupte doar contra Austro-Ungariei. Generalul Alexeieff insista ca premierul român să fixeze data intrării în război a României¹⁷⁴.

Brătianu, deși era considerat lent de către aliații occidentali, luase deja măsurile pentru intrarea României în război. Printr-o telegramă adresată generalului Iliescu, la 19 iulie prin care ordona: „Rog organizează-te ca să știi unde ești căci măsurile pot fi grabnice...”¹⁷⁵. Și partea franceză făcea ultimele preparative privind intrarea României în război la 18 iulie 1916, fiind anunțată prin intermediul Legației de la București, componenta Misiunii Militare ce urma să sosească în România¹⁷⁶. Preparativele militare ale României și creșterea în intensitatea traficului feroviar cu Rusia păreau să trădeze intențiile guvernului român, însă premierul organizase totul într-o tăcere minuțioasă. Cercurile militare vorbeau despre rapida intrare în război, dar nimeni nu putea spune când¹⁷⁷. Premierul a preferat în aceste momente de mare presiune să poarte singur povara deciziei finale.

În cursul zilei de 25 iulie Brătianu a avut o întrevedere cu Pokllewsky, ocazie cu care a cerut anexarea la proiectul rus de convenție din 17 iulie a două articole la începutul și sfârșitul proiectului și anume: articolul I- Franța, Anglia, Italia și Rusia garantează integritatea teritorială a României și articolul

VIII, prin care România cere să se bucure de aceleași drepturi ca puterile aliate în ceea ce privește desfășurarea tratatelor. Propunerile lui Brătianu au fost adunate într-un memoriu din 27 iulie prin care se observa străduința guvernului român pentru împlinirea idealului național și obținerea unui tratament egal cu marile puteri la viitoarele tratative de pace pentru a putea apăra ce obțin prin aspre negocieri și ceea ce avea să obțină prin luptă¹⁷⁸. Brătianu a rămas ferm pe poziția sa și a insistat foarte mult ca România să declare război Austro-Ungariei pentru a da un sens național războiului. Motivul național nu era singur, se încerca amânarea confruntării cu Bulgaria prin nedeclararea războiului. Brătianu era conștient că o declarație de război făcută direct Germaniei ar fi fost un act imoral, iar lipsa acestei declarații de război putea să amâne cel puțin trimiterea unui ajutor consistent contra unui atac român. Brătianu știa că țara sa se afla într-o situație istorică, trenurile cu material militar soseau prin Rusia, iar germanii făceau presiuni la rege pentru a-l aduce la putere pe Marghiloman¹⁷⁹. Situația se precipita, iar ziarele italiene publicau amănunte despre negocierile României cu Tripla Alianță, care puneau România într-o situație incomodă¹⁸⁰.

În situația creată, Rusia se arăta dispusă să accepte ca România să declare război doar Austro-Ungariei și să își amâne declararea războiului la Sofia. După informații adunate de colonelul Despres, noul atașat militar la București, se estima că Guvernul bulgar va considera că o declarație de război a României contra Austro-Ungariei nu-l obliga¹⁸¹. În dimineața de 3 august 1916, Brătianu declara lui St. Aulaire: „domnul Briand este cel care a înțeles cel mai bine rolul României în războiul actual”. Mesajul dinspre Franța pentru Brătianu era clar: „creditul nostru la Petrograd pentru problemele României este aproape epuizat, ajutați-ne și vă ajutați”. Brătianu declara ferm că era pregătit să înceapă ostilitățile la 15 august. El a enumerat o serie de măsuri pe care le mai avea de luat, dar care după informații ale serviciilor secrete franceze erau deja luate. Noul ministru francez de la București concluziona, pentru a antrena România este esențial să-i adormiți cele două temeri față de Bulgaria și față de Rusia¹⁸². În afară de această problemă, mai erau de depășit alte două probleme spinoase: regimul sârbilor din Banat și tratamentul egal la negocierile de pace cu celelalte Puteri. Referitor la regimul sârbilor din Banat, Brătianu credea că Rusia s-a înțeles cu Serbia și că, astfel, a intervenit nepoftită în afacerile interne ale României. Această intervenție, partea română nu o considera justificată, sârbii neformând un grup compact. Situația se complica prin faptul că Brătianu nu accepta nici o obligație contractuală față de sârbii din Banat. Neîncrederea lui față de Rusia era și mai mare după retragerea lui Sazonov.

În ceea ce privea egalitatea de tratament la viitoarele negocieri de pace pentru România, Brătianu nu admitea nici o restricție. În această problemă, Sir Barclay declara că România va ocupa o poziție proporțională cu aportul său la victoria finală. Pokllewsky arăta că, personal el adera la această cauză, cu condiția ca guvernul român să servească cauza comună și după ocuparea teritoriilor revendicate. De acord cu colegii englez și italian, St. Aulaire estima ca

fiind lipsită de interes antrenarea armatei române chiar și spre Viena. Brătianu mai avea un motiv de neliniște legat de armata de la Salonic, despre care el credea că nu este în stare să-i bată pe bulgari. El estima că armata bulgară dispunea de 600.000 de combatanți¹⁸³.

Dacă aceste obstacole erau surmontate și Rusia înceta să mai revină asupra chestiunilor deja tratate, România nu mai avea motive pentru a nu intra în acțiune. Pentru aceasta trebuia ca Rusia să-și modereze atitudinea pentru a nu-i furniza lui Brătianu motive noi de amânare¹⁸⁴. Privitor la dorința exprimată de Brătianu ca țara sa să atace doar Austro-Ungaria, generalul Alexeieff se declara de acord, considerând că problema lărgirii conflictului spre Bulgaria și Turcia se va rezolva de la sine¹⁸⁵. Tot la începutul lui august 1916, președintele Franței întreprindea un demers pe lângă țarul Rusiei, prin care cerea urgentarea tratativelor cu guvernul român pentru intrarea României, fără întârziere, orice amânare fiind în avantajul Puterilor Centrale. Raymond Poincaré declara țarului „eu cred că trebuie să semnalez Majestății voastre, interesul mare al Franței pentru încheierea cât mai repede posibil al unui acord cu România. Concursul român în acest moment ar fi foarte important, deoarece mai târziu, inamicul odată avertizat își va lua dispozițiile necesare. Armata austriacă este punctul slab al Coaliției adverse, iar scoaterea ei din luptă ar avea efecte directe asupra armatei germane. Intervenția imediată a României va obliga Germania la sarcini suplimentare, care i-ar putea depăși posibilitățile imediate...prelungirea operațiunilor ar lăsa timp inamicilor noștri să ocupe căile de acces spre Transilvania cu formațiuni defensive suficiente pentru a opri armata română. Generalul J. Joffre și Statul Major francez estimează că noi suntem în prezența unei ocazii fugitive care nu trebuie să ne scape. Intervenția română imediată ar permite ruperea echilibrului în profitul nostru. În câteva săptămâni, când zăpada va cădea în Carpați, momentul prielnic va fi trecut. Succesul este o chestiune de zile. Eu sunt convins că Majestatea voastră și generalul Alexeieff, apreciind situația militară ca și noi, veți considera dezirabilă încheierea cât mai rapidă a unei convenții cu România”¹⁸⁶. Punctul de vedere francez era excelent prezentat și la cel mai înalt nivel, însă noul ministru de externe al Rusiei, Boris V. Stürmer era adeptul folosirii față de România a unei politici de forță. Stürmer ca și generalul Alexeieff și alți politicieni ruși credeau că francezii acordă o prea mare importanță României¹⁸⁷. Această atitudine era una generală la nivelul diplomației rusești și în cercurile politice și provenea de la convingerea că la momentul respectiv România era interesată de intrarea în război, căci altfel, ea ar fi acționat prea târziu și ar fi ratat posibilitatea realizării idealurilor sale naționale. Pornind de la această premisă, Petrogradul soma guvernul de la București să se decidă, dar nu-i oferea garanțiile cerute.

La 25 iulie A. Briand ceruse personal lui Neratov (subsecretar de stat la Ministerul de Externe rus) să se răspundă afirmativ la cererile românești pentru a se putea semna convenția politică și militară. În încheierea notei sale, Briand îl anunța pe Neratov despre responsabilitatea și consecințele unui eșec

în tratativele cu România, cum ar fi repunerea în discuție a hotărârilor luate de comun acord în 1915¹⁸⁸.

Atitudinea fermă a guvernului francez l-a determinat pe ambasadorul rus la Paris, Iswolsky să adreseze Ministerului Afacerilor Străine francez o scrisoare prin care arăta că era regretabil gestul de a nu aproba nota rusă din 17 iulie, cum au procedat guvernele de la Londra și Roma. Această notă cuprindea versiunea rusă asupra unei convenții politice și militare cu România pe care guvernul român o dorea modificată în câteva puncte. Dificultățile tratativilor nu veneau numai dinspre Rusia, nici Anglia nu avea tragere de inimă față de ofensiva de la Salonic, fiind nevoie de noi demersuri franceze la Londra.

Ca răspuns la demersul președintelui francez, țarul Rusiei arăta că era de acord cu intrarea României în război și arăta că a ordonat ministrului rus de externe să autorizeze ministrul de la București să semneze convenția cu guvernul român¹⁸⁹. Cu toate protestele ministrului rus de externe, condițiile puse de guvernul român au trebuit să fie luate în considerare pentru încheierea convenției politice și militare. Chiar în contra voinței țarului, Boris V. Stürmer încerca o diversiune pe 31 iulie prin reprezentantul Rusiei de la București, declarând premierului român că proiectul său nu putea fi acceptat și că guvernul rus își menținea sprijinul pentru proiectul din 17 iulie, iar dacă România nu va intra în război la 14 august, Rusia urma să anuleze toate promisiunile sale. Față de aceste presiuni, A. Briand insista pe lângă Iswolsky să convingă guvernul imperial să renunțe la această politică pur negativă față de România. La 31 iulie premierul francez făcea iarăși apel la adoptarea unei poziții rezonabile care cerea ca pentru unul sau două inconveniente minore să nu se compromită o chestiune atât de importantă precum intrarea României în război. La 1 august guvernul imperial accepta o primă cedare ca România să declare război numai Austro-Ungariei, dar să rupă legăturile diplomatice și de orice altă natură cu aliații acesteia¹⁹⁰.

Situația la începutul lui august era deosebit de tensionată pentru guvernul de la București ale cărui raporturi cu Puterile Centrale deveneau tot mai încordate, iar relațiile cu Antanta se mențineau divergente datorită Rusiei. Pentru depășirea acestei situații, Brătianu făcea din nou apel la Franța, prin ministrul acesteia de la București, Saint Aulaire. Situația era tensionată la Paris, opinia publică franceză aștepta de la România fapte și nu doar cereri¹⁹¹. Situația militară a armatei franceze a făcut ca guvernul francez să facă la începutul lui august noi demersuri la Petrograd. La 5 august președintele francez Raymond Poincaré se adresa țarului Nicolae al II-lea, repetând mesajul și rugându-l să facă tot posibilul pentru finalizarea negocierilor cu România¹⁹². În aceeași zi generalul Alexeieff a comunicat textul Convenției militare modificată de Brătianu șefilor misiunilor militare engleză și franceză din Rusia, el a făcut observații și a cerut sfaturi. Această Convenție devenea una de ansamblu și urma să fie semnată prin reprezentanții celor patru puteri ale Antantei din capitala României. Potrivit acestui text, România se angaja să atace Austro-Ungaria la 10 zile după

declanșarea ofensivei de la Salonic. Operațiunile militare ale armatei române urmau să înceapă în aceeași zi ce declanșarea războiului. Generalul Alexeieff estima că ofensiva de la Salonic nu putea porni decât cu o săptămână înaintea ofensivei românești și considera necesar fixarea unor date sigure pentru a fi evitate tergiversările Bucureștiului. Relativ la tratamentul egal pentru România, la negocierile de pace generalului Alexeieff i se părea această pretenție penibilă datorită încetărilor și tergiversărilor succesive ale României. Asupra acestui punct general cerea un acord între Franța și Anglia pentru a evita orice nouă discuție cu Brătianu. El declara că a așteptat un răspuns înainte de a-i trimite instrucțiunile lui Tartarinoff și recomanda o acțiune concentrată¹⁹³. În ceea ce privește reducerea perioadei care trebuia să existe între ofensiva de la Salonic și ofensiva română asupra Austro-Ungariei de la 10 zile la 7 zile, premierul român declara că „el nu vrea să-și ia angajamente pe care nu le poate ține”. El estima timpul de zece zile ca necesar pentru realizarea unei mobilizări complete, timp în care ar fi fost protejat de Bulgaria. Brătianu își menținea dubiile despre capacitatea de ofensivă a acestei armate, iar intrarea acesteia cu 10 zile mai repede în acțiune i-ar proba capacitățile. Noi dificultăți păreau să apară dinspre Rusia în ceea ce privea Banatul. La 6 august premierul român suspenda mișcările de trupe declanșate pentru intrarea în război la 14 august și-l anunța pe ministrul francez despre punctele la care nu s-a putut ajunge la un acord cu rușii și anume „ca Antanta să nu încheie pace decât după alipirea la România a teritoriilor promise și garantarea unui tratament egal cu al puterilor aliate la Conferința de pace”¹⁹⁴.

Noi presiuni franceze făcute la Petrograd și fermitatea premierului român au făcut ca în proiectul înaintat la 8 august de diplomația rusă să conțină propunerile guvernului român. Generalul Comandant Șef al armatelor franceze, J. Joffre transmitea la 8 august atașatului militar la București că armata din Orient dispunea de 400.000 oameni și munițiile necesare. Se mai arăta că toate unitățile acesteia fuseseră orientate spre frontiera bulgară, iar această ofensivă avea singurul scop să ajute România și „este subordonată acțiunii României. Englezii au considerat inoportun să-i atace pe bulgari, atât timp cât România nu avea semnat un angajament ferm cu Antanta și, totuși, armata din Orient va lua inițiativa pentru a înlătura ezitățile României”. De acord cu partea rusă, arăta generalul J. Joffre, s-a convenit ca armata din Orient să atace la 72 de ore de la semnarea acordului cu România, iar aceasta va trebui să atace Austro-Ungaria cel mai târziu în 13 zile de la semnare. Cele două date trebuind să fie înscrise în Convenție, iar negocierile vor urma a fi purtate prin colonelul Tartarinoff¹⁹⁵. La 8 august, ministrul Rusiei la București era însărcinat să transmită guvernului român proiectul unui angajament între Marea Britanie, Franța și Italia, pe de o parte și România, de cealaltă parte.

Articolul I. Marea Britanie, Franța, Italia și Rusia vor garanta integritatea teritorială a României în toată întinderea frontierelor sale actuale;

Art. II: România se angajează să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile semnalate de Convenția Militară, România se angajează să rupă atât raporturile diplomatice cât și relațiile economice cu toți inamicii antantei.

Art. III: Marea Britanie, Franța, Italia și Rusia vor recunoaște României dreptul de a anexa teritoriile ale monarhiei austro-ungare stipulate la articolul IV.

Art. IV: Limitele teritoriilor menționate în articolul precedent sunt cele care urmează: delimitarea începe de la Prut de la actuala frontieră între Rusia și România aproape de Noua Suliță și va reîntâlni Prutul la confluența cu Ceremușul, apoi va urma frontiera Galiției și a Ungariei până la Stog, cota 1655, apoi va împrumuta linia de separare a apelor de la Tisa și Vișeu și va atinge Tisa aproape de îmbrățișarea acesteia cu Vișeu; frontiera va fi definitiv stabilită de o comisie mixtă ruso-română care va ține cont și de interesele economice ale populației locale, frontiera va merge spre confluența Tisei cu Someșul, apoi pe direcția SV ocolind orașul Debrecen. Din acest punct, ea va urma aceeași direcție trecând pe la 3 km. vest de confluența Crișurilor și urmând apoi direcția sud, urmând Tisa până la confluența cu Dunărea urmând frontiera până în România. Ea se va obliga să nu ridice fortificații în fața Belgradului și să nu țină în această zonă decât forțe necesare serviciului de poliție.

Art. V. Marea Britanie, Franța, Italia și Rusia, de o parte și România, pe de altă parte se angajează să nu încheie pace separată cu Austro-Ungaria sau cu o altă putere inamică căreia România îi va declara război, fără ca teritoriile vizate prin articolul IV să fie ocupate de aliați sau ca România să le anexeze, în ceea ce privește alte articole vizate, Puterile vor garanta anexarea la România, atât timp cât rezultatele generale ale războiului o permit.

Art. VI. România se va bucura de aceleași drepturi cu aliații la Conferința de Pace.

Art. VII. Puterile contractante se angajează să păstreze secret acest angajament până la încheierea păcii generale¹⁹⁶.

Față de acest proiect, Brătianu mai avea o singură nemulțumire relativă la clauzele restrictive față de garanțiile referitoare la teritoriile promise. Premierul român a amenințat cu demisia sa, dacă nu se va trece la modificarea acelor clauze. La 10 august într-o întrevvedere cu ministrul francez Saint Aulaire, Brătianu declara că România nu poate intra în război decât dacă erau acceptate cerințele sale¹⁹⁷. Noile pretenții ale lui Brătianu îl făceau pe Saint Aulaire să creadă că el nu era persoana dorită de premierul român pentru semnarea acordului „așa cum am mai spus, voi lăsa locul predecesorului meu să semneze angajamentele cu România, dacă această semnătură este iminentă... Acest fapt nu se datorează dorinței lui Blondel, dar eu trebuie să mă înclin în fața dorinței președintelui de Consiliu și să-l asigur. În acest scop, premierul l-a îndreptat pe rege spre Sinaia și mi-a amânat prezentarea scrisorilor de acreditare. Brătianu vrea să scape de reputația mea de om intransigent. Amânarea intrării mele în funcție mi-a fost reprezentată ca o circumstanță favorabilă încheierii convenției”. Mai mult Legația britanică a emis părerea „dacă noi semnăm cu Saint Aulaire în

ajunul sosirii sale păreau idioti...”¹⁹⁸. Iată până unde a putut să-i ducă cu gândul pe unii diplomați, nu fără valoare, neclintirea lui Brătianu din anumite situații.

Pentru detensionarea situației a fost nevoie de încă o inițiativă diplomatică franceză ca în cele din urmă la 12 august 1916 Rusia să fie de acord cu cerințele lui Brătianu. O dată depășite aceste asperități erau condiții favorabile pentru semnarea convențiilor politice și militare.

Convenția politică și cea militară au fost semnate la 17 august de către premierul român I.I.C. Brătianu și miniștrii Franței, Angliei, Italiei și Rusiei de la București. La semnarea acestui document un merit deosebit revenea diplomației franceze care a acționat ferm pentru acceptarea cerințelor românești. Intervențiile repetate ale diplomației franceze la Petrograd au avut la bază propriile interese, însă au asigurat României un sprijin esențial în tratativele cu Rusia. Diplomația rusă a resimțit greu acceptarea cererilor românești și a cerut prin ministrul de externe Stürmer, acordul puterilor aliate, ca unele clauze ale Convenției să poată fi modificate la negocierile finale. Față de această cerere a Petrogradului, atât Londra cât și Parisul și-au dat acordul¹⁹⁹. Franța și Marea Britanie nu se gândeau că prin acest acord se vor pune în discuție principiile de bază ale Convenției, ele erau de acord cu principiul general că oricum la final tratativele de pace vor așeza o nouă ordine în Europa și, astfel, pentru că la momentul 1916 să nu deranjeze o Rusie care purta singură povara războiului din răsărit, au acceptat cererile lui Stürmer.

Nu era nici prima și nu avea să fie nici ultima dată când Rusia semna un act diplomatic cu gândul că oricum condițiile de la final nu vor mai aceleași și nu va mai fi nevoită să-l respecte. Observând această conduită se explică prudența exagerată a premierului român care dorea un text foarte precis și garantarea celor hotărâte de către Franța și Anglia. Brătianu nu a luat însă în considerare un lucru, uzura extremă a Franței în cei doi ani de război care o făceau vulnerabilă prin teama de a nu pierde în vreun fel alianța Rusiei. La momentul respectiv, nici Brătianu și nici un alt politician român nu bănuiau intențiile ruse și conciliatorismul puterilor occidentale²⁰⁰.

La 18 august A. Briand și Ed. Grey semnavă protocolul privind Convenția cu România.

„1. Guvernul englez și francez erau de acord cu condițiile în care România urma să fie invitată să ia parte la război și să coopereze cu aliații.

2. Regulile Comandamentului armatelor din Orient rămâneau fixate între generalii Joffre și Robertson. Trupele aliate de la Salonic urmau să aibă ca principal obiectiv, facilitarea trupelor române, prin reținerea celor bulgare.

3. Cele două vedeau nimerit ca românii și rușii odată ce au semnat convenția militară să înceapă o campanie militară contra Bulgariei, având ca obiectiv deschiderea liniei de aprovizionare prin Salonic”²⁰¹.

Conform convenției militare România se angaja să atace doar Austro-Ungaria mobilizând toate forțele sale militare. Partea Română nu a acceptat nici o altă variantă, oricâte argumente tehnice i s-au adus. Rusia se angaja

să desfășoare operațiuni ofensive pe frontul austriac, iar flota rusă urma să protejeze portul Constanța și să patruleze pe Dunăre. La articolul III, Rusia se angaja să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie care să coopereze cu armata română contra armatei bulgare. Aliații occidentali s-au angajat să procedeze în mai puțin de opt zile la o ofensivă a armatelor de la Salonic, în scopul de a facilita intrarea României în război contra tuturor forțelor sale militare. Această ofensivă trebuia să înceapă la 20 august. Articolul IV cuprindea angajamentul Franței, Marii Britanii, Italiei și Rusiei de a-i furniza României muniții și material militar transportat prin Rusia în limita a 300 tone minim pe zi. Articolele V și VI se refereau tot la sprijinul militar oferit României direct sau indirect prin misiuni militare și construirea de fabrici de armament în România. Statele Majore aliatae urmau să se pună de acord cu statul major român privind amănuntele colaborării militare și să fie făcute preparativele pentru începerea ostilităților. Convenția reglementa și chestiunea armistițiului care urma să fie decisă de comun acord cu armatele aliatae la nivel de comandamente. Convenția urma să rămână în vigoare până la pacea generală²⁰².

Prin Convenția politică, Puterile se angajau să garanteze integritatea teritorială a României și viitoarele frontiere ale acesteia. Redactarea anumitor articole de la Convenție a fost făcută chiar de Brătianu, unele fiind considerate de partea franceză neprecise. Ministrul Italiei la București, baronul Fasciotti s-a arătat chiar puțin afectat de faptul că România a obținut chiar condiții mai favorabile decât Italia. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunoșteau României dreptul de a anexa teritoriile austro-ungare stipulate și delimitate în articolul IV. România urma, conform acestei Convenții, să aibă aceleași drepturi ca și aliații săi. Mai erau prevăzute și despăgubiri pentru sârbii care voiau să părăsească Banatul. Părțile semnatare se angajau să nu încheie pace separată, pacea urma să fie semnată numai împreună cu România, care urma să aibă aceleași drepturi cu aliații săi²⁰³.

Textul Convenției militare stipula atacarea Austro-Ungariei cel târziu la 15/28 august. Rusia se angaja să demareze o ofensivă generală pe întreg frontul de răsărit și de asemenea flota rusă se angaja să asigure siguranța portului Constanța. Erau menționate condițiile colaborării militare, fiind exclusă subordonarea armatei române, unitățile militare românești urmând să acționeze pe aliniamente distincte. Hotărârea oficială a României de intrare în război a fost luată în Consiliul de Coroană din 14 august 1916²⁰⁴.

După semnarea tratatului de alianță premierul român declara reprezentantului rus că această convenție însemna deschiderea unei noi etape în relațiile româno-ruse²⁰⁵. La capătul unor lungi tratative I.I.C. Brătianu avea satisfacția lucrului împlinit, văzând recunoașterea oficială a dreptului românilor de a alcătui un stat împreună cu frații lor din Austro-Ungaria, însă nu bănuia sub nici o formă că chiar Franța își dăduse acordul formal pentru anumite modificări la tratativele de pace.

M. Paléologue subaprecia în continuare alianța României ca și înainte de semnarea documentului „aderarea României la Alianța noastră nu constituie nici pe departe un eveniment de mare importanță nu numai prin rezultatele pozitive ale acestui război ci și pentru dezvoltarea viitoare a politicii franceze în Europa Centrală”²⁰⁶.

Unele cercuri militare rusești care nu cunoșteau promisiunile smulse de Stürmer puterilor occidentale se manifestau în continuare zgomotos contra României. Generalul Juri Danilov considera că: „pe cât de dorită a fost intrarea României în război de puterile occidentale, pe atât de nefolositoare se va dovedi ea pentru Rusia”. După părerea acestui general, armata română era insuficient pregătită lipsită de experiență iar intrarea sa în război ar însemna lungirea frontului cu 700 Km.. În concluzie, se considera că mai folositoare pentru Rusia ar fi fost o neutralitate binevoitoare a României. Juri Danilov se arăta neliniștit de faptul că armata română acționa complet independent și urma să atace Transilvania, ofensivă pentru reușita căreia România nu avea mijloacele necesare. Același general continua arătând că planurile românești de război nu corespundeau adevăratelor posibilități ale țării²⁰⁷.

La o analiză atentă unele afirmații ale lui Danilov nu erau total eronate, însă critica sa venea din amărăciunea de a nu vedea unitățile armatei române intercalate cu cele ruse. Atitudine anti românească a ministrului de război a Rusiei reieșea mai clar dintr-un articol publicat în „Pravda” în care se făceau deschis propuneri pentru revizuirea Convenției semnate în august 1916. Se considera că Anglia, Franța și Italia au prețuit „prea mult intervenția românească”. Generalul Polivanov aprecia că documentul semnat în august contribuia la crearea unui mare stat în zona sud-estului european care va continua cu revendicările naționale și în cazul Basarabiei și aprecia „prăbușirea planurilor de mare putere ale României corespundea intereselor Rusiei”²⁰⁸.

În finalul raportului Polivanov se arăta că evenimentele de pe frontul românesc aveau să determine schimbarea prevederilor convenției din august 1916, deoarece „Rusia a fost nevoită în locul unui sprijin modest pe care trebuia să-l acorde României în Dobrogea să încredințeze aproape peste tot apărarea teritoriului român cu trupe rusești. Ajutorul militar de proporții dat de Rusia face ca acordul semnat cu România pentru intrarea sa în război să trebuiască să fie revizuit”²⁰⁹.

Generalul Polivanov exprima deschis ceea ce gândeau majoritatea cercurilor diplomatice și militare rusești încercând să minimalizeze rolul României. La Paris însă reacția a fost total inversă premierul adresa felicitări omologului român pentru că a reușit realizarea Convenției cu Antanta. Și opinia publică franceză manifesta un entuziasm major față de gestul României. Angajarea României în război aducea cu sine speranța scurtării războiului și acest fapt nu avea cum să nu bucure populația. Intrarea României de partea Antantei aducea un val de optimism asupra Franței atât de greu încercată și aducea convingerea morală în posibilitatea înfrângerii inamicului. Importanța

morală și psihologică a acțiunii României era pentru Franța mai mare decât contribuția efectivă contra Puterilor Centrale²¹⁰. Aceeași realitate era exprimată foarte clar de generalul Pétain „N-am uitat și nu vom uita vreodată că România a intrat în război de partea noastră când războiul era departe de a fi câștigat, a doua zi după Verdun și spre sfârșitul bătăliei de pe Somme. Intervenția sa a determinat transportarea spre est a unor divizii germane de elită iar rezistența eroică din 1917 a întărit întreg frontul rusesc din sud-est care, altfel s-ar fi prăbușit lamentabil încă din iunie caz în care germanii ar fi putut deplasa foarte multe unități pe frontul francez²¹¹.

La 21 august 1916 Ministrul plenipotențiar al Franței la București făcea în raportul său un rezumat al realizărilor Legației pe ultimii ani în România. „La începutul războiului neutralitatea a fost maximum posibil”. După Marna și luarea Lembergului de către ruși, credința regelui Carol I în victoria fulgerătoare a germanilor s-a dărâmat. După moartea lui Carol I principalul motiv pentru expectativa României era lipsa acută de armament modern, până atunci procurat din Germania. Brătianu a făcut promisiuni ferme Antantei, dar nu a dezavuat public tratatul cu Austro-Ungaria. În 1915 când Italia intra în război adversarii premierului denunțau încă o ocazie pierdută. Intransigența și înfrângerile Rusiei aveau să fie scuze bune pentru ezitățile lui Brătianu. Dincolo de sugestiile și presiunile diverse, Brătianu s-a străduit să dea războiului un sens național, orientând acțiunea principală a României spre Transilvania și nu spre Bulgaria cum cerea logica militară, care arăta limpede că era absolută nevoie de eliberarea căii de comunicație prin Salonic. Brătianu a sperat până în ultimul moment cel puțin la o amânare a conflictului cu Bulgaria. Premierul român conștientiza fragilitatea militară a țării sale dinspre sud, Bucureștiul era la 60 de km. de granița bulgară de aceea era foarte atent la tot ce făcea generalul Sarrail și se estima că ofensiva spre Transilvania era imposibilă fără a ști că armata bulgară era paralizată printr-un act susținut al armatei de la Salonic. Atașatul militar francez, colonelul Despres considera și el prioritară obținerea rutei Salonic-București, printr-o acțiune în forță coroborată a armatei române și a armatelor aliate de la Salonic, fără această rută atașatul militar francez considera că ofensiva românească din Transilvania va fi anemică datorită insuficienței munițiilor datorată stării precare a căilor ferate rusești. Armata română avea un deficit aproape total în aeronautică, telegraf fără fir sau unități de luptă antiaeriană. „Armata română care după Plevna nu a mai luptat, (iar atunci presa engleză i-a exagerat meritele pentru a le minimaliza pe ale rușilor), este mai slab dotată decât armatele cu care trebuie să lupte”. Concluzia era o mai mare implicare a Franței și înființarea unei bănci la București prin care să se achite armamentul modern de care România avea nevoie urgent și trimiterea unei misiuni militare consistente²¹².

Problemele erau sesizate bine de Saint Aulaire și de atașatul său militar, însă România la acel moment al intrării sale în război era în posesia unor cantități suficiente de mari de material militar cumpărat din Franța și din SUA.

Însă rămânea problema deosebit de dificilă a capacităților reduse pe calea ferată rusă. Aceste limitări făceau să se mențină un decalaj imens în domeniul tehnic față de armata germană. La momentul august 1916 România era mult mai bine înarmată decât la începutul războiului. La 28 august 1916 colonelul Rudeanu, director superior la armament în cadrul Ministerului Român de Război și șef al Misiunii Militare de la Paris intervenea pe lângă Marele Cartier General francez pentru facilitarea transportului de armament românesc din SUA. spre Arkhagelsk cu ajutorul flotei rusești libere²¹³. Demersuri similare erau făcute și în Anglia, iar după această dată corespondența diplomatică era dominată de probleme militare legate în special de lipsurile armatei române și a unei industrii incapabile să suporte un efort de război considerabil. Problema avea să fie cel puțin parțial depășită printr-un efort deosebit al Franței, care a concesionat un important material de război României, însă intrarea în mâinile militarilor români s-a făcut lent în condițiile unor foarte lungi căi de transport prin Rusia. Problemele de transport aveau să se anunțe și mai dificile în condițiile în care portul Arkhangel'sk se închidea din cauza gheții după 15 octombrie. Deficiențele de organizare și de dotare ale armatei române aveau să se observe din primele săptămâni de luptă și încă odată trebuia subliniat efortul părții franceze de a completa lipsurile tehnice prin trimiterea unei misiuni militare la 10 septembrie pentru apărarea antiaeriană a Bucureștiului.²¹⁴ Intervenția României neprijinită de Rusia nu a adus rezultatele spectaculoase așteptate de cei foarte optimiști sau de cei care îi credeau epuizați pe germani. Această intervenție trebuie privită realist în condițiile în care situația strategică depășea posibilitățile armatei române. Totuși armata română și-a menținut potențialul și printr-o organizare cu ajutorul misiunii Berthelot avea să-și dovedească valoarea în fața austro-germanilor în anul următor²¹⁵.

Din punctul de vedere al Puterilor Centrale, fostul cancelar al imperiului german, von Bülow afirma: „intrarea României în război a agravat considerabil situația, arătând cât a pierdut Germania din cauza intransigenței maghiare, față de românii ardeleni²¹⁶. Aceleași concluzii le trăgea și generalul Erich von Ludendorff care observa că prin „intrarea sa în război România urmărea să aplice o lovitură mortală Austro-Ungariei. Nu puteam să-mi dau seama cât de greu ne lovea declarația de război a României”²¹⁷.

Primul ministru francez A. Briand într-un discurs în fața Camerei Franceze aprecia despre intervenția României că „a forțat Germania să mute 90 de divizii și a prevenit prăbușirea frontului oriental într-un moment în care Anglia nu ajunsese la maximul efortului său militar, iar SUA nu-și transportase trupele în Franța²¹⁸.

Desfășurarea evenimentelor avea să confirme aprecierile favorabile față de România. Chiar dacă contestată și semnată fără tragere de inimă de Rusia, Convenția semnată la 17 august de România cu Antanta, oferea și confirma drepturile statului român asupra teritoriilor locuite de români din Austro-Ungaria. Netezirea drumului spre realizarea acestei Convenții a fost în bună măsură

și rezultatul susținut al unui efort al diplomației franceze, care în acțiunea sa era motivată mai ales de interese proprii, dar care a contribuit direct și indirect la recunoașterea drepturilor istorice ale românilor.

Note:

1. G. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823-1933)*, București, 1940, p. 187.
2. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f. 1, Ministerul Afacerilor Străine a Republicii Franceze, dl. A. Briand către dl. Blondel, Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
3. Al. Marghiloman, *Note Politice*, ediție și introducere de Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993, vol. II, p. 16-18.
4. *Ibidem*, p. 22-27, 33.
5. V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea 1900-1916. Pagini de istorie diplomatică*, Editura Dacia Cluj-Napoca, 1972, p. 149.
6. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f. 32, Blondel către Ministrul Afacerilor Străine, București, 8 ianuarie 1916.
7. Apud, V. Vesa, *op. cit.*, p. 151, citat preluat din Arhivele Ministerului Afacerilor Străine, Franța.
8. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f. 37, București, 12 ianuarie 1916.
9. *Ibidem*, f. 40, București, 15 ianuarie.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*, f. 42, București, 15 ianuarie.
13. *Ibidem*, f. 45, București, 15 ianuarie.
14. *Ibidem*, f. 56, București, 19 ianuarie, căpitanul Pichon, Atașatul Militar al Legației Franceze în România către ministrul de război. Forțele estimate ca fiind contra României, diviziile germane 103 și 105 și o divizie austriacă neidentificată, două divizii bulgare și numărul poate crește cu trupe aduse din Muntenegru (5 divizii).
15. *Ibidem*, f. 56, București, 20 ianuarie.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*, f. 65, Blondel către Ministrul Afacerilor Străine Francez, A. Briand, București, 20 ianuarie.
18. *Ibidem*.
19. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f.70, scrisori din România, Blondel către AQ. Briand, Ministrul Afacerilor Străine, București, 20 ianuarie.
20. *Ibidem*, f. 84, Nota generalului Pelle, Paris, 29 ianuarie.
21. *Ibidem*, f. 93, Telegrama lui Barrère către A. Brian, Ministrul Afacerilor Externe, Roma, 4 februarie.
22. *Ibidem*, f. 94, Telegrama căpitanului Pichon, atașat militar în România către domnul Președinte de Consiliu, Paris și Ministrul Afacerilor Străine, București, 4 februarie.
23. *Ibidem*, f. 97, Dl. Allyze, Ministru al Republicii Franceze în Țările de Jos către Excelența Sa, Ministrul Afacerilor Străine la Paris, Le Haye, 8 februarie.
24. *Ibidem*, f. 98, Paris, 12 februarie 1916.
25. *Ibidem*, f. 100, Paris, 13 februarie 1916.
26. *Ibidem*, f. 102, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 16 februarie 1916.
27. *Ibidem*, f.103, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 19 februarie 1916.
28. *Ibidem*, f. 120, Extras din „Berliner Tageblatt”.
29. *Ibidem*, f. 136, Telegrama căpitanului Pichon către Ministrul francez de război, București, 8 martie 1916.
30. *Ibidem*, f. 141, Chestiunea Românească, extras din telegrama generalul Pau, Paris, 14 martie 1916.
31. *Ibidem*, f. 150, Căpitanul Pichon, Atașat Militar al Legației franceze la București către Ministrul de Război.
32. *Ibidem*, Dl. Allyzé, Ministru al Republicii Franceze în Țările de Jos către Excelența Sa, Ministrul Afacerilor Străine la Paris, Le Haye, 25 martie 1916.
33. *Ibidem*, f. 157, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, A. Briand, Petrograd, 26 martie 1916.
34. *Ibidem*, f. 159, Căpitanul Pichon către Ministrul Afacerilor Străine, dl. A. Briand, București, 29 martie 1916.

35. *Ibidem*, f. 162, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 4 martie 1916.
36. *Ibidem*, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 5 aprilie 1916.
37. *Ibidem*, f. 166, comandantul Pichon, atașat militar al Legației Franceze în România către dl. Președinte de Consiliu și Ministrul Afacerilor Străine. I. Prima perioadă 1914, la declararea războiului, România era clar contra noastră, din fericire, în 1913 i-am putut face pe români să lupte cu bulgarii, iar legăturile de peste 30 de ani s-au slăbit. Regele Carol I ne era net ostil, iar influența sa nu putea fi ținută la respect decât printr-o opinie publică activă, aproape revoluționară. Ministrul Rusiei care nu credea în opinia publică de teamă ca România să nu meargă contra noastră, fără să-și consulte colegii a semnat celebrul tratat prin care în schimbul unei simple neutralități acorda românilor mai mult decât aceștia să se obțină două luni în avans printr-un război victorios. Aceasta a fost prima gafă.
- II. A doua etapă-1915. În această perioadă românii prind curaj și comandă masiv armament și muniții. Rușii nu au fost de acord să-i ofere lui Brătianu, Cernăuțiu, acesta a alimentat neîncrederea în Rusia, neîncrederea în noi.
- III. Perioada 1916 este una de incertitudine și expectativă pentru România. Această atitudine va fi schimbată printr-o victorie decisivă de a noastră. Guvernul român a pus condiții normale, asigurarea munițiilor și acțiunile contra bulgarilor. Germanii au profitat și profită de situația incertă a României, căutând să scoată cât mai multe cereale din țară.
38. *Ibidem*.
39. *Ibidem*, f. 184, Roma, 6 aprilie 1916.
40. *Ibidem*, f. 185, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 6 aprilie 1916.
41. *Ibidem*, f. 189, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 7 aprilie 1916.
42. *Ibidem*, f. 191, P. de Margerie către Blondel, Paris, 12 aprilie 1916.
43. *Ibidem*, f. 201, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 15 aprilie 1916.
44. *Ibidem*, f. 206.
45. *Ibidem*.
46. *Ibidem*, f. 209, Generalul Comandant șef al Armatei Franceze, gen. Joffre către Președintele Consiliului de Miniștri al Franței, 29 ianuarie 1916.
47. *Ibidem*, f. 211, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 16 aprilie 1916.
48. *Ibidem*, f. 212, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 16 aprilie 1916.
49. *Ibidem*, f. 214, Telegrama lui Blondel către Excelența Sa dl. A. Briand, Ministrul al Afacerilor Externe al Franței, București, 17 aprilie 1916.
50. *Ibidem*, f. 220, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 19 aprilie 1916.
51. *Ibidem*, f. 224, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 22 aprilie 1916.
52. *Ibidem*, f. 225, Telegrama lui Pichon, atașat militar la București către Ministrul francez de război.
53. *Ibidem*, f. 229, Paléologue către Ministrul Francez al Afacerilor Străine, dl. A. Briand, Petrograd, 23 aprilie 1916.
54. *Ibidem*, f. 240, Telegrama lui Perrier către ministrul francez al Afacerilor Străine, Annemasse, 22 aprilie 1916.
55. *Ibidem*, f. 242, Marele Cartier General rus, Atașatul Militar rus către Generalul Comandant Șef al armatei franceze, 27 aprilie 1916.
56. *Idem*, Rola 140, f. 92, Paris 27 aprilie, Gen. J. Joffre, Comandant șef al armatei franceze către A. Briand, Președinte al Consiliului de Miniștri A republicii Franceze și Ministru al Afacerilor Străine.
57. *Ibidem*, f. 93, Marele Cartier General Rus, 30 aprilie.
58. *Ibidem*, f. 94, Paris 4 mai 1916, Telegrama Generalului Comandant Șef către Șeful Misiunii Militare franceze la Petrograd.

59. *Documents Diplomatiques Secrets Russes 1914-1917*, Payot, Paris 1928, p.191-192. Telegrama de la 1-14 mai. *M.O.E.I.*, tom VII, partea a II-a, doc. 757, p. 448.
60. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f. 97, București 4 mai, Telegrama lui Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
61. *Ibidem*, f. 97, București, 4 mai, Telegrama lui Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
62. *Ibidem*, rola 88, f. 16, Paris, 5 mai.
63. *Ibidem*, Paris, 6 mai 1916, Generalul Joffre către atașatul militar francez la București căpitanul Pichon.
64. *DDSR*, p. 203, Telegrama lui Sazonov către Pokllewsky din 6 mai.
65. M. Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, tome III, p. 163.
66. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f. 92, Paris, 6 mai, Generalul Joffre către A. Briand.
67. *Idem*, rola 88, f. 21, București, 10 mai 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine al Franței.
68. *Ibidem*, Paris, 10 mai.
69. *Ibidem*.
70. *Ibidem*, f. 26, Paris, 11 mai 1916, Ministrul Afacerilor Străine al Franței către Marele Cartier General al Armatei Franceze.
71. *Ibidem*, f. 33, Rabat, 14 mai 1916, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
72. *Ibidem*, f. 34, București, 16 mai 1916. Comandantul Pichon atașat militar al Franței la București, către Ministrul francez de Război.
73. *Ibidem*, f.42, București, 16 mai, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
74. *Ibidem*, f. 45, București, 19 mai 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
75. *Ibidem*, f.47, Petrograd, 19 mai 1916, Paléologue către a. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
76. *Ibidem*, f. 49, București, 19 mai, Pichon către Ministrul de război al Franței.
77. *Ibidem*, f. 50, București, 19 mai 1916, Extras dintr-o scrisoare a lui Michael Schwafelberg expediată spre Veneția.
78. *Ibidem*, f. 52, Petrograd, 21 mai 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
79. *Ibidem*, f. 59, Petrograd, 26 mai 1916, Paléologue către A. Briand.
80. *Ibidem*.
81. *Ibidem*, f.66. Petrograd, 2 iunie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
82. *Ibidem*, f. 69, București, 3 iunie 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
83. *Ibidem*, f.70, Petrograd, 3 iunie 1916, Paléologue către A. Briand.
84. *Ibidem*, f.72, Petrograd, 4 iunie, Telegrama lui Paléologue către a. Briand, ministrul Afacerilor Străine a Franței.
85. *Ibidem*, f. 73, București, 5 iunie 1916, Telegrama lui Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
86. *Ibidem*.
87. *Ibidem*, f. 191, București, 6 iunie 1916, Telegrama lui Blondel către A. Briand Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
88. *Ibidem*, f.201, București, 10 iunie 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
89. *Ibidem*, f.203, București, 10 iunie 1916, comandantul Pichon către Ministrul Francez de Război.
90. *Ibidem*, f. 205, București, 11 iunie 1916, Blondel către A. Briand Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
91. *Ibidem*, f. 203, București, 13 iunie 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
92. *Ibidem*, f.208, Londra, 12 iunie, P. Cambon către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
93. *Ibidem*, f.210, Petrograd, 13 iunie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
94. *Ibidem*, f.211, București, 13 iunie 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
95. *Ibidem*, f.212, București, 13 iunie 1916, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.

96. Apud, V. Vesa, Arh. MAE. Fr., Fond Guerre ds. Roumanie NS98, fila 214, Întrevederea între Paléologue și Diamandy din 21 iunie 1916.
97. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, rola 88, f.98, Paris 16 iunie 1916.
98. DDSR., p. 204 Telegrama lui Pokllewsky către Sazonov din București, 12 iunie 1916.
99. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f.239, Petrograd, 18 iunie 1916, Paléologue către A.Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
100. *Ibidem*.
101. *Ibidem*, f. 245, Petrograd, 20 iunie, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
102. M. Paléologue, *op. cit.*, p. 308.
103. *Ibidem*, p.311.
104. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f.101, Petrograd 24 iunie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
105. *Ibidem*, f. 103, Paris, 24 iunie 1916, A. Briand către C. Blondel, Ministrul francez la București.
106. V. Vesa, *Le Front de Salonique et l'entrée de la Roumanie dans la première guerre mondiale*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, nr.2/ 1973, p. 268.
107. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, Petrograd 25 iunie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul afacerilor Străine a Franței.
108. *Ibidem*, f. 105, Petrograd, 25 iunie, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
109. *Ibidem*, f. 106, Londra, 26 iunie, 1916, P. Cambon către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
110. *Ibidem*, f. 107, Petrograd, 26 iunie, M. Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
111. *Ibidem*, f. 108, București, 26 iunie, Comandantul Pichon, atașat militar francez la București către Ministrul francez de Război.
112. *Ibidem*, f. 109, București, 26 iunie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
113. *Ibidem*, f.111, București, 28 iunie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
114. *Ibidem*, f.117, București, 29 iunie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
115. *Ibidem*, f.118, Roma, 29 iunie, Barrère către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
116. *Ibidem*, rola 88, f. 257, București, 29 iunie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
117. *Ibidem*, f .258, Petrograd, 29 iunie 1916, M. Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței
118. DDSR., p. 206.
119. M. Paléologue, *op cit*, p318.
120. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f. 119, Londra, 1 iulie, Direction des Affaires Politiques et Comerciales, P. Cambon către P. de Margerie.
121. *Ibidem*, f.121, Petrograd, 2 iulie 1916, M. Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
122. *Ibidem*, f.122, Petrograd, 2 iulie 1916, M. Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței
123. *Ibidem*, f. 124, Petrograd, 29 iunie 1916, M. Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
124. *Ibidem*, f. 129, Paris, 3 iulie, A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței către Blondel, Ministru Plenipotențiar al republicii Franceze la București.
125. *Ibidem*, f. 130, Paris, 3 iulie, A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței către Blondel, Ministrul Plenipotențiar al Republicii Franceze la București.
126. V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea, 1900-1916. Pagini de istorie diplomatică*, Editura Dacia, Cluj, 1975.
127. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f. 137, Telegrama lui Blondel, București 4 iulie 1916 către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine al Franței..
128. *Ibidem*.
129. *Ibidem*, f.140, București, 4 iulie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.

130. *Ibidem*, f.141, Petrograd, 4 iulie, 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
131. *Ibidem*, f. 143, *Ibidem*, Petrograd, 4 iulie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
132. *Ibidem*, f.144, Petrograd, 5 iulie, 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
133. *Ibidem*, Paris,6 iulie.
134. *Ibidem*, Generalul Comandant Șef al Armatei Franceze, J. Joffre către A. Briand, Președinte al Consiliului de Miniștri și Ministrul al Afacerilor Străine a Franței.
135. *Ibidem*, f.150, Londra, 7 iulie, P. Cambon către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
136. *Ibidem*, f.151, Roma, 7 iulie, Barrère către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
137. *Ibidem*, Paris, 7 iulie, A. Briand către C. Blondel, Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
138. *Ibidem*, Paris, 7 iulie, Generalul Comandant Șef al Armatei Franceze, J. Joffre către A. Briand, Președinte al Consiliului de Miniștri și Ministru al Afacerilor străine a Franței.
139. *Ibidem*, f.155
140. *Ibidem*, f.160, Roma, 8 iulie, Barrère către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
141. *Ibidem*, f.161, Londra, 8 iulie, P. Cambon către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
142. *Ibidem*, rola 88, f.13, Extras din „Berliner Tageblatt“.
143. *Ibidem*, rola 140, f.166, Petrograd, 9 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
144. *Ibidem*, f.166, Petrograd, 9 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
145. *Ibidem*, f.178, Petrograd, 10 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
146. *Ibidem*, f.179, Petrograd, 10 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
147. *Ibidem*, f.179, Petrograd, 10 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
148. *Ibidem*, Paris, 10 iulie, P. de Margerie către C. Blondel Ministru Plenipotențiar al Franței la București.
149. *Ibidem*, f.182, Petrograd, 10 iulie 1916, Sazonov către Poklewsky, Ambasadorul Rusiei la București.
150. *Ibidem*, rola 105, f.62, Petrograd, 8 iulie 1916, Comandantul Marelui Cartier General al Armatei Ruse, generalul Alexieff către generalul Janin.
151. *Ibidem*, f. 70, Informații primite de la Arkhangelsk, 9 iulie către Jogal, Paris.
152. *Ibidem*, rola 140, f.156, Roma, 11 iulie, Barrère către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
153. *Ibidem*, f.186, Paris, 11 iulie. Idem, Rola 140, f.166, Petrograd 9 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
154. *Ibidem*, f.187, Petrograd, 11 iulie 1916, Sazonov către Poklewsky, Ambasadorul Rusiei la București..
155. Idem, Rola 105, f.76 Generalul Comandant Șef al Armatei Franceze, J. Joffre către I.I.C. Brătianu, Președintele Consiliului de Miniștri a României.
156. Idem, Rola 140, f.187, Paris, 12 iulie 1916, A. Briand către C. Blondel, Ministrul Plenipotențiar al Franței în România.
157. *Ibidem*, f.191, Roma, 13 iulie, Barrère către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței .
158. *Ibidem*, f.192, Petrograd, 13 iulie 1916, Paléologue către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
159. *Documents Diplomatiques concernant les rapports entre l'Autriche-Hongrie et la Roumanie, 22 juillet-27 août*, (în continuare D.D.H.R.), Vienne 1916, p.50, Viena 17 iulie Burian către O. Czernin, Ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei la București.
160. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 140, f. 195, București 13 iulie, Comandantul Pichon, Atașat Militar al Franței la București către Ministrul Francez de Război.
161. *Ibidem*, f. 197, Paris, 13 iulie, Generalul Comandant Șef al Armatei Franceze,

- J. Joffre către A. Briand, Președinte al Consiliului de Miniștri și Ministru al Afacerilor străine a Franței.
162. Idem, Rola 88, f.16, Petrograd, 14 iulie 1916, Marele Cartier General Rus către Șeful Misiunii Militare franceze în Rusia..
163. *Ibidem*, f. 21 București, 14 iulie Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
164. Idem, Rola 140, f.189, Petrograd, 9 iulie 1916, Sazonov către Iswolsky, Ambasadorul Rusiei la Paris.
165. *Ibidem*, rola 88, f. 28, Extras din „Berliner Tageblatt“, 13 iulie.
166. M. Paléologue, *op. cit.*, p.315.
167. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, rola 140, f.3, Londra, 21 iulie, Fleurieau către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
168. *Ibidem*, rola 140, f. 92, Paris, 16 iulie 1916, Rudeanu către I. I. C. Brătianu, Președintele Consilului de Miniștri al României.
169. *Ibidem*, f.98, Petrograd, 19 iulie 1916, Marele Cartier general al Armatelor Ruse către Generalul Janin.
170. *Ibidem*, Paris, 19 iulie către Blondel, Ministru Plenipotențiar al Franței la București.
171. *Ibidem*, f. 108, Vladivostok, 19 iulie către Ambasadorul francez la Petrograd, M. Paléologue .
172. *Les Alliés contre la Russie*, p. 227, anexa nr. 3, telegrama generalului Jilinsky din Paris către generalul Alexeieff, Șeful Marelui Cartier General al Armatelor Ruse din 21 iulie 1916.
173. M. Paléologue, *op. cit.*, p. 329.
174. *Ibidem*.
175. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 105, f. 113, Paris, 21 iulie.
176. Idem, Rola 88, f.31, Paris, 18 iulie.
177. *Ibidem*, f. 37, București, 21 iulie, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
178. C. Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, București, 1940, p.37.
179. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f. 48, București, 30 iulie, Saint. Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
180. *Ibidem*, f. 50, Paris, 31 iulie 1916, A. Briand Ministrul Afacerilor Străine a Franței către Saint Aulaire Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
181. *Ibidem*, f. 51, București, 3 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
182. *Ibidem*, f. 54, București, 3 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor C. Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire*, București 1940, p.37.
A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, Rola 88, f. 48, București, 30 iulie, Saint. Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine al Franței.
Ibidem, f. 50, Paris, 31 iulie 1916, A. Briand Ministrul Afacerilor Străine a Franței către Saint Aulaire Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
Ibidem, f. 51, București, 3 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
Ibidem, f. 54, București, 3 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
183. *Ibidem*, f. 55, București, 4 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
184. *Ibidem*, f. 59, București, 4 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
185. *Ibidem*, f.161, Petrograd, 4 iulie 1916, Marele Cartier General al armatelor Ruse către generalul Janin.
186. *Ibidem*, f. 62, Paris, 5 august, R. Poincaré, Președintele Republicii Franceze către Majestatea sa Țarul Rusiei.
187. M. Paléologue, *op. cit.*, p.330.
188. *Ibidem*.
189. *Ibidem*, p. 330.
190. *Ibidem*, p. 335.
191. M.N. Popa, *Primul Război Mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 230.
192. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, rola 88, f. 62, Paris 5 august, Președintele Republicii Franceze către Majestatea sa, Țarul Rusiei.
193. *Ibidem*, f. 67, Petrograd, 5 august 1916, Marele Cartier General al Armatelor Ruse

- către Marele Cartier General al Armatei Franceze.
194. *Ibidem*, București, 6 august, Blondel către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
195. *Ibidem*, f. 72, Paris, 8 august, Generalul Comandant Șef al Armatei Franceze, colonelul Despres, atașat militar al Franței la București.
196. *Ibidem*, f. 73, Paris, 8 august 1916, P. de Margerie către Saint Aulaire, Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
197. *Ibidem*, f. 75, Paris, 10 august 1916, A. Briand către Saint Aulaire, Ministrul Plenipotențiar al Franței la București.
198. *Ibidem*, f.76., București, 11 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
199. A. Pingaud, *op. cit.*, vol. II, p. 318.
200. *Ibidem*, p. 381.
201. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, rola 88, f. 88, Londra, 18 august, P. Cambon către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței .
202. *Ibidem*, rola 184, f. 70, Convenția Militară din 4/17 august.
203. *Ibidem*, f. 27, București, 13 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
204. *DDSR*, p. 210, Telegrama lui Pokllewsky către Stürmer, Ministrul Afacerilor Străine a Rusiei din 5/18 august.
205. *Ibidem*.
206. *Ibidem*, p. 210.
207. Juri Danilov, *La Russie dans la Guerre Mondiale (1914-1916)*, Paris, 1927, p. 508.
208. *Ibidem*, p. 210.
209. *Războiul României.Documente Oficiale*, București, 1921, p.90-91, Raportul lui Polivanov publicat în ziarul „Pravda “, nr. 24 din 7/20 noiembrie 1916.
210. „Le Figaro”, nr. 242, din 28 august 1918.
211. Général Pétain, *Le Drame Roumaine*, Paris, Payot, 1932, p. 14.
212. A.N.I.C., Fond Microfilme Franța, rola 88,f. 63, București, 21 august, Saint Aulaire către A. Briand, Ministrul Afacerilor Străine a Franței.
213. *Ibidem*, rola 105, f.166, Paris, 28 august 1916, Rudeanu către generalul J.Joffre.
214. *Ibidem*, f.88, Paris, 10 septembrie, Ministrul francez de Război către Ministrul francez al Afacerilor Străine.
215. *Ibidem*, rola 174, f. 2, Misiunea franceză în România 2/15 noiembrie 1916.
216. Bülow, *Memorii*, vol III, p.276.
217. Ludendorff, *Memoriile Generalului... despre războiul mondial și prăbușirea Germaniei*, vol I, București, 1919, p. 282.
218. *Războiul României. Documente Oficiale*, Cuvântarea lui A. Briand în Camera Franceză, București 1921, p. 6.

Pași spre autonomia R.P.R. - desființarea sovromurilor¹

Dr. Florian BANU,

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București

22 octombrie 1956 – ziua când România obținea controlul deplin asupra economiei naționale

Intrarea Principatelor Române în sfera circuitelor economice capitaliste, prin efectele tratatului de la Adrianopole din 1829, a însemnat și preluarea unor segmente mai mari sau mai mici ale economiei naționale de către capitalul străin. Englez sau austriac, francez sau german, olandez sau italian, american sau rusesc, după cum evoluau raporturile de forțe în această parte de lume, capitalul străin a jucat un rol important în dezvoltarea economiei românești, mai ales în sectoare precum petrolul, lemnul, agricultura, transporturile. Desigur, implicațiile politice ale prezenței acestor capitaluri nu au lipsit, fiind uneori chiar determinante în evoluția țării noastre.

După cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu noua reconfigurare a sferelor de influență, capitalul occidental este nevoit să se replieze, în locul său fiind tot mai prezent un alt jucător – Uniunea Sovietică. După naționalizarea mijloacelor de producție din 11 iunie 1948, care a trecut în proprietatea statului român și participațiile străine în diverse capacități de producție, singurii care mai dețineau influență asupra unor sectoare ale economiei românești erau sovieticii. Totuși, în urmă cu 65 de ani, acestei situații i se pune capăt: pentru prima dată în istoria lor, românii devin singurii proprietari și diriguitori ai destinelor economiei naționale.

Din bunuri inamice, în „participații sovrom”

SOVROM – „sub acest nume benign, se duc în Rusia cele mai de seamă bogății de tot felul ale țării noastre, pe prețuri derizorii, în timp ce pe piețele noastre lipsesc cele mai necesare articole sau suntem nevoiți să le plătim înzecit mai mult decât le plătesc sovietele”². Această apreciere a lui Onisifor Ghibu este inserată într-un memoriu adresat premierului dr. Petru Groza în 1949, într-o vreme în care *mass media* din România și discursurile liderilor politici români

abundau în elogii aduse noului mod de „într-ajutorare” a României de către „marele prieten de la Răsărit”.

Printre numeroasele probleme ale istoriei contemporane a României supuse unui control ideologic riguros de către partidul comunist s-a aflat și aceea a formelor în care s-au materializat relațiile de colaborare economică româno-sovietice în perioada 1945-1956. În rândurile de față ne-am propus analizarea procesului de desființare a societăților mixte româno-sovietice, cunoscute generic sub numele de *sovromuri*, etapă ce a precedat retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, marcând astfel, în opinia noastră, *primul pas* în direcția distanțării comuniștilor români față de Moscova și a conturării unui drum propriu spre socialism.

Înainte de a trece la analiza condițiilor în care s-a petrecut desființarea *sovromurilor*, considerăm că este necesară schițarea contextului în care au fost create și a modalității de funcționare a acestui tip de societăți mixte sovieto-române.

Bazele juridice ale fondării primelor *sovromuri* pot fi identificate în primăvara anului 1945 când sovieticii, după ce-și asiguraseră controlul scenei politice din România prin impunerea guvernului Groza, urmăreau să își construiască pârgחii eficiente de control și exploatare a economiei românești, în scopul refacerii cât mai rapide a propriei economii devastată de război.

Primele acorduri cu U.R.S.S. au fost semnate la 16 ianuarie 1945 la Moscova, determinând reluarea circulației feroviare, civile și militare, dintre România și U.R.S.S.³, iar după instalarea guvernului Groza la 6 martie 1945 se punea problema stabilirii unor relații comerciale de durată cu Uniunea Sovietică. În acest scop, o delegație română a fost pregătită în luna aprilie să plece la Moscova pentru tratative.

În capitala U.R.S.S. s-au desfășurat, între 25 aprilie și 8 mai 1945, negocieri laborioase între delegația română, condusă de ministrul Finanțelor, Mircea Durmă, și delegația guvernamentală sovietică, în fruntea căreia se afla A.I. Mikoian, Comisarul Poporului pentru Comerț Exterior.

Acesta a prezentat punctul de vedere sovietic în ședința comisiei mixte din 7 mai 1945. Pentru partea sovietică se dovedeau a fi de maxim interes propunerile făcute de delegații români în domeniul petrolului, în domeniul bancar, al transporturilor pe apă și aerian. Aspectele vizând cooperarea pentru dezvoltarea unor ramuri neinteresante pentru sovietici (în special ținând de agricultură) au fost elegant amânate, prin promisiunea că problemele prezentate de experții români vor fi studiate atent în perioada următoare. În chestiunea industriei metalurgice de la Reșița și a exploatării lemnului, sovieticii au afirmat că nu dețin încă suficiente date concrete, dar se vor documenta cât mai repede, întrucât sunt interesați de colaborarea în aceste domenii⁴.

8 mai 1945 – pacea vine dimpreună cu acorduri economice

Ca urmare a tratativilor, s-a ajuns la 8 mai 1945 la încheierea a două acorduri⁵ (un acord comercial și de schimb de mărfuri și un acord de colaborare economică) însoțite de trei protocoale:

- un acord de colaborare economică între România și Uniunea Sovietică;
- un protocol confidențial la acordul de colaborare;
- un acord privind livrarea reciprocă de mărfuri între România și Uniunea Sovietică cuprinzând două liste de export și de import (confidențiale);
- un protocol anexă, privitor la stabilirea prețurilor;
- un protocol de lichidare a conturilor vechi (în sumă redusă) rămase de la fostul acord româno-sovietic din 1941.

Colaborarea economică urma a se materializa și în agricultură, dar mai ales în industrie. U.R.S.S. dorea participarea la prospecțiuni, explorări, exploatare petrolifere și metalifere, dar și în vederea exploatare, industrializării și comercializării lemnului, în transporturi aeriene și căi navigabile, comerț de bancă. S-a stabilit ca modalitățile de colaborare între organisme desemnate de România și de Uniunea Sovietică să fie concretizate în următoarele posibilități de realizare: fie prin exploatarea mijloacelor de activitate ale unor întreprinderi sau organisme deja existente, fie prin constituirea de organisme cu participarea mixtă, cărora li se pot acorda direct concesiuni sau exploatare (viitoarele sovromuri).

Importanța acordurilor semnate la Moscova la 8 mai 1945 a fost imediat sesizată atât de oamenii politici și de afaceri români, cât și de reprezentanții anglo-americani din România. Astfel, Burton Berry, reprezentantul diplomatic american din Comisia Aliată (Sovietică) de Control (C.A.I.C.) din România, își nota în jurnal la 17 mai 1945 întoarcerea delegației române de la Moscova, având semnate un acord pentru schimburi economice și unul pentru o colaborare economică pe timp de cinci ani⁶. În scurt timp, generalul Schuyler, reprezentantul militar american în cadrul C.A.I.C., l-a rugat pe Ion Christu, fost președinte al „Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului” și un apreciat economist, să evalueze acordurile încheiate la Moscova. Acesta i-a spus că „acordul de asistență economică imediată acordată României era excelent, se asigură materiile prime necesare producătorilor români pentru a-și continua activitatea și, în general, se asigură ambelor națiuni avantaje egale”⁷. Ce îl îngrijora pe Christu era acordul de colaborare încheiat pe cinci ani, deoarece „acele părți ale acordului care stipulează profituri clare pentru Rusia sunt formulate cu grijă, astfel încât aceste câștiguri să sporească aproape imediat. În schimb, acele părți ale acordului care ar putea aduce beneficii României sunt foarte vag formulate și, în fiecare caz în parte, există scăpări care pot duce la întâzieri sau amânări pe termen nelimitat ale încasării acestor câștiguri de către România”⁸.

Acordurile de la Moscova au intrat în vigoare în urma publicării unui decret-lege în Monitorul Oficial din 15 iunie 1945⁹. Între timp, Consiliul Frontului Național Democrat (F.N.D.) se preocupa de realizarea studiilor necesare în vederea înființării cât mai rapide a primelor societăți mixte. Premierul Petru Groza se dovedea a fi foarte interesat în demararea cât mai urgentă a acestor proiecte fiind îngrijorat, întrucât susținea că „actualmente se încearcă la noi o manevră de acaparare de diferite bunuri de către interesați străini, ceea ce trebuie negreșit înfrânat”¹⁰.

Petrol, bănci, transporturi – cele trei elemente indispensabile economiei moderne

În lunile mai și iunie, la București s-a desfășurat o activitate febrilă pentru întocmirea unor proiecte de înființare a întreprinderilor mixte în domeniile pe care sovieticii lăsaseră să se înțeleagă că le consideră prioritare¹¹. La începutul lunii iunie a sosit la București o delegație sovietică pentru a stabili detaliile întemeierii întreprinderilor mixte din domeniile petrolier, bancar, al transporturilor navale și aeriene.

În urma negocierilor, la 17 iulie 1945 s-a încheiat o primă convenție între guvernul român și guvernul U.R.S.S. privind constituirea Societății Sovieto-Române de Petrol „**Sovrompetrol**”. După numai două zile se semna o nouă convenție, prin care se stabilea înființarea Societății pe acțiuni de Navigație Sovieto-Română „**Sovromtransport**”. La scurtă vreme, în 8 august, a fost semnată o convenție pentru înființarea Societății Sovieto-Române de Aviație Civilă, sub denumirea Societatea de Transporturi Aeriene Româno-Sovietică „**T.A.R.S.**”. La 14 august 1945 a fost semnată și convenția prin care erau stabilite condițiile de înființare a Băncii Sovieto-Române, având ca anexă actul constitutiv și statutul societății, sub formă de societate anonimă denumită „**Sovrombanc**”.

Promulgarea de către regele Mihai I a decretelor-legi care confereau valabilitate acestor convenții a trenat și nu întâmplător. În această perioadă pregătirile pentru Conferința inter-aliată de la Potsdam intraseră în linie dreaptă și erau de așteptat unele schimbări în atitudinea Occidentului față de Uniunea Sovietică, mai cu seamă că S.U.A. tocmai experimentase, în secret, noua bombă atomică și înăsprise retorica.

În urma insistențelor premierului Groza, regele Mihai I a semnat, în 28 iulie 1945, un decret-lege prin care ratifica convenția de înființare a *Sovromtransport*-ului¹² urmat, la scurt timp, de unul privind societatea *Sovrompetrol* (Legea nr.676/1945). În ce privește celelalte două convenții, regele a adoptat o tactică de expectativă prudentă. O mărturie în acest sens oferă chiar Ana Pauker, membru de frunte în conducerea C.C. al P.C.R. Aceasta, la obiecția lui Lothar Rădăceanu, ministrul Muncii, cu privire la faptul că legea electorală trebuia

sanționată de rege, a replicat: „Ea poate să fie discutată și apoi o iscălește. Așa a fost și cu *Sovrom*, unde a spus «să circule și apoi semnez eu»¹³.

Intrarea în „greva regală” a întârziat și mai mult sancționarea convențiilor deja semnate. Autorizarea funcționării societăților mixte sovieto-române s-a făcut prin elaborarea și publicarea unor jurnale ale Consiliului de Miniștri din luna octombrie 1945: Jurnalul Consiliului de Miniștri (JCM) nr. 1337/1945 pentru *Sovrompetrol*¹⁴, JCM nr. 1346/1945 pentru *Sovrombanc* și JCM nr. 1347/1945 pentru *TARS*¹⁵.

Activitatea sovromurilor a fost marcată de ilegalități și practici abuzive încă de la înființare. În 18 iunie 1945 ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, elabora Decretul-lege pentru reglementarea transferului acțiunilor trecute în patrimoniul U.R.S.S. (Legea nr.573).¹⁶ Potrivit art.1 din lege „acțiunile societăților petroliere și bancare (...) ce au aparținut persoanelor fizice sau juridice de naționalitate germană și care au trecut în patrimoniul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pentru acoperirea daunelor de război provocate de Germania se vor transfera în registrele de acționari ale societăților respective și anume: acțiunile societăților petroliere pe numele „Obiedinenie Ucrneft”, iar acțiunile bancare pe numele băncii de creditare pe termen lung a industriei și electrificării „Prombank” URSS”. Trebuie subliniat că textul de lege nu explica pe ce bază juridică „au trecut în patrimoniul U.R.S.S.” aceste acțiuni, având în vedere că tocmai în această perioadă (17 iulie-2 august) se desfășurau lucrările Conferinței de la Potsdam în cadrul căreia Marea Britanie și S.U.A. aveau să recunoască drepturile U.R.S.S. asupra proprietăților germane din zonele ocupate de Armata Roșie.

În fapt, înființarea sovromurilor s-a făcut prin preluarea tuturor proprietăților persoanelor fizice și juridice de naționalitate germană¹⁷ și aducerea acestora în cadrul noilor societăți mixte drept contribuție a statului sovietic. Acestora li se adăugau o serie de instalații, utilaje și materii prime preluate de către Armata Roșie, în primele săptămâni de ocupație a României, cu titlul de „trofee de război”. Potrivit unei adrese a Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului către Comisia Aliată (Sovietică) de Control din 20 ianuarie 1945, numai din depozitele societăților petroliere fuseseră ridicate următoarele cantități: material tubular - 46 273 tone, reprezentând aproape 80% din totalitatea stocurilor societăților, mașini, motoare și pompe - 98 bucăți, diverse materiale - 1 111 tone.¹⁸ La acestea se adăuga și ridicarea laminorului mare al fabricii „Nicolae Malaxa”, împreună cu materia primă aferentă (14 000 tone)¹⁹.

Parcurgând cu atenție textele convențiilor de înființare, ale actelor constitutive și ale statutelor noilor societăți mixte, un cititor obiectiv își putea da lesne seama că sovromurilor aveau un statut privilegiat și urmau să joace un rol important în economia românească.

Societăți noi, cu metehne... vechi!

Participarea cu capital urma să fie făcută, conform actelor constitutive, în procente egale: 50%-50%. Toate societățile se înființau pe o durată nelimitată și erau scutite de orice taxe de timbru și înregistrare către stat, județ, comună sau Camera de Comerț, atât în ceea ce privește capitalul cât și în ceea ce privește acțiunile emise. Deși în statutele societăților se prevedea o paritate în cadrul consiliilor de administrație, în fapt, conducerea sovromurilor era sovietică. Directorii generali și majoritatea funcțiilor-cheie erau deținute de sovietici²⁰. Românilor le erau rezervate funcțiile de execuție, iar discriminarea era continuată și în domeniul politicii salariale. Un specialist sovietic era de trei-patru ori mai bine plătit decât omologii săi români.

Pericolul pe care îl reprezentau sovromurile pentru economia românească, dar și pentru pozițiile capitalului occidental în România au fost sesizate imediat după înființarea acestora. Generalul Schuyler nota în 15 august 1945: „noile societăți sunt suficient de bine organizate încât să dețină monopolul total sau parțial în domeniile respective. Acest lucru este adevărat îndeosebi în cadrul companiilor de navigație și aviație, unde nu va mai rămâne nici o concurență particulară demnă de luat în seamă. Atât în domeniul petrolier cât și în cel bancar, anumite societăți cu capital privat vor continua să funcționeze, în special societățile petroliere, asupra cărora, fiind proprietate străină, nu se poate interveni deocamdată. Totuși perspectiva este destul de sumbră, deoarece noilor societăți mixte li se fac concesiile deosebite de toate tipurile.”²¹

În septembrie 1945, Mircea Durmă, fost ministru de finanțe, îi atrăgea atenția lui Gheorghe Tătărescu, vice-prim-ministru și ministru al Afacerilor Străine, asupra faptului că „banca Sovrom, deși o bancă nouă, va deveni un concern care va controla aproape toate băncile mari din România”. El sublinia și pericolul reprezentat de condiția impusă de sovietici ca Banca Națională a României să fie la dispoziția noii bănci pentru redecontări. În replică, Tătărescu îi explica rostul politic al acestor societăți, argumentând că aceste concesiuni sunt necesare, întrucât la Conferința de Pace se speră la obținerea unei ameliorări a condițiilor de armistițiu²².

Omul de afaceri român Alexandru Ștefănescu considera că, prin înființarea sovromurilor, U.R.S.S. tratează România ca pe „un vasal cucerit”²³. Nici chiar oamenii politici de stânga nu au scăpat adevăratul sens al implicării sovieticilor în economia României. În raportul intitulat „Modificări în economia românească”, Herbert (Bellu) Zilber – la acea vreme, director al Institutului Românesc pentru Studiul Conjuncturii - o informa pe Ana Pauker că „Armistițiul, Acordul de colaborare și bunurile inamice preluate ca despăgubiri, dau Uniunii Sovietice o poziție dominantă în economia românească pentru o perioadă îndelungată. Direct și indirect, economia noastră se va resimți până în ultimele unghere de politică planificată sovietică”²⁴.

Realitatea dureroasă a unei Româнии în genunchesă politic și economic era percepută cu exactitate și de Mark Ethridge, trimisul președintelui S.U.A., Harry Truman, în România. În raportul întocmit pentru președinte, în decembrie 1945, acesta atenționa că „România este în situația unui animal intrat pe trei sferturi în gura unui piton. Tot ce mai putem întreprinde acum, în lipsa unui tratat general, ar fi să-i ținem strâns picioarele din spate”²⁵.

Economicul cedează în fața politicului: extinderea sovromurilor

Din păcate, România fusese deja cedată sferei de influență sovietice prin aranjamentele postbelice dintre Marile Puteri, iar U.R.S.S. înțelegea să dispună pe deplin de resursele statelor-satelit. În anii care au urmat au fost înființate în România o serie de noi întreprinderi mixte sovieto-române, în domenii de activitate diverse. Astfel, la 20 martie 1946²⁶ a fost înființată Societatea „Sovromlemn”, în urma semnării „Convenției pentru exploatarea, industrializarea și valorificarea materialelor lemnoase”. La aceeași dată era înființată și societatea „Sovromgaz”, care exploata gazele naturale din subsolul românesc. Apoi, la 1 noiembrie 1948 au fost semnate, într-un cadru festiv, convențiile pentru fondarea a două noi societăți: „Sovromchim” și „Sovromtractor”.

Desigur, pătrunderea sovieticilor în diverse ramuri ale economiei românești era prezentată opiniei publice ca fiind o adevărată realizare a regimului, fiind evidențiate doar aspectele pozitive, în vreme ce problemele erau trecute sub tăcere. În acest sens, la 1 noiembrie 1948, Vasile Luca, ministru de finanțe, preciza într-o alocuțiune: „Noi, prin această colaborare, construim o fabrică de tractoare și înființăm și alte întreprinderi. Aceasta înseamnă că pornim pe drumul rezolvării concrete a tehnicizării agriculturii noastre; aceasta înseamnă pregătirea pătrunderii socialismului la sate; aceasta înseamnă dezvoltarea unei industrii grele în țara noastră; aceasta înseamnă întărirea independenței economice și politice a țării noastre”²⁷.

Șeful delegației sovietice, Iatrov, sublinia și el rolul de binefăcător al colaborării cu Uniunea Sovietică: „colaborarea noastră economică este o formă nouă de relații economice între țări, bazată pe principiul nou al parității, al egalității în aporturi, în conducere și pe principiul suveranității depline a țărilor noastre”²⁸.

În 4 iulie 1949 au fost semnate convențiile de înființare a încă trei sovromuri: „Sovromcărbune”, „Sovrommetal” și „Sovromconstrucții”²⁹. În luna septembrie 1949, societățile de asigurări naționalizate au fost incluse într-o societate mixtă intitulată „Sovromasigurare”³⁰, care își propunea organizarea asigurărilor din România „pe baze socialiste”, după model sovietic³¹.

Ultimele sovromuri au fost înființate în anul 1952 și erau în număr de trei: „Sovromutilajpetrolier”, „Sovromnaval”, „Sovromquartit”³². Primele două proveneau, de fapt, din scoaterea unor întreprinderi de producție de utilaj petrolifer din cadrul societății „Sovrompetrol” și reunirea lor cu alte întreprinderi

de profil într-o nouă societate mixtă, precum și din desprinderea șantierelor navale din cadrul societății Sovromtransport. Cu caracter de noutate era doar „Sovromquartit”, denumire care „masca” activitatea de exploatare a zăcămintelor de uraniu din România.

Înființarea sovromurilor din 1952 a reprezentat ultima etapă a pătrunderii acestui tip de societăți în economia românească. Conducerea comunistă de la București luase deja în calcul desființarea unora dintre sovromuri, dar trebuia așteptat un moment prielnic pentru deschiderea negocierilor în acest sens. Activitatea lor se dovedise atât de păguboasă, încât liderii români au înțeles că trebuie pus capăt unei astfel de forme de „întrajutorare frățească internaționalistă”.

Primele nemulțumiri, primele tensiuni...

Modul în care sovieticii au înțeles să „ajute” România prin intermediul societăților mixte a fost cu totul original. Ghiță Ionescu aprecia că guvernul sovietic, prin intermediul sovromurilor, „nu numai că a controlat, ci chiar a luat în stăpânire și a exploatat direct toate sursele de venit ale României”³³. Victor Frunză consideră că „sovromurile au reprezentat de fapt cea mai nemiloasă exploatare a economiei românești, în care egalitatea era exprimată prin formula: un cal – un salam. Calul îl dădea țara noastră”³⁴. Istoricul Vlad Georgescu oferea și el o definiție concisă și extrem de elocventă: „Sovromurile - formă mascată de jefuire a resurselor economice românești de către ruși”³⁵.

Nu vom dezvolta aici o analiză asupra multiplelor fațete ale problemei exploatarei economiei românești de către Uniunea Sovietică, prin intermediul sovromurilor, dar vom reda, succint, un episod al confruntării tacite care începea să se contureze încă din 1947 pe tema colaborării economice bilaterale.

Între 15 ianuarie și 20 februarie 1947 s-au desfășurat la Moscova tratative economice între o delegație română și una sovietică³⁶.

În ședința comisiilor de colaborare economică din 28 ianuarie 1947 au fost abordate probleme legate de funcționarea sovromurilor. Cu acest prilej, partea sovietică a cerut 2 081 354 \$, pentru produsele petroliere preluate de statul român de la „Sovrompetrol” în 1946, 2 163 000 \$, pentru acoperirea amortizării utilajului și suma de 2 500 000 \$, ca beneficiu de care a fost lipsită până la 1 ianuarie 1947 (era vorba de o sumă globală, deoarece, așa cum recunoșteau chiar și sovieticii, suma exactă era imposibil de stabilit).

Cu ocazia acestor negocieri, Ion Gh. Maurer a cerut cu insistență formarea unei comisii de supraveghere a sovromurilor și a dorit să se precizeze că sovromurile sunt societăți românești și că se supun jurisdicției românești, ca orice alte societăți. Reprezentantul sovietic, vizibil iritat, a cerut să cunoască ce anume a determinat punerea acestei probleme. Maurer a folosit ca exemplu modul în care „Sovromtransport” utiliza devizele obținute, fără să le predea Băncii Naționale, potrivit legilor românești și potrivit propunerii sovietice de a

împărți beneficiul în devize al sovromului între ambele părți. Al doilea argument, strecurat cu finețe, arăta că în România mai sunt și alte întreprinderi cu capital străin și, în conformitate cu clauza națiunii celei mai favorizate prevăzută în Tratatul de Pace de la Paris, ar trebui să li se acorde și lor același regim³⁷, lucru neconvenabil din punct de vedere politic. Dezbaterile au fost destul de aprinse, dar s-au încheiat printr-un compromis care reprezenta pentru România un mic pas spre emancipare.

O desprindere dificilă și plină de riscuri sau cum să scapi din brațele ursului

După o perioadă de obediență deplină față de Kremlin, perioadă în care dogma de căpetenie a P.C.R. era cea care stabilea că „piatra de încercare a internaționalismului proletar este prietenia cu Uniunea Sovietică”³⁸, România a intrat, începând din anii 1952-1953, într-un proces lent, foarte prudent, de distanțare față de Moscova. Consolidarea poziției interne din cadrul partidului, prin eliminarea „grupului antipartinic” Ana Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca, precum și moartea lui Stalin i-au permis lui Gh. Gheorghiu-Dej inițierea procesului de distanțare de Uniunea Sovietică. Nu vom analiza aici care au fost *motivațiile* acestei vaste acțiuni, dacă a prevalat interesul național și/sau prezervarea puterii personale, ci vom încerca să prezentăm resorturile acționate pentru a desființa sovromurile.

În ședința Biroului Politic al P.M.R. din 24 februarie 1953 au fost trasate liniile pe care trebuie abordată problema desființării sovromurilor de către delegația care pleca la Moscova sub conducerea lui Miron Constantinescu. La Moscova urma să aibă loc o ședință a Biroului Consiliului de Asistență Economică Reciprocă (C.A.E.R.) și, cu această ocazie, trebuia abordată și *problema sovromurilor*.

După întoarcerea în țară, Miron Constantinescu a prezentat, în cadrul unei ședințe din 7 martie 1953, rezultatele discuțiilor de la Moscova. Din partea conducerii partidului erau prezenți Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Alexandru Moghioroș și Dumitru Coliu. Potrivit raportului prezentat, se ajunsese la o înțelegere conform căreia opt întreprinderi mixte sovieto-române urmau să treacă în patrimoniul statului român, adică partea sovietică a acestor întreprinderi să fie răscumpărată de către România. Aceste sovromuri erau: „Sovrommetal” - Reșița, „Sovromchim” - Ucea, „Sovromtractor” - Brașov, „Sovromlemn”, „Sovromcărbune”, „Sovromgaz”, „Sovrombanc” și „Sovromconstrucții”³⁹. Rămâneau să funcționeze în continuare: „Sovrompetrol”, „Sovromutilajpetrolifer”, „Sovromnaval”, „Sovromtransport”, „TARS” și „Sovromquarțit”⁴⁰.

Convențiile nu fuseseră încă semnate, dar guvernul român dăduse deja dispoziții ministerelor care tutelau aceste sovromuri să pregătească schema de organizare și să propună cadrele care să preia posturile de răspundere din aceste întreprinderi. Cel mai rapid urma să fie desființat „Sovromcărbune”. La

Începutul lunii martie 1953 inginerii sovietici primiseră deja ordinul să predea delegaților români funcțiile pe care le îndeplineau.

Liderii români se temeau de eventuale sabotaje care ar fi „dovedit” incapacitatea părții române de a administra aceste întreprinderi. Pentru a preveni orice „accidente”, Ministerul Cărbunelui trimisese în Valea Jiului un ministru adjunct, iar la minele din Anina și Șotânga, doi directori din minister. Gheorghiu-Dej se preocupa personal de aceste aspecte: „În asemenea momente de schimbări se găsesc oameni care să tulbure apele. Trebuie avut grijă de lucrul acesta și demascați orice încercare de a tulbura liniștea (...) Conducerea acestor întreprinderi trebuie să fie în saltar, în casa de fier a Biroului Regional; să-i știți pe nume, să-i cunoașteți, să stați de vorbă cu ei, să-i chemați la Biroul Regional de partid, să-i înconjuzați cu atenție, să-i sprijiniți, să fie documentați, să simtă că comitetul regional de partid se interesează de soarta întreprinderii”⁴¹.

În ceea ce privește motivele care au fost invocate de partea română pentru a susține ideea desființării sovromurilor ele pot fi rezumate astfel:

- necesitatea subordonării acestor întreprinderi față de statul român și respectarea legislației românești, precum și a exercitării unui control mai eficient din partea statului român;

- necesitatea unor investiții socio-culturale la întreprinderile din cadrul sovromurilor;

- pierderile pe care le înregistrau unele sovromuri;

- dificultățile în asigurarea forței de muncă pentru sovromuri⁴²;

- capacitatea statului român, grație ajutorului sovietic de până atunci, de a dezvolta singur anumite ramuri industriale.

În privința modalității de abordare a tratativelor, Emil Bodnăraș, vice-președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Apărării Naționale, se arăta a fi cel mai direct: „Toate trebuie arătate fără rezerve și fără jenă. Discutăm cu tovarășii și să le arătăm clar situația. Cred că conducerea lor nu este complet informată”⁴³.

Să desființezi este, uneori, chiar mai greu decât să înființezi

Probleme mari în procesul de preluare a sovromurilor de către statul român au apărut în momentul când s-a trecut la evaluarea lor. Partea română a fost nevoită să recunoască faptul că nu deține date certe despre valoarea și modul de funcționare a sovromurilor înainte de 1949. Gheorghiu-Dej, discutând un material despre o evaluare provizorie a sovromurilor, sublinia: „în ceea ce privește activitatea de până în 1949, trebuie adăugat că nu avem datele, că datele pe care le dăm aici au unele deficiențe, nu sunt, probabil, complete. Trebuie arătat așa cum este realitatea, pentru că este posibil ca tovarășii să aibă date mai bune decât noi. Trebuie menționat că sunt «evaluări estimative»”⁴⁴.

Printr-un protocol semnat la Moscova se prevedea ca evaluările inițiale, făcute la înființarea fiecărui sovrom, să fie considerate definitive pentru cinci

dintre cele opt sovromuri propuse pentru desființare. Evaluarea celorlalte trei sovromuri trebuia făcută de experții Ministerului Comerțului Exterior al U.R.S.S. și ai Ministerului Finanțelor din România. Problemele au trenat, astfel că în 19 ianuarie 1954 încă se discuta predarea către România a „Sovromtractor”, „Sovrommetal”, „Sovromchim” și „Sovromlemn”⁴⁵.

Începutul anului 1954 a însemnat o nouă rundă de convorbiri româno-sovietice în problema desființării sovromurilor. O delegație guvernamentală, formată din Gh.Gheorghiu-Dej, Miron Constantinescu, Chivu Stoica, Dumitru Petrescu și Alexandru Bârlădeanu, a plecat la Moscova în 23 ianuarie 1954. Din delegație mai făceau parte Stancu Marin, de la Ministerul Agriculturii și Silviculturii, și Manea Mănescu, de la Direcția Centrală a Statisticii. Ședințele cu conducerea P.C.U.S. s-au desfășurat între 26 ianuarie și 1 februarie 1954. Problemele sovromurilor au fost abordate în ședințele din 27 ianuarie și 1 februarie.

Din discuții a reieșit necesitatea restituirii creditelor vechi date în plus de partea română unor sovromuri, găsirea unei „soluții juste și echitabile” pentru răscumpărarea celor opt sovromuri, precum și ameliorarea situației „Sovromquartit”-ului⁴⁶. Se propunea reexaminarea prețurilor plătite „Sovromquartit”-ului deoarece existau inechități. Varianta aleasă era de adoptare a prețurilor interne din România, iar beneficiul urma să fie majorat de la 8%, la 10%⁴⁷. Beneficiile sovromurilor urmau a fi stabilite în lei și transferate Uniunii Sovietice în mărfuri, socotite la prețurile interne românești.

Sumele rezultate din răscumpărarea sovromurilor de către statul român urmau a fi folosite pentru a plăti valoarea producției „Sovromquartit” și pentru alte cheltuieli ale statului sovietic în România. Inițial, se considera că va rămâne o diferență în favoarea U.R.S.S., care va trebui acoperită prin livrarea de mărfuri românești. Alexandru Bârlădeanu a anunțat, la sfârșitul lunii februarie 1954, că, după ultimele calcule, toate fondurile în lei, pe care le realizează statul sovietic în România din răscumpărarea celor opt sovromuri, precum și din veniturile celor care rămân în funcțiune, nu pot acoperi costul „Sovromquartit”-ului și partea sovietică trebuie să aducă, pentru anul 1954, 50 milioane ruble-marfă⁴⁸. Protocolul de preluare a primelor opt sovromuri a fost semnat la **31 martie 1954**.

La începutul lunii august 1954, Inozemțev, reprezentant al guvernului sovietic, i-a comunicat lui Gh. Gheorghiu-Dej propunerea U.R.S.S. de a trece încă patru sovromuri în proprietatea statului român: „Sovromutilajpetrolifer”, „Sovromnaval”, „Sovromtransport” și „TARS”. Din cadrul „Sovromutilajpetrolifer” urma ca întreprinderile „1 Mai”, Poiana Câmpina, cele din Târgoviște și Bacău să formeze „un trust metalurgic”, care să deservească „Sovrompetrol”. Condițiile de preluare de către România urmau să fie identice cu cele stabilite pentru celelalte opt sovromuri. Motivația sovietică a acestui transfer era aceea că, în timp, „au crescut cadre române, capabile să conducă aceste întreprinderi. Guvernul sovietic consideră că aceste întreprinderi pot fi predate statului român, întrucât

există cheazășia că statul român este în măsură să conducă și să dezvolte activitatea acestora⁴⁹. O altă propunere surprinzătoare a Moscovei era aceea de a preda guvernului român valuta luată ca trofeu în timpul războiului.

Dezbaterea acestor propuneri s-a făcut în ședința Biroului Politic al P.M.R. din 13 august 1954. Gheorghiu-Dej a propus în cadrul acestei ședințe ca preluarea sovromurilor să se facă după încheierea bilanțului pe anul 1954, adică preluarea efectivă să se producă în 1955. Motivația acestei propuneri era dată de faptul că plata răscumpărării începea să se facă după un an de la momentul predării. În formula propusă de Dej, plata începea din 1956, deoarece acesta considera că „1955 este un an foarte încărcat și greu și nu știu dacă am putea face acest lucru”⁵⁰.

Decizia finală de preluare a celor patru sovromuri a fost luată în ședința Biroului Politic din 14 septembrie 1954. Miron Constantinescu a fost însărcinat să semneze la Moscova, în numele guvernului român, protocoalele de preluare⁵¹. Semnarea protocoalelor de către ministrul Comerțului Exterior al U.R.S.S. și Miron Constantinescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, a avut loc la 18 septembrie. Presa română a publicat „Comunicatul sovieto-român privind predarea către Republica Populară Română a cotei de participație sovietică în societățile mixte sovieto-române”, în care se sublinia că „activitatea rodnică a societăților menționate a avut un rol pozitiv în refacerea și dezvoltarea economiei naționale a Republicii Populare Române și a pregătit condițiile pentru trecerea conducerii în mâinile organizațiilor de stat din România. Astfel, societățile mixte sovieto-române și-au îndeplinit sarcinile care le-au fost trasate și, în legătură cu aceasta, guvernul U.R.S.S. și guvernul R.P.R. au examinat problema acestor societăți și au convenit asupra predării către Republica Populară Română a părții de participație sovietice din douăsprezece societăți”⁵². Odată cu semnarea acestor protocoale, cea mai mare parte a sovromurilor erau desființate și guvernul de la București putea considera aceasta ca pe o victorie diplomatică de primă importanță.

Un pas înapoi greu de înțeles...

Explicarea gestului de bunăvoință al Uniunii Sovietice este dificilă. Varianta oficială, care prezenta acordurile de lichidare drept rezultatul exclusiv al relațiilor de prietenie dintre cele două state, este puțin credibilă și, ca atare, nu merită analizată. Atitudinea părții române, de a reclama retragerea U.R.S.S. din aceste societăți, este perfect justificată, date fiind rezultatele economice negative cu care s-a soldat activitatea acestor sovromuri, precum și permanenta lor insubordonare față de autoritățile de la București. Dar de ce a dat Uniunea Sovietică curs propunerilor venite de la București?

Este evident că situația internațională, cât și cea internă a U.R.S.S., era diferită de cea din anii 1945-1946. Totuși, dispariția lui Stalin nu a modificat peste noapte raportul de subordonare a comuniștilor români față de Moscova,

iar Războiul Rece era departe de a se încheia, chiar dacă în a doua parte a anului 1955 cunoștea o ușoară relaxare adusă de „spiritul de la Geneva”.

O explicație credem că poate fi oferită de analiza evoluției ulterioare a atitudinii U.R.S.S. față de celelalte „țări frățești”. Sovieticii au devenit conștienți că sistemul societăților mixte, ca formă de control și dominare economică, nu mai este adecvat realităților economice și sociale din statele comuniste și dăunează relațiilor bilaterale. Abandonarea acestui sistem se dorea a fi înlocuită printr-o formă mai rafinată: colaborarea strânsă în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), organizație dirijată cu mână sigură de Moscova. Deci, într-o primă etapă, 1953-1956, se miza pe oferirea unor concesiuni față de guvernele țărilor satelit, pentru a marca o distanțare față de epoca lui Stalin, acțiune urmată apoi de o etapă în care Uniunea Sovietică a urmărit restabilirea dominației economice folosind pârgurile de control oferite de C.A.E.R.

Necesitatea schimbării modului de abordare a relațiilor economice a fost sesizată de conducerea sovietică și datorită reacțiilor tot mai vehemente ale liderilor de la București. Gheorghe Apostol, unul dintre „baronii” lui Gh. Gheorghiu-Dej, a relatat cum acesta a „deschis conflictul pe tema sovromurilor”. După recepția dată de ambasada sovietică cu ocazia zilei de 7 noiembrie 1952 a urmat la domiciliul lui Dej o întâlnire privată, la care a fost invitat și reprezentantul sovietic pentru problemele sovromurilor. Gh. Apostol relatează că: „La un moment dat, Dej l-a întrebat pe ăla:

«-Ce înseamnă export de capital?

-De ce vrei să știi de la mine? (...)

-Vreau să știu de la dumneata pentru că nu ești un economist ca oricare altul. Nu pe oricine trimite tovarășul Stalin să coordoneze și să răspundă de sovromurile din România.

-Păi, export de capital nu face decât imperialismul american în colonii. (...)

-Dar ce faceți dumneavoastră în România, cum se poate numi? (...) Nu considerați România ca pe o colonie, așa cum consideră imperialiștii țările din Africa și din Asia?»⁵³.

Atitudinea lui Gheorghiu-Dej față de problema sovromurilor este confirmată și de N.S. Hrușciiov. Acesta relatează în memoriile sale că: „acolo (în România –n. ns. F.B.) lucra Sovrum –societate sovieto-română care se ocupa îndeosebi cu obținerea de minereu de uraniu (...) Dar ea i-a jignit pe români și când noi, după moartea lui Stalin, am lichidat această asociație, dacă a venit vorba de ea, Dej, cu o oarecare furie, tot repeta, ca un blestem, *Sovrum, Sovrum!*. Noi am desființat asemenea societăți mixte în toate țările frățești, pentru că înțelesesem că erau ca niște bătăături pe degetele de la picioare și răneau sentimentele naționale producând neînțelegeri în lagărul nostru”⁵⁴.

Resentimentele românilor în problema sovromurilor au fost de durată. Alexandru Bârlădeanu relatează că, în timpul unor negocieri mai aprinse purtate la Moscova în 1963, „am avut ocazia să le spunem unele adevăruri. Eu le-am plasat

problema Sovrom-urilor (...) că au spoliat economia națională prin sovrom-uri. Cât ne-au păgubit prin această formulă de cooperare. Kosâghin s-a supărat atât de tare încât nici n-a vrut să-mi mai dea mâna (...) Când ne-am întors de la Moscova, Dej mi-a spus la telefon: «Bravo, măi! Sunt foarte mulțumit de felul cum ai ridicat tu problema Sovrom-urilor. Am citit stenograma.»⁵⁵.

O zi care trebuia să fie sărbătoare națională – 22 octombrie 1956

Desființarea ultimelor două sovromuri („Sovrompetrol” și „Sovromquartit”) a avut loc în anul 1956. Discuțiile pe această temă au debutat în luna iulie, dar convenția de preluare de către România a fost semnată abia la **22 octombrie 1956**.

Noua politică adoptată de Uniunea Sovietică față de țările lagărului socialist era reflectată și în „Declarația guvernului U.R.S.S. cu privire la bazele dezvoltării și întăririi prieteniei și colaborării între U.R.S.S. și celelalte țări socialiste”, din 30 octombrie 1956. În acest document se aprecia că „în procesul instaurării noii orânduirii și al profundelor transformări revoluționare ale relațiilor sociale, au existat numeroase dificultăți, sarcini nerezolvate și greșeli fățișe, printre care și greșeli în relațiile dintre țările socialiste, încălcări și greșeli care au făcut să diminueze valoarea principiului egalității în drepturi în relațiile dintre statele socialiste”⁵⁶. Guvernul sovietic se declara gata să discute împreună cu guvernele celorlalte țări socialiste măsuri care să înlăture „orice posibilitate de încălcare a principiului suveranității naționale, al avantajului reciproc și egalității în drepturi în relațiile economice”⁵⁷.

Ca un nou semn de bunăvoință, guvernul sovietic a stabilit reducerea cu 4,3 miliarde lei a sumei prevăzută anterior drept răscumpărare pentru întreprinderile trecute în proprietatea statului român, din care 1,5 miliarde lei pentru averile foste germane. Valoarea părții de participație sovietică urma să fie răscumpărată în rate anuale, egale, eşalonate pe timp de 15 ani, suma de plată fiind considerată un credit fără dobândă acordat României de către Uniunea Sovietică⁵⁸. Această atitudine făcea presa din România să remarce faptul că, în procesul colaborării româno-sovietice, „toate problemele care s-au ivit au fost rezolvate întotdeauna în spirit tovărășesc, ca între prieteni egali în drepturi”⁵⁹.

În acest mod, „colaborarea frățească” româno-sovietică în cadrul sovromurilor lua sfârșit. Conducerea de la București, printr-o politică abilă, a reușit să obțină din partea „ursului” de la Kremlin o primă retragere din România: retragerea din principalele sectoare ale economiei românești. Petrecută cu patru ani mai devreme decât retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României această repliere a sovieticilor a fost o adevărată surpriză atât pentru analiștii occidentali, cât și pentru cetățenii României populare.

După ce vreme de un deceniu din România s-au scurs enorme cantități de produse spre colosul de la răsărit, la prețuri „promoționale”, românii constatau, cu surprindere, că robinetul este închis, iar acest act, conjugat cu

retorica oficială, care căpăta accente tot mai naționaliste, a fost de natură să seducă o parte din populație. Deziluzionați de promisiunile fără acoperire ale Occidentului, precum și de abandonarea Ungariei în fața represiunii Armatei Roșii din toamna anului 1956, tot mai mulți români au fost înclinați să vadă în conducerea de la București un soi de absolutism luminat, capabil să-i pună la adăpost de o eventuală amenințare sovietică, prin apărarea fermă a intereselor naționale. Antirusismul tradițional al românilor a fost speculat, cu abilitate, de regimul comunist de la București pentru consolidarea propriilor poziții și pentru proiectarea în sânul poporului a unei imagini seducătoare. După represiunea fără discernământ din primul deceniu de la preluarea puterii, la București începea să se profileze tactica inoculării iubirii față de *Big Brother*, așa cum într-un mod genial a descris-o George Orwell, încă din deceniul cinci al secolului trecut.

Note:

1. Acest studiu a fost publicat, într-o formă primară, sub titlul *Pași spre autonomia R.P.R. - desființarea sovromurilor*, în „Analele Științifice ale Universității «A.I. Cuza» - Iași”, seria Istorie, tomul XLIV – XLV, 1998-1999, p. 133-150.
2. Onisifor Ghibu, *Chemare la judecata istoriei*, București, 1992, vol. I, p. 102-103.
3. Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944-1947*, București, 1979, p.173.
4. Arhivele Naționale Istorice Centrale, (A.N.I.C.), fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 35/1945, f. 3-4.
5. Pentru textele proiectului românesc al tratatului, al tratatului propriu-zis, al protocolului la acordul de colaborare, anexele A și B cuprinzând lista mărfurilor de livrat de către România și de către U.R.S.S., precum și al protocolului confidențial privind prețurile, vezi A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.- Secția Economică, dosar nr. 18/1945, f. 1-27; idem, fond Casa Regală, dosar nr. 38/1945.
6. Burton Y Berry, *Romanian Diaries. 1944-1947*, Iași, 2000, p. 143.
7. C.V.R. Schuyler, *Misiune dificilă*, București, 1997, p. 119.
8. *Ibidem*
9. „Monitorul Oficial” (M.O.), nr. 133, 15 iunie 1945, p. 5 029-5 030.
10. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția .Cancelarie, dosar nr. 46/1945, f. 4.
11. idem, dosar nr. 40/1945, f. 1-5.
12. M.O., nr. 172, 1 august 1945, p. 6 583-6 586.
13. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 94/1945, f. 7.
14. M.O., nr. 243, 24 octombrie 1945, p. 9 333.
15. M.O., nr. 245, 26 octombrie 1945, p. 9 429-9 442.
16. M.O., nr.161, 19 iulie 1945, p. 6 158-6 159.
17. Aceste proprietăți intrau în prevederile art.8 din Convenția de Armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944, care avea următoarea formulare: „Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să nu permită exportul sau exproprierea, a oricărei forme de proprietate (inclusiv obiecte de valoare și bani) aparținând Germaniei și Ungariei sau naționalilor lor, sau persoanelor cu reședința în teritoriile lor, sau în teritoriile ocupate de ele, fără autorizația Înalțului Comandament Aliat (Sovietic). Guvernul și Înalțul Comandament Român vor păstra aceste bunuri în condițiile ce urmează a se stabili de Înalțul Comandament Aliat (Sovietic)” - în M.O., nr. 219, 22 septembrie 1944.
18. Marin Radu Mocanu, (coord.) *România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente*, București, 1995, vol. II, p. 171-172.
19. *Ibidem*, p. 121-124.

20. Reuben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, București, 1996, p. 393.
21. C.V.R. Schuyler, *op. cit.*, p. 178.
22. Ulrich Burger, *Misiunea Ethridge în România*, București, 2000, p. 204.
23. *Ibidem*, p. 199
24. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 67/1945, f. 4.
25. Ulrich Burger, *op. cit.*, p. 118.
26. M.O., nr. 101, 1 mai 1946, p. 4 402-4 407.
27. A.N.I.C., fond P.C.M.-stenograme, dosar nr. 11/1948, f. 5.
28. *Ibidem*, f. 6.
29. *** *Economia României între anii 1944-1959*, București, 1959, p. 534.
30. Sovieticii preluaseră societățile de asigurare germane încă din 1946 dar, în timp, apăruseră unele conflicte de interese cu Regia Autonomă a Asigurărilor de Stat. Aceasta era acuzată că aduce prejudicii U.R.S.S. prin crearea monopolului asigurării bunurilor statului român și că face o concurență neloială societăților preluate de sovietici, prin perceperea unor prime mai mici. Pentru a înlătura astfel de probleme, s-a recurs la soluția „Sovromasigare”- A.N.I.C., fond Ministerul Afacerilor Interne-Direcția Administrației de Stat, dosar nr. 22/1948, f. 49-50.
31. *** *Economia României între anii 1944-1959*, București, 1959, p. 535.
32. Convenția pentru înființarea Sovromquartit a fost semnată la 30 decembrie 1951.
33. Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București, 1994, p. 142.
34. Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, 1990, p. 381.
35. Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Los Angeles, 1989, p. 279.
36. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 12/1947, f. 1-5.
37. *Ibidem*, f. 4.
38. Victor Frunză, *op. cit.*, p. 403.
39. A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, dosar nr. 20/1953, f. 1-3.
40. Sovromasigare își înceta activitatea, pe baza unei alte înțelegeri, la 1 iulie 1953 - idem, dosar nr. 21/1954, f. 10.
41. Idem, dosar nr. 20/1953, f. 4.
42. 50% din efectivele de muncitori de la Sovromcărbune și Sovromconstrucții erau asigurate de soldați ai armatei române. Un număr mare de soldați lucrau și în exploatarea forestieră ale Sovromlemnului. Așa cum se exprima Miron Constantinescu, „tovi cu mare răspundere, sovietici, au afirmat că acest lucru trebuie să înceteze, pentru că nu este convenabil politicește ca ostași români să lucreze la sovromuri”.-*Ibidem*, f. 7.
43. *Ibidem*, f. 12.
44. *Ibidem*.
45. Idem, dosar nr. 7/1954.
46. Idem, dosar nr. 153/1954, f. 19-20.
47. Capitalul social al Sovromquartitului fusese majorat, în toamna anului 1953, cu 81,5 milioane ruble, prin aport al ambelor state – idem, dosar nr. 22/1953, f. 3
48. idem, dosar nr. 21/1954, f. 14
49. Idem, dosar nr. 94/1954, f. 40
50. *Ibidem*, f. 41.
51. Idem, dosar nr. 103/1954, f. 3.
52. „România liberă”, 26 septembrie 1956.
53. Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri-mărturie despre stalinizarea României*, Arad, 1995, p. 261
54. „Magazin istoric”, nr. 2/1997, p. 29; Hrușcioc prezintă în memoriile sale considerentele care l-au făcut să acorde concesiile sateliților astfel: „...după război, Stalin a tratat foarte dur aceste țări. El le-a dictat voința sa. În ochii săi ei nu erau prieteni adevărați. El îi trata ca supuși ai Uniunii Sovietice, nu ca aliați. Noi, conducerea post-stalinistă, am preluat lucrurile așa cum le aranjase el. Din cauza unor sentimente dure și chiar antagonism din partea aliaților noștri, era greu pentru noi să realizăm un monolit în lagărul socialist” –*apud* Arhivele Naționale ale României, Retragerea trupelor sovietice. 1958, București, 1996, p. 233.
55. Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, București, 1997, p. 134.
56. Apud Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici*, București, 1986, p. 217.
57. *Ibidem*.
58. „Scânteia”, 5 decembrie 1956.
59. *Ibidem*.

Gheorghe Apostol în „dialog” cu Securitatea (1989)

Liviu ȚĂRANU,

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București

Între figurile proeminente ale nomenclaturii edificate în România după 1948, Gheorghe Apostol reprezintă un caz aparte. Deși a deținut, pe linie de partid, cele mai înalte demnități și a fost desemnat de către Gh. Gheorghiu-Dej ca succesor la conducerea P.M.R., el a ratat mereu ocazia de a se impune definitiv în ierarhia politică a regimului comunist. Ca urmare, a ajuns, în scurt timp, victima celui pe care l-a apărât și apoi subestimat în lupta politică: Nicolae Ceaușescu.

Gheorghe Apostol s-a născut la 16 mai 1913, în comuna Tudor Vladimirescu, județul Galați, și după studiile primare a absolvit Școala de meserii CFR din Galați, având ca profesie de bază cea de turnător. În 1934 s-a înscris în P.C.R., pentru ca doi ani mai târziu să devină președinte al Comitetului Tineretului din cadrul Blocului pentru apărarea libertăților democratice. În februarie 1937 este condamnat la 3 ani închisoare și 30.000 lei amendă pentru infracțiunea de tulburare a liniștii publice (activitate comunistă). În mai 1941, prin ordin al Direcției Generale a Poliției este internat în lagărul de la Tg. Jiu. În august 1944 reușește să evadeze și se angajează în multiple acțiuni ale P.C.R. În 1947 ocupă pentru scurt timp postul de administrator financiar la Ministerul Finanțelor, pentru ca din 1948 să înceapă ascensiunea sa politică: președinte al Confederației Generale a Muncii și totodată membru al Comisiei pentru simplificarea și raționalizarea aparatului de stat (1 decembrie 1948). Între anii 1952-1954 este vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, deținând în aceeași perioadă portofoliul de ministru al Agriculturii și Silviculturii. Între anii 1955-1961 este numit președinte al Consiliului Central al Sindicatelor, pentru ca ulterior, între 1961-1967, să fie prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Timp de doi ani (1967-1969) deține funcția de președinte al U.G.S.R., ca apoi să fie mutat ca director general al Rezervelor de Stat (1969-1975). Incomod fiind pentru Nicolae Ceaușescu,

este trimis ambasador extraordinar și plenipotențiar al RSR în Argentina (1977-1983), apoi în Republica Orientală a Uruguayului și Brazilia (1977-1989)¹.

Pe linie de partid a deținut cele mai înalte demnități: membru al C.C. al P.M.R./P.C.R. (1945-1969), membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R./P.C.R. (1948-1969) prim secretar al C.C. al P.M.R. (1954-1955) și membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. (1965-1969)².

În anii '90, în diverse dialoguri sau în memoriile sale³, Gh. Apostol afirma că, după 1965, când N. Ceaușescu a preluat conducerea P.C.R., acesta din urmă a plănuțit mai multe accidente prin care dorea dispariția colegului său de partid. După ce a intrat în diplomatie, Gh. Apostol susține că a continuat să se împotrivescă lui Ceaușescu⁴. Alături de un grup de generali din armată și Securitate, de mai mulți activiști de partid, în frunte cu Ion Iliescu, era decis să acționeze la momentul „oportun” – în timpul unei plenare a C.C. al P.C.R. (?!). Însă generalul Ioniță care coordona grupul a decedat în condiții suspecte, fiind, se pare iradiat.

Aflat la post, în Brazilia, Gh. Apostol este înștiințat despre atitudinea publică a lui Silviu Brucan față de evenimentele de la Brașov din noiembrie 1987, și hotărăște să aibă o întâlnire cu acesta din urmă. Întrevederea are loc în Parcul Herăstrău, unde Gh. Apostol emite ideea unei scrisori deschise adresate lui N. Ceaușescu. După două săptămâni, Silviu Brucan îl vizitează acasă pe Gh. Apostol arătându-i textul de bază al scrisorii, neagreat însă de Apostol, care îi recomandă să meargă la Al. Bârlădeanu să vadă ce observații are acesta, apoi la Corneliu Mănescu și Grigore Răceanu. Cu excepția lui Corneliu Mănescu, ceilalți au avut observații proprii, contribuind la îmbunătățirea textului.

Din cauza stării proaste de sănătate a lui Al. Bârlădeanu și plecării în străinătate a lui Silviu Brucan, finalizarea scrisorii a fost amânată pentru câteva luni. La întoarcerea acestuia, scrisoarea a fost reactualizată, scurtată și axată pe teme de politică internă și externă mai importante. S-a hotărât redactarea a trei exemplare: unul pentru N. Ceaușescu, altul pentru BBC și încă unul pentru „Europa Liberă”⁵.

Gh. Apostol a avut o întâlnire și cu Constantin Pârvulescu, veteran al P.C.R., care a fost de acord cu textul scrisorii, dar a cerut ca aceasta să fie trimisă doar lui N. Ceaușescu. Silviu Brucan avea sarcina de a redacta textul scrisorii și totodată de a-l trimite destinatarilor. La N. Ceaușescu nu a mai ajuns nici un exemplar al scrisorii, cel destinat lui ajungând la Ambasada Americană din București.

În urma publicării acestei scrisori în presa occidentală, toți cei șase autori ai scrisorii sunt cercetați de Securitate și li se stabilește domiciliu obligatoriu. Gh. Apostol, care între timp dăduse un interviu postului de radio BBC și publicase un articol în ziarul „Universul” editat la New York de Aristide Buhoiu, este anchetat mai multe luni la Colegiul Central de partid, după care este lăsat pe mâna Securității. „Dialogul” cu aceasta, atât cât l-am putut identifica în dosarele intrate în arhiva C.N.S.A.S., îl redăm în continuare, pentru a ilustra metodele de

lucru ale Securității cu marile figuri ale regimului (metode destul de indulgente în comparație cu cele aplicate cetățenilor de rând) cât și reacția lui Gh. Apostol, care ajunge, în final, să regrete gestul său de disidență. Ceea ce, din punct de vedere istoric, nu scade cu nimic, meritele sale reale în subminarea regimului Ceaușescu.

Strict secret
Exemplar unic
Nr. pag. 13
Nr. 0061

Notă⁶

Discuția din 30.03.1989 [dintre] col. Morariu și Apostol

Rola 5.

A[postol] – Eu am spus. Să nu se publice nimic până nu mor eu⁷.

M[orariu] – Bine am înțeles, dar cum urma să afle ei? Că nu era tot una să afle după o săptămână și alta să afle după 2 ani?

A – Asta nu am stabilit, nu am discutat așa ceva.

M – Ce garanții v-au dat că se vor ține de cuvânt?

A – Și-au dat cuvântul de onoare că vor respecta înțelegerea pe care am stabilit-o cu ei.

M – Care ei?

A – Cu cetățeanul acesta care mi-a luat interviul.

M – Și cu [Aristide , n.ns.] Buhoiu?

A – Cu Buhoiu nu am mai discutat nimic. Eu cu el nu am discutat personal nimic.

M – În cadrul interviului ăsta cu BBC în afară de istorie, să zicem așa, adică viața dv. în contextul politicii în România, ați făcut și comentarii referitoare la situația din România? La situația actuală, cauze...

A – Sigur.

M – Da?

A – Sigur.

M – Și ce poziție ați avut?

A – O să aflați după ce mor eu. Și ce am avut de spus am spus la Colegiul Central.

M – Nu, că nu intrăm în detalii să ne povestiți ce ați spus acolo, nu în ideea asta.

A – Am vorbit despre viața politică internă, de situația economică.

M – Dar ați avut la îndemână suficiente date? Dv. ați fost un om politic, ați văzut multe acolo unde ați fost și acum vă dați seama de diferența de informare. Una este să fii sus undeva unde-ți vin tot felul de date din toate domeniile și alta să fii undeva cum suntem noi, cum sunteți dv. acum, cum ați fost în străinătate.

Acolo vă veneau niște informații, dar erau sumare, de principiu ca să aveți o orientare. De unde ați luat datele astea ca să puteți să aveți pentru dv. în primul rând garanția că faceți o apreciere politico-economică...

A – M-am folosit de propriile aprecieri făcute de tov. ... [N. Ceaușescu, n.ns.] la Conferința care a avut loc la Mangalia, unde a vorbit despre cinci contradicții care au apărut în economia și societatea românească.

M – Bun, cunoaștem asta, problema se pune de unde ați avut date?

A – Date concrete nu am putut să am.

M – Deci nu ați avut, atât am vrut să știm. Hai să lămurim problema cu telefoanele astea să putem merge mai departe și să putem sistematiza pe hârtie. Am rămas la primul telefon, când urma să-l sunați peste câteva zile iar el urma să vă transmită cum și în ce mod. Cam peste câte zile l-ați sunat? De unde?

A – Din Brazilia.

M – De la ce telefon?

A – De la public.

M – De ce foloseați telefonul public?

A – Că nu puteam să vorbesc de la Ambasadă.

M – De ce? Nu aveți fir? Cu exteriorul?

A – Erau mai multe fire dar am socotit că este mai bine să merg la telefonul public.

M – A, ca nu cumva să fie telefonic interceptat.

A – Da.

M – Și ce v-a spus? Bănuiesc că l-ați întrebat dacă a rezolvat problema cu BBC.

A – Da. L-am întrebat dacă a rezolvat problema, și a spus că pot să plec la Londra că problema este rezolvată. Mi-a dat numărul de telefon și de acest număr de telefon m-am folosit pentru a putea ajunge la BBC.

M – Ați ajuns după multe zile la Londra.

A – Am stat în Danemarca o zi după care am mers la Londra.

M – Da, la Londra ați ajuns pe 18. De ce ați așteptat ultima zi ca să luați legătura cu BBC?

A – Pentru că aceasta a fost ziua liberă a cetățeanului ca să se întâlnească cu mine.

M – Asta înseamnă că l-ați sunat de mai multe ori.

A – O singură dată l-am sunat și pentru prima dată s-a stabilit acest lucru.

M – Normal era ca să fi fixat din timp o zi.

A – Sigur că am mai dat telefon cu o zi mai înainte de a mă întâlni cu el.

M – Deci ați mai dat un telefon în prealabil?

A – Sigur.

M – Deci nu în ultima zi ci în penultima zi ați mai dat un telefon.

A – Da, în penultima zi am avut întâlnirea, de ședere la Londra.

M – Deci ați stat șase zile și a treia zi ați sunat.

A – Cred că da.

M – De unde ați sunat, de la hotel?

A – Nu, nu, nu puteam de la hotel.

M – De ce?

A – Nu voiam.

M – E de înțeles de ce nu voiăți. Soția ce a spus despre faptul că intenționați să mergeți la BBC?

A – Nu am vorbit de față cu soția, cu cetățeanul respectiv la telefon.

M – Avem informații că ați fost în permanență împreună. Dealtfel soția era la curent și este la curent cu toată situația, nu este nici un secret.

A – Nu.

M – Ba da.

A – Ea a fost la cumpărături și eu am fost la BBC.

M – Bine, dar să vă întâlniți după 5 ore dv. cu mâna goală și dânsa cu sacoșa plină, trebuiau niște explicații, dacă rămânea cu impresia că ați fost la o fată?

A – Ei, m-am plimbat, am fost la un muzeu de acolo din apropiere, m-am oprit acolo un timp, nu i-am spus unde am fost și ce am făcut. Nu i-am spus realitatea.

M – Deși dânsa era la curent cu toate preocupările dv. și avem un capitol pentru asemenea discuții, știau și membrii ambasadei la ce lucrați, cu atât mai mult dânsa, dar nu asta este important. Când v-ați văzut cu Buhoiu? Vă dați seama d-le Apostol că acesta nu scade și nu adaugă cu nimic...

A – Dragă domnule, nu m-am întâlnit cu Buhoiu nicăieri.

M – El nu se afla la BBC?

A – Nu, poate, eu nu știu. Nu m-am întâlnit cu el.

M – Îl cunoșteți personal.

A – Pe Buhoiu îl cunoșteam așa cum v-am spus din țară de la TV. Cum arăta el acum nu pot să-mi dau seama.

M – Deci el nu se putea travesti ca să vă ia interviul.

A – Nici într-un caz nu a fost el care a luat interviul despre care am vorbit eu. Nu.

M – Nu. Atunci alt interviu și ne încurcăm în interviuri.

A – Altul nu a fost, decât numai ce am avut de spus la telefon.

M – Dacă nu vă supărați la mine pe birou este redarea unuia dintre interviuri, nu cu necunoscutul de la BBC ci cu Buhoiu. Am să-l aduc.

A – Să vedem.

M – Este în avantajul reciproc să clarificăm problemele.

A – Eu nu mai am mult de trăit, nu am ce să ascund, nu am ce să ascult, am spus ce am crezut, ce am gândit și cum am acționat.

M – Dar de ce ați ținut să dați la BBC? De ce nu ați dat la „Radio Moscova” dacă tot ziceați că aveți sânge sovietic sau la „Radio Sofia” și ați dat la BBC. Ce ați avut în vedere?

A – În străinătate am socotit că această instituție e mai serioasă și că poate să păstreze acest secret.

M – Și celelalte nu puteau?!

A – Așa am crezut eu.

M – Nu vă contrazic, am vrut numai să știu. Soției cum i-ați explicat cele 5 ore de absență, ați spus că atât a durat interviul la BBC.

A – Am spus că m-am plimbat încolo, încoace.

M – Dar vroia și dânsa să se plimbe, să viziteze muzeul.

A – Am fost și împreună, dar am stabilit să facă cumpărăturile tocmai în ziua în care trebuia să mă întâlnesc cu cetățeanul.

M – Și dânsa nu a spus să mergeți și dv.?

A – A încercat, dar am spus că mă duc singur.

M – Deci susțineți în continuare că nu v-ați întâlnit cu Buhoiu în străinătate.

A – Nu.

M – Nu i-ați dat un interviu.

A – În afară de discuțiile telefonice n-am avut discuțiile personale între patru ochi cu el.

M – Când ați vorbit cu el de la telefonul internațional și i-ați spus că vreți să ajungeți la BBC, la data respectivă primise-ți ziarul?

A – Îl primisem când eram în Brazilia.

M- Da, dar nu de acolo ați dat telefon?

A – Da.

M – Deci primise-ți ziarul. V-a întrebat ceva de el? Dacă ați primit ziarul, dacă v-a plăcut articolul.

A – Mi se pare că m-a întrebat și am spus că corespunde realității ce a scris acolo și a spus că va continua. I-am spus continuați.

M – Dar cu ce prilej a solicitat să-i mai dați și alte materiale?

A – Alte materiale nu am mai dat.

M – Alte materiale, alte date.

A – Alte materiale și alte date în afară de ceea ce am stabilit cu această scrisoare nu.

M – Dintr-un material de 15 pagini cât poate să scrie? Oricât l-ar comenta de mult.

A – Nu știu ce s-a scris după primul articol.

M – Ce materiale i-ați mai dat pentru a le folosi la alte articole de genul respectiv.

A – Unicul material a fost acesta de care am vorbit.

M – Pe cel de 30 de pagini nu l-ați dat?

A – Nu, nu.

M – Ți-a plăcut să văd că vroiați într-adevăr să-și atingă scopul, ăla vă ajuta mai mult, l-ați sintetizat de la 33 pagini la 15 pagini gândindu-vă că așa s-ar putea citi mai ușor la C.C. Dar dacă-l dai la un reporter cu cât e mai bogat cu atât e mai bine să aibă el date mai multe.

A – În 1970 am trimis textul prescurtat al acestei scrisori.

M – Vă dau numai o frază din interviu, uitați-vă ce se spune „Interviu dat lui Buhoiu! Ce faceți dv. eu nu consider că faceți trădare”.

A – Spune Buhoiu despre mine?!

M – Nu dv. spuneți în interviu. Eu v-am spus că nu suntem niște neserioși. Este redarea unei casete cu vocea dv. și a lui Buhoiu. De ce trebuie să vă punem în situația asta. Spuneți în interviu: „Ce faceți dv. eu nu consider că faceți o trădare a intereselor poporului român. Este o demascare a situației existente create de .... [N. Ceaușescu, n.ns.] Așa îi spuneți lui Buhoiu. Interviuul ăsta este înainte de ai da scrisoarea scrisă spre publicare în ziar. Dar avem timp să le lămurim pe toate și să vedeți cine-i mincinosul. Un cuvânt nepotrivit pentru vârsta și situația dv. Sunt de părere să punem pe hârtie cele discutate că este târziu să poată să meargă dl. Apostol să se odihnească. Deci revenind, interviul de care vă spuneam este înainte de a preda lui Ștefan materialul publicat de Buhoiu.

A – Da, este posibil. A fost o convorbire telefonică dar nu este interviu.

M – Este interviu care s-a publicat, cu întrebări și răspunsuri destul de amănunțite și dezvoltate. Nu convorbirile pe care le-ați avut de la Ștefan de acasă și pe care nu le-ați detaliat, în special pe cea de a doua. I-ați dat un interviu detaliat care a apărut 25 de minute. V-am spus că-l avem aici, redat cu întrebări și răspunsuri dezvoltate. Poate ați încurcat treburile, nu vă învinuim că nu ați fost sincer, poate în vârtejul discuțiilor ați omis de acest interviu care exprimă exact părerile dv. care sunt ale dv. Poate ați confundat cu telefoanele date, cu discuțiile pe care le-ați purtat pentru BBC. Erau discuții pe teme respective nu interviuri.

A – Pot să văd conținutul acestui interviu?

M – Nu. V-am dat numai niște indicii și vă rog să vă puneți mintea la contribuție. Am mai spus că aveți minte de 35 de ani, memoria la fel.

A – Nu e chiar așa.

M – Vă cunoaște lumea și vă cunoaștem și noi. La „Universul”⁸ suntem abonați și noi. Aici este poza dv. la un microfon.

A – Da, dar nu luată în USA.

M – Se fac poze și pe întuneric, știți bine.

A – Se fac cum vreți.

M – Mai gândiți-vă puțin și să mai reparăm puțin din ... acelea sau începem să scriem și până ajungem la ele mai ne gândim. Este în dezavantajul dv. că nu aveți ce să ascundeți. Cred că le-ați încurcat.

A – Este posibil. Dacă aș da un interviu prin telefon...

M – Nu prin telefon, este exclus. Direct sau acolo la BBC.

A – Asemenea lucru nu s-a putut.

M – De asta v-am întrebat, s-a putut travesti?

A – Nu am dat scris nimic și nu am avut o convorbire.

M – Nu scris. Înregistrat.

A – Nu am avut nici o discuție personală.

M – Asta nu este căzută din cer.

A – Eu bănuiesc totuși că prietenul meu de la BBC i-a pus la dispoziție.

M – E vocea lui și vocea dvs., d-le Apostol. Țăsta este impedimentul de netrecut.

A – Eu n-am avut o asemenea discuție.

M – Dacă era vocea altei persoane și nu a lui ăsta, e întrebare și răspuns, ați văzut A, B; A, B; A, B. Și pe înregistrare este așa nu este altfel. Credeți că noi venim să inventăm. Că noi ne pretăm să inventăm niște treburi. Ce scop am urmări, ce-am realiza prin asta?

A – Eu nu pot să-mi amintesc de loc, pur și simplu.

M – Bun. O să vă amintiți. Nu știm cum să facem. Așezați-vă mai comod ca să puteți scrie.

A – Scrieți dvs. și eu semnez dacă sunt de acord sau nu.

M – Nu. Vă rog să ne credeți că nu o facem pentru noi ci tot pentru dvs. mai mult.

A – Și dacă nu dau scris?

M – Înseamnă că [nu] sunteți corect cu noi.

A – Ba sunt foarte corect, s-a înregistrat tot ce-am spus.

M – Nu s-a înregistrat că uitați aparatul, v-am spus ce conține, conține o casetă cu înregistrarea lui Buhoiu.

A – Dar dacă e o înscenare?

M – O lăsam cu altă ocazie, să lămurim atunci, o să auziți și o să spuneți da îmi amintesc. Nu putem să prindem două voci și să le punem alături oricât ar fi de specialiști în lume, unul să pună întrebări și altul să răspundă și să le lege⁹. E vocea dvs. și vocea lui. V-ați recunoscut vocea?

A – Aicea da.

M – Măcar aici suntem de același punct de vedere. Dar o lăsam așa pentru mâine, poimâine, când vreți dvs. nu forțăm lucrurile, nu vrem neadevăruri, vrem să lămurim niște probleme bine stabilite și să vedem punctul dvs. de vedere, mai ales.

A – În mod cinstit, v-am spus.

M – Bun. Cu rezerva că poate ați încurcat unele treburi.

A – E posibil.

M – Pe care o să le descâlcim zilele următoare. Nu vă învinuim. Haideti să vă las că trebuie să mergeți și la masă. Luați loc și facem repede, fiindcă le are sistematizat, dânsul e bătrân în meserie și le-a prins din zbor, n-o să punem decât ceea ce-am discutat și nici tot ce-am discutat, că am discutat multă vreme.

A – D-lui scrie.

M – Dvs. trebuie să scrieți, e declarația dvs.

A – Am încredere în dvs.

M – Oricâtă încredere ați avea, face parte din obligațiile dvs. civice să răspundeți tot așa cum ați avut amabilitatea să răspundeți la invitația noastră

ca orice cetățean. Noi apreciem această amabilitate a dvs. de a discuta deschis cu noi. Nu vă implică cu nimic, sunt convingerile dvs., ați văzut că noi nu v-am reproșat nimic cu privire la convingeri, nici nu ne-am pus măcar în plan să vă întrebăm de ele, tangențial ați venit dvs. cu punctul dvs. de vedere.

A – Nu sunt capabil la ora asta să scriu. Scrieți și dvs., iar eu semnez dacă voi considera că e cazul.

M – Noi am crezut că purtăm o discuție deschisă fără nici un fel de reticențe. Pentru că noi puteam să înregistrăm discuția (sic!), dar nu e totuna cu scrisul să ai curajul să pui pe hârtie, uite d-le am făcut treaba asta, astea sunt punctele mele de vedere. De fapt noi nici nu am intrat în detaliile care le-ați dat dvs. la Colegiul de partid. Noi am votat aici și reluăm, analizăm și fiecare frază o scrieți dvs. cum credeți. Noi nu vă forțăm să scrieți ce vrem noi, noi nu vă obligăm să scrieți ce ne-ar conveni nouă ci doar ceea ce vă aparține.

A – Nu sunt în stare la ora actuală.

M – Dacă vreți vă odihniți puțin și reluăm.

A – Scrieți dvs.

M – Cu condiția ca ceea ce semnați azi, mâine sau în altă zi să transcrieți dvs.

A – Faceți așa și dacă e nevoie s-o transcriu, o transcriu, dacă nu, nu.

M – Păi e nevoie. Înțelegem că sunteți obosit. Deci să începem.

Cap bandă.

Redat plt. maj. Bianu.

Plt. M. Popescu.

R-6 Discuțiile din 30.03.1989

M. – Să vă citesc ca să n-ajungem la sfârșit ca să spuneți că nu sunteți de acord (citește).

A. – Da, însă în legătură cu Pacea trebuie spus că tot șirul articolelor lui scrise, două erau de a demasca faptul că România fură ceea ce este nou în tehnică și știință și că această activitate se realiza prin diplomații care făceau spionaj economic.

M. – Nu intrăm în detalii pentru că ziarul există, este problema de ceea ce înțelegeți dvs. prin activități dușmănoase sau denigratoare, și faptul că dvs. nu erați pasiv la treburi din astea. Esența.

A. – Da. (scrie).

M. – Știți unde apare ziarul lui Buhoiu.

A. – Da. La New York. (scrie mai departe).

M. – De unde ați aflat că Buhoiu redactează un ziar?

A. – De la Chițimia. (scrie mai departe).

M. – Când v-a spus Chițimia că Buhoiu are un ziar?

A. – Cred că pe la începutul lui 1988.

M. – Dar în ce context?

A – M-a întrebat dacă cunosc că există un ziar al emigranților români și care este condus de Buhoiu.

M – Dar nu vă aduceți aminte contextul în care a spus el treaba asta?

A – E greu.

M – Cum îi spune la asociația aia unde e el secretar?

A – Asociația Culturală Brazilia – România.

M – Ce v-a mai spus Chițimia despre ziar?

A – Că este un ziar foarte agreat de emigrația românească, că are un tiraj destul de mare.

M – Îl avea la el, vi l-a dat să-l citiți?

A – Da. Era abonat la el.

M – Ați citit la el ziarul. Ce impresie v-a făcut?

A – Sigur că nu mi-a făcut o impresie bună.

M – De ce? Era un ziar de scandal sau cum?

A – Era un ziar care se ocupă cu probleme senzaționale ca să capete aderenți, să poată să vândă ziarul mai ușor.

M – Aha. Atunci când ați citit ziarul v-ați interesat dacă se poate să publice materialul?

A – Da, atunci am întrebat dacă acest ziar ar putea să publice materialul meu.

M – Scrisoarea sau materialul cam ce cuprindea, fără a intra în detalii?

A – Legat de metodele antipartinice care au fost folosite la Congresul al X-lea împotriva persoanei mele, combătea minciunile sfruntate care s-au spus pe seama mea și anume că activitatea mea în guvern, sindicate a fost o activitate necorespunzătoare, atitudine deci nepartinică a modului cum s-a discutat despre mine la Congresul X...

M – La probleme economice v-ați referit?

A – Nu, la probleme strict de partid.

M – Și tot atunci a dat și primul telefon lui Buhoiu?

A – Cred că da.

M – Tot atunci ați vorbit cu Buhoiu?

A – Cred că da. M-a întrebat dacă vreau să vorbesc cu Buhoiu și l-am întrebat atunci dacă poate să-mi publice un material. Mi-a spus că poate.

M – A doua oară ați mai vorbit cu Buhoiu?

A – Da, a doua oară când i-am spus că dacă cunoaște Pacepa acest material, poate fi publicat în întregime, dacă nu atunci doar comentarii asupra materialului.

M – Dar atunci cunoștea materialul?

A – Da. Era în posesia lui.

M – Chițimia cum a predat materialul, prin poștă?

A – Nu cred, cred că l-a adus personal.

M – A doua discuție a avut loc la multă vreme?

A – Au trecut 2-3 săptămâni, dacă nu o lună (scrie în continuare).

R-7 Discuțiile din 30.03.1989

M – Cum suna titlul articolului?

A – *Adevărul despre Gh. Apostol.*

M – Ați avut vre-o obiecție față de modul de comentare, față de articolul respectiv?

A – Sigur că erau spuse așa, trase de păr, dar ceea ce era important e că s-a precizat bine cum s-a produs schimbarea după moartea lui Dej.

M – Nu i-ați făcut nicio obiecție lui?

A – Nu.

M – Cum v-a venit ideea asta să dați interviu la BBC?

A – Am spus.

M – Probabil mi-a scăpat mie.

A – M-am hotărât să vin acasă.

M – A, da, dar v-ați sfătuit cu cineva?

A – Nu. Și având în vedere că este posibilă lichidarea mea fizică, să rămână un act care să fie cunoscut.

M – Asta știu. Dar dacă v-a sfătuit cineva.

A – Nu. Propria mea hotărâre...

M – Asta am vrut să știi. Asta cu o săptămână înainte...

A – De plecarea din Brazilia.

M – Vă rog să citiți din nou ca să câștigăm timp.

A – Da.

M – V-ați amintit cumva cum îl chema pe cel de la BBC?

A – Nu.

M – Dar ați reținut că numele suna românește?

A – Da, era nume românesc și vorbea românește.

M – Câte zile ați stat la Londra?

A – Șase zile.

M – A patra zi a dat telefon și a cincea v-a văzut, nu?

A – Da.

M – Luase legătura cu șeful secției astea Buhoiu?

A – Da.

M – Cum vă explicați dvs. că pe Aristide Buhoiu nu l-ați cunoscut decât așa prin telefon, aveați rezerve în ceea ce-l privește că ar putea să aibă gura cam mare și totuși v-ați dat pe mâna lui și i-ați zis despre intenția de a da interviu la BBC și soției nu i-ați spus.

A – Am socotit că nu e bine ca soția mea să cunoască intențiile mele și preocupările mele de ordin politic.

M – Pentru că nu e de acord să vă amestecați...

A – Nu știu. Sigur că nu e mulțumită de situația în care se află pentru că dânsa a muncit în viața ei, la cele două ambasade, a fost ca și o servitoare.

M – Da, dar i s-a recunoscut vechimea.

A – Nu, nu i s-a recunoscut vechimea, din cauza asta mai lucrează, îi mai trebuie încă un an.

M – Unde se află BBC în Londra.

A – Cam la doi km de palatul regal, adică de parcul și lacul, dar ce importanță are asta, important e că m-am dus la BBC-ul acesta.

M – Cât timp a durat interviul?

A – Patru ore.

M – Conținutul interviului de la BBC putem spune că este vorba despre întreaga activitate a dvs. și despre evenimentele istorice care au avut loc în România de la eliberare înapoi potrivit viziunii dvs. E bine spus așa?

A – Da.

M – Dar cu referire la situația prezentă.

A – Da. M-am referit la în special la procesul de colectivizare forțată, mai ales în jud. Vrancea, unde au fost împușcați țărani.

M – Știm la ce vă referiți.

A – Știți? Și acolo socotesc eu că am făcut prima mea trădare, dacă e vorba față de partid și față de popor, că l-am apărat pe tov. președinte atunci când Dej a vrut să-l scoată din funcție.

M – Sunt păreri diferite aici, nu le discutăm aici. Ați putea să-mi răspundeți la o întrebare? De ce BBC să retransmită după ce dvs nu veți mai fi pe lumea aceasta?

A – Bazat pe niște antecedente pe care le-am suferit.

M – Deci realizați cumva gravitatea celor afirmate de dvs, nu?

A – Păi dacă s-ar cunoaște conținutul interviului dat la BBC, sunt niște lucruri foarte importante.

M – Deci, vă temeți de consecințe întrucât cele spuse acolo la BBC erau atât de grave încât ar fi posibil să suportați asemenea consecințe, să fiți lichidat cum spuneți dvs.

A – Așa am gândit atunci, bazându-vă pe cele două antecedente din trecut.

M – Bine, ca să știu să scriu exact cum am și vorbit. D-le Apostol, Silviu Brucan se laudă că el v-a ajutat în legătură cu BBC.

A – Minte.

M – Apropo de cealaltă activitate: că dvs ați fost organizatorul, el a redactat, el le-a dus.

A – E vorba de scrisoarea asta.

M – Și între altele, când a fost în America, el a luat legătura cu reprezentanții unor asociații inclusiv cu BBC, i-ați cerut părerea cum să publicați?

A – Minte. Minte.

M – Dar dvs. aveți o părere bună despre el, cum poate să mintă?

A – Ca om, ca pregătire sigur că am o părere bună despre el.

M – Și ca om și ca pregătire?

A – Da.

M – Ca un om loial așa?

A – Loial, cinstit, asta este impresia pe care mi-a făcut-o, eu n-am fost prieten cu el înainte.

M – Știu. Era diferență.

A – Nu este adevărat. Dacă spune așa, minte.

M – El nu are o părere prea bună despre dvs.

A – Îl privește. Asta îl privește.

M – Oricum, el nu avea același interes, nu avea atât de mult interes ca dvs. să dea publicității scrisoarea. El avea cu totul alte interese, de altă natură. La dvs. era în joc ceea ce ați spus, la el erau alte interese și a speculat amărăciunea dvs. pentru anumite treburi.

A – E posibil.

M – Cu multă abilitate. Dacă vreți să vă uitați pe declarație, ce obiecții aveți?

A – Vreau să menționați că acest text de 15 pagini l-am trimis Congresului al XIII-lea și n-am primit nici un răspuns și prin acest ziar am ținut să fac cunoscut textul acestei scrisori.

M – Eh, ziarul nu l-ați ales prea bine.

A – Țasta mi-a ieșit primul în drum.

M – Bine. Scriem aici menționez că acest text... Citiți și cealaltă pagină. (Apostol citește). Aveți să ne imputați ceva? Suntem corecți d-le Apostol?

A – Da.

M – Și vă rog d-le Apostol, gândiți-vă să clarificăm treburile astea cu interviurile, cu discuțiile din Brazilia și cu Buhoiu.

A – Eu nu am dat interviu, probabil că din discuțiile avute la telefon sau cuplat sau dracu' cine știe ce-au făcut, dar ca să țin un interviu 25 de minute la telefon, asta n-am făcut-o.

M – Nu se poate. La telefon nu se poate.

A – Da nu m-am întâlnit cu el, n-am scris.

M – Să merg din nou să vă aduc să vă citesc ce zice el, acest interviu l-am luat exclusiv pentru „Europa Liberă” cu asentimentul și precizarea d-lui Apostol, cutare, cutare...

A – Nu este adevărat.

M – De ce să ne cramponăm? Am stabilit niște lucruri din proprie inițiativă de ce să negăm tehnica secolului?

A – Tehnica e în stare de orice.

M – O să audiați și dvs. mâine și o să vă convingeți. Vreți să semnați cu pixul?

A – Fiecare pagină.

M – Da-ți pe margine în dreptul completărilor.

R-8. Discuțiile din 30.03.1989

M – Așa, acum scrieți așa, am citit, susțin și semnez fără obiecțiuni. Și puneți data. D-le Apostol la ce oră vreți să veniți mâine?

A – La zece.

M – Bine. Gândiți-vă totuși că ați încurcat niște discuții, treaba cu interviul.

A – N-am dat interviu pentru Europa Liberă.

M – Pentru Vocea Americii.

A – Nici pentru Vocea Americii. N-am dat interviu, scris n-am dat.

M – Nu scris. Ați vorbit cu el, poate că nu a zis că vă ia un interviu, dar a înregistrat toată discuția.

A – E posibil.

M – Păi, vedeți! Gândiți-vă la această discuție că noi nu inventăm nimic.

A – Nu-mi mai aduc aminte ce-am discutat cu el.

M – Nu la telefon. Asta este un interviu luat la BBC ori când v-ați întâlnit o dată cu el și fie că v-a spus sau nu că este interviu, vi l-a luat. Oricum înainte de a apare în „Universul” materialul pe care l-ați trimis. Vă lăsăm să vă gândiți. Sunteți foarte obosit acum. Mâine trimitem mașina deci la 9,45. Vă conduc.

Redat: plt. M. Popescu

Strict secret
Exemplar unic
Nr. pagini 2
No. 0094

Notă¹⁰**Atitudinea lui Apostol în cadrul discuțiilor din data de 03.05.1989**

Intră în camera de anchetă tov. col. Morariu.

M – Bună ziua.

A – Bună ziua.

M – Ce mai faceți?

A – Bine.

M – Să știți că prin răspunsurile astea dați un răspuns capitaliștilor împotriva cărora ați luptat toată viața și nu comuniștilor.

A – Îmi dau seama.

M – Este normal să vă dați seama.

A – Este păcat că am ... (îl îneacă plânsul).

M – Ați încercat...

A – (Înterupe continuarea frazei și printre suspine continuă) Mi-am întunecat mintea sub...

M – V-ați întunecat mintea sub influența lui Brucan spionul și a lui Chițimia spionul americanilor.

A – Cu Chițimia a fost ideea mea păcătoasă...

M – A fost ideea dvs. dar ei s-au folosit de ideea dvs. și au exploatat-o în cel mai înalt grad împotriva dvs. și a tuturor românilor. Ideea dvs., greșeala dvs! Apostol plânge.

A – Am greșit, ce să fac?

M – Orice greșeală poate fi și reparată dar erați la vârsta când trebuia să fiți respectat în continuare.

A – Vă rog să mă iertați puțin. (Iese afară din birou pentru a se liniști).

M – Ei, v-ați mai liniștit?

A – Da.

M – Și spuneți dvs. la începutul discuției, că se face vinovat, cine? De toată treaba asta?

A – Eu personal.

M – Nu trebuia să faceți așa!

A – Nu! A fost o plecare a minții, a rațiunii, a gândirii, a orientării politice. (Oftează). Puteam să rabd în mine în continuare.

.....
A – Eu regret până am să mor, și nu pot să o privesc pe nevastă-mea în ochi.

M – De ce?

A – Că dacă-i spuneam gândul meu ... ce vreau să fac eu... ea mă oprea.

M – Vă oprea. Dar Chițimia v-a încurajat.

A – Nu m-a încurajat, pentru că eu eram ...

M – Ei, asta este, că nu v-a refuzat.

A – Nu, nu m-a refuzat.

M – Soția, mai realistă, nu vă dădea consimțământul.

A – Nu, m-ar fi oprit categoric.

În continuare se schimbă subiectul discuției.

03.05.1989
plut. maj. Bianu

Note:

1. Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R., 1945-1989. Dicționar*, București, 2004, p. 74-75
2. *Ibidem*, p. 74
3. Gh. Apostol, *Eu și Gheorghiu-Dej*, București, 1998.
4. Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, 1995, p. 281.
5. *Ibidem*, p. 282
6. A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 34, f. 149-154, 222-228, 229.
7. Gh. Apostol face referire la un interviu pe care l-a dat unui reporter BBC, la Londra, în 1988, când se întorcea în România, de la post din Brazilia.
8. Ziarul editat de Aristide Buhoiu în S.U.A.
9. În realitate, acest gen de bandă era confecționat în mod curent de către Securitate. Astfel se explică și refuzul colonelului Morariu de a-i prezenta lui Gh. Apostol, integral, interviul în discuție. Într-un raport al generalului Neagu Cosma scris

după defectarea generalului I.M. Pacep, în septembrie 1978, se prezenta modul cum a fost debarcat din funcție fostul șef al contraspionajului românesc: „Colonelul Mircea Aurel, acum la Madrid, s-a înțeles cu Doicaru și Pacepa cum să scape de mine [Neagu Cosma, n.n.], iar el să-mi i-a locul. Mi-au pus microfoane în birou și au început să măsluiască benzi care să sune bine. (Tehnica e simplă, știe oricine, fără să fii mare specialist, cum poate fi „fabricată” o bandă). Dar cum eu nu puteam să vorbesc singur în birou, au mai „lipit” pe cineva (nici acum nu știu cine mi-a fost „complicele”) și treaba era ca și făcută. Tov. Bobu a dat crezare, a făcut un referat pe care l-a scris chiar dânsul la Secția Cadre a C.C., a fost prezentat tov. Ceaușescu, care l-a semnat cu convingerea că ce era scris acolo erau fapte reale” cf. A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 6, f. 218-228.

10. A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 34, f. 229.

1 Decembrie - Ziua Națională a României

Dr. Laurențiu CHIRIAC,
Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

Ziua de **1 Decembrie** – care reprezintă **Ziua Națională a României** – este un bun și necesar prilej de evocare a **Marii Uniri înfăptuite la 1918**, la Alba Iulia, în **Mecca românismlui**. Această zi a **desăvârșirii neamului românesc** trebuie să ne adune cu bucurie în suflete, pentru a celebra cum se cuvine marile momente istorice care au prefigurat crearea **statului național unitar român: Unirea celor două Principate Române** de la 24 ianuarie 1859 (sub domnia reformatoare a lui AL. IOAN CUZA), **Războiul de Independență a României** de sub turci (1877-1878), **Războiului de Reîntregire Națională** (1916-1919) și, apoi, evenimentele din 1918 de la **27 Martie** din **Chișinău** și **28 Noiembrie** de la **Cernăuți**, culminând cu **Marea Adunare Națională de la Alba Iulia** de la **1 Decembrie**. Peste conjuncturi externe complexe și calcule politicianiste, actul istoric din acea zi apare, astfel, ca o împlinire supremă al unui deziderat de veacuri, fiind fapta istorică a întregii națiuni române. Românii s-au legat atunci de o geografie a sufletului lor care-i aranja temperamental în cadrele firești ale hotarelor lor. Lecția românească a lui **1 Decembrie 1918** o constituie **extraordinara solidaritate națională**.

Pentru noi, românii, **anul 1918** a fost un an providențial. La **27 martie 1918**, Basarabia – „lacrima neamului românesc” – revenea la Patria-Mamă, după decizia **Sfatului Țării** de la Chișinău; la **28 noiembrie 1918** era rândul Bucovinei (prin decizia Consiliului Național al Românilor de la Cernăuți), pentru ca la **1 Decembrie 1918**, la Alba Iulia, să se realizeze cel mai important vis al națiunii române, **desăvârșirea statului național unitar român**, prin unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

În fond, **MAREA UNIRE de la 1 Decembrie 1918** a tuturor românilor a reprezentat evenimentul principal al istoriei noastre și, totodată, realizarea unui deziderat multiseclar al locuitorilor granițelor vechii Dacii. Firesc, ziua de **1 DECEMBRIE** a devenit, după evenimentele din decembrie 1989, **ZIUA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI**, căci reprezenta actul care consfințise voința provinciilor românești de a forma un singur stat. În acel an, Basarabia, Bucovina,

Ardealul, Crișana, Maramureșul și Banatul au cerut alipirea lor la România (Moldova, Țara Românească, Oltenia și Dobrogea).

***

Marea Unire din 1918 a fost rezultatul unei lupte seculare care încununează victoria strălucită a mișcării naționale a românilor de o parte și de alta a Carpaților. Totodată, realizarea de la 1 Decembrie 1918 - acea zi binecuvântată de Dumnezeu - s-a plătit cu sute de mii de jertfe românești pentru desăvârșirea idealului național. De aceea, Barbu Ștefănescu Delavrancea evidențiază încă din 1916 că *“noi, românii, în vîltoarea luptelor din Primul Război Mondial, nu ne croim o nouă patrie, ci ne întregim”*.

Bravii militari români căzuți la datorie în timpul **Primului Război Mondial (Războiul Întregirii Naționale)** luminează și acum cu sângele lor pămîntul patriei. Știuți sau neștiuți, biruitori sau înfrânți, anonimi sau rămași în legendă, ei au intrat în conștiința noastră ca cei ce s-au aruncat în brațele morții ca adevărați patrioți și, tocmai de aceea, continuă să sălășluiască în memoria noastră afectivă. Așadar, să ne aducem aminte că trebuie să ne înclinăm frunțile, cu smerenie, în fața acestor străbuni ai noștri, pentru că **ei ne-au făcut prezenți la întâlnirea noastră față în față cu istoria**. Abia sub pămînt le-a fost dat, în sfârșit, să trăiască liniștea lor bruscă, ieșită demult din obișnuința omenească.

Alba Iulia, 1 decembrie 1918.
Mulțimile venite la Marea Adunare Națională.

Sursa: ro.wikipedia.org

De atunci, pacea lumii românești a rămas acel veșnic prunc, mai mereu crescut din durere! Românii au avut demnitatea de a se descătușa cu înțelepciune, spiritul lor bazându-se pe oameni care **și-au permis să trăiască cu bucuta lor de suflet pe înălțimile pământului românesc**. Abia atunci s-a pășit cu optimism în timpurile noi cu lecția învățată a sensului durerii - un sens care a fost deplin doar atunci când, cu chibzuință, „**Țara**” a găsit calea de încetare a propriei suferințe, întărindu-se cu fibrele inimilor oamenilor săi puternici. S-a dorit ca **pacea să nu mai fie doar pauza dintre războaie**, ci să fie **o stare de spirit, o normalitate**.

***

În toamna anului 1918, în contextul derulării **Primului Război Mondial**, **Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Țarist** se destrămau ca mari state, datorită crizei de război, înrăutățirii situației lor economice și, mai ales, a ridicării popoarelor supuse la lupta lor pentru unitate națională, între care și românii. În perioada octombrie - noiembrie 1918 a luat ființă **Partidul Național Român**, atât în Transilvania, cât și în Banat, iar la 30 octombrie 1918 s-a constituit, la Arad, **Marele Sfat Național al Consiliului Național Român**, ca unic for reprezentativ pentru voința poporului român. Sub conducerea lui, s-a intensificat lupta pentru Unirea cu Țara-Mamă. Slujitorii Bisericii Românești s-au aflat în primele rânduri ale luptătorilor pentru unitate (de exemplu: la Sibiu s-au remarcat profesorii teologi Nicolae Bălan - viitor mitropolit - și Silviu Dragomir; la Caransebeș, episcopul Miron Cristea, viitor patriarh, protopopul Andrei Ghidiu, teologul Petre Barbu sau secretarul eparhial Cornel Corneanu; la Oradea, vicarul Roman Ciorogariu și secretarul Aurelian Magieru; la Lugoj, protopopul Gh. Popovici. Pentru unitate națională militau și periodicele vremii: „*Telegraful român*” (Sibiu), „*Biserica și școala*” (Arad), „*Foaia diacezană*” (Caransebeș). Preoții ierarhi români din Transilvania - ortodocșii Ioan Papp al Aradului, Miron Cristea al Caransebeșului și greco-catolicii Iuliu Hossu al Gherlei, Demetrie Radu al Oradei și Valeriu Frențiu al Lugojului au semnat o „*Declarație de adeziune*” la **Consiliul Național Român**, prin care-l recunoșteau „*ca singurul for conducător politic al națiunii române*”. Acest act a avut un ecou pozitiv în rândul clerului și credincioșilor celor două Biserici surori.

La 14 noiembrie 1918, profesorul Nicolae Bălan și căpitanul Victor Precup erau trimiși la Iași pentru a discuta cu conducătorii de atunci ai țării situația din Transilvania, iar a doua zi, la propunerea profesorului Bălan, **Consiliul Național Român** hotărâse convocarea **Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia** – ca adunare plebiscitară ce urma să hotărască Unirea Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Maramureșului cu Patria-Mamă, România.

Astfel, duminică - **1 Decembrie 1918** - a avut loc la Alba Iulia **Marea Adunare Națională** - care a decis Unirea cu România. Erau prezenți **1228 de deputați și delegați oficiali**, alături de **100.000 de români** veniți din toate părțile unde se vorbea românește, de la Maramureș la Dunărea Bănățeană,

din Țara Bârsei până în cea a Crișurilor. Între cei prezenți se aflau - din partea Bisericii - cei cinci episcopi, patru vicari, zece delegați ai consistoriilor ortodoxe și ai greco-catolicilor, 129 protopopi, câte un reprezentant al fiecărui Institut Teologic și câte doi ai studenților teologi, alături de numeroși preoți și învățători ai școlilor confesionale. Manifestarea a început cu slujba religioasă, urmată de un *Te Deum* în Biserică, după care delegații s-au reunit în sala Cercului Militar, sub președinția lui **Ștefan Cicio Pop**. În biroul Adunării au fost aleși trei președinți: **George Pop de Băsești**, episcopul ortodox **Ioan Papp** și episcopul greco-catolic **Demetrie Radu**.

Raportul principal a fost prezentat de **Vasile Goldiș** (ortodox) care a citit și proiectul **Rezoluției**, devenit **Hotărâre de Unire a Transilvaniei cu România**: „*Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează Unirea acestor români și a teritoriilor locuite de dânșii cu România*”. Vasile Goldiș și-a încheiat raportul cu cuvintele: „**legătura sfântă a celor 14 milioane de români ne îndreptățește azi să zicem Trăiască România Mare!**” Ultimul orator a fost **Iuliu Maniu** (greco-catolic), care a vorbit în numele **Partidului Național Român**: „... *Unirea tuturor românilor într-un singur Regat și într-un nedespărțit stat este nu numai un ideal sfânt, ci și un drept inalienabil al nostru în baza ființei noastre naționale și unitare.... Noi, românii din Transilvania și Ungaria suntem în drept și avem datoria să pretindem această Unire, pentru că aici a fost leagănul românismului*”. Episcopul **Miron Cristea** al Caransebeșului a spus: „*Nu ne putem gândi astăzi la altceva decât la aceea ce au hotărât și au făcut frații din Basarabia și Bucovina, adică la unirea cu scumpa noastră Românie, alipindu-i întreg pământul strămoșesc*.”

La 2 decembrie 1918, **Marele Sfat Național** a ales **Consiliul Dirigent**, iar la 14 decembrie o delegație alcătuită din **Vasile Goldiș**, **Al. Vaida Voevod** și **episcopii Cristea și Hossu** au prezentat - la București - regelui Ferdinand I **actul Unirii Transilvaniei cu România**. Atestarea hotărârii istorice de la **1 Decembrie 1918** a fost făcută prin Decretul regal din 29 ianuarie 1919.

***

Aceste evocatoare **etape istorice ale devenirii noastre ca popor complet** trebuie să constituie din partea noastră un pios omagiu pentru toți acei patrioți români care s-au jertfit pentru crearea **României Mari**. Doar în urma împlinirii unor deziderate naționale și a jertfei de sânge a românilor însetați de dreptate, adevăr și libertate, s-a putut deschide calea către **Marea Unire** și crearea „**României dodoloațe**”.

Nașterea română a avut atunci echilibrul, calmul și puterea de așteptare a binelui, în speranța unor vremuri ce i-au fost până la urmă favorabile. Și totuși, dincolo de acest **omniprezent românesc**, nu trebuie să uităm că **lupta pentru Unire** a fost periplul al durerii înnăbușite. Cu toate acestea, am reușit de fiecare dată să strângem toate provinciile sufletului neamului românesc în interiorul unei

clepsidre ce părea nemiloase. **Destinul românesc** părea să-și fi găsit în acele timpuri calea **tămăduitoare a libertății**, iar **provinciile românești** au încetat să mai fie "târâmurii de angoase și clevertiri". Atunci se pare că am primit răsplata binemeritată de la bunul Dumnezeu! De aceea, e bine să ne mai amintim măcar în această zi de toți acei strămoși care nu au lăsat neamul românesc să-și ducă destinul la marginile lumii!

După cum vedeți, nimic nu a reușit să adoarmă conștiința de neam și de țară a românilor, oriunde ar fi ei trăitori. Chiar dacă paginile istoriei noastre au fost cernite de drumul pe care destinul ni l-a croit, idealurile pentru care au luptat și s-au sacrificat generațiile trecute rămâne încă prezent în conștiința neamului românesc, sugerându-ne faptul că aceste mărturii ale tecutului stau drept cheazășie a **neridicării vreunui hotar în sufletul neamului românesc**. Crearea **unui stat unitar român** a fost primul act prin care **a început să se așeze curiozitatea lumii pe noua țară**. S-a vorbit atunci cu nostalgie despre **Patrie și Țară**, semn că poporul român învățase să-și respecte semenii ridicați prin faptele lor de arme în rândul vitejilor țării.

Așadar, în ciuda tuturor vicisitudinilor istoriei, am rămas pe aceste meleaguri, unde a trebuit să învățăm ce înseamnă să fim **români**. Pentru asta a trebuit să câștigăm lupte pe câmpurile de bătălie, să ne prețuim eroii jertfiți, să ne pomenim vitejii și, mai ales, să credem în existența noastră ca popor unit. De aceea, astăzi putem vorbi de o zi a noastră, a tuturor românilor, dar și de **libertatea, independența și unitatea** noastră. Astfel, **1 Decembrie – „Ziua Horei sufletului românesc”** - constituie un bun și necesar prilej de pioșenie și slavă către toți acei înaintași care au trudit la împlinirea în hotarele sale firești a **Țării-Mamă**, dar și ruga noastră ca toți frații noștri de pretutindeni să trăiască mulțumiți în casa lor. Să le lăsăm **eroilor** pomeniți un loc liber la masă, să-i strigăm din când în când pe nume, ca și cum ar fi vii printre noi, ca și cum deodată s-au întors, în sfârșit, acasă.

În fine, **cât timp în piepturile românești nu se va slei sângele neamului**, iar însuflețirea de concordie între noi va persista, vom înțelege că **trecerea durerii devenirii noastre prin maturitatea timpului istoric s-a făcut cel mai bine prin curgerea suavă a demnității sufletului românesc**.

Comitat	Suprafata (km²)	Populatie (1919)	Capitala
Arad	12.000	250.000	Arad
Bacau	10.000	200.000	Bacau
Bihor	10.000	200.000	Oradea
Bistrita-Nasaud	10.000	200.000	Bistrita
Botoșani	10.000	200.000	Botoșani
Buzau	10.000	200.000	Buzau
Cluj	10.000	200.000	Cluj
Constanța	10.000	200.000	Constanța
Covasna	10.000	200.000	Roman
Galati	10.000	200.000	Galati
Harghita	10.000	200.000	Cluj
Hunedoara	10.000	200.000	Cluj
Iasi	10.000	200.000	Iasi
Maramures	10.000	200.000	Bistrita
Mehadia	10.000	200.000	Mehadia
Mures	10.000	200.000	Mures
Neamt	10.000	200.000	Iasi
Oradea	10.000	200.000	Oradea
Prahova	10.000	200.000	Prahova
Sibiu	10.000	200.000	Sibiu
Suceava	10.000	200.000	Suceava
Targu Mures	10.000	200.000	Targu Mures
Tulcea	10.000	200.000	Tulcea
Vaslui	10.000	200.000	Iasi
Vrancea	10.000	200.000	Iasi

Avuția României Mari

Suprafata totala	230.000 km²
Suprafata cultivata	120.000 km²
Suprafata forestiera	40.000 km²
Suprafata de padure	50.000 km²
Suprafata de teren	35.000 km²
Suprafata de apa	20.000 km²
Suprafata de lacuri	10.000 km²

Administratiile locale

Comitat	Suprafata (km²)	Populatie (1919)
Arad	12.000	250.000
Bacau	10.000	200.000
Bihor	10.000	200.000
Bistrita-Nasaud	10.000	200.000
Botoșani	10.000	200.000
Buzau	10.000	200.000
Cluj	10.000	200.000
Constanța	10.000	200.000
Covasna	10.000	200.000
Galati	10.000	200.000
Harghita	10.000	200.000
Hunedoara	10.000	200.000
Iasi	10.000	200.000
Maramures	10.000	200.000
Mehadia	10.000	200.000
Mures	10.000	200.000
Neamt	10.000	200.000
Oradea	10.000	200.000
Prahova	10.000	200.000
Sibiu	10.000	200.000
Suceava	10.000	200.000
Targu Mures	10.000	200.000
Tulcea	10.000	200.000
Vaslui	10.000	200.000
Vrancea	10.000	200.000

Carte poștală. România Mare hartă însoțită de date statistice; întocmită de G. Pop, 1919. Tipărită la Institutul de arte grafice „Luceafărul” București.

Sursa: <https://mvu.ro/>

David J. Breeze, Felix Marcu, George Cupcea, *Frontiers of the Roman Empire / Frontierele Imperiului Roman. The Roman Frontiers of Dacia/ Frontierele romane ale Daciei, Oxford, Archaeopress, 2021.* (<https://limesromania.ro/ro/download/?id=575&tk=336816698e906d3657fd14ae69b04cece578b24f>)

Dr. Dan APARASCHIVEI,
Cercet. Șt. I, Institutul de Arheologie Iași -
Academia Română-Filia Iași,
membru al Comisiei Naționale Limes

Lucrarea de față este, de fapt, un pretext pentru prezentarea câtorva repere din Programul Național *Limes*, înființat cu scopul de a înscrie în patrimonial Mondial, pe listele UNESCO, a siturilor arheologice care formează granițele Imperiului Roman de pe teritoriul României.

Autorii acestei prezentări, menite să popularizeze acest subiect de o importanță deosebită pentru recunoașterea valorii istorice extraordinare a "*limes*-ului românesc", sunt David Breeze, unul dintre cei mai renumiți specialiști englezi ai granițelor romane, Felix Marcu, responsabilul științific al Programului Național *Limes* pentru România și George Cupcea, cercetător clujean dedicat problematicii *limes*-ului dacic.

Cuvântul înainte al lucrării de față îl scrie doamna Simona-Mirela Miculescu, ambasador extraordinar și plenipotențiar, delegat permanent al României pe lângă UNESCO, semn că programul menit să întregască inițiativa de includere a Frontierelor Imperiului Roman în patrimonial cultural mondial este una cât se poate de serioasă și pentru România.

Dosarul LIMES este o inițiativă internațională. În anul 1987 era inclus în patrimoniul UNESCO "Zidul lui Hadrian", din Anglia, urmat de granița artificială dintre Rin și Dunăre, din Germania (în 2005), apoi de "Valul lui Antoninus Pius" (2008), tot din Anglia, pentru ca, foarte recent, să fi fost acceptate nominalizările pentru includerea *limes*-ului Danubian vestic (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria), precum și granița de pe Rin (în Germania și Olanda).

În continuarea acestora se lucrează în prezent la dosarele de nominalizare pentru *limes*-ul dacic, precum și pentru restul *limes*-ului dunărean, partea de est, care implică o colaborare apropiată între Croația, Serbia, Bulgaria și România.

În aceste ultime două segmente de graniță sunt implicați cercetătorii români, arheologi, în special, care compun Comisia Națională *Limes*.

Început, cel puțin formal, în anul 2014, dar finanțat abia din 2016, Programul Național *Limes* și-a propus tocmai documentarea și realizarea dosarelor de nominalizare ale segmentelor "românești" din *limes*-ul roman, pentru acceptarea în patrimoniul UNESCO. În fapt, se urmărește ca toate siturile arheologice care aparțin graniței romane și care păstrează autenticitatea, integritatea și valoarea lor istorică să fie protejate suplimentar prin includerea lor în această familie de valori universale care îl constituie patrimoniul UNESCO.

Instituțiile care coordonează activitatea celor 15 membri ai Comisiei Naționale *Limes* sunt Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Muzeul Național al Carpaților Rasariteni, Sfântu Gheorghe și Muzeul Național de Istorie a României, București. Ca instituții partenere sunt cooptate Institutul Cultural Român, Buxurești, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj Napoca și Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Informațiile despre proiectul în sine, despre evoluția documentațiilor și evenimentele care au loc sub egida acestui program național se regăsesc pe adresa <https://www.limesromania.ro/>.

În cadrul acestui Program se desfășoară manifestări științifice naționale și internaționale denumite *Limes Forum* (ajunse la ediția a IX-a), întruniri periodice ale Comisiei Naționale *Limes*, menite să clarifice etapele de parcurs în demersul de înscriere a siturilor arheologice situate atât de-a lungul Daciei romane, dar și a sectorului românesc al fostei provincii Moesia Inferior, în patrimoniul universal. De asemenea, apare buletinul științific de informare și popularizare *Limes*, care a ajuns la nr. 10/2021.

Revenind la lucrarea consacrată frontierelor romane și în special frontierelor Daciei, sunt prezentate bilingv, în engleză și română, mai întâi, foarte schematic, evoluția Imperiului Roman, iar apoi statutul de Sit al Patrimoniului Mondial deținut de entitatea denumită "Frontierele Imperiului Roman". Sunt definite, mai departe, elementele care compun acest sit, respectiv dispozitivele militare care sunt dispuse pe linia de graniță, respectiv cetăți, castre, turnuri, drumuri, dar și structuri civile din proximitate.

Sunt abordate, schematic, unele aspecte legate de criteriile de stabilire a frontierelor în funcție de anumite politici promovate de către Roma, dar și după mediul natural, contextul extern dintr-o anumită perioadă și alte considerente. Toate aceste criterii au fost, însă, selectate într-o manieră cât se poate de logică și elaborată, tocmai în ideea de a rezista cât mai bine și mai îndelung presiunilor externe, din partea "barbarilor" care trebuiau ținuți în afara *orbis Romanus*. De remarcat că în acest volum sunt prezentate foarte multe imagini sugestive, cu forturile dar și liniile de graniță, de cele mai multe ori naturale, din diferite colțuri ale lumii romane. De asemenea, artefactele prezentate, dar și monumentele și izvoarele antice relevante vin să întregească o imagine, de altfel foarte complexă, a unui sistem de protecție pentru care statul roman era conștient că trebuie să investească enorm.

Sunt discutate, de asemenea, rolul frontierelor, administrația militară și raporturile dintre soldați și civili, dar și stadiul cercetărilor arheologice efectuate din momentul tratării ca știință distinctă a arheologiei și până la tehnologiile utilizate în prezent.

A doua parte a acestei lucrări, și cea mai consistentă, se referă la Frontierele romane ale Daciei. După ce autorii acestui excurs istoric se opresc asupra premiselor cuceririi Daciei de către romani, cu scurte referințe la războaiele care au condus, în cele din urmă, la transformarea teritoriului nord dunărean în provincie romană, aceștia se opresc asupra evoluției noii entități administrative componente a Imperiului Roman.

Sunt analizate sistemele de graniță determinate de peisajul din zonele de impact, respectiv riverane, montane, cu bariere artificiale sau naturale, dar și tipurile de fortificații. Castele legionare, cele mai impozante structuri militare, sunt secondate de castele auxiliare și de castele de marș, cele mai multe fiind situate de-a lungul unor căi de comunicație importante. Nu sunt ignorate nici alte mici fortificații, turnurile de observație sau de pază, la care se adaugă, bineînțeles, numeroasele așezări civile care se dezvoltă pe lângă aceste componente militare. Se constată că sectoarele de nord și de nord-vest ale *limes*-ului dacic sunt cel mai bine fortificate, cu castele situate la doar 10-15 km unul de celălalt. Turnurile de semnalizare completează această rețea protectoare. Alte sectoare ale *limes*-ului dacic sunt adaptate peisajului local, așa cum este cazul segmentului de sud-est, unde sunt mai rare castelele, dar și turnurile dintre fortificațiile militare.

În continuare sunt detaliate tipurile de fortificații caracteristice *limes*-ului dacic, dar nu numai. Astfel, castelele temporare, de marș sau de campanie, puteau avea dimensiuni variabile, în funcție de unitățile care erau cazate aici, de la 6 ha, cât sunt consemnate în Dacia, până spre 70 de ha. Castele auxiliare erau cele mai numeroase, dat fiind faptul și că trupele auxiliare reprezentau majoritatea efectivelor militare din provincie. Castele legionare din Dacia erau plasate pe drumul principal al Daciei, în fapt limita de vest a provinciei. Sunt semnalate, cu anumite rețineri, castele legionare la Berzovia, poate și la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, iar altul în apropiere de localitatea Zăvoi. Unul dintre castelele utilizate cel mai mult a fost cel de la Apulum, iar mai târziu, în a doua parte a secolului al II-lea, apare castrul de la Potaissa.

Din rețeaua de fortificații mai făceau parte turnurile, dintre care, cele mai multe, în jur de 300, apar pe granița de nord-vest și de nord a provinciei. Fortificațiile mai mici, denumite și *burgi*, completau linia de apărare.

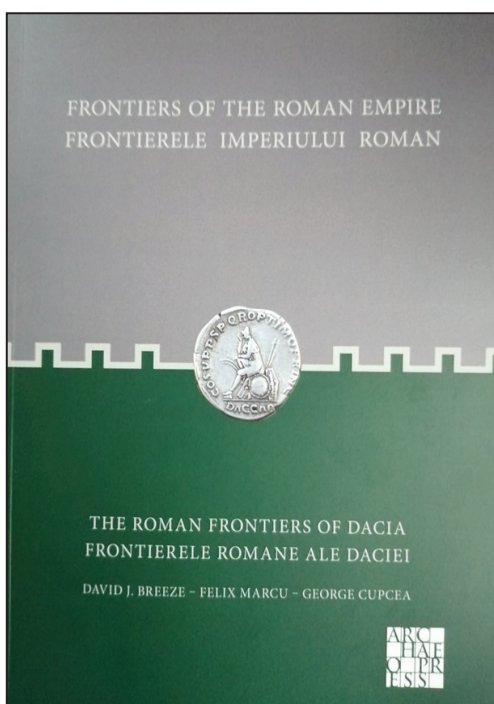
La aceste fortificații au fost adăugate și alte structuri, precum valurile de pământ, cel mai bine cunoscut în literatură fiind așa-zisul *limes transalutanus*, un val de pământ care făcea legătura dintre Dunăre și Pasul Bran-Rucăr, dar care astăzi este destul de aplatizat pentru a fi considerat, fără echivoc, un element defensiv definitiv.

Bineînțeles că toate aceste elemente componente ale sistemului defensiv de graniță au fost ridicare și apoi protejate și întreținute de către unitățile militare cantonate pe diferite perioade de timp în provincia Dacia. Astfel, spre finalul acestei lucrări sunt prezentate, succint, legiunile care au staționat aici, respectiv *legio XIII Gemina*, de la *Apulum*, *legio IV Flavia Felix*, de la Sarmizegetusa și apoi *Berzovia*, *legio V Macedonica*, de la *Potaissa*, dar și alte detașamente componente ale altor nouă legiuni romane.

Ultima parte este alocată prezentării celor mai importante și bine conservate situri arheologice de pe granița dacică a Imperiului Roman, pornind de la *Drobeta*, la *Tibiscum*, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, *Micia*, *Germisara*, *Alburnus Maior*, *Apulum*, *Potaissa*, Gilău, Buciumi, *Porolissum*, Călugăreni, Câmpulung Muscel - "Jidova", *Sucidava*.

O listă de lucrări selectivă, explicații ale ilustrației și o listă de abrevieri încheie lucrarea de față, repetăm, foarte utilă pentru popularizarea inițiativei de a înscrie aceste situri arheologice în patrimoniul cultural UNESCO.

Acest demers este, în opinia noastră, unul de o anvergură nemiintâlnită în România, iar succesul său depinde, în egală măsură, de eforturile făcute de specialiștii implicați, dar și de autoritățile statului român care vor trebuie să se implice mai atent în acest proces complex. Reușita sa va fi un pas uriaș înainte pentru România în tentativa de a-și afirma și confirma importanța culturală pe care o deține în cadrul vast al patrimoniului mondial.

Revistă editată de
ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL“
DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

În atenția colaboratorilor:

Revista „Elanul” acceptă spre publicare studii, articole, recenzii și note bibliografice (maxim 30 pagini, format A5). În cazul studiilor ce depășesc 30 pagini, autorii sunt rugați să împartă textul astfel încât să poată fi publicat în numere consecutive ale revistei. Toate materialele vor fi prezentate pe suport electronic în Arial de 10, spațiere la un singur rând, notele la subsol în Arial de 9, introduse automat. Redacția își rezervă dreptul de a accepta publicarea materialului și de a planifica apariția acestuia. Redacția nu răspunde pentru opiniile exprimate de autorii studiilor sau articolelor, întreaga responsabilitate revenind acestora.

Președinte fondator: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea, Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

Mircea Coloșenco, București

dr. Liviu Țăranu, București

dr. Arcadie M. Bodale, Iași

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

prof. dr. Janeta Maria Iuga, Timișoara

prof. dr. Sorin Langu, Galați

E-mail: revistaelanul@gmail.com

Telefon: 0335.425.302 (Editura Sfera)

© Orice reproducere, chiar și fragmentară, fără acordul scris al autorilor,
va fi urmărită conform legilor în vigoare.